

Incipit Manipulus curatoꝝ cõ-
positus a Guidone de monte roben
sacre theologie professoꝝ

Eueredo in christo patri
r ac dño dño Raimundo
diuina puidetia scē sedis,
Valerie epo; suoz deuo-
toꝝ minim⁹ Guido de monte roben
cū deuota ⁊ humili recomendatiōe se
totuz suis obsequijs mācipetū cōmen-
dat. Fons sapientie dei verbuz dispo-
sitione mirabili oia ordinans ⁊ dispo-
nens militāre ecclesiā ordinauit ⁊ di-
spoluit ad instar ecclesie triūphantis
Quod figuratiue fuit ostēsus legisla-
toꝝ moisi qñ preceptuz sibi fuit edifi-
care tabernaculuz in deserto iuxta ex-
emplar qd sibi i mōte fuerat demon-
stratū. Tabernaculuz siquidē in hui⁹
mundi deserto constructū ē militans
ecclesia ad instar illius que sursum est
hierusalez ordinata. Cuius quidē mi-
litantis ecclesie fundamētuz in mōti-
bus scās ppheta rememorās p mon-
tes superiores p̄latos apostolos succe-
dentes insinuat. Qui admodū spiri-
tuum supreme ierarchie medios infe-
riores uidelicet ⁊ p̄latos illumināt p-
ficiūt atq; purgāt; vt sic mediū a supe-
rioribus illuminati sanctis pfectis vir-
tutibus; ac erroribus expurgati inferi-
ores seculares .s. laicos simili modo
illuminēt p̄ficiāt ⁊ expurgēt q; facere
nequeūt nisi fuerint diuinis doctrinis
imbuti. Hec ḡ attenda ⁊ vigili medi-
tatiōe perpensans sequēs opusculum
de instructione neophitoꝝ curatoꝝ
composui; rudi quideꝝ stilo; s; vtili nō

curans de verboꝝ ornatu; sed de aiaz
cōmodo ⁊ p̄fectu. Quod quidē opu-
sculuz ad vos q; estis sacrosancte eccle-
sie illuminare p̄claz qui lucetis ve-
lut lucerna lucet in firmamento eccle-
sie militantis qui radio diuine sapiētie
exemploꝝ vite sanctissime ac sacculo
correctōis caritative subditos vestros
illuminatis ⁊ purgatis duri humili-
ter destinandū; vt lima correctōis ve-
stre pollitū p̄deat i publicū q; sine illa
p̄dire nō audeat. Suscipiatis vos igif
pater cū affectu beniuolo presens opu-
sculū qd offert humilitas; comitatur
affectio ac caritas p̄suader; correctōꝝ
⁊ emēdatuz si vestre dominationi vi-
detur cōmunicare curatis neophit⁹; vt
qui nesciunt addiscāt; ⁊ qui sciunt sa-
re se gaudeant vt ad maiora perueni-
ant; vel hāꝝ reuerēdam p̄sonaz cōser-
uet dñs ad exaltationē ecclesie sancte
sue cui me humiliter p̄mēdo. Scriptū
uroli anno dñi. MD.ccc. xxxij.

Incipit prologus

Uonias fm q; dicit ppheta
q; Malachias; imo dñs p ma-
lachia; labia sacerdotis custo-
diūt scās ⁊ legē req̄rent de ore eius q;
Angelus. n. dñi exercitūū ē Malachie.
z. c. Icarco ne sacerdotib⁹ legis
euāgelice p̄tingat illud q; dñs andā
sacerdoti legis Mosayce p̄ Oseam
pphetā p̄minat dicens. Quia tu scās
repulisti ⁊ ego repellā te ne sacerdotio
fungaris mihi dignū duri aliqua ad
iūstructionē neophitoꝝ sacerdotū ma-
xime curatoꝝ scribere; p que possint se
i excusationē sui officij dirigere ⁊ deo
debite ministrare. Nemo autē de pre

Malachia Profeta
dicit.

125 P. dicit

sumptionis temeritate me iudicet qd
 ego peccator ignoras et inscius presu-
 maz sacros sacerdotes qui sacre legis
 professores sunt instruere sed pfidens
 enis de illius adiutorio qui ora muto-
 ris aperit et linguas infantium facit di-
 seras: similis paruo caniculo q latra-
 tu suo magnos leporarios incitat ad
 currendu tentabo aliqua breuiter scri-
 bere vt donez magis puectis et periri-
 oribus materiã alioz et subtriliora et
 magis vtilia cõscribendi. Cõfido n-
 q ille qui dedit asine balaã loquelaz
 mihi sue rationabili creature digna-
 bitur infundere sciam nec erubescant
 venerabiles sacerdotes a me eozũ ser-
 uitoze minimo in aliquibus edoceri s
 considerent illud verbuz doctoris eri-
 mij Augu. q ponit in decretis. Ego
 iam senex et sexaginta annoz etatis
 nõ erubescerẽ a puero anniculo edo-
 ceri. Licet n- vt dicit Seneca verecũ-
 dosum sit senes adiscere: m̄ magis ve-
 recandosus e eos ignorare. Quãobzẽ
 quicumq; vult suuz officiu bene exeq
 dz scire ea que ad officiu suũ spectãt
 Officiu autẽ sacerdotum maxime
 aratoruz psistit in quattuor fm qtu-
 or tribulogias istius nois sacerdos
 qui habetura damasceno. Quia sa-
 cerdotes sunt missarum celebratores
 ideo dẽ sacerdos qũ sacra dos sacra-
 mentozum ministratores: ideo dẽ sa-
 cerdos quasi sacra dans. cõfessionum
 auditores: ideo dẽ sacerdos quasi sa-
 cerdux plebis doctores- id dẽ sacerdos
 qũ sacra docet. Ergo pp p̄mũ debet
 habere tantuz de scia q sciant recte et
 distincie legere et congrue p̄nunciare

et accentuare: et ad minus grammati-
 ter intelligere ea que in misse officio
 p̄tinent. Propter scdm debet habere
 tm de scia: q sciat numez sacrameto-
 rum et que sit debita forma et debita
 materia cuiuslibet sacramenti et mo-
 dũ ea debite ministrãdi. potissime et
 sacrametis q ad eos spectãt. Propter
 tertiu debet hẽ tm de scia q sciat di-
 scernere iter lepraz et leprã. i. inter pec-
 catum et peccatuz et p̄nas iponere sa-
 lutares. Propter quartuz debent hẽ
 tantuz de scia q sciant ad minus po-
 pulum in articulis fidei et alijs rudi-
 mentis fidei informare. Omisso autẽ
 primo qz illud spectat ad grammatiaz
 et quia satis suppono q scãt ep̄i nullũ
 ad sacerdotij ordinez p̄moueam: nisi
 sufficienter in grammatilibus sit in-
 formatuz et qz et de hoc agetur qũ di-
 cetur de sacrameto eucharistie: de tri-
 bus alijs in b libello e agendũ: quem
 libellũ volui manipulũ aratorũ voca-
 ri: et eo q sacerdotes potissime arati
 debet istũ libellũ portare i manibz: vt
 videãt ea q circa officiu sunt agenda.
 Diuisio huius libri.
 Diuidit autẽ p̄ns opusculuz in tres
 partes: in quaz prima agit de sacris
 et de his q p̄tinet ad sacroz administra-
 tionẽ. In scda de p̄nijs et de his q
 p̄tinet ad p̄fessionũ audientia et pe-
 nitentiaz ipositionẽ. In tertia de fi-
 dei articulis et de his que p̄tinet ad
 populi informationem.
 Quantũ ad primã prez p̄mo vide-
 bunt alq de sacris in generali.
 Secundo de baptisimo.
 Tertio de confirmatione.

Balaam loquens

Aug. dieb.

Seneca dieb.

De manu m̄sch
autur sacerdotis et
in legis

Quarto de sacro eucharistie.
 Quinto de sacro penitentie.
 Sexto de sacro ordinis.
 Septio de sacro extreme vnctiois
 Decimo de sacro matrimonij.
 Quãtuad sacra in gñali p̄mo vi-
 dendũ e de eoz institutione.
 Secũdo de eoz efficacia et virtute
 Tertio de eoz numero et distincioe.
 De distincioe sacroz. c. i. primi
 tractatus prime partis.

Lienduzẽ ergo q oia sacra
 noue legis fuerũt imediate i
 stituta a xpo. qd pbãt docto-
 res sic illius e sacra alicuius legis in-
 stitute cuius e legẽ dare et condere: s
 xps fuit imediate conditor et institu-
 tor noue legis: vt diffuse probat apo-
 stolus ad Galatas: et h̄ ab Isaiã di-
 cẽte. dñs rex noster dñs legifer noster
 ipse veniet et saluabit nos. q ad solũ
 xpm p̄tinẽt et instituit noue legis
 sacrameta. Sacm̄ baptisimũ insti-
 tuit xps qũ baptisimũ a iohãne ior-
 dane suscepit. Tunc n- vt dicit Beda
 tactu sue mundissime carnis vim re-
 generatiua p̄tulit aquis. Et autẽ sacra-
 mentuz baptisimũ instituit: m̄ nullus
 ad susceptiones baptisimũ fuit obliga-
 tus vsq; post resurrectionem: qũ i die
 ascensionis dixit aplis et alijs discipu-
 lis. Euntes in mundũ vniuersuz p̄di-
 cate euãgelium oi creature. qui credide-
 rit et baptizatus fuerit salus erit: q nõ
 nõ crediderit p̄dãbit. Math. vi. c.

Sacm̄ autẽ p̄firmatõis instituit qũ
 imposuit manus super capita puulorũ
 et aplis p̄hibentibus dixit. sinite par-
 uulos. venire ad me licet aliqui docto-
 res dicãt q sacm̄ p̄firmatõis instituit
 in die pentecostes qũ misit visibili-
 ter sp̄m sc̄m sup aplos: primũ tamẽ
 reputo verius. Sacm̄ eucharistie
 instituit in die cene quãdo post come-
 stionẽ agni pascalis panẽ et vinuz in
 suuz corpus et sanguinẽ suũ sua inefa-
 bili p̄tate p̄uertit dicẽs aplis. Accipi-
 re et manducate hoc est corpus meum
 et sumpto calice dixit. Bibite ex h̄ ois
 hic est. n. calix sanguinis mei.
 Sacramentũ autẽ penitentiẽ instituit
 qũ exordiu sue saluberrime p̄dicati-
 onis assumpsit sic dicens. Penitentia
 agite: appropinquabit enim regnum
 celoz. Qd autẽ peccata essent cõ-
 fiteãda sacerdotibz figuratiue instituit
 qũ decẽ leprosis ab ipso mũdatis p̄e-
 cepit dicens. Ite ostendite vos sacer-
 dotibus. Licet n- teste p̄pheta ezechiel
 ele qui dicit in persona dei: errauit h̄
 sed in quacunq; hora in genuerit pec-
 cator omniuz iniquitatum eius nõ re-
 cordabor. Et h̄ peccata i cõtritiõẽ di-
 mittãt: m̄ sunt nichilominus sacerdo-
 tibz confiteãda si possibilitas occurrat.
 Sacramentũ ordinis instituit qũ
 in die cene postq; cõicauit aplos dixit
 eis. Hoc facite in meam cõmemorati-
 ones. Tunc n- fm doctores oes aplos
 in presbyteros ordinauit.
 Sacm̄ extreme vnctiois instituit
 qũ aplos misit vngere et sanare infir-
 mos. et h̄ aliqui doctores dicãt q bea-
 tus Iacobus instituit hoc sacramentũ
 qũ in canonica sua dixit. Infirmitatuz
 quis in vobis inducat presbyteros ec-
 clesie et orent super eum vngentes euz
 oleo sc̄o: sed salua eozum reuerentia;

Pand. g. g. g.

Quid m̄sch
baptisimũ
et dicit

Math. 6

Infirmitatuz
et dicit. S. p̄firmatõis

Quid sac. Sac. m̄sch

Quid Penitentiẽ

Peccata cõtritiõẽ
sc̄m Ch̄stũ

Ezech. 18

Quid ordinis

Quid extreme vnctiois

Iacob. 5

non reperio verū pp rōnes superius in principio hui⁹ capituli posita: credo tñ qd illud dicitur beati iacobi fuit pmul gatio huius sacramēti ⁊ nō institutio Unde beatus Jacobus nō fuit institutor huius sacramenti. s. promulgator. De sacramēto autē mīrimonij qñ fuit institutū a xpo incarnato ē dubiū cū matrimonij fuerit statu innocentie ⁊ in tpe qd fuit ante incarnationez sicur ⁊ post incarnationē. Et id ad hui⁹ dubitationis solutionē sciendum ē qd matrimonium pōt tribus modis considerari. Primo mō prout est officij nature. Secūdo mō prout est in remediū carnalis cōcupiscentie. Tertio mō put est signū alianus rei sancte cōiunctionis. s. xpi ⁊ ecclesie: quas significat coniunctio aīaz viri ⁊ vxoris: ⁊ pūctōis humane nature ⁊ diuine i psona filij dei quā significat cōiunctio corporū. Matrimonij ḡ pmo ⁊ secūdo mō cōsiderādū nō ē sacramētū: ⁊ sic fuit institutū a xpo qñ in vtero vginis voluit nostraz humane nature nature diuine vnire ⁊ in vnitare sui suppositi seu psonae. quam vniōnē significat matrimonium sicut enī actu matrimoniali vir ⁊ vxor sūt duo in carne vna: sic due nature. s. diuina ⁊ humana sunt i vna persona. s. in persona filij dei ⁊ illud sufficiat de institutione sacramentorum.

De efficacia ⁊ virtute sacramētorū. c. ij. p̄mi tractatus prime partis.

¶ Sciendū qd virtus sacramētorū in gñali qz postea dicit

de virtute cuiuslibet sp̄ali: cōsistit i duobus. s. i auferēdo culpā ⁊ p̄ferēdo gr̄az De n. sacramētū noue legis nisi sit ober. i. impedimentū ex pte recipiētis auferit culpaz si inuenit eaz: ⁊ confert vel auget gr̄am: ⁊ p hoc differūt sacramēta noue legis a sacramētis antiqz legis: qz sacramēta veteris legis sacramēto circūcisionis ex pte q̄tuz erat ex pte operis operati nullā virtutez habebāt q̄tū ad abluōnē culpe ⁊ collationez gr̄e: sed totaz virtutem ⁊ efficaciam suā habebant ex parte operis operantis. Sacra autē noue legis nō solū habent efficaciam ex pte operis operantis: imo et ex pte opis operati. Opus operans vocat̄ deuotio suscipientis sacramētū. Opus operatū vocat̄ actus exercitatus circa sacramētū: sicut opus operatū i baptismo est aspersio sive i mersio aque ⁊ platio vborū. Et qd sacramenta noue legis q̄tū est ex parte operis operati cōferāt gratiaz ⁊ simul sint cā gratie p̄ p̄ diffinitionē sacramēti posita a magistro s̄iaz in. 4. li. que talis ē. Sacramētū est inuisibilis gratie visibilis forma vt eius similitudinē gerat ⁊ cā existat. Vtrū autē sit cā gratie sicut cā sine qua vel sicut cā pp quā indigeret maiori p̄sideratione: quā ptineat ad b̄ opusculū. Est autē alia virtus sacramētorū noue legis qz q̄ daz eoz ip̄imūt caracterē in suscipientib⁹ ea sicut baptismus. p̄firmatio ⁊ sacramētū ordinis. Et ē caracter qdā p̄as sp̄alis p quā suscipiēs sac̄uz pōt aliqd recipere vel facere qd nō poterat an̄ sicut baptizatus pōt recipere alia sac̄a ecclesie que non potest non

Handwritten notes in left margin:
 Infirmi
 Soluti
 p̄mō
 p̄mō
 p̄mō

Mag. S. 27

baptizatus ⁊ ordinatus potest exercere officij sui ordinis: qd nō pōt facere nō ordinatus: ⁊ cōfirmatus tenet auctoriter cōfiteri fides xpi tpe persecutionis fidei: ad qd nō tenetur nō cōfirmatus nisi ip̄e forte sp̄aliter inquiretur de fide. Alia autē sac̄a: s. eucharistia: p̄mā: extrema vntio: ⁊ matrimonij nō imprimūt talē caracterē ⁊ ideo ista que non ip̄imunt caracterē p̄t multotiens iterari sicut homo pōt multotiens cōicare ⁊ multotiens confiteri ⁊ multotiens inungi: ⁊ mortua vna vxore: cū alia contrahere pōt. Sed sac̄a que imprimunt caracterē non debēt nec p̄t iterari. sicut nullus debet bis baptizari vel cōfirmari: vel ordinari: ⁊ ratio est qz virtus eorum semper manet. s. caracter que est inuisibilis: ⁊ illud sufficiat de virtute sacramentorum in generali.

De numero ⁊ distinctione sac̄oz c. iij. p̄mi tractatus prime partis.

¶ Quantū autē ad numerū sacramentoz: sciēdū ē qd sac̄a sūt septē. s. baptismus: cōfirmatio: eucharistia: penitētia: extrema vntio: ordo: ⁊ matrimonij. Distinctio ⁊ sufficientia istoz sac̄oz a quibusdā doctozibus dat̄ talis. Sicut ē in vita corporali: sic suo modo debet eē in vita spiritali. In vita autē corporali sic videmus qd p̄mo homo generat̄ secundo augetur. tertio nutrit̄. quarto venit ad tantam perfectionē virtutis qd pōt siles sibi generare: ⁊ sic genus humanū multiplicat̄. Et qz sanitas boīs pōt impediri p̄pter infirmitatē ideo quinto indiget medicina duplici

Sac. p̄mō

Doctoz. d̄m. hinc h̄o. a. cor. 5.

vna ⁊ infirmitatē: alia p̄tra reliquias infirmitates: ⁊ sic sicut in vita corporali sunt quinque necessaria: s. generatio: augmentū: nutrimentū: multiplicatio: ⁊ medicina. sicut in vita spiritali qualis vita est fidelium viuētium in fide ⁊ vnitare ecclesie sunt quatuor. s. spiritalis generatio qd fit in baptismo per quaz homo regeneratur a xpo. Sp̄uale augmentū qd fit in cōfirmatione i qua gratia baptismalis augetur. Spirituale nutrimentū qd datur in eucharistia que est cibus aīe ⁊ qz fideles indiget multiplicari sp̄aliter ⁊ corporaliter q̄tuz ad multiplicationē sp̄ales accipit sac̄m ordinis s. p qz ministri ecclesie multiplicantur. Quātū ad multiplicationem corporalem accipit sacramētū matrimonij: qd ordinatur ad multiplicationē corporale fidelium. Spirituales medicina ⁊ sp̄alem infirmitatem ē duplex: vna ē contra infirmitatē sp̄ale qd ē peccatū: s. sacramētū penitentie alia ē ⁊ reliquias peccatorum que est extrema vntio: ⁊ sic patet numer⁹ ⁊ sufficientia sacramentoz. ⁊ ista sufficiat de sac̄is in gñali.

Handwritten notes in right margin:
 Infirmi
 p̄mō
 p̄mō

Nunc dicēdū ē de sac̄is in specia li. E p̄mo de baptismo: circa que cōsideranda sunt octo.

- Primo quid ē baptismus.
- Secdo de materia baptismi.
- Tertio de forma baptismi.
- Quarto de ministro baptismi.
- Quinto de suscipiētib⁹ baptismū.
- Sexto de ritu baptismi.
- Septimo de effectu baptismi.
- Octauo de annexis baptismi.
- Quid est baptismus. c. i. scdi tra.

cratus prime partis.

Aptissimus est ablutio corporalis exterior: cum prescripta idest taxata forma verborum facta: ita quod illa ablutio materialis que fit exterius in corpore est signum ablutiois spiritualis quam deus facit in mente.

De materia baptismi, c. ii. secundi tractatus prime partis.

*De materia eius?
in bapt. m. l.
m. l. m. l. m. l.
ia, ut aut. doc.
m. l. m. l. m. l.*

Materia baptismi est aqua simplex elementaris. Quod autem aqua sit propria materia baptismi: patet ex institutione christi qui instituit baptismum fieri in aqua. Si autem instituisset baptismum fieri in vino vel in oleo vel in aliquo alio liquore vini vel alius liquor esset propria materia baptismi. Alique tamen congruenter assignantur a doctoribus quare magis in aqua instituit christus baptismum fieri quam in aliquo alio liquore: quare una est quod sacramentum maxime necessitatis debet habere materiam maxime communem, ne propter defectum materie aliquis impediretur a susceptione baptismi. Sed baptismus est sacramentum maxime necessitatis: quod sine baptismo nullus potest saluari: ideo baptismus debet habere materiam maxime communem: talis autem materia est aqua que inuenitur in omni terra et de facili potest haberi: ideo nullus potest excusari a susceptione baptismi pro defectu et carentia materie eius sicut posset se excusare si materia eius esset vinum vel olium vel lac vel aliquis alius liquor preciosus: qui non inueniretur in omni terra; nec posset

ita de facili a quo licet haberi. **A**lia congruentia quare aqua est propria materia baptismi assignatur a doctoribus talis quia proprietates aque maxime sunt communis baptismi. Est enim aqua mundificativa sordium: refrigerativa estuantium: prima, i. lucida oculis intuentibus. Similiter baptismus mundat sordes anime ideo vocatur baptismus quia baptismus grece idem est quod lotio latine: unde baptizare idem est quod lauare. Baptismus etiam refrigerat estum carnalis concupiscentie: illuminat oculos mentis respectu noticie diuine. Arguit ergo sic doctores. Illud est propria materia baptismi cuius proprietates maxime conueniunt baptismi: sed ut supra dictum est proprietates aque maxime conueniunt baptismi igitur aqua est propria materia ipsius baptismi. Utrum aqua sit benedicta vel non: nihil facit ad baptismum: quare ita potest fieri in aqua non benedicta sicut in aqua benedicta: sed aqua baptismalis in ecclesia benedicitur propter solemnitatem et maiorem reuerentiam circa baptismum. Sed nunquid in aqua roseacea vel in aqua ardente vel in alijs aquis distillatis potest fieri baptismus si aqua elementaris inueniri non potest. Dicendum quod non: quare tales aque non sunt proprie aque: sed humores illorum corporum a quibus distillantur. In lixio autem ubi aqua non posset inueniri posset fieri baptismus: cum lixium nihil aliud sit quam aqua colata per cineres. Et propter eandem rationem dicunt aliqui doctores quod in urina propter defectum aque

*Vini?
L. m. l. m. l.
m. l. m. l.
m. l. m. l.*

*Quid dicitur
in b. d. i. p.
m. l. m. l.*

*De b. d. i. p.
m. l. m. l.*

*De b. d. i. p.
m. l. m. l.*

*De b. d. i. p.
m. l. m. l.*

*De b. d. i. p.
m. l. m. l.*

*De b. d. i. p.
m. l. m. l.*

posset quis baptizari: quod tamen non credo esse verum quia urina non est aqua: sed humor resolutus ex cibis commestis: et idem dico de salina. Sed nonne in brodio carniuum potest fieri baptismus ubi alia aqua non posset inueniri? Dicendum quod aut tanta resolutio carniuum est facta in brodio illo quod desinit esse species aque ibi et est alia species de nouo generata: et tunc non potest illo modo fieri baptismus. Aut non est ibi tanta resolutio carniuum facta: et tunc potest fieri baptismus in dicto brodio. Quando autem est tanta resolutio facta vel non potest perpendi in spissitudine si, n. sit tanta spissitudo illius brodij quanta est in aereo vel aliquantulum minor: credo quod non potest fieri in illo brodio baptismus. Si autem non sit ibi spissitudo quod brodium non sit pingue credo quod tunc in illo brodio potest fieri baptismus. Et idem dico de luto. Sed si aqua expressa posset fieri baptismus. Si nix etiam liquefieret in illa aqua liquefacta a niue potest fieri baptismus. Solet autem a quibusdam queri si esset vnus puer baptizandus iuxta aliquem puteum profundum et ille qui deberet eum baptizare non haberet cum quo extraheret aquam de puteo: nec posset alium de aquam habere. et puer esset in periculo mortis: nunquid deberet eum peccare in puteum dicendo ego te baptizo. in nomine patris et filij et spiritus sancti amen. Dicendum quod non finem quod dicit sanctus paulus. Non sunt facienda mala ut veniant bona. Licet ergo ex hoc illud

bonum eueniret quod anima istius pueri saluaretur: tamen ille qui proiceret eum faceret illud malum quod peccaret mortaliter: et sic quantum in se esset damnaret animam suam: et tamen ex ordine charitatis quilibet plus teneretur diligere animam suam quam animam cuiuscunque alterius. Et si dicatur quod talis posset conteri et confiteri de isto peccato et sic non damnaret animam suam. Dicendum quod illud est fatuum dicere: quia nullus est certus de vita sua: unde iste non est certus si statim postquam peccerit peccet vel eet in isto actu peccationis moriturus: unde bene tales spem esse propter peccatum deum quod certum est quod talis si prociat peccet peccabit mortaliter: incertum est autem si deus dabit sibi spatium confitendi. Quia propter faciendum est finem confitendi beati Augustini dicitur. Tene certum et dimite incertum. Etiam notandum quod hanc aquam sit frigida vel calida non facit ad baptismum: sed semper videri periculum baptizandi.

De forma baptismi, c. iii. secundi tractatus prime partis.

Circa formam baptismi sciendum est quod alia forma videtur greci in baptizando: et alia latini. Nam greci videntur tali forma baptizari seruis christi in nomine patris et filij et spiritus sancti amen. Latini autem videntur tali forma. Ego te baptizo in nomine patris et filij et spiritus sancti amen. Et quis in forma videatur dicitur: tamen ex utraque sequitur baptismus. Nam greci baptizati sunt sicut latini quod patet: quod quoniam reddunt ad unitatem ecclesie romane non rebarizantur in forma latinorum. **T**amen

Augustinus.

*Forma formalis
latini. for. p. p.*

Universidad de De...
Bib...

Mathew.

forma latinorum convenientior est q̄
forma grecorum q̄ patet pro nunc ex
duobus. Primo q̄ illa est convenien
tior forma baptismi que magis con
cordat cum verbis christi instituentis
baptismum. Sed christus instituens
baptismum dixit apostolis vt recitat
beatus Matheus in suo euangelio
Ite docete omnes gentes baptizan
tes eos in nomine patris ⁊ filij ⁊ spiri
tus sancti amen. Et cū istis v̄bis ma
gis concordat hoc v̄bus baptizo q̄ hoc
v̄bus baptizet. q̄ hoc verbis baptizo
ē verbū a criuus hoc autē verbis bap
tizatur est verbis passiuū ⁊ illud partici
pius baptizans descendit a verbo a cri
uo ⁊ nō a passiuo quare ē cōuenientior
forma latinorū qua dicitur baptizo; q̄
grecorum q̄ dicunt baptizet. Secūdo
pōt idem patere sic. Illa est conueni
entior forma baptismi in qua ⁊ p̄ quā
magis exprimuntur ea que sunt neces
saria in baptismo: sed talis est forma
latinorum p̄ comparisonem ad for
mam grecorum: quia in baptismo est
necessaria virtus dei conferentis effi
caciā baptismi; ⁊ istud tangitur in
vtraq̄ forma cum dicitur in nomine
patris ⁊ filij ⁊ spiritus sancti amen.
Est etiam ibi necessaria persona su
scipientis baptismus ⁊ illud exprimi
tur in forma grecorum cum dicit ser
uus christi baptizatur. nam in forma
latinorum exprimitur idem cum dicit
ur te. Est etiam ibi necessaria perso
na baptizantis ministri que nō expri
mitur ad min⁹ explicite in forma gre
corum. In forma autem latinorum ex
primitur explicite per hoc q̄ dicit ba

pizo. quare relinquitur quod conue
nientior sit forma latinorum q̄ forma
grecorum. Terissimile etiam est quod
forma qua vtitur romana ecclesia q̄
omnium ecclesiarum caput ē ⁊ magis
sit convenientior q̄ quecuq̄ alia ex
tra de baptismo ⁊ eius effectu. c. maio
res. Est ergo debita forma baptismi
baptizo te in nomine patris ⁊ filij ⁊ c.
Quod autem nominetur persona ba
ptizanda vel ponatur ibi ego ⁊ amen
dicendo petre vel maria ego bap
tizo te in nomine patris ⁊ filij ⁊ spiritus
sancti amen. non sunt de essentia for
me quoniam sine ipsis posset fieri ba
ptismus: tñ debent poni in forma p̄
maiores expressionem non tamen est
necessarius q̄ ponantur. Illa autem
forma baptismi pōt fieri in latino vel
in quocūq̄ alio idiomate. Utrusq̄
sit aliquid mutari circa istas formas.
Sciendum q̄ ille qui aliquid muta
ret circa istam formam aut intēderet
mutare ritum ecclesie ⁊ sic non esset
baptismus aut intēderet facere illud q̄
facit ecclesia. s̄ ex quadā ignorātia v̄l
aduerterā aliquid circa ipsā formam
mutaret. Et tñ sciēdū ē q̄ talis mu
tatio pōt fieri quinq̄ modis. Uno mō
totali mutādo v̄ba ipsi⁹ forme: ⁊ tñ
nō fit baptismus. sicut si diceret i noie
generātis ⁊ gēiti ⁊ procedētis ab vtro
q̄. Licet. n. in cōi vsu loquēdi genitor
significet p̄ter: ⁊ genitus significet fi
lium ⁊ procedēs ab vtroq̄ significet
sp̄s sc̄s tñ p̄prie loquēdo i diuinitis ge
nitor et genitus ⁊ p̄cedēs expressius
significat actus relationis p̄sonarū:
q̄ ipsas p̄sonas. In forma ar baptil

Nom bap
tizet
v̄bis
v̄bis
v̄bis
v̄bis

Post dū in
latino fr
ma gen
ctam

Quod dū
forme bap
tizet
v̄bis
v̄bis

ap̄tū
clari⁹
v̄bis
dicit fieri

mi d̄ fieri mentio expressa d̄ p̄sonis.
Alio mō pōt fieri mutatio circa for
mam baptismi trāspōnēdo v̄ba ipsi⁹
forme. sicut si diceret sic. Baptizo te
ego in noie patris ⁊ filij ⁊ c. amen. vel
quomōlibet alie trāspōnēdo: ⁊ tñ cuq̄
maneat idē sensus v̄borū: ex tali muta
tione nō ipedit baptismus. Alio mō
pōt fieri mutatio circa ipsā formā ba
ptismi addēdo aliq̄ ad ipas formas: ⁊
tñ tal additio aut corripit sēsū v̄borū
forme baptismi: sicut mutabat Arri
us dicendo sic. baptizo te in noie p̄is
maioris ⁊ filij minoris ⁊ c. talis. n. ad
ditio corripit sensus v̄borū forme ba
ptismi cū tollat equalitatē p̄sonarū.
Aut talis additio nō corripit sensus
v̄borū forme: s̄ nō obstante tali addi
tione v̄borū manet sensus: ⁊ tunc si il
le q̄ addit aliquid itendit mutare for
mā ecclesie nihil facit: cū nō baptizet
i fide ecclesie. Si autē nō intēdat mu
tare formā ecclesie s̄ ex quadā fatuita
re vel fatua deuotione addit ibi aliq̄
sic dicendo. Baptizo te in nomine pa
tris ⁊ filij ⁊ spiritus sancti amē. ⁊ bea
te v̄ginis: vt beata v̄go adiuuet te v̄l
aliquid aliud tale: talis additio non i
pedit baptismum. Alio modo potest
mutari forma baptismi diminuendo
aliquid de ea: ⁊ tunc si diminuat di
ctio integra quecuq̄ sit illa de omni
bus istis baptizo te in nomine patris
⁊ filij ⁊ spiritus sancti amen. nihil fit:
quia omnia ista verba sunt d̄ essentia
forme. Si autem non diminuat di
ctio integra: sed pars dictionis: tunc
autem talis diminutio fit in principio
dictionis: sicut si de ista dictione p̄is

2. modus
et fact.

3. modus
et fact.

4. modus
et fact.

vel quacūq̄ alia subtrahatur prima
littera vel prima sillaba: talis dimi
nutio ipedit baptismū cū tollat sensū
verborum. Si autem talis diminutio
fiat de fine dictionis: sicut si de ista di
ctione patris remouetur. s. vel aliq̄
tale: tunc talis diminutio nō ipedit
baptismum: cum maneat idem sensus
verborum: sicut narratur in decreto i
tractatu de consecratione distin. 4. re
tulerunt q̄ quidam sacerdos ignarus
lingua latina baptizabat sub ista for
ma. Baptizo te in nomine patra ⁊ fi
lia ⁊ spiritus sancta. Et dicit Leo pa
pa in decreto illo q̄ vere baptizabat.
Alio modo potest fieri mutatio circa
formam ipsam baptismi interrumpē
do verba ipsius forme. ⁊ tunc si sit tā
ta interruptio q̄ impediāt intentionē
baptizantis. sicut si mane diceret ego
baptizo te: ⁊ postea irret ad expedieū
negocia sua ⁊ postea rediret ⁊ diceret
In noie patris ⁊ c. nihil faceret. Si
autem fiat interruptio parua: ita q̄ nō
mutet intentionem baptizantis. sicut
si diceretur baptizo te in nomine pa
tris ⁊ filij. ⁊ c. ⁊ hoc dicat astantibus
tacete vel orate deū vel aliud tale. tñ
non impeditur baptismus.
De ministro baptismi. c. 4. sc̄i tra
ctatus prime partis.
Minister baptismi est duplex
m Unus extra casum necessita
tis: ⁊ iste ē sacerdos. Ad so
lū. n. sacerdotē extra casū necessitatis
p̄inet baptizare. Lū. ratio assignat
a doctoribus talis. Ille est proprius ⁊
ordinarius minister sacramentorum
qui habet potestates super corp⁹ chri

quod dū in q̄
v̄bis baptil

Deentalium

Lo Papa

5. modus
et fact

quod dū in q̄
v̄bis

si verum: sed solus sacerdos habet potestatem super corpus christi verum id est solus sacerdos est proprius et ordinarius minister sacramentorum qui habet potestatem super corpus christi verum. Sed dispensatio sacramentorum pertinet ad ordinationes corporis christi mystici. dispensare sacramenta pertinet ad illum qui habet potestatem super corpus christi verum: talis est solus sacerdos, quare ad solum sacerdotem pertinet dispensare sacramenta. Alius est minister baptismi in casu necessitatis: et ille potest esse tam vir quam mulier tam fidelis quam infidelis. In hoc enim est differentia inter baptismum et alia sacramenta, quia minister baptismi potest esse alius quam sacerdos: non autem minister aliorum sacramentorum. Et est ratio quia baptismus est sacramentum maxime necessitatis: non autem alia sacramenta: quia sine baptismo non potest esse salus aliquis sine autem alijs sacramentis saluatur multi. Arguunt ergo doctores sic: Sacramentum quod est tantum necessitatis quod nemo sine eius sumptione saluari potest debet habere ministros ita eodem quod propter defectum ministri nullus excusetur a sumptione eius: sed sacramentum baptismi est tantum necessitatis quod sine sumptione ipsius nullus saluari potest: dicere pro saluatore nro in iohanne nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu sancto: non potest introire regnum dei. Ideo sacramentum baptismi debet habere ministrum

arguuntur.

Joannes. Evangelium.

ita eodem quod nemo propter defectum ministri excusetur a sumptione baptismi: et ideo in casu necessitatis quilibet tam vir quam mulier: tam fidelis quam infidelis: sicut iudeus, paganus, hereticus, baptizare potest dummodo baptizet in aqua et debere proferat verba baptismi: et beatitudine faciendi id quod facit ecclesia: licet infidelis credat illud nihil valere: ita tamen quod se deferendum est ceteris prius digniori. Unde infidelis in presentia fidelis non debet baptizare mulier in presentia viri non debet baptizare non primo ad sacros ordines in presentia promoti non debet baptizare laycus in presentia clerici tonsurati non debet baptizare. Et ratio istorum est: quia ille qui baptizat: baptizat in persona christi et representat eius personam: que perfectius representatur per fidelem quam per infidelem: per virum quam per mulierem: per promotum quam per non promotum: per tonsuratum quam per non tonsuratum. Sciendum tamen quod in illo qui baptizat requiritur intentio baptizandi scilicet faciendi illud quod intendit se facere ecclesia: aliter non est baptismus quam tuncque alia necessaria sunt ibi. Nunc autem non requiritur quod sit talis intentio quod baptizans intendat baptismum valere baptizando ad vitam eternam imo cum intentione contraria. scilicet quod baptismus nihil valeat solum quod baptizans intendat facere illud quod ecclesia facit quodcumque sit illud valere baptismus. Sed nunquam si aliquis minimus vel aliquis ludendo aspargat aquam super aliquos non baptizatos dicendo baptizo vos in nomine patris, et filii, et spiritus sancti. tales essent baptizati: Dicendum quod talis aut intendit baptizare intendit

si quis non est baptizatus.

de presentia fidelis non debet baptizare.

non debet tonsuratum quam per non tonsuratum.

Paulus. Iulianus.

solus.

deum facere quod facit ecclesia: et hoc faciat trifas et derivationes suas: et tunc talis quis graviter peccat faciendum irreverentiam sacramentorum: tamen se confert baptismum. Si autem non intendit facere quod intendit ecclesia nihil facit. Nunc quid est aliquis in casu necessitatis potest baptizare seipsum. Dicendum quod ille casus ponitur in quadam decretali. Extra de baptismo et eius effectu, c. debitum: ubi narratur de quodam iudeo qui per iudeorum metum non erat ausus vocare aliquem fidelem: sed accipiens aquam dicit, baptizo me in nomine patris, et filii, et spiritus sancti, amen, et ad huius evidentiam sciendum quod triplex est baptismus, scilicet fluminis fluminis et sanguinis. Fluminis quoniam sci licet quis baptizatur in aqua et istud est sacramentum ecclesie: et de isto loquitur hieronimus: loquendo de tali baptismo nullus potest baptizare seipsum: et reddidit a papa in illa decretali: quod baptismus est quoddam regeneratio spiritualis: et ideo sicut nullus potest seipsum generare corporaliter: dicente beato Augustino in libro de trinitate. Sicut nullus gignit seipsum corporaliter: ita nullus potest seipsum generare spiritualiter videlicet baptizando seipsum. Est alius baptismus fluminis quando spiritus sanctus mundat et abluit animam alicuius inuisibiliter a peccato: et tali baptismo potest aliquis baptizare seipsum disponendo se ad gratiam: et ille dicitur baptizatus adultus habendo devotionem ad baptismum et essendo in proposito quod si haberet opportunitatem suscipere sacramentum baptismi: et si moriatur in tali proposito saluat: quod est contra beati Augustini allegatum

Dulcium in decem.

quidam iudeus accipiens aquam.

triplex est baptismus.

solus.

arg.

2! bapt.

nisi quis renatus fuerit etc. quod intelligitur dum est renatus in aqua in pueris in re: si adultis in re vel in voto: et licet istud non sit renatus ex aqua est tamen renatus in voto. Est alius baptismus sanguinis quando, scilicet aliquis non baptizatus sustinet mortem pro fide christi: et talis baptismus proficit ad salutem dum tamen deus baptizatus in aqua in voto: si ille qui sustinet sit adultus, sicut habetur in legenda beate catherine de illis torcoribus qui ad eius predicacionem fuerunt ad fidem conversi: quos imperator fecit comburi. Si autem non sit adultus: non requiritur tale votum: sed sufficit ad salutem mors tolerata pro christo: sicut fuit de innocentibus: et de tali baptismo loquendo nullus potest baptizare se: quod nulli licitum est interficere seipsum pro quacumque causa nec est contra hoc de Sansone et zara qui interfecerunt seipsos quod videtur dicit Hieronymus factum eorum non est trahendum ad consequentiam quod privilegia paucorum non faciunt legem eodem. Nunc quid est in ministro baptismi requiritur bonitas vite quod videtur sine peccato mortali. Dicendum est quod ista questio intelligenda est de sacerdote: quia ut dictum est: est proprius minister baptismi. Ad huius solutionem dicendum est quod quantum ad effectum baptismi nihil facit bonitas vel malicia ministri: quod siue sit bonus siue malus: confert ut dicitur est baptismus: sed si quantum ad ministrum verum peccat in baptismo vel non. Dicendum est quod sacerdos aut baptizat in casu necessitatis sine solemnitate aliqua sicut faceret una vetula: et tunc non peccat mortaliter si baptizat exiles in peccato mor-

3! bapt.

De beate catherine historia.

Sansoni et zara qui interfecerunt seipsos.

solus.

quidam potest minister baptizare in casu mortali, cum peccat mortaliter.

Universitas de Del...
Bib...
tali aut baptizat extra casum necessita-
tis et eius solemnitate: et tunc peccat mor-
taliter si baptizat existens in peccato
mortalis quia facit irreuerentiam sa-
cramenti. Verum est quod dominus du-
randus quidam episcopus auiciensis
qui fuit doctor sacri palatii dicit in quodam
suo quod quocumque modo sacerdos exi-
stens in peccato mortali baptizaret: pec-
cat mortaliter. Et verum eius opinio
sit vera nescio tamen bene est dura.

Sciendum est etiam quod minister ba-
ptismi debet esse vnus. et ratio assigna-
tur communiter a doctoribus: quia ba-
ptizans baptizat in persona christi qui
est vna persona, et ideo persona ba-
ptizantis debet esse vna. unde plures
non possunt baptizare vnum. Et si di-
catur quod vnus posset baptizare plures
dicendo. Baptizo vos in nomine pa-
tris et filii et spiritus sancti amen. ergo
a simili poterunt plures baptizare vnum
dicendo nos baptizamus te in nomine
patris etc. Et dicendum quod non est si-
mile: quia quando dicitur baptizo vos
ides est ac si diceret baptizo te. et te quod
nihil mutatur in forma. quando autem
dicimus baptizamus te: idem est ac si
diceretur ego et tu baptizamus. quod dif-
ferentia est inter nos et vos: quod nos idem
est quod ego et tu: vos autem idem est quod
te et te. Ideo dicendo vos nihil muta-
tur in forma: dicendo autem nos mu-
tatur. Solet autem ab aliquibus
poni talis casus. Donatur quod sint duo
quorum vnus sit mutus et alius man-
cus: et sit ibi vnus puer baptizandus: et
mutus aspergat eum aqua et mancus
proferat verba: queritur vtrum talia

puer sit baptizatus? Dicendum est quod
aut isti baptizant in forma grecorum;
aut in forma latinorum. Si in forma la-
tinorum dicunt tunc aliqui doctores quod
iste puer non est baptizatus. quod vt di-
ctum est supra baptizans in quacumque for-
ma baptizat: baptizat in persona vt di-
cit Joannes baptista: dicens de christo.
Qui me misit baptizare ille mihi di-
xit. Super quem videris spiritum de-
scendentem ipse est qui baptizat. Per-
sona autem christi est vna. unde Athana-
nasius non tamen duo sed vnus est christus
quare oportet quod ille qui baptizat sit vnus: et
quacumque forma baptizat. Alij au-
tem doctores dicunt quod si baptizanti
forma grecorum quod est baptizatus. quod
vt dicunt licet ille qui baptizat: bap-
tizet in persona christi cuius persona est vna
baptizat tamen in nomine trinitatis in qua
sunt plures persone: quare non potest
tunc baptismum secundum formam gre-
corum si baptizantes sunt plures. Que
istarum opinionum sit vera nescio: sed
meo iudicio papa est concludendus su-
per hoc. Si autem baptizant in forma
latinorum: dicunt contra quasi omnes do-
ctores quod non baptizat propter rationem
superius factam de nos et te vos. que est
ratio venerabilis doctoris sancti Tho-
me de aquino in vltima parte summe.
Assignat talis ratio a magistro Ber-
neo quod in sacramento matris veritatis
nihil debet esse falsitatis: sed baptismus
est sacramentum maxime veritatis: ergo
in baptismum non debet esse aliquid falsi-
tatis. Sed si isti verentur forma la-
tinorum scilicet forma qua vritur ro-
mana ecclesia et sibi adherentes et ibi

primo talis falsitas: quod magis inuice-
do baptizo te. i. abluo tei nomine etc. me-
tires quod ipse non baptizat. i. non abluo: et
mostrat facit mutus quare manifestum est
quod talis baptismus est nullus. Hanc
autem rationem conant aliqui soluere dice-
tes quod ille mutus non potest dicere ego ba-
ptizo te: sed si diceret nos baptizamus
te sic non diceret falsum imo verum: quod
ista ratio non baptizamus te vera est per si-
nododden. sicut si essent duo scriptores
qui scripsissent vnum librum ita quod vnus scri-
psisset vnam medietatem: et alius aliam me-
dietetatem tunc vnus posset dicere vere. nos
scripsimus hunc librum. a simili cum mutus in
baptismo tali aspergat siue infundat
aqua et mancus proferat verba poterit
dicere nos baptizamus. Hoc autem ni-
hil valet: quod ad hoc quod aliqua propositio
per synododden verificetur de duobus
oportet quod fecerint actum eiusdem ra-
tionis quod si fecissent actum diuersarum ra-
tionum vna propositio non potest verificari
de eis sicut si vnus rasisset pgamenum
de quo esset factus liber et alius scripsisset
librum ista propositio nos scripsimus li-
brum istum nullo modo potest verifica-
ri de eis: quare cum infundere aquam
et proferre verba sint actus diuersarum
rationum nullo modo potest verificari de
istis nos baptizamus te: et hoc sufficit
de ministro baptismi.

De suscipiendis baptismis. c. 3. scilicet
tractatus prime partis.

Baptismus dicitur omnes suscipere tam
virum quam mulieres: quod sine ba-
ptismo in re vel in voto vt dictum
est supra nullus potest saluari. Sed aliter est
de adultis et aliter de paruulis. quod in

adulto qui recipit baptismum requiritur in-
tentio propria suscipiendi illud quod confert
ecclesia. in paruulis autem sufficit fides
et intentio eorum que eis offerunt ad bap-
tizandum. Sed nunquam potest aliquis velle ma-
tris baptizari: sicut si sit vna mulier pro
gnas de viuo et sit in periculo mortis:
nunquam in ventre eius debet baptizare. Di-
cendum est quod non cuius ratio a doctoribus assigna-
ta est: quod ille qui suscipit baptismum
debet suscipere manibus ministrorum eccle-
sie et spargi aqua vel immergi in aqua: sed
ista non potest fieri circa existentes in ventre
matris: ergo non potest baptizari. Sed po-
test quod aliqua pars pueri appareat extra
nunquam talis puer si timeat de pericu-
lo ita quod non potest expectari quod totaliter
nascatur potest baptizari. Dicendum
quod ista pars que apparet extra aut est
caput aut aliqua alia pars corporis.
Si illa pars que apparet est caput: tunc
debet aspergi aqua dicendo. Ego te bap-
tizamus etc. et est vere baptizatus: et si nascatur
postea non debet amplius baptizari. et ratio
est quod caput est principalis pars corpo-
ris et eo vigent omnes sensus corporis.
Si autem illa pars que apparet est alia
quam caput: tunc dicunt aliqui doctores
quod illa pars debet aspergi aqua et baptizari
et est vere baptizatus: nec si nascatur postea
debet amplius baptizari et ratio est: quod baptismus
fit pro anima et non pro corpore: anima autem
quatenus ad essentiam suam est tota in qua
licet pre corpore: et ideo quocumque parte
corporis baptizata totum est baptizatum
nec debet amplius baptizari. Alij vero
dicunt quod talis pars que apparet debet aspergi
aqua et baptizari: licet si puer nascatur
postea debet baptizari sub hac forma.

Si tu es baptizatus; ego non te ba-
ptizo; sed si no es baptizatus; ego te ba-
ptizo in nomine patris &c. Quis istorum veri-
dicat nescio; sed credo quod istud vltim-
sit verius & securius. Sed an si ali-
quis est sanctificatus in utero matris; de-
beret baptizari. Dicendum est quod sic non quod
de peccato culpa quam habet; sed scribatur in nu-
mero fidelium in susceptione characteris
baptismalis; et ut impleat christi preceptum in
susceptione baptismi. Sed nunquid
filii iudeorum parvuli sunt baptizandi iu-
ris parentibus. Dicendum est quod aliqui docto-
res sicut Joannes Scotus & dominus durandus
episcopus auticensis & sui sequaces dicunt quod
sic. Dicunt enim quod principes & domini terrarum
in quibus habitant iudei possunt eis auferre
filios suos & eis iuris eos facere bap-
tizari cum iudei sint eorum sui secundum leges fi-
lij fuerunt sunt res dominorum quorum sunt ser-
uiciales ita quod domini possunt eos vendere &
impignozare. Arguit ergo sic. Quia
ius est aliquem posse obligare & abdicare
seruituti alicuius domini temporalis; quia
fuitur dei cui omnis homo dicitur iure na-
turali tenetur seruire; sed domini terrarum in
quibus habitant iudei possunt vende-
re filios iudeorum & tradere in seruos alte-
ri domino; eis iuris; ergo possunt eos
iuris parentibus tradere seruituti christi
quod fit per susceptionem baptismi.
Alii vero doctores sicut sanctus Tho-
mas de aquino & sui sequaces dicunt
quod filii iudeorum parvuli iuris parenti-
bus non sunt baptizandi; & hoc prope-
riaculum quod posset contingere; quod quia isti
parvuli qui iuris parentibus essent
baptizari essent adulti; cum proles natu-
raliter sequatur parentem; ipsi forte ab

negarent baptismum & redirent ad iu-
daismum. Verisimile enim est quod si iudeo-
rum filii parvuli essent iuris paren-
tibus baptizandi; christianissimi impera-
tores & reges qui processerunt; qui fuerunt
tanti zelatores fidei; iudeorum filios se-
cissent baptizari; & et summi pontifices
iducerent reges & principes in quorum
terris habitant iudei ad hoc facien-
dum. Quis istorum verius dicat le-
ctoris iudicio relinquo. Sed nun-
quid furiosi & amenes debent bap-
tizari. Dicendum est quod isti furiosi aut fue-
runt furiosi a natiuitate; ita quod nunquam
habuerunt usum rationis; aut aliquoties
habuerunt usum rationis; sed amiserunt
pro aliqua causa. Si fuerunt furio-
si a natiuitate non sunt baptizandi quod di-
ctum est quod in adultis qui debent ba-
ptizari requiritur fides & iterum suscipi-
endi illud quod confert ecclesia; sed tales
non possunt habere fidem nec intentionem
cum ponantur nunquam habuisse usum ra-
tionis; ergo tales non possunt suscipere bap-
tismum. Si autem non fuerunt furiosi a na-
tiuitate; sed habuerint aliquoties usum
rationis; vel habent aliquoties luci-
da intervalla; & tunc si in tempore in quo
habent usum rationis; vel in tempore in quo ha-
bent lucida intervalla habuerunt fidem
& deuotionem ad baptismum & petierunt
ipsius tunc debent baptizari quia sunt
in fide. Si autem in tempore in quo habebat
usum rationis; vel quo habebant lucida in-
terualla nec habebat fidem nec deuotionem
ad baptismum nec petebat ipsum; non debent
baptizari. & idem dico de dimidiatis; quod si
antequam essent dimidiati habebat fidem ad ba-
ptismum & deuotionem & petebat ipsum; debent

Dulphus
Solutio

Dulphus
Solutio

Argumentum

Thomas
Solutio

Dulphus
Solutio

Quoniam
in baptizo
et iherosolima

baptizari aliter non. Simile iudicium
est de freneticis.

Utrum autem aliquis dormiens debeat
baptizari. Dicendum est quod si poterit
excitari non debet in sono baptizari. Sed
si non potest excitari tunc distinguendum est
ut supra quod aut tempore vigiliie habuit duo-
tionem ad baptismum & petiuit ipsum; & tunc
debet baptizari. Aut non habuerat fides
nec deuotionem ad baptismum; tunc & non debet
dormiens baptizari. Et quod si sit vnus
monstrum quod habeat duo corpora coniun-
cta; an debeat baptizari ut vna persona
vel due. Dico quod cum baptismus fiat propter
animam & non propter corpus; quantumcumque essent
duo corpora si solus esset vna anima; debet ba-
ptizari ut vna persona. Sed si essent due
anime debet baptizari ut due. Sed quomodo sciet
si sit vna anima vel due? Dico quod si sint
duo corpora; sunt due anime. Si autem est
vnum corpus; est vna anima. Et idem si sunt
duo peccata & duo capita; supponendum
est esse duas animas. Si autem esset vnum
peccatum & vnum caput quantumcumque alia me-
bra essent duplicata esset vna anima.

De ritu baptismi. c. vii. scilicet tractatus
prime partis.

Baptismus fit duobus modis
b. Uno modo immergendo in aquam.
Alio modo aspergendo aquam.
Quid autem fiat melius. Dicendum est quod si non
tineat in periculo vel propter debilitatem bap-
tizantis vel pueri vel aliquid aliud; melius
fit immergendo quam aspergendo. Licet ratio assi-
gnata a doctoribus; quod baptismus signi-
ficat sepulturam christi & ut dicit apostolus. Co-
sepulti estis christo per baptismum; sed melius se-
pultura figuratur quam sit immergendo in a-
quam; quam quam sit aspergendo; sed melius fit in

Dulphus
Solutio

Dulphus
Solutio

Dulphus
Solutio

Dulphus
Solutio

Dulphus
Solutio

mergendo. Sciendum autem quod vnusquisque
debet seruare ritum ecclesie sue; nec debet
ipsum mutare. Utrum autem requiratur tri-
na immersio vel aspergio; vel sufficiat vna.
Dicendum est quod sufficit vna; sed ceteris pri-
bus melius fit per trinam; quod baptismus fit in
nomine sancte trinitatis; que trinitas me-
lius respicit per trinam immersionem vel aspersionem;
quod per vnam; ita tamen quod verba non fini-
antur antequam tres sint implere. In hoc
autem quod fiat vna vel trina; quilibet debet ser-
uare ritum ecclesie sue; ut dictum est.

De effectu baptismi. c. vii. scilicet tractatus
prime partis.

Effectus baptismi est delere omnes
culpam tam originale quam actua-
lem conferre gratiam & aperire iam-
nam regni celestis in quo differta circum-
cisio; quod per passionem christi circumcisio
deleteret culpam originale & conferret
gratiam; tamen iamnam regni celestis ape-
rire non poterat. Et ista sententia est
Bede qui dicit in omelia de circumcisio-
ne domini. Scire debet fraternitas vestra
quod idem saluifere circumcisiois reme-
dium olim circumcisio in lege dei origina-
lis peccati vulnus agebat; quod tunc
christo reuelate gratia baptismi agere con-
suevit exceptio quod iamnam regni celestis
aperire non poterat. Sciendum au-
tem quod baptismus alter operatur ista in
parulis; alter in adultis; quod in parulis
nihil requiritur a parte ipsorum; sed in adul-
tis requiritur a parte ipsorum quod non po-
nant obicem. id est quod non habeant contrariam dispo-
sitionem. sed quod non accedant fidei ad ba-
ptismum; sed accedant cum debita deu-
otione; non solum autem baptismus operatur
gratiam; imo etiam operatur omnibus ipsis

Dulphus
Solutio

Dulphus
Solutio

Dulphus
Solutio

insipientibus taz parulis q̄ adultis
 qui nō ponūt obicōes v̄tutes taz the
 ologicas q̄ morales; 7 si nō quātum
 ad vsuz: ad minus quātū ad habituz 7
 ista snia est p̄silij generalis: 7 habet
 in constitutionibus dñi Clemēns. v.
 extra de sum. tri. 7 si. ca. c. fidei catho-
 lice. Est aut̄ alius effectus baptisimi;
 q̄: per ip̄s p̄trabit cognatio spūalis q̄
 ipedit matrimoniū p̄bendū 7 dirimit
 taz p̄tractuz: de hoc tñ dicit infra qñ
 agetur de m̄rimonio. Per baptisimuz
 ē imp̄m̄it̄ caracter: vt dicituz ē supra
 7 ideo baptisimus non d̄ iterari: imo
 pena illius q̄ iteraret baptisimuz scōz
 leges ē decapitatio. c. ne scām bap-
 tisima iteret. l. ij. scōz canones vero ē qd̄
 nō possit p̄moueri ad sacros ordines
 De anctis baptisimi. c. viij. secūdi
 tractatus p̄ime partis.

*habet v. in ordi
 nis effectus*

*quibus qui vult
 baptizari*

dat ad christum

*in dicitur tunc
 dat in baptizari*

7 ad loquendum de fide: q̄ locutio fit
 mediāte saliuā. Secūdo facit ei cru-
 ces in fronte 7 in pectore: 7 significat
 q̄ baptizandus d̄ b̄re 7 recipere fidē
 d̄risti i corde: qd̄ significat crux facta
 in pectore 7 i ore nec d̄z erubescere cō-
 fiteri fides xp̄i: q̄ significat crux facta
 in fronte: q̄ in fronte statim apparet
 verecūdia: q̄: q̄ dicit Apostolus
 ad ro. p. c. Corde creditur ad iusticiā;
 ore aut̄ cōfessio fit ad salutē. Tertio
 ponit ei de sale in ore: q̄ significat sa-
 pientiā diuinā iuxta doctrinā Apli.
 Dis sermo d̄z sale diuine sapiētie cō-
 ditus ē. Exorcismus ē idēz qd̄ adiu-
 ratio: q̄ adiuuat demon vt recedat de
 aīa baptizandi 7 det locū spiritui scō
 adueniēti. Facit tra sacerdos bap-
 tizando: q̄ p̄mo facit ei cruces cū poli-
 ce in fronte: 7 significat q̄ baptizan-
 dus cōsignat: vt si templū sine babi-
 raculuz spūs sancti. Secūdo facit ei
 cruces de spute ad aures 7 nares 7 ad
 os: 7 significat q̄ baptizandus aures
 cordis clausas diabolo ne audiat sug-
 gestōes diaboli. 7 d̄z habere os clau-
 sus ne loquatur verba mala: 7 d̄z sic
 viuere vt sit fm̄ doctrinaz Apostoli
 bonus odor: xp̄i in vita. Vel illud si-
 gnicat qd̄ talis d̄z emittere fūmum
 deuote orationis per quā effugat de
 moniuz iuxta v̄bz raphaelis in Lo-
 bia dicentis fumus est fugatōe genus
 demoniorum: 7 ista fiunt pro spūto. i.
 v̄tute d̄risti que significatur p̄ spūtū
 Nam sciendū est fm̄ q̄ dicit glo. su
 per illud verbum Joannis. Lutus se-
 cit ex spūto. Sicut spūtū mittitur abi-
 terioribus cordis: ita filius dei signifi-

*Genitio fit
 mediāte
 saliuā
 Quid crux
 signum
 fidei
 fidei p̄
 nō*

Agust.

*Quid salt
 more*

Agust.

*Quid sit
 Exorcism.*

*tra facit
 baptizandus in
 bap.*

Agust.

Thomas.

*Glossa sup
 dicit.*

ex substantia rei p̄is. Tertio facit cru-
 cē d̄ oleo exorcizato i pectore 7 i spau-
 lis: 7 significat qd̄ baptizandus d̄z esse
 fortis ad lucrandum contra diaboluz
 7 ad portanduz onera penitētie: 7 ista
 fiūt mediāte oleo diuine gr̄e. Post
 baptisimū aut̄ sacerdos facit tria ba-
 ptizato. Primo iungit eum d̄rist-
 mate 7 significat v̄ncionem gr̄e spi-
 ritus sancti quaz suscipit in baptisimo
 Secūdo tradit ei vestē albā: 7 signi-
 ficat innocentīā baptismalē. Ter-
 tio tradit ei cerfū acensuz 7 significat
 lumē fidei qd̄ dat i baptisimo. Sci-
 endum aut̄ q̄ ista non sunt de essentia
 baptisimi: q̄ sine istis potest dari ba-
 ptisimus in casu necessitatis: sed in ta-
 li casu si baptizatus superuixerit: debz
 portari ad ecclesiam 7 ibidem carbe-
 rizarī 7 exorcizari p̄pter ritum ecclesie
 seruandum. Non autem debet bap-
 tizari iterum si sit certum q̄ recte sit ba-
 ptizatus. Sed si certum q̄ recte sit ba-
 ptizatus ego te non baptizo: si tu non
 es baptizatus: ego te baptizo in nomi-
 ne patris 7 filij 7 spiritus sancti amē.

*Quid bap-
 tizatio*

Quid acensuz

*Quid sit
 bap.*

*De bap-
 tizatio*

Et hec sufficiant de baptisimo.
 Tertius tractatus p̄ime partis d̄
 confirmatione. Quia ad spiritua-
 lem generationem sequitur augmē-
 tum spirituale: ideo postq̄ de spiritua-
 li generatione que fit in baptisimo di-
 ctum est restat dicendum de spiritua-
 li augmento quod fit in confirma-
 tione. Circa quam consideranda sūt
 septem.

Primo quid est confirmatio.
 Secūdo de mā confirmationis;

Tertio de eius forma.
 Quarto de ministro
 Quinto de suscipientibus confir-
 mationem.
 Sexto de ritu eius.
 Septimo de eius effectū.
 Quid est cōfirmatio. c. i. tertij tra-
 ctatus p̄ime partis.

Confirmatio est cōsignatio
 facta cū d̄ristmate ab epo in
 fronte baptizati cum certa
 forma v̄bz ad confitendum anda
 cter nomen xp̄i.

*Quid sit
 confirmatio*

De materia p̄firmationis. c. ij. ter-
 tij tractatus p̄ime partis.

Actia sacramenti confir-
 mationis vt p̄z ex dicta diffi-
 nitione ē d̄ristima. In quo q̄
 dem d̄ristmate sunt duo. s. oleū oliua-
 rum 7 balsamū. Et rō quare ista duo
 sunt materia huius sacramēti est illi-
 tatio xp̄i q̄ instituit ista duo esse mate-
 riam huius sacramenti: s. n. nō iuenia-
 tur i euangelijs q̄ xp̄us hoc instituerit;
 n̄ beatus Petrus qui fuit vicarius 7
 pastor 7 rector vniuersalis ecclesie do-
 cuit 7 predicauit 7 p̄mulgauit xp̄s in
 stituisse. Et h̄ ista p̄mulgatio non in-
 ueniat in canonicis. i. in epistol̄ bea-
 ti Petri: tñ dominus papa h̄z in d̄re-
 tis Ro. ecclesie: 7 p̄b̄eri ex obseruan-
 tia vniuersalitori eccle a tpe b̄i Pe-
 tri vsq̄ ad nūc: q̄ qd̄ē obfūaria p̄mi-
 ner auctoritari cuiuscūq̄: cū vniuersal'
 ecclesia regatur a spū scō 7 errare non
 possit. Et si q̄rat gr̄e euangeliste n̄ po-
 suerūt euangelijs matias 7 formas
 sacramētorum. Ad h̄ respōdet beatus
 Dyonisiuz in libro de ecclesiastica ic-

*Materia p̄fir-
 mationis*

*Quid sit
 materia*

*Quid sit
 materia*

*Quid sit
 confirmatio*

*Quid sit
 confirmatio*

Universidad de De...

rardua dicitur quod evangeliste noluerunt hoc facere: ne materie et forme sacramentorum veniret in derisionem: quod secundum dicit saluator noster Margarite non sunt ponende ante porcos. Secus autem est de baptismo: quod baptismus est maxime sacramentum necessitatis: aliter maxime quod sine baptismo non potest aliquid esse saluus ideo oportuit quod forma eius esset omnibus nota. In circo evangeliste posuerunt eam expresse in euangelis: Assignatur a doctoribus talis ratio quare christiana est propria materia huius sacramenti: quia in christmate ut dicitur est duo. scilicet oleum oliuarum et balsamum et proprietates istorum maxime conueniunt huic sacramento: quod oleum oliuarum est nutrimentum splendoris: et ideo ponitur in lampade ut lumen possit ei durare: et circo oleum est signum maioris motus luminis fidei: quam debet habere palis confirmatus: quod ipse tenetur se expresse obijcere persecutoribus fidei et confiteri fidem: etiam absque hoc quod requiratur. Unde de confirmato dicitur in psalmo. Inueni dauid seruum meum in baptismi susceptione: oleo sancto meo unxi eum: in confirmatione manus mea auxiliabitur ei in fidei prosecutione. Balsamum autem ratione sue fragrantie designat odorem bone fame et opinionis: que debet esse in confirmato: unde in ecclesiastico. Sicut cinamomum et balsamum aromatizans odorem dei. Arguit et doctor sic. Illa est propria materia sacri confirmationis: cuius proprietates maxime conueniunt effectui sacramenti confirmationis: sed proprietates olei et balsa-

mi maxime conueniunt effectui sacramenti confirmationis: ergo ista sunt propria materia sacramenti confirmationis. Sciendum autem quod ista oportet primo esse sacrificata et benedicta ab episcopo antequam sint propria materia istius sacramenti: et ratio assignatur a venerabili doctore sancto Thoma de aquino in quarto suo: quod in illis sacramentis que christus recipit in corpore suo non requiritur sanctificatio materie eorum: quod ipse tactu sui sacratissimi corporis sanctificauit ea. Et ideo quia christus fuit baptizatus: non requiritur de necessitate sacramenti quod aqua prius benedicatur ut sit materia baptismi: quia ut dicit Beda. Christus sue mundissime carnis tactu vis regneratiuam contulit aquis. Quia etiam christus suscepit sacramentum eucharistie in seipso: non requiritur quod panis et uinum prius benedicatur antequam sint materia sacramenti eucharistie. Sed in illis sacramentis que christus non suscepit in seipso: requiritur quod precedat materie sanctificatio: et ideo quia christus non recipit sacramentum confirmationis in seipso: ideo in confirmatione requiritur materie consecratio. Et ideo dico de sacramento ordinis et sacramento extreme unctionis. Alia ratio assignatur ab eodem doctore in ultima parte summe: quia in illis sacramentis in quibus requiritur minister spiritualiter consecratus requiritur materia spiritualiter consecrata: ut sic materia sacramenti conformiter se habeat ad ministrum sacramenti. Sed in sacramento confirmationis requiritur minister spiritualiter

Th. 4. q. 6. in materia non recipit benedictionem nisi per tactum christi. Et confirmatio est in seipso. Beda. Christus sue mundissime carnis tactu vis regneratiuam contulit aquis. Quia etiam christus suscepit sacramentum eucharistie in seipso: non requiritur quod panis et uinum prius benedicatur antequam sint materia sacramenti eucharistie. Sed in illis sacramentis que christus non suscepit in seipso: requiritur quod precedat materie sanctificatio: et ideo quia christus non recipit sacramentum confirmationis in seipso: ideo in confirmatione requiritur materie consecratio. Et ideo dico de sacramento ordinis et sacramento extreme unctionis. Alia ratio assignatur ab eodem doctore in ultima parte summe: quia in illis sacramentis in quibus requiritur minister spiritualiter consecratus requiritur materia spiritualiter consecrata: ut sic materia sacramenti conformiter se habeat ad ministrum sacramenti. Sed in sacramento confirmationis requiritur minister spiritualiter

Christus. Inueni dauid seruum meum in baptismi susceptione. oleo sancto meo unxi eum: in confirmatione manus mea auxiliabitur ei in fidei prosecutione. Balsamum autem ratione sue fragrantie designat odorem bone fame et opinionis: que debet esse in confirmato: unde in ecclesiastico. Sicut cinamomum et balsamum aromatizans odorem dei. Arguit et doctor sic. Illa est propria materia sacri confirmationis: cuius proprietates maxime conueniunt effectui sacramenti confirmationis: sed proprietates olei et balsa-

consecratus: uidelicet episcopus. quare in sacramento confirmationis requiritur materia spiritualiter consecrata. Ideo in alia materia non potest fieri hoc sacramentum.

De forma confirmationis. c. iij. tertij tractatus prime partis;

Quia istius sacri sunt uerba que episcopus dicit quando facit cruces in fronte confirmandi cum christmate: que uerba sunt ista. Consigno te signo sancte crucis et confirmo te christmate salutis in nomine patris et filij et spiritus sancti amen. Et quod ista sit preueniens forma huius sacri potest sic probari. Illa forma est conueniens forma sacramenti confirmationis per quam et in qua exprimitur illa que sunt necessaria ad sacramentum confirmationis: sed in ista forma confirmationis exprimitur ea que sunt necessaria ad sacramentum confirmationis: quia in confirmatione est necessaria persona. scilicet minister conferens sacramentum: et istud exprimitur cum dico confirmo et consigno. Est ibi et necessaria persona suscipientis sacramentum que exprimitur cum dicitur te est et ibi necessaria materia sacramenti que exprimitur cum dicitur christmate. est etiam ibi necessaria deus dei conferens efficaciam sacro: que exprimitur cum dico in nomine patris etc. Effectus autem istius sacri exprimitur in ista forma: sed istud uidebitur infra quando agetur de effectu huius sacri quare manifestus est quod ista forma conueniens est forma sacri.

De ministro huius sacri. c. iij. tertij tractatus prime partis.

Minister huius sacri est episcopus solus cuius ratio assignatur a do-

Th. 4. q. 6. in materia non recipit benedictionem nisi per tactum christi. Et confirmatio est in seipso. Beda. Christus sue mundissime carnis tactu vis regneratiuam contulit aquis. Quia etiam christus suscepit sacramentum eucharistie in seipso: non requiritur quod panis et uinum prius benedicatur antequam sint materia sacramenti eucharistie. Sed in illis sacramentis que christus non suscepit in seipso: requiritur quod precedat materie sanctificatio: et ideo quia christus non recipit sacramentum confirmationis in seipso: ideo in confirmatione requiritur materie consecratio. Et ideo dico de sacramento ordinis et sacramento extreme unctionis. Alia ratio assignatur ab eodem doctore in ultima parte summe: quia in illis sacramentis in quibus requiritur minister spiritualiter consecratus requiritur materia spiritualiter consecrata: ut sic materia sacramenti conformiter se habeat ad ministrum sacramenti. Sed in sacramento confirmationis requiritur minister spiritualiter

ctoribus talis. Sicut est in politica corporali bene ordinata ita suo modo debet esse in politica spirituali: sed sicut est in politica corporali bene ordinata quod per mouere aliquem ad statum et gradum excellentie super alios pertinet ad illum qui habet curam ciuitatis vel ciuitatis. scilicet ad principem: et quod confirmatus per sacramentum confirmationis ponitur in statu excellentie super alios: quod confirmatus efficit miles christi: ideo conferre sacramentum confirmationis pertinet ad episcopum qui habet curam totius ciuitatis siue ciuitatis in sua dyocesi. Sed utrum in casu necessitatis alius episcopus possit conferre. Dicendum quod in materia istius contrariant sibi inuicem doctores. Dicitur. n. aliquid quod papa possit committere alicuique uiro fideli quod ministraret sacramentum confirmationis: et assignat talem rationem. Ille qui tenet locum christi in terris et habet plenariam potestatem potest dispensare in ecclesia in sacris in omnibus istis que non fuerunt instituta a christo sed non legitur in toto canone noui testamenti quod christus instituerit sacramentum confirmationis dari a solis episcopis: ergo papa qui habet plenitudinem potestatis in ecclesia et tenet locum christi in terris potest ordinare quod sacramentum confirmationis ab alio quousque episcopo prestat. Alij autem doctorum dicunt quod papa non possit committere alteri nisi esset episcopus quod conferat sacramentum confirmationis et assignat tales rationes quia in illis qui sunt de necessitate sacri non potest aliquid per papam immutari sed episcopus est de necessitate sacri minister confirmationis: et ideo non potest per aliquem fieri quod alius episcopus

Dubium. Dicitur in libro de ecclesia. Dicitur. n. aliquid quod papa possit committere alicuique uiro fideli quod ministraret sacramentum confirmationis: et assignat talem rationem. Ille qui tenet locum christi in terris et habet plenariam potestatem potest dispensare in ecclesia in sacris in omnibus istis que non fuerunt instituta a christo sed non legitur in toto canone noui testamenti quod christus instituerit sacramentum confirmationis dari a solis episcopis: ergo papa qui habet plenitudinem potestatis in ecclesia et tenet locum christi in terris potest ordinare quod sacramentum confirmationis ab alio quousque episcopo prestat. Alij autem doctorum dicunt quod papa non possit committere alteri nisi esset episcopus quod conferat sacramentum confirmationis et assignat tales rationes quia in illis qui sunt de necessitate sacri non potest aliquid per papam immutari sed episcopus est de necessitate sacri minister confirmationis: et ideo non potest per aliquem fieri quod alius episcopus

conferat istud sacm confirmatois, maior istius ronis coedit ab oibus; minor aut ipi pbant sic: qz sicut de necessitate istius sacri est qz ma eius sit sanctificata; nec aliqs posset istd mutare ita de necessitate sacrameti est qz eius minister sit sanctificatus; qz sanctificatio sit i spali consecratio; quare solus eps de necessitate sacri est minister huius sacri. Alij vocatores tenent via media r dicunt qz dñs papa n pot committere cuiusqz fideli indifferenter qd pferat sacm confirmationis; sed oī sacerdoti pot committere; r rones pmi dicit assignant qz nulli pot committi qz beat pates sup corpus xpi misticū ad minus quo ad dispesatione sacroz; nisi beat pates sup corp xpi vez; qz pās sup corpus xpi misticū descendit a pte sup corp xpi verū; s solus sacerdos hz pates sup corpus xpi vez; r iō soli sacerdoti committit; pot cū beat pates sup corpus xpi misticū; r b i dispesando sacra. S; ministrado sacm confirmatois hz pās sup corpus xpi misticū; quare soli sacerdoti pot committi qz sit minister sacri confirmatois

Rōnem scōi dicit assignat ex quodā decreto in quo legitur qz Gregorius papa comisit quibusdam sacerdotibus anglie qz vngerent baptizatos i fronte cū chrismate; sed in tali vntioe cofertur sacm confirmationis; quare pz qz sacerdotib; pot committi a papa qd conferat huius sacramētū; r istud vl timū reputo verius de quo tñ hī i. c. v. de consuetudine.

De recipiētib; confirmationē. c. iij. tertij tractatus prime partis.

ista collata a Grego...

Adm confirmatois debent accipere oēs baptizati; taz viri qz mulieres; qz secus ē de militia seculari r de militia spūali; qz militia seculari debet suscipere mulieres sed soli viri; qz mulieres nō sunt apte ad pugnādū corporaliter. Militiam aut spūalem pnt oēs suscipere tam viri qz mulieres r indifferēter; qz tā viri qz mulieres sūt apti ad pugnādū spūaliter p psecutores fidei. S; militia spiritalis dat i sacro confirmationis; qre sacm confirmatois pnt recipere taz viri qz mulieres; r b ē qz dicit apłs. In xpo iesu neqz masculus; neqz femina; vult dicere qz quo ad xps nō ē dñia de masculo nec de femina. S; nūqd pueri sūt confirmadi. Dicēdū qz sic statū cū incipiūt hē vsurōnis qz tūc sūt apti ad cofitēdū fidē xpi; r i sacro isto dat spūs scūs ad robur; vt fidē xpi audaciter p fiteant confirmati. Sed nūqd sine peccato pot quis omittere ne vntiquaz recipiat sacm confirmatois. Dicēdū qz sine isto sacro pot bō saluus ē; qz multi non confirmati saluant; s; si occurrat oportunitas suscipiēdi qz libet d; taz suscipere; r si sine cā rationabili omittat ipsuz suscipere peccat mortaliter nisi suscipiat ipsuz. Et rō huius pot esse ista; qz qlibet qz ruzi se ē d; se disponere ad suscipiēdū grāz vl eius augmētū si sit capax; si sacro cofirmationis si digne suscipiatur confertur gratia vl augetur; ergo habita oportunitate debet suscipere illud sacramētū; r ideo sacerdotes habētes curam eiarum debent instruere parochianos suos; vt qñ eps erit presens

Duffius...

id est...

id est...

id est...

id est...

in sua parrochia suscipiant istud sacramentum.

De virtute istius sacri. c. vi. tertij tractatus prime partis.

Virtus huius sacri ē quod qñ aliquis confirmat inungit p modū crucis ab epo in fronte cum chrismate in forma verborum supra posita. Consigno rē. Et iste ritus ē conueniens. Cuius ratio ē; qz in ritu sacroz debent signari virtus r effectus sacrameti modo effectus istius sacrameti est qz per ipsuz dat spiritus scūs ad audaciter confidēdū fidez xpi. Et qz per ipsum confirmat efficitur pugil xpi; r ista significantur in ritu huius sacrameti. Nam per vntionem significatur quod confirmatus in confirmatione efficitur pugil xpi. Nam antiquitus pugiles inungebantur. Per alapam significatur qd confirmatus debet habere audaciam cofitēdi fidem xpi. Nam a confessione fidei posset aliquis impediri propter duos. s. propter verecundiā vel propter timorem. Contra primū fit confirmatio crux cum chrismate in fronte; vt. s. non erubescat confiteri fidē xpi; quia in fronte apparet prima verecundiā quia quādo homo verecundatur; statim frons incipit erubescere ideo contra rubores verecundie inungit frōs. Sed cōtra timorem etiam crux fit in fronte; qz qñ homo timet incipit frōs palefcere; r tota facies; ideo contra timorem confirmatus inungitur signo crucis. Alapa aut que datur confirmato non ē de necessitate sacri; sed datur propter memoriam.

De effectu sacramenti confirmatois. c. vii. tertij tractatus prime partis.

Effectus sacri confirmatois est vt dictum ē supra et in eo datur spūs scūs ad robur r ad audaciter cofitēdū fidē xpi; vnde nisi sit obei. i. impedimētū ex parte suscipientis i isto sacro datur noua grā vel antiqua augetur. Est aut alius effectus istius sacrameti; qz per ipm si digne suscipiatur peccata moralia oblita r venialia dimittuntur. Per istud etiā sacm imprimitur caracter vt dictum est supra; ideo istud sacramentum non debet nec potest bis suscipi; imo qui scienter bis suscipit ipz mereretur fm leges decapitari; vt dictum est supra de baptismo. Sciant autem qz caracter confirmatois presupponit caracterem baptismi; quia nullus potest suscipere istud sacramentum nisi fuerit baptizatus.

Per istud etiam sacramentum cofertur cognatio spiritualis sicut per baptismuz; que impedit matrimoniū de hoc tamen dicitur infra qñ age de matrimonio. Et hec de sacrameto confirmationis sufficiant.

Tractatus quartus prime partis de sacramento eucharistie.

Postqz dictum est de generatione spūali q fit i baptismo r de augmēto spūali quod fit in confirmatione; dicēdū est de spiritali nutrimento qd datur in sacramento eucharistie.

Circa quod consideranda sunt vu decim.

Primo quid est eucharistia. Secundo de ministro misse; quis

Effectus Conf. sa

Effectus

Effectus

Effectus

Effectus

De Sac. Euc.

Effectus

et qualis debet esse.

Tertio de materia sacramenti missae que et qualis debeat esse.

Quarto de forma.

Quinto de loco in quo debeat celebrari missa.

Sexto de tempore quo debet celebrari missa.

Septimo quoties in die debet celebrari missa.

Octavo de vestibus quibus debet indui sacerdos in missa.

Nono cui debet dari sacrificium missae.

Decimo de ritu missae.

Undecimo de defectibus qui possunt occurrere in missa.

Quid est eucharistia, c. i. quarti tractatus prime partis.

Eucharistia potest sic notificari

Eucharistia est sacramentum corporis et sanguinis Christi contentus sub speciebus panis et vini virtute verborum a sacerdote prolatorum. Et dicitur ab eo quod est bonum; et caris quod est gratia; quia in eo continentur ille qui est fons gratiae, et Christus de cuius plenitudine omnes accepimus gratiam per gratiam; ut dicitur Joanni primo.

De ministro eucharistiae, c. ii. quarti tractatus prime partis.

Minister sacramenti eucharistiae minister qui potest et debet celebrare missam sacerdos rite et legitime ordinatus sine peccato mortali etiam; et cui non est prohibitus celebrare. Dico qui potest et debet; quia multi possunt qui non debent celebrare missam sicut sacerdotes heretici excommuni-

cati vel schismatici et degradati non debent celebrare; tamen possunt celebrare: quia si celebrant veraciter conficiunt corpus Christi peccant tamen mortaliter in dicendo missam; et non solum ipsi celebrantes immo omnes qui audiunt missam eorum si sint notoriales et audientes scient. Dico rite et legitime ordinatus; quia nullus nisi sit rite et legitime ordinatus in sacerdotem potest celebrare missam. Intelligendum est tamen quod non rite et non legitime ordinatus potest esse duobus modis.

Uno modo quod in ordinatione sua omittat aliquid quod sit de essentia ordinis vel ordinationis sicut quod non ordinatur ab episcopo vel quando ordinatur non iungantur ei manus; vel quod non tradatur sibi calix; vel quod ordinatus non dicat verba debita et statuta, vel quod non habeat intentionem ordinandi; et talis nullo modo potest celebrare; quia talis non est sacerdos. Alio modo quod in ordinatione sua servatis omnibus que sunt de essentia ordinis sine ordinationis omittatur aliquid eorum que sunt de solemnitate ordinis siue ordinationis et talis potest bene celebrare tamen credo quod non debeat potissime si ex negligentia sua fuerit aliquid omissum. Quid sit de essentia ordinis vel ordinationis et quid de solemnitate de terminet doctores non est presentis speculationis; quia scire istud magis spectat ad episcopum quam ad simplicem sacerdotem. Dico etiam quod sine peccato mortali existens debet celebrare; quia nullus in peccato mortali existens debet celebrare missam. Notandum

Sacerdos spiritus sancti hic in peccato mortali non auditur.

Josephus ordin. q. t.

tamen quod aliquis esse in peccato mortali potest esse duobus modis. Uno modo quod sit in peccato mortali notorio. Alio modo quod sit in peccato mortali occulto. Primo modo si sit notorie hereticus vel schismaticus excommunicatus; vel fornicarius; non solum ipse peccat in celebrando; ut dictum est immo omnes qui audiunt missam eius. Et ratio est quia ista quatuor crimina maxime repugnant huic sacramento. Quasi hoc sacramento est secretum fidei. Ideo repelluntur heretici. Et est vinculum charitatis; ideo repelluntur schismatici et excommunicati. Est etiam vas gratiae unde vocatur eucharistia. Ideo repelluntur simoniaci qui gratiam emunt et vendunt. Est etiam elevans hominem ad statum spiritualem; ideo repelluntur notorii fornicarii; qui omnino sunt carnales. Et dicuntur notorius non propter speculationem vel alia signa probabilia sed quod sunt sine ordine iuris condemnati de tali crimine vel sponte in iudicio confessi et canonice convicti vel propter evidentiam facti. Et voco evidentiam facti quando factum est ita notorium quod non indiget testibus aut nulla tergiversatione possit celari. Si sit in peccato occulto; tunc sciendum quod aliquis esse in peccato mortali occulto potest esse tribus modis. Primo modo quod committit iacturam vel scit se commisisse tempore preterito aliquod peccatum mortale; de quo non dolet; nec penitet; nec convertitur. Et talis sic celebrans non solum peccat mortaliter; sed mortalissimum; de tali dicit Apostolus. Qui manducat et bibit indigne iudicium sui iudicium

mortis eterne sibi manducat et bibit. Alio modo aliquis potest esse in peccato mortali; quod commisit aliquod peccatum mortale quod non fuit confessus tunc tamen non recollit de illo peccato et tunc aut talis diligenter examinavit conscientiam suam antequam poneret se ad celebrandum; et nullo modo potuit se recordari de illo peccato et est in proposito quod si recordaretur confiteretur illud peccatum et faceret penitentiam de ipso et in generali confiteretur de omnibus peccatis oblitis; et iste non solum non peccat in celebrando; immo virtute sacramenti missae meretur veniam et absolutionem de illo peccato; ita intelligitur illud verbum eximii doctoris Augustini quod sacramentum istud vivificat mortuos. Id est illos qui isto modo existentes in peccato mortali celebrant tamen si postea si talis recorderetur de illo peccato; tenetur ipsum confiteri; et ideo quilibet tenetur antequam ponat se ad celebrandum diligenter examinare conscientiam suam si sit in peccato mortali vel nec; ita precipit beatus Paulus dicens. Prober id est examine se ipsum homo et sic de pane illo edat et de calice bibat. Si autem aliquis existens in peccato mortali de quo non recordatur exponat se ad celebrandum antequam examinaverit aliquo modo conscientiam suam; credo quod peccat quia est transgressor precepti Apostoli iam dicti vel dicitis dicitur illius. Prober autem se ipsum homo etc. Tertio modo aliquis potest esse in peccato mortali quod recordatur se de veritate aliquod peccatum mortale commisisse et tunc ipse debet in presenti copiam

Nota.

Aug.

Paulus. xii. vobis.

sacerdotis seu confessoris aut nō. Si
 beāt copā confessoris: tenetur anteq̄
 celebrat p̄fiteri: et nisi confiteatur pec
 cat mortali: nec sufficit sibi confes
 sio generalis que fit in principio mis
 se: q̄ illa confessio excedit se solus ad
 peccata venialia: et non ad mortalia et
 maxime ad illa de quibus homo re
 cordatur. Si autē talis nō hz copā
 confessoris: aut iminet sibi necessitas
 celebrandi aut non. Si iminet sibi
 necessitas celebrandi: puto q̄ ille cu
 rat⁹ et est dies dñica vel aliqua dies
 solemnitas: et populus sibi commissus
 vult audire missam: et erit scandalum
 in populo quod iste non celebrat: vel
 forte aliquis parochianus suus est i
 firmus periculose et requirit istum qd̄
 de sibi corpus christi et iste non beāt
 hostiam consecratam quam det sibi
 vel iminet sibi aliqua necessitas cele
 brandi legitima sicut sunt nuptie vel
 aliquid tale in istis casibus iste tenet
 conteri et peniteri de peccato suo etc.
 In proposito p̄fiteri ipm qm̄ habe
 bit oportunitatez confitendi et dicat
 missam suaz in noie dñi: q̄ xps qui ē
 summus sacerdos absoluit euz. Et tñ
 confiteat postea qm̄ hz copā sacerdo
 tis. Si autē isti qui sic vt dicitur ē: exi
 stit in peccato mortali nō iminet ne
 cessitas aliq̄ legitima celebrandi nul
 lo modo exponat se ad celebrandum:
 quia absq̄ dubio si celebraret morta
 lissime peccaret. Sed ponatur q̄
 aliquis sacerdos accipiat pecuniā ab
 aliquo: vt dicat missam de requie vel
 aliquā aliā missaz: nunqd̄ talis sacer
 dos hz necessitatem legitimā celebra

di: ita q̄ posset celebrare existēs in pec
 cato mortali absq̄ hoc q̄ confiteatur
 qm̄ nō hz copā cōfessoris. Dico saluo
 meliori iudicio quantum mihi videt q̄
 nullus sacerdos dz accipere pecuniaz
 pro dicenda missa: ita q̄ sit intentio
 sua q̄ missa equiparet p̄cio pecunie.
 Tñ qz fm̄ q̄ dicit ap̄tus Si spūalia
 vobis seminamus: non est mirum si
 temporalia vestra metamus. Nō ē
 pro hibit⁹ quin sacerdos pro susten
 tatione vite sue nō pro precio misse re
 cipiat pecuniaz ab eo pro quo debet
 celebrare missam: et maxime quando
 sacerdos non habet sufficientes red
 ditus pro sustentatione vite sue.

Sed nunquid talis receptio pecu
 nie est necessitas legitima celebra
 di excusans istum q̄ existens in pec
 cato mortali posset dicere missā absq̄
 peccato: sine hoc q̄ cōfiteatur. Si nō
 habet copiam confessoris: dico saluo
 meliori iudicio q̄ iste sacerdos aut est
 obligatus ratione beneficij sibi colla
 ti per superiorē: vel per illum qui ha
 bet ius patronatus in illo beneficio
 ad dicendum qualibet die missam: si
 cur sunt illi qui habent vicarias per
 petuas siue capellanas in aliqua ec
 clesia. Et de tali idēz videtur mihi di
 cendum: sicut dixi supra de curato auz
 iminet necessitas celebrandi quod
 si cōteratur et peniteat de peccato suo
 et sit in proposito cōfiteri: et celebre
 in nomine domini tamen confiteat
 qm̄ occurrerit sibi cōfessor. Aut iste sa
 cerdos recipit pecunias pro dicenda
 aliqua missa singulari sicut sunt mul
 ti qui recipiūt pecunias pro missis ro

*Solutio
Arms.*

Arms.

Infirmus

Whit.

*Angelus
no p̄ss
consecrari*

*Arms.
Arms.
Arms.*

gatis sicut pro vna vel pro pluribus
 de requie vel de spiritu sancto: de be
 ata maria vel de infirmis: et sic de alijs
 Et de isto dico q̄ nullo modo existēs
 in peccato mortali anteq̄ confiteatur
 debet se exponere ad dicendum mis
 sam: quia peccaret mortaliter in dice
 do: nec existens in tali statu debet re
 cipere pecuniam pro dicenda missa
 statim immo debet se excusare dicen
 do. Amice ego non sum bene dispo
 situs pro nunc ad dicendum missam
 sed quando deus voluerit: q̄ ero di
 spositus libenter faciam q̄ petis. in
 terim parcas mihi. Et si alius instā
 ter perat q̄ statim dicat missam: si re
 cipit pecuniam restituat eam statim:
 et nullo modo exponat se ad celebra
 dum. Dixi etiam supra describendo
 quis et qualis debet esse minister mis
 se cui non est prohibitum celebrare
 quod dixi propter aliquos religiosos
 quibus fm̄ statuta religionis sue pro
 hibetur q̄ non celebrent q̄d̄ in ali
 quibus penitentijs pro quibusdā pec
 catis preteritis. Sed nunquid an
 gelus potest esse minister sacramen
 ti istius id est nunquid angelus po
 test celebrare vel consecrare? Dicen
 dum q̄ neque angelus bonus neq̄
 malus potest consecrare de sua natu
 ra: quia non est susceptibilis caracte
 ris sacerdotalis. Cuius ratio est qz
 caracter sacerdotalis presupponit ca
 racterem baptismalem. Unde nul
 lus potest ordinari in sacerdotem: ni
 si sit baptizatus. Arguunt ergo do
 ctiores sic. Nullus potest suscipere ca
 racterem sacerdotalem nisi sit bap

tizatus: sed angelus non potest bap
 tizari: quia ille qui baptizatur oportet
 q̄ aspergatur aqua: angelus autem
 non potest aspergi aqua: cum non sit
 res corporea: quare angelus non pōt
 baptizari: et per consequens non pōt
 in sacerdotem ordinari. Et si dicatur
 q̄ licet angelus non sit res corporea
 tamen pōt assumere corpus et sic pore
 rit in illo corpore baptizari sicut ani
 ma rationalis non est res corporea: et
 tñ baptizatur i corpore. Dicēdū q̄ nō
 est sile: qz aliter vnif aia corpore: et al
 ter angelus: qz aia vnif corpore vt for
 ma materie angelus autēz nō vritur
 sic: sed solum vt motor mobili. Et iō
 aia baptizato corpore baptizatur: non
 autem angelus: qz anima et corpus fa
 ciunt vnus suppositus: non sic ange
 lus: cū corpus q̄ situz assumit. Et ideo
 cū fm̄ philosophuz in proemio metha
 phisice: actiones sunt suppositoꝝ: aia
 baptizato corpore baptizetur: nō autē
 angelus et sic per p̄ns aia potest susci
 pere caracterē sacerdotalem. non autē
 angelus quare angelus nō potest cō
 secrare. Sed quid si angelus pre
 sentaret vnā hostiā dicendo eaz eē cō
 secratam nunquid illa hostia deberet
 adorari? Dicendum est q̄ si angelus
 malus p̄ntaret eaz non esset adorāda
 nisi constaret pro certo q̄ esset rite cō
 secrata. Dz si angelus bonus emp̄ter
 ret eaz esset adoranda: nam ratio ē
 qz teste saluatore. Angelus malus
 mendax ē et pater mendacij et pōt menti
 et semper nititur decipere hoies: qua
 re nunquā dz sibi credi. Angelus au
 tem bonus ē semper verax et veritatis

Philosophus p. 1.

*Hostia ab Angelo
Danda. i. male
nisi non esset
angelus mali
malum et boni
ut ait. Solutio*

alumpnus & semper nititur ad hois saluationez; & ideo semp oz sibi credi vep vt dicit Apl's. Angelus malus sepe transfiguratur se in angelum lucis Et io semp hostia ab angelo pntata est adozada sub coditione. s. si sit vere & rite consecrata: nisi costaret p cer to qd esset angelus malus.

De ma huius sacri. c. iij. quarti tra ctatus prime partis.

Ateria sacri misse e duplex videlicet panis & vinus. Et ro qre ista duo sut ma istius sacri est: qz istud sacm ordinatur ad spiritalē nutritionē: nūc autē sicut nu trizio corporalis consistit in cibo & po tu corporalibus; & panis hz maxie rō nem cibi: & vinū hz rationem potus; ita nutritio spiritalis cōsistit in cibo & in potu spiritalibus. Et ideo i illo sacro datur corp' xpi sub specie panis in cibum & sanguis xpi sub specie vi ni in potum. Et ita dicit ipsemet Chzist' Joan. vi. vbi dī. Caro mea vere est cibus: & sanguis meus vere ē potus. Sciendum autem qd panis qui ē materia istius sacramenti est de tritico aqua elementalī confectus, di eo panis quia in pasta non potest con fici corpus chzisti. Dico etiam de tri tico: qz in alio pane vt de siligine vel de ordeo vel de quocunqz alio grano nisi de tritico non potest confici cor pus chzisti. Dico etiam aqua elemen tali confectus. quia esto qd panis esset de tritico: si esset confectus cum alia aqua: puta rosa: ea vel vino vel lacte vel cum aliquo alio liqueze & sic de alijs vniuersaliter nisi esset confectus

Apud. 1
Viaticū sacri huius
Ench. duplex
Loa: 5.
Pasta vel mī-
ne ad potest dī-
sec. Ench.
Actus in huius aut
alio huius ad dī-
laqueatōe.

aqua simplici: et tali pane non posset confici corpus chzisti.

Sciendum est qd ex precepto & vsu Romane ecclesie que dispen te domino omnium aliarum ecclesi arum mater est & magistra. & ideo omnes ecclesie sibi tanquam matri & magistre debent in omnibus obedi re; panis de quo conficitur corpus chzisti debet esse azimus quia si ex vi sacramenti in pane fermentato pos set confici corpus Chzisti: nihilomi nus qui in pane fermentato celebra ret peccaret mortaliter & esset graui ter puniendus. Notandum etiaz qd vinum quod est materia huius sa cramenti debet esse vinum de vite: quia in alio vino sicut malorum gra natorum vel mororum vel pomorum vel quocunqz alio vino non potest ce lebrari missa nisi in vino de vite.

Notandum qd in aceto vel i agre sti non potest celebrari nec consecrari Et intelligo de aceto qd est omnino acetum: quia in vino aliquantulum acetoso potest bene consecrari: licet non deberet qui posset habere aliud vinum. Et ratio est quia non sunt eiusdem speciei cum vino cum habe ant contrarias virtutes. In musto potest etiam consecrari, tamen credo qd melius esset expectare qd esset bene defecatum cum multum ratione sue limositate vtr possz bene euelli quin aliquid de eo remaneret in vase. Ra tio quare ista duo scilicet panis de tri tico & vinū de vite sunt magis mate ria istius sacramenti qd aliqua alia duo est ista potissima qz chzistus instituit

in vino
granoz
ad dī. 11
in aceto
reem a-
potest. ad
potest dī.
phō-
in musto
potest.

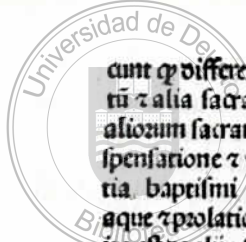
hoc sacramentum in ista materia cele brari. Si enim in alia materia insti tuerit: illa materia esset propria ma teria istius sacramenti. Sed congru enter xpus in ista materia magis in stituit istud sacramentū celebrari: qd in alia: qz effectus corporales panis & vini maxime spiritaliter conueniūt huic sacramento. Panis eniz habet corporaliter confortare iuxta illud ps. Panis cor hominis confirmat. Vi num etiam habet letificare. iuxta illd eiusdem. Vinus letificat cor hominis; Et istud sacramentum digne sumentem spiritaliter confortat: ne in via huius mūdi deficiat. Iō vocatur via ticum. i. viatores confortans & letifi cans ideo vocat eucharistia ab eu qd est bonum & caris quod est gratia: qz si bona gratia: que sumentem letifi cat. Sicut enim panis ex multis gra nis conficit & vinum ex multis race mis confluit: sic & per receptiones cor poris & sanguinis chzisti fideles adi uicem spiritaliter vniuntur: & iō vo catur cōmuniō a com: quod est siml & vnio quasi simul vnio. Ipse etiam chzistus comparauit se grano frumē ti dicens. Joā. xvi. c. Nisi frumēti ca dens in terram rē. Comparauit etiaz se viti dicens. Jo. xv. c. Ego sum vit; vera rē. & ideo congrue sacramentum corporis & sanguinis chzisti in pane d tritico & vino de vite celebrat. In telligendū etiaz qd aqua licet non sit de essentia materia istius sacramēti: tamen debet admisceri vino i calice; sed in modica quantitate: qz aqua si gnificat populum; Juxta illud Jere:

Effectus gra
uit. dicitur
David
Viaticū gra
re. uoluntur
huc sac.
Spanatio.
Simulgiū
huius. Lau.
Jo. 16.
id. 15.
ayna. 10.
hūmāna
10.
quid. 10. 11.
10. 10. 10.
hūmāna.

mic. Aque mūlte populi multū. Iō mixtio aque cum vino in calice signi ficat vnionem spiritalē chzisti & po puli fidelis: que fit in virtute istius sa cramenti. Sed nunquid sacerdos posset in quacunqz quantitate de ista materia consecrare. Dicunt aliqui do ctiores qd non: sed solum quantum suf ficeret sibi & populo sibi cōmisso quo rum ratio est qd cum istud sacramen tum ordinetur ad vsum fidelium: sa cerdos non potest plus consecrare nisi quantum sufficit vsui fidelium.

Alij autem doctores dicunt qd nō est determinata quantitas ultra qd sa cerdos potest consecrare de pane & de vino: imo etiam quantacūqz quanti tate presentaretur sibi panis & vinus & in tanta quantitate posset consecra re. Cum enim in forma consecratio nis ponatur istud pronomen demon stratiuū hic & hec & hoc: oportet qd ma teria consecranda obijciatur oculis sa cerdotis. Unde dicit qd sacerdos eri stens in altari non posset consecrare totum panem qui est i platea vel to tum vinum quod est in celario: sed to tum panem & totum vinum quod si bi offereretur in quanta cūqz quanti tate esset posset consecrare. Et ratio ē quia si prima opitio esset vera: seque retur qd sacerdos existens in deserto nō posset tot hostias consecrare: quor pos set sacerdos existens in vna magna cinitate nec etiam sacerdos simplex posset tot hostias consecrare quor pos set sacerdos existens curatus que om nia sunt absqz ratione dicta. Et re spondent ad rationem aliorum & di-

quid. dī. p. 10.
10.
Dulcissim
soluō.

cum q̄ differentia est istud sacramen-
tū ⁊ alia sacramēta. Nam essentia
aliozum sacramentozum consistit i di-
spensatione ⁊ vsu materie: sicut essen-
tia baptisimi consistit in asperzione
aque ⁊ prolacione verborum forme ⁊
ita est de alijs sacramentis. Sed esse-
tia sacramenti eucharistie consistit in
consecratione materie ⁊ nō in vsu ei⁹.
Quia posito q̄ nunq̄ hostia conse-
crata sumeret: adhuc esset verum sa-
cramentum: ⁊ ideo licet sacerdos non
debeat consecrare nisi tot hostias q̄t
sibi ⁊ populo suo necessarie sunt tamē
si consecraret mille milia: consecrate
essent omnes. Solet autem ab ali-
quibus circa istam materiam talis q̄
stio moueri. Si essent hic tredecim ho-
stie consecrande: ⁊ sacerdos non crede-
ret esse nisi duodecim: nunq̄d ille om-
nes tredecim essent consecrate? Ad
hoc respondet dominus. Berengari⁹
archiepiscopus compostelanus: magi-
ster in theologia in quodam quolibe-
to suo: ⁊ dicit q̄ aut iste sacerdos intē-
dit consecrare omnes hostias que sūt
ante se quot sint: tamen non credit q̄
sint nisi duodecim: ⁊ tunc dicit q̄ oēs
sunt consecrate. Aut intendit precise
consecrare duodecim ⁊ non plures ⁊
non determinat que sunt ille duodecī:
⁊ tunc dicit q̄ nulla est cōsecrata: q̄ cū
quelibet sit consecrabilis ⁊ non ma-
gis ista q̄ alia ⁊ sacerdos non deter-
minat se ad istam magis q̄ ad aliaz:
ideo qua ratione tu dices q̄ ista non
est consecrata: eadem ratione ego di-
co q̄ nec illa: ⁊ sic poteris dicere de q̄-
b et quare neutra erit cōsecrata. Un-

de quando sacerdos habet consecrare
plures hostias: non debet se determi-
nare ad certum numerum: sed debet ba-
bere intentionem q̄ consecraret quicq̄d
aū se ē ista sufficiat de mā eucharistie.

De forma eucharistie. c. iij. quarti
tractatus prime partis.

Om̄ium sacramentozum for-
ma consistit in verbis certis
⁊ determinatis: ⁊ ideo forma
sacramenti eucharistie in aliquibus
v̄bis limitatis consistit. Ad scien-
dum autem in quibus verbis cōsistit
forma istius sacramenti: sciendum q̄
in missa sunt quedam verba que sūt
de necessitate: ⁊ quedaz que sunt de so-
lenitate tantuz. Verba que sunt de so-
lenitate sunt illa que solum faciūt ad
ornatum missę: ⁊ quedam de corez mil-
se: sicut sunt prose ⁊ aliq̄ versus que di-
cantur infra Gloria in excelsis deo ⁊c.
⁊ infra Sanctus ⁊ agnus: ⁊ ista nihil
faciūt ad essentiā missę: imo credo q̄
quando debet fieri predicatio debent
dimiti totaliter: vel ad minus abbre-
uiari: quia plus proficit p̄dicatio q̄ ta-
lia carmina: cum ista mulceant aures
corporis predicatio autem medicatur
languoribus cordis. Verba autem q̄
sunt de necessitate sunt illa que de di-
recto sunt de officio missę. Scien-
dū autē q̄ duplex ē necessitas: quia que-
dam est necessitas precepti: ⁊ quedam
est necessitas sacramenti. In missa er-
go quedam sunt de necessitate prece-
pti: ⁊ quedam de necessitate sacramē-
ti. De necessitate precepti sūt oīa ver-
ba illa que a beato petro apostolo ⁊
alijs sūmis pontificibus successorib⁹

forma
eucha.

Petrus
apostolus
et alij

que dicitur
in hunc
sunt etc.

suis fuerunt instituta. De necessitate
vero sacramenti sunt illa que christus
in cena protulit quando instituit istud
sacramentum. Et est differentia in-
ter ista verba: quia si aliquis dimit-
teret illa verba que sunt tantum de ne-
cessitate precepti ⁊ diceret illa verba
que sunt de necessitate sacramenti: ⁊
haberet tantum intentionem conse-
crandi consecraret vere: tamen morta-
liter peccaret ⁊ esset grauissime puni-
endus. Si vero diceret omnia verba
illa que sunt de necessitate precepti ⁊
dimitteret illa que sunt de necessitate
sacramenti quantumcumq̄ intenderet
consecrare nullo tamen modo conse-
craret. Cum ergo secūdū philosophū
forma sit que dat eē rei ⁊ sine qua res
esse non potest. Manifestum q̄ illa
sola verba que sunt de necessitate sa-
cramenti sunt forma huius sacramē-
ti. Ita autem verba quantum ad for-
mam consecrationis sunt ista. Hoc ē
enim corpus meum. Scienduz an-
tem q̄ ly enim non est de necessitate
sacramenti: quia posito q̄ aliquis sa-
cerdos cum intentione consecrandi p̄-
ferret verba ista. Hoc est corpus meū
⁊ non diceret. n. vere consecraret.
Utrum autē oporteat q̄ precedat
aliqua alia verba que sunt de integri-
tate forme? Notandum q̄ magister
Ioannes scotus i quarto suo dicit q̄
omnia verba illa ab illo loco qui p̄-
dicat ⁊c. inclusiue vsq̄ ad illum locum.
Simili modo ⁊c. exclusiue sunt neces-
saria ad formam consecrationis cor-
poris. Et ratio sua est q̄ sacerdos cō-
secrans proferat verba consecrationis

Philosophi
lib. 1.

Quoniam
hoc est
corpus
meum
et non
dicitur
n. vere

Do. scotus.

Canonici
et alij

in persona christi. Oportet ergo q̄
verba consecrationis precedant ali-
qua verba per que demonstrat q̄ sa-
cerdos loquitur in persona christi: illa
autē sūt illa verba qui p̄dicat ⁊c. ergo d
necessitate o3 q̄ illa verba p̄cedant.
Et istud d̄clarat ip̄e p̄ talē exempluz.
Si aliquis diceret: dico christus iesus
ministrum fuisse circumcisionis: incer-
tum esset vtrum illud verbum fuisset
dicum a beato Paulo: sed si ip̄e dice-
ret Paulus dixit. Dico christum iesū
⁊c. tunc esset cunctis audientibus cer-
tum q̄ illud verbum esset dictū a bea-
to Paulo. Similiter in proposito ad
hoc quod tenoretur q̄ sacerdos dicat
verba ista. Hoc est enim corpus meū
⁊c. in persona christi: oportet q̄ prece-
dant aliq̄ v̄ba p̄ que detur intelligi q̄
christus dixit ista verba scilicet. Hoc
est enim corpus meum ⁊c. Ista autē
verba sunt qui p̄dicat ⁊c. Alij autē
doctores dicunt vt dictum q̄ duplex ē
necessitas. s. necessitas sacramenti: ⁊ ne-
cessitas precepti. Dicunt ergo q̄ de ne-
cessitate sacramenti sunt tantum ista
q̄m̄oz verba. s. Hoc est corpus meuz:
quia cum istis quattuor verbis fieret
consecratio. si sacerdos diceret ea abs-
intentione consecrādi. Dia alia v̄ba
sunt tantum de necessitate precepti: ⁊
quia qui scienter omitteret aliquid
eorum mortaliter peccaret ⁊ nihilomi-
nus p̄secraret. Et responder ad rōnes
suas quādo dicit q̄ sacerdos p̄secrans
loquit in p̄sona christi: ⁊ ideo o3 q̄ di-
cat aliqua verba per que tenoretur q̄
loquatur in p̄sona christi dico q̄ istud
de necessitate sacramenti nō requiri-

Paulus dixit

et non dicitur
n. vere

Alia sūt
et omnia
ad efficiendū
sacramentū

pur: sed sufficit intentio sacerdotis intendentis loqui in persona christi: et propter ista verba hoc est et cetera. factis ostenditur quod sacerdos non loquitur in persona propria: quia nullus credit quod sacerdos velit dicere quod illud sit suum proprium corpus: sed loquitur in persona christi cuius illud est corpus. Dicendum ergo quod forma consecrationis corporis christi precise consistit in his verbis. Hoc est enim corpus meum. De hoc autem quod demonstrat istud pronomen demonstrativum hoc cum dicitur hoc est enim et cetera. est magna dubitatio. Ad hoc autem dixerunt aliqui doctores quod istud pronomen hoc demonstrat corpus christi. Alij dixerunt quod demonstrat substantiam panis. Sed istud salva reverentia non est dicendum. Et arguo sic contra eorum sententiam omnium doctorum: et finem veritatem. Verba sacramentalia efficiunt illud quod significant. Sed verba predicta illa scilicet. Hoc est enim corpus meum non efficiunt quod corpus christi sit corpus christi: quia antequam illa verba proferantur corpus christi erat corpus christi nec efficiunt quod panis sit corpus christi quia ista est falsa panis est corpus christi. ergo istud pronomen hoc non demonstrat corpus christi: nec substantiam panis. Et propter hoc dicitur alij quod illud pronomen nihil demonstrat: quia ista dicuntur recitative a sacerdote: et ideo illud pronomen hoc non tenetur demonstrativum: sed materialiter tantum. Sed istud dicitur nihil est: quia non tollit difficultatem: quia licet ista verba dicantur

modo recitative a sacerdote consecrate tamen non dicitur ista verba recitative: et ideo quando dicit ista verba: istud pronomen hoc aliquid demonstrabat: et ideo quero quid demonstrabat tunc: et remanet eadem difficultas que prius. Et ideo dicunt alij quod istud pronomen hoc nihil determinatum demonstrat: sed demonstrat aliquid indeterminatum. Unde quando dicitur hoc est corpus meum: est sensus hoc quod continetur sub istis speciebus quicquid sit illud est corpus meum. Et si obijciatur quod illud quod continetur sub istis speciebus pro toto tempore quo dicuntur verba est panis: quia corpus christi non incipit ibi esse: nisi post prolationem ultimae sillabe scilicet vni. ergo quando dicitur. Hoc est corpus et cetera. sit sensus quod illud quod continetur sub illis speciebus sit corpus christi: erit sensus quod panis erit corpus christi quod est falsum. Dicendum est quod ista propositio. Hoc est corpus sicut et quilibet alia verba nec tota proferantur non est perfecta: nec perfectum sensum generat in animo auditoris: et ideo non est iudicandum de eius veritate quousque sit tota prolata. Constat autem finem fidem quod illud quod continetur sub illis speciebus post prolationem ultimae sillabe est corpus christi. et ideo vere dicitur quod illud pronomen hoc demonstrat illud quod continetur sub illis speciebus. quodcumque sit illud. Et ista sufficiunt de forma consecrationis corporis. Circa formam consecrationis sanguinis sciendum quod in quibus verbis consistit forma consecrationis sanguinis est

Nota.

P. Th.

duplex opinio. Nam sanctus Thomas de aquino et sui sequaces dicunt quod forma consecrationis sanguinis consistit in his verbis. Hic est calix sanguinis mei novi et eterni testamenti in effundetur in remissionem peccatorum. Ita quod omnia ista verba sunt due essentia forme: et qui aliquid istorum dimitteret nihil faceret: et ratio sua est ista quod de essentia et integritate alicuius propositionis non solum sunt subiectum et predicatum: sed etiam ea que sunt de terminationes subiecti et predicati: sed ista verba novi et eterni testamenti etc. Usque peccatorum sunt determinationes istius predicati sanguinis mei: quod de omnia sunt de essentia forme et integritatis istius propositionis. Hic est calix etc. quod omnia sunt de essentia forme. Magister autem Henricus de gandavo et sui sequaces dicunt quod in istis verbis tantum Hic est calix sanguinis mei consistit forma consecrationis sanguinis: et istis verbis dicitur: statim est ibi sanguis christi: alia autem verba que sequuntur scilicet novi et eterni testamenti etc. non sunt secundum istos de essentia forme: nec de necessitate facti: sed solum de necessitate precepti. Unde quod dimitteret aliquod istorum verborum novi et eterni etc. licet peccaret: tamen nihilominus consecraret. Et ratio istorum est ista quia per formas sacramentalis non importatur aliquid de necessitate sacramenti: nisi illud quod efficitur sed essentia sanguinis christi in isto sacramento directe et explicite significat per ista verba precise hinc calix sanguinis mei: quare in istis verbis precise consistit forma consecrationis sanguinis. Que istarum opinionum sit verior fateor me nescire: prima tamen reputo securiorem: et ad eam confirmadam frater Berengarius de granato quondam electus claromodorensis. bachelarius in theologia: in correctorio suo contra magistrum Henricum adducit talia duo signa. Primum est quod sacerdos in missa non ostendit populo sanguinem adorandum quousque compluerit omnia verba predicta scilicet. Hic est calix etc. usque in remissionem peccatorum. Et statim dicitur his verbis: elevans calicem ostendit sanguinem christi populo adorandum in signum quod tunc completa est consecratio sanguinis et non ante. Secundum signum est quod beatus Ambrosius quod est unus de quattuor doctoribus principalibus ecclesie: in missali suo scripsit formas omnium sacramentorum litteris aureis: et in eodem missali scripsit omnia verba predicta litteris aureis. ergo de intentione beati Ambrosii fuit quod omnia verba predicta sunt de forma consecrationis sanguinis. Iudicio enim meo parvo istud videtur esse de intentione illius decretalis: de celestibus. cum marce. casus enim decretalis est iste: Quidam enim episcopus attendens et videns quod in nullo evangeliorum invenitur quod aliquis evangelistarum posuerit ista verba misterium fidei: mirabatur quis fuerit tante audacie quod ausus fuerit verbis sacramentalibus interponere verba ista et super hoc consuluit dominum papam

Hic dicitur calix sanguinis mei. Nota. Hic dicitur peccatorum remissionem etc.

Berengarius

Henricus

Beatus Ambrosius

omne sub de omni postea etc. Amb.

per traditionem corporis. Ideo dicitur in forma consecrationis sanguinis: qui pro vobis effundetur: et non dicitur in forma consecrationis corporis quod pro vobis tradetur. Notandum etiam quod licet ex virtute verborum forme consecrationis corporis sub specie panis sit tantum corpus christi: et virtute verborum forme consecrationis sanguinis sub specie vini sit tantum sanguis: tamen ex quadam naturali concomitantia sub utraque specie est totus christus verus deus et verus homo. Ita dicitur in prosa de corpore christi ubi dicitur sic. Caro cibus sanguis potus manet christus tamen totus sub utraque specie.

De loco ubi dicitur missa. c. v. ubi tractamus prime parvis.

Est autem omnium philosophorum et rerum summa quod mirabilis est influentia loci proprii et reuera mirabilis. In tantum est enim mirabilis quod rem mutat et alterat a sua natura: sicut narrat Aristoteles in libro de plantis: de pomis persicis dicitur a persia: ubi primitus inuenta fuerunt. Nam illa que nascuntur ibi comesta interficiunt ea autem que nascuntur apud nos sunt ad comedendum suavia et iucunda. Ex quo patet manifeste quantum facit locus ad mutationem rei: et propter hoc fuit preceptum filiis israel in libro numerorum: ne offerrent sacrificium: nisi in loco quem deus elegisset. Si ergo sacrificium israeliticum quod de carnibus hircorum aut vitulorum et agnorum fiebat: non debebat offerri: nisi in loco sancto et mundo: quanto magis officium catholicum in quo christus verus

deus et verus homo offertur non debet offerri: nisi in loco mundo et sancto. Unde locus in quo missa regulariter debet celebrari est ecclesia: et ita dicit Augustinus. Extra ecclesiam non est locus veri sacrificii. Et dico regulariter: quod in aliquibus casibus potest missa extra ecclesiam celebrari. Notandum autem quod quo ad nunc ecclesia potest accipi duobus modis. Primo modo ecclesia idem est quod congregatio fidelium qui congregantur fide et charitate: et ita accipit Augustinus ecclesiam quando dicit extra ecclesiam et extra fidem ecclesie non est locus veri sacrificii. Alio modo ecclesia idem est quod ista domus materialis in qua dicuntur hostie et missae. Et extra ecclesiam sic dicitur: potest in aliquibus casibus missa celebrari: sicut in hostello exercitu vel quando ad aliquam festivitatem vel aduocationem alicuius sancti: vel ad obsequium alicuius defuncti: vel propter aliquam missam novam vel aliquid aliud tale ubi convenit multitudo magna populi: et ecclesia est parva ita quod non potest recipi ibi totus populus: nunc potest in cimiterio vel in aliqua platea celebrari munda et honesta: et erigi altare et debet ibi ita decenter aprari ne pulvis vel status ventri vel aliquid aliud tale possit ibi aliquid offendiculum inferri: de autem licentia etiam dioecesani potest propter aliquam necessitatem missa celebrari in domo alicuius vel in camera apra ad hoc. Ita tamen quod super altare porratum ponatur desuper aliqua tabula lapidea alicuius scripturae benedicta ab

Extra ecclesiam potest celebrari missa

episcopo. Et ista tabula debet esse integra quod si esset fracta non deberet sibi missa celebrari: nec etiam si esset a stipite amota imo peccaret si ibi missam celebraret. Ista etiam tabula debet esse lapidea et non de aliqua alia materia: et huius ratio est una: quod christus qui ibi immolatur est petra. Unde apostolus dicit ad corinthios. et cetera. petra autem erat christus. Alia causa est quia seipsum in petra: ut dicunt evangelia in marcho. Et propter istas eandem rationem corporalia debent linea esse et non de aliqua alia materia: quod ipse fuit in monumento in sindone munda et in limo candidissimo involutus et corporalia significat ista linteamina in quibus christus mortuus fuit involutus. Calix et non debet esse de vitro: quia de facili posset frangi: nec de ligno: quod lignum est porous et corporis sanguis posset subintrare: nec de calibe nec de cupreo nec auriscalco quod in fastidium est et periculuz de vomitu. Debet autem fieri de auro vel argento vel de stamno. Sciendum autem quod quando altare est totum benedictum non oportet quod ibi sit tabula alia notandum quod altare siue sit in ecclesia siue sit extra eam semper debet erigi versus orientem ita quod ille qui dicit missas habeat faciem ad orientem. Et ratio est una quod christus vocatur oriens lucis primo visitavit nos oriens ex alto: et de christo cantat ecclesia oriens splendor lucis eterne. Alia causa est quia secundum quod dicunt philosophi pars orientalis est dextra personae celi. Secundum quod dicit christus in Mattheo. xvi. Deus statuet bonos a dextris et ergo in iudicio mereamur poni a

dextris. Debemus orare versus orientem et quia principalior orationis est missa. Ideo ille qui dicit missam debet habere faciem versus orientem. Quod ecclesia in qua dicitur missa sit consecrata vel non: nihil facit ad missam: sed quantum ad solemnitatem missae semper si possibile esset debet dici in ecclesia consecrata: et sic multum honorificam et utilem est ecclesiam esse consecratam quod quando aliquis causa orationis intrat ecclesiam consecratam: remittuntur sibi peccata venialia. Secundum autem quod in mari nunquam debet celebrari missa propter periculum effusionis sanguinis. In ecclesia autem sanguinis vel seminis effusione polluta non debet missa celebrari: et si aliquis ibi missam celebraret peccaret graviter: non tamen ex hoc efficeretur irregularis: sicut declaratum fuit per dominum Bonifacium. viij. extra de sententia excommunicationis et interdictionis. c. bis qui in ecclesia. Si etiam esset predicto modo polluta: non posset in cimiterio sibi contiguo celebrari: quia quando ecclesia est polluta: cimiterium sibi contiguum similiter reputatur pollutum non autem e converso. id est si cimiterium sit pollutum: quod ecclesia sibi contigua sit polluta: cum principale trabat annexum non annexum principales ut dicitur extra de consecratione ecclesiarum vel altarium. c. si ecclesiam. lib. o sexto. Unde in cimiterio annexo et contiguo ecclesie pollute non debet aliquis celebrare nec debet aliquis sepelli ibi. Secus si cimiterium non esset contiguum ecclesie:

quia posito qd ecclesia eet polluta: ci-
 miteriu sibi no conuiguo no eet pollut-
 us: vt ps. c. p. allegato. Tpe autē
 interdicti no dz dicit alia voce necia-
 mus apertis missa nec et alie hore in
 ecclesia: nisi i quattuor festiuitatibus
 s. in die natalis dñi et in die resurre-
 ctionis et in die pentecostes: et in fe-
 sto assumptionis sancte Marie vir-
 ginis. Ne autē ecclesie defraudent
 seruitijs debitis et ne diuini officij
 negligatur: et ne fidelium deuotio dimi-
 nuat: et vt deuotio eorumde augeatur:
 tpe anuscunq; interdicti ianuis clau-
 sis: excommunicationis et interdictis ex-
 clusis: capanis etiā nō pullatis: dz di-
 ci missa: et totus diuini officij ruz di-
 uinus q; nocturnū submissa voce i ec-
 clesia: ita qd nō possit audiri ab his q
 sūt extra oia ista habentur extra de sen-
 tentia excommunicationis et interdicti
 ca. alma ma. li. vi. Et q; hñ fecerit ē
 irregularis et illegibile nec ipe et pot
 eligere: nec potest absolui: nisi in casu
 mortis: nisi per sedē apostolicā: vt ha-
 betur extra de snia excommunicationis
 his q in ecclā. lib. vi. Aliq; et exco-
 municato publico pñte nullus dz ce-
 lebrare: nec in ecclā nec alibi. alioqn
 peccaret mortaliter et ultra hoc eet su-
 spensus ab ingressu ecclesie nec posset
 absolui nisi ab illo qui intulit sniam
 excommunicationis: vt dicitur extra de
 pñlegijs. c. epozū. li. vi. et nō dz pñti
 istud: qz qui suspensus celebraret eet
 irregularis: vt hz expse. de sent. exco.
 c. is cui libro. vi.

De tpe quo dz dicit missa. ovi. qrti
 tractatus prime partis.

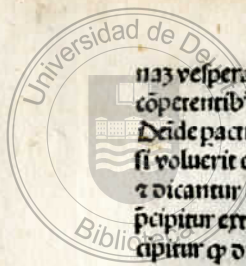
T dicit sapiens Salomon:
 oia tps hnt: et h rōnabiliter
 Res. n. penes varietatē: ma-
 xime tēpor. maximā acciunt i mutari-
 ones: q; euidentissime ne apparet i la-
 cruca: q; cū tpe sue iuuentutis frigide
 et humide sit nature: seruoatq; sāgni-
 nis et colere extrinsecua ex quo frunde-
 scit in humore puerit calidū et amaz.
 q; obest colerica sine calefactis: ex q
 rez liqde apparet q; tuz res penes ma-
 tationē tpe mutent et alterent: q; sāt
 pulchre fuit figuratū ep. c. xvi. vbi le-
 gitur q; manna collectum tpe debito
 erat hñs oē delectamentū et oēs sapor-
 rez suauitatis: qñ aut colligebat tpe
 nō debito: s. die sabbati pputruebat et
 verbum scaturiebat. Manna istd
 erat figura corporis xpi: sicut dz in bi-
 stozia corporis xpi: vbi dz. Hui; sacri
 figura pcessit qñ pluit dñs māna pa-
 trib; in deserto. Sicut. n. manna nō
 dz colligi nisi tpe debito et statuto: ita
 illud scūm sacrificiū nō dz offerri ni-
 si tpe debito et statuto. Sciendū q;
 q; missa dz celebrari de die et nō de no-
 cte: nisi in festo natiuitatis xpi in quo
 missa celebrat in media nocte qz illa
 hora fuit natus xps. de hñ melius di-
 cet infra. vel magis antiquus ē i oi-
 gilia resurrectionis dicebatur missa de
 nocte. Un i oione misse dz ad huc. De
 us qui hāc sacratissimaz noctem rē.

Rō qre nūc missa de die et non de
 nocte celebrat ē vna: qz i missa reme-
 morat passio xpi q; fuit facta de die et
 non de nocte. Alia rō ē qz p noctē
 figurat status peccati et p dies status
 grē: vt dicit glo. sup illud verbū apli

ad ro. c. xiiij. abiciamus opera tenebra
 roz. i. peccata: et iduamur arma lucis.
 i. virtutes q; sunt arma grē. Ad signi-
 ficatū q; qd ille q; dicit missa dz ee in
 statu grē et sine peccato: nō dz missa dz
 die et non de nocte. Quia autē hora dz
 dicit missa. Notatū ē q; sunt tres ho-
 re principales. s. tertia sexta et nona: et
 magis i his trib; horis q; in alijs dz
 dicit missa: et rō ē vt n. frequēter dicitū
 est missa dz in memoriā passionis xpi
 xps aut in tribus horis fuit passus et
 crucifixus. Hora autē tertia fuit cru-
 cifixus linguis iudeorum et snia pila-
 ti: qz hora tertia clamabant iudei cru-
 cifige eus. Jo. c. xix. et illa hora pilar;
 adiudicant fieri petitiones eoz. Se-
 xta autē hora fuit eleuatus i cruce. Un
 dz Jo. iij. Erat autē hora quasi sexta
 et crucifigerūt eus. hora autē nona emi-
 sit spiritū. Unde dz Matt. xxvij. c.
 Et circa horā nonam clamauit voce
 magna: et sequitur et emisit spiritum:
 et istud intelligo de missa q; dicitur so-
 lemmiter in ecclesia: qz misse pncula
 res possūt dici a puncto aurore vsque
 ad sextā et iudicibus ieiunioz vsq; ad
 nonā. Post nonā autē nō dz celebrari
 missa nisi fortitan in diebus ieiunio-
 rū rōne ordinū. Incidentaliter autē no-
 tandus ē q; nō solū missa verū etiam
 alie hore canonicē dicant i memoriā
 passionis xpi. Matutine autē dicant
 i memoriā q; xps hora matutina fuit
 captus et vincus fuit ductus ad annā
 pncipes sacerdotū: vbi fuit multipli-
 ceter delusus. Et dicuntur matutine
 media nocte. Juxta vbum psal. xvij.
 media nocte iurgebas ad cōfiteanduz

et. Prima dz in memoriā q; xps illa
 hora in domo dñe ligat; ad colum-
 naz fuit grauissime flagellatus: ita hz
 qd pcederet. Isaias. A plāta pedif
 vsq; ad verticē capitis nō erati eo sa-
 nitas. Tertia dz in memoriā xpi
 qz illa hora xps ductus ad pilatū fuit
 crucifixus linguis iudeoz clamā-
 tū et dicentū. Tolle tolle crucifige. et
 tūc ipletū fuit illd ps. xxvi. Aparue-
 rūt i me os suū rē. Sexta dz i me-
 moriā xpi qz illa hora xps expoliatus
 et illusus a militib; fuit eleuat; in cruce
 et tūc ipletū illud ps. xvi. Fode-
 runt manus meas et pedes meos rē.

Nonā dz in memoriā xpi qz illa
 hora xps felle et aceto potat; expirauit
 dices Pater in manus tuas cōmēdo
 rē. et tūc ipletū illud psal. lxxvij.
 Dederunt in escāz meam fel. et in siti
 mea potauerunt me aceto. Uespere
 dicunt i memoriā xpi: qz illa hora xps
 datus a pilato nobili centurioni Jo-
 seph fuit de cruce depositus. Cōple-
 tozimus dz in memoriā xpi: qz illa ho-
 ra xps a sua matre tristissima et alijs
 sanctis mulieribus lamētatus et aro-
 maribus cōdit; posit; fuit i sepulchro
 Et sic bonū eet et pgruū qd ql; illa
 ruz septez horaz dicere i hora sua de
 terminata. iuxta illud psal. septies iiii
 die laudē dixi tibi sup iudicia rē. Te-
 runtū qz pp rei familiaris occupatio-
 nez: vt pp humanā fragilitatez neqd
 illud seruari: seruet tñ illud q; ordina-
 tū ē extra de cele. mis. c. p. sbyter. vbi di-
 citur sic. Desbyter matutino officio
 expleto. s. media nocte mane pensam
 sue seruitutis videlz pñmaz tertiā no-

nas vespereſq; pſonat: ita tñ q; horis
cōporentib; aur a ſcholarib; pleantur
Deinde pactis horis 7 ſfirmis viſitatif
ſi voluerit cteat ad opus rurale ieiun⁹
7 dicantur cōs iſte hore p moduz quo
pcepitur extra eodē. c. dolētes. vbi pre-
cipitur q; diuinū officiū diuinū q; no
cturnuz dicat ſtudioſe pariter 7 deuo-
te: 7 qui ſcienter trāſgredit iſtud mā-
datū ſciat ſe mortaliter peccare: vtpo-
te q; trāſgreſſor ē pcepti ecclē. No-
tādū aut q; nō d; dicere miſſas quicq;
dixerit matutini. Longinus ē et eſt vt
prima dicat ante miſſas. Alie etiam
hore pter vespereſ 7 ppletoriū poſſūt
dici ante miſſam vel poſt.

Quoties in miſſa d; dici miſſa. c.
vij. quarti tractatus prime partis.

Equo dicitur q; miſſa d; di-
ci de die. reſtat dicēduz quo-
tians in die d; dici miſſa.

Et eſt ſciendum ſm q; d; extra de
cele. miſ. c. conſuluiſti. q; nullus debz
dicere miſſas niſi ſemel in die: valde
eniz felix ē q; celebrat digne vnā. Et
cipit dies natiuitatis dñi: in qua die
celebrant tres: ita q; vnus ſacerdos
pōt celebrare illa dies tres miſſas: vt
d; de cōſecratione di. i. c. nocte ſancta
7 rō quare illa die dicant. 3. prima eſt
pp miſtorū qm p iſtas tres represen-
tant. 3. ſtatus. 4. ſtatus ante legē ſtatū
ſub legē: 7 ſtat⁹ gēo alia miſſa q; can-
tat media nocte repñtat ſtatū q; fuit
aū legē qm tot⁹ mūdus erat i tenebris
vñ i miſſa illa cantat ppheta iſaie. p
phete. populus gēriū q; ambulabat in
tenebris vidit lucē magnā. ſcōa miſſa
que dicitur in auroa ſignificat ſtatus

qui fuit ſub legē quocēperunt ſcire
xp̄p dicitū legis 7 ppheta: ſ n̄ bebāt
pfectā noritiā de eo: 7 iō cantat i auro
ra qm icipit apparere lux diei ſ nō bñ
clare. vñ i illa miſſa cantat lux fulge-
bit. tertia d; de claro die: 7 ſignificat
ſtatū gēo in quo ſumus: 7 d; officiū
p̄ner natus ē nobis. Alia rō ē ad
repñtandū. 3. natiuitas xp̄i. Nā p̄ma
d; ad repñtandū natiuitatē eternam
qua naſcit ex deo p̄te. vñ d; in introi-
tu illius miſſe. Dñs dixit ad me fili⁹
meus ex tu: ego hodie genui te. Et d; illa
miſſa de nocte qm tps ē obſcuruz
ad deſignandū q; illa natiuitas ē no-
bis occulta. ſcōa d; ad repñtandū
natiuitatē ſpūalem q; naſcit in aiab⁹
iſtoꝝ p gratiaz. vnde cantat in illa
miſſa. lux fulgebit hodie ſup nos. lux
ſ. gratia dei. tertia repñtat natiuita-
tem temporalez que natus ē ex bene-
dicta Maria v̄gine p ſalutē noſtra.
Unde cantatur p̄ner natus eſt no-
bis. 7. Teruntamen ſi cōſideremus
euangelia que dicitur in miſſis iſtis
prima miſſa repñtat natiuitatem
temporalem qua dñſtus natus ē ſm
carnem ex marie v̄gine. Unde illd
euangeliū q; dicitur in illa miſſa. ſ.
Et dicitur a Ceſare auguro loqui-
tur de iſta natiuitate: vt patet ituenti
Secunda miſſa ſignificat natiuitatē
ſpūritualē filij dei qua naſcitur xp̄us i
aiabus iſtoꝝ p gratiā. Unde in
miſſa de luce d; illud euangeliū p̄a-
ſtoꝝ loquebātur adiuices: q; p to-
tuz loquitur de natiuitate filij dei ſpi-
rituali vt p̄s inuēti. Tertia repñtat
natiuitatē eternā qua naſcitur ex pa-

tre. Unde tunc dicitur illud euange-
liuz In principio erat verbū q; p to-
tuz loquitur de natiuitate eterna filij
dei. Notandū ē q; in die paraſe
uen nō d; dici miſſa. Et rō eſt q; iſtd
ſacr̄m ē figura paſſionis xp̄i que tali
die fuit facta: 7 eueniente veritate. d;
ceſſare figura. Alijs aut diebus non
d; dicere ſacerdos niſi vnā miſſa: ni-
ſi in caſu neceſſitatis: in quo pōt cele-
brare duas tantuz. Et vnus caſus eſt
ſi aliq; moratur 7 ſacerdos celebra-
uit miſſam de die: pōt dicere p defun-
ctis. ſ. miſſas de requie: dummodo ſit
ieiunus: 7 non ſit alius ſacerdos q; ce-
lebrat. Alius caſus ē ſi ſit aliquis
in periculo mortis 7 petat corpus xp̄i
ſibi dari: 7 ſacerdos nō hēat hoſtiam
conſecratam pōt iterum celebrare dū
modo vt dixi: ſi ieiunus 7 non ſit ali⁹
paratus celebrare q; iſtud ſemper eſt
intelligendū. Alius caſus pp ne-
ceſſitates nuptiaruz vt ſi dicta miſſa:
ſuperueniunt aliqui qui habēt cōtra-
here matrimoniu pōt ſacerdos iterū
celebrare: dummodo ſit vt dixi ſupra.

Alius caſus eſt pp neceſſitatē pe-
regrinoz: qm ſ. dicta miſſa. ſuperueni-
unt peregrini. Et illum caſum ponit
Raymundus in ſumma ſua. D; ſal-
ua eius reuerentia iſtud videt expreſſe
contra illud ca. extra de cele. miſ. Te
referente. Caſus. n. illius capituli eſt
q; archiepiſcopus ſipontin⁹ in die ce-
ne dñi de antiqua conſuetudine tene-
tur p̄ficere dñſima in eccleſia ſipon-
tina. Et idem archiepiſcopus eadem
die aſcendit de mane de cōſuetudine
ad garganicam eccleſiam vt recipiat

ibi peregrinos ipſius loci 7 ibi a cleo
7 a populo celebrare p̄pellitur. Unde
ſup hoc implozant p̄ſiliū pape. 7 pa-
pa rñder q; i eccleſia ſipontina in qua
tenetur dñſima conſicere tantūmodo
debeat celebrare. Et q; manifeſte ap-
paret q; rōne peregrinoꝝ nō d; trā-
ſgredi p̄ſtitutio de vnica miſſa cele-
branda i die. Unde ſaluo meliori iu-
dicio magis approbo cōſuetudines q;
ſeruatur in aliquibus eccleſiis gallica-
nis: qm ſ. veniūt peregrini dicta miſ-
ſa ad aliquā eccleſiaz ſi n̄ ſit ſacerdos
paratus dicere miſſas ſacerdos indu-
it ſe ſicut deberet dicere miſſam. 7 di-
cit eis officiū de beata v̄gine ma-
ria vel de ſp̄ritu ſancto v̄ſ de trinitate
vel de vno ſancto. p quo ſit peregrina-
tio nō tñ dicit canones nec conſecrat:
7 oſtendit ei reliquias loco eleuatio-
nis corporis xp̄i: 7 iſta miſſa vocatur
miſſa ſicca. Tamen ſi alibi ſeruatur
conſuetudo alia iuxta opūionē Ray-
mundi: non p̄demno eam. Alius
caſus ē pp neceſſitates honeſtatis vel
vtilitatis: vt ſi dicta miſſa veniat ali-
qua magna perſona que velit miſſas
audire: pōt ſacerdos iterum celebrare
dummodo ſit vt dixi ſupra. Iſtuz ca-
ſum ponit glo. de cele. miſ. c. p̄ſuluiſti
Et de iſta neceſſitate neſcio qd dicaz
q; non video bicet antaz neceſſitatem
q; p̄pterea debet tranſgredi mān-
datum de vnica miſſa celebrāda: p̄re-
ſertim cum magne perſone nō multū
tp̄ibus noſtris afficiant ita ad miſſas
7 illi qui afficiunt ducit ſeam ſacer-
dotes p̄prios. Alius caſus pp neceſ-
ſitates debiti ſicut qm ſunt due eccleſie

annere: et quilibet est curata. i. habet
curam animarum: et habent redditus ita
tenues qd non sufficerent duobus sa-
cerdotibus: sed vnus solus sacerdos
habet curam vtriusq;: in isto casu sa-
cerdos potest in vna die in qualibet
celebrare: et in illis diebus in quibus
tenetur populo suo ad dicendum missam
et administrandum sacramenta vel alia
officia qd requirunt missam et iste casus
in multis locis contingit: et fuerit in
b^o tholosanis: et credo qd in iure n^o in-
uenitur pceptum episcopi de vnica missa
tantum celebranda cum in omnibus capitulis
in quibus fit merito de ista materia po-
natur illud verbum sufficit: qd verbis
non importat nisi coactionem: con-
suetudo tamen ecclesie romane qui p
eminet cuiusq; auctoritati h^o et tenet
hoc: et ideo nullus debet facere contra
eas: et si faceret peccat et debet puniri.

In quocumq; aut casu sacerdos ce-
lebrans plures missas: in prima non
debet sumere aliquid neq; vinum neq;
aquam neq; aliquid aliud post sumpti-
onem sanguinis: sed solus debet lauare
os et cauere sibi quantum potest: ne aliquid
transglutiat: qd sacramenta a ieiunio
sunt recipienda: et in qualibet missa cor-
pus christi accipiat et sanguinem et in vlti-
ma recipiat abluitionem qui ceteris reci-
pitur post sumptionem sanguinis christi et
non in alijs: vt dixi habent ista extra de
cele. miss. c. ex pte. et de consec. di. v. vt
ieiuni. et. viij. q. i. Nihil.

L. viij. est a quo audienda missa.
Ista ceteris paribus melior
est boni sacerdotis quam mali.
Ergo missa audienda est pri-

mo simpliciter a proprio sacerdote non
peccatore non heretico non schismatico
et non publico fornicario. de his omnibus
vide. s. diligenter. c. iij. s. quis potest et de
missam celebrare et ministrare eucha-
ristiam. s. v. q. incipit. Dico. 3. et sine
et. vsq; ad. s. sed nunquid angelus.

Sed audienda est missa potius a
sciente quam ignorante: de hoc patet in
magistrum i. c. Scientia et studium
clericorum. s. iij. dicente sacerdos in qua
tis deputatus est ad celebrandum offi-
cium diuinum tenet de gramatica scire
vt sciat verba congrue proferre idonee
accentuare bene punctare interroga-
tiones extolere et saltem ad litteram ea que
legit intelligat. Multa plurimaque
de h^o sacerdos de scia: vide supra in
prologo huius libelli in primo folio
Etiam missa est audienda a proprio sacer-
dote de hoc infra. in. c. 4. de virtute
clauis. i. s. Sed posset aliquis.

De vestibus quibus induitur sa-
cerdos in missa. c. ix. quarti tractatus
prime partis.

Omni tpe vestimenta tua ca-
rida sint: verbus est sapientis
Quantum faciat rebis vsus
vestimentorum ad debitas administra-
tione officij quod quis exercet satis ostendit
experientia medicorum: copertus est
eni: qd collum salubriter doloze oculorum
mitigat tritum ab apothecario in-
duto veste qua die precedente induit
circulerat inde erit immisissimum oculis
patientis cruciabitur. Si ergo vestis
indebita nocet in confessione collum
quanto magis nocet in consecratione
corporis christi. Un figuratiue fuit pre-

ptum legislatori Moyse in exordio,
Isto modo facies vestes sanctas. Aaron
in quibus sanctificatus ministrat mi-
hi. Un sciendum quod omnes vestes quas
induit sacerdos in missa debent esse san-
ctificate. i. benedicte ab episcopo.

Notandum quod illa vestis que primo in-
duitur. s. illa camisia parua vel super-
pellicium non est de eentia misse in simpli-
ci sacerdote: quod dico pro presbitero et cano-
nicos regulares: quorum talis vestis est
habitus. Sciendum ergo quod proputa-
ta illa camisia de qua dicitur: vel loco
eius proputato suppellicio septem sunt ve-
stes quibus induit sacerdos in missa. s. il-
la camisia vel loco eius suppellicium
amicum: alba: cingulum: manipulus sto-
la: et casula. Et iste septem vestes signi-
ficant septem dona spiritus sancti quibus
deus est sacerdos perfusus. Unde actu
primo. Inuenimini virtute spiritus sancti ex-
alto: vel significant quod deus est in septem
peccata moralia munitus et armatus.
Unde apostolus. Induite vos armaturam
dei: vt possitis stare aduersus insidias
diaboli: vel significant septem virtutes.
s. tres theologicas et quatuor cardi-
nales: quibus deus est sacerdos adornatus.
Unde apostolus. Induamus arma lucis
glo. arma virtutum. qd non est licitum
indutum sacco. i. peccato in aula regis.
i. christi qui est rex regum intrare. vt dicit in
lib. Ihesu. Vel significant quod deus est sa-
cerdos septem operibus misericordie de-
ditus. Un apostolus induimini deum iesum
christum: cuius misericordie non est nume-
rus: vt dicit in ps. Vel significant quod se-
ptem petitiones orationis diuice in missa
exaudiunt: nisi signum cuius legitur in

libro Ihesu. qd Ihesu induta vesti-
bus regis fuit exaudita a rege assue-
ro. Vel significant quod sacerdos di-
gne celebrans cum istis septem vesti-
bus habebit septem dotes in paradiso.
quatuor ex parte corporis et tres ex
parte anime. In cuius signo legitur
in genesi quod Iacob indutus vestibus
eseu valde bonis habuit benedictio-
nes patris. Vel significat quod pius iesus
toto tpe quo mundus durabit: qd tps
septem diebus voluitur: erit nobiscum
pater in isto sacro. Et ita promisit ipse
qui non meretur dicens. Ego sum vo-
biscum vsq; ad consumationem seculi.

Et quod specialius de vna quacumq; ve-
ste dicatur. Sciendum quod illa camisia
vel superpellicium significat quod sacer-
dos deus h^o munditiam vite. Est enim
illa camisia vel superpellicium de lino
albo et mudo: et pro hoc dicit sacerdos
Lauabo iter innocentes manus meas
et circumdabo altare tuum domine.

Amicum quod ponitur super caput
significat eleuationes mentis quam
sacerdos deus habere ad deum pro alijs
maxime qui dicit missas: vnde ipse di-
cit sursum corda. i. corda sint eleuata
sursum ad deum. Alba que elonga
significat perseuerantiam in bonum
quam deus habere sacerdos quod qui perse-
uerauerit vsq; in finem hic saluus erit.

Cingulum quod prohibet vestes ne
superfluant super terram significat ti-
morez dei qui prohibet ne aie fluant
per peccatum. Quia vt dicit sapiens: qui
timent deum facient bona: et que conti-
nent iustitiam preparabunt corda sua in con-
spectu illi: et sanctificabunt aias suas.

Manipulus significat fructū bonorum operum; quem boni sacerdotes reprobabunt in paradiso. Unde de eis dicit psalmista. Venientes autē venient cum exultatione portantes manipulos suos. Stola significat mortificationem carnis. Unde ponit ad modum crucis ad denotandum quod sacerdos debet portare crucem in corpore suo. Et ita dicit apostolus. Mortificationem Christi Iesu in corpore vestro circumferentes. Casula qui cooperit oēs alias vestes et preeminet oibus alijs significat charitatem que preeminet oibus virtutibus; et que cooperit multitudines peccatorum in charitate ergo radicari et fundari iustitie viuam ut dicit apostolus. Multe alie adaptatiōes pōt adduci sed ista quo ad huc sufficient. Cui debet dari sacrificium missae. Quarto tractatus prime partis.

Noniam non est bonum sumere panes filiorum et mittere canibus; et margarite non sunt porcis donade; cum in isto sacratissimo sacramento contineatur panis viuus qui de celo descendit Christus. scilicet verus deus et verus homo. qui est illa preciosissima margarita quas qui inuenit homo abscondit et pre gaudio illius vadit et vendit vniuersa que habet et emittit eas. Non istud sacramentum non est dandum canibus vel porcis. id est peccatoribus scilicet crudelibus et immundis.

Ad videndum ergo quibus debet dari istud sacramentum; videndum est primo de modis manducandi istud sacramentum.

Sciendum est ergo quod istud sacramentum potest sumi quattuor modis.

Primo potest sumi corporaliter tantum.

Secundo spiritualiter tantum.

Tercio sacramentaliter et corporaliter.

Quarto potest sumi corporaliter sacramentaliter et spiritualiter.

Quidam non sumunt istud sacramentum corporaliter tantum; sicut si aliquis infidelis qui non credit in isto sacramento esse veraciter corpus Christi. sumeret hostiam consecratam; tunc sumeret hoc sacramentum corporaliter tantum; quod potest quod non sumeret spiritualiter; cum non percipiat fructus sacri. nec est recipere sacramentaliter quod ille recipit istud sacramentum sacramentaliter quod credit in isto sacramento veraciter esse corpus Christi; sed iste ut dicitur non credit. quare non recipit istud sacramentum sacramentaliter sed solum corporaliter. Et idem dico de mure vel de cane; vel de quacumque alia bestia comedente hostiam consecratam. Quidam vero recipiunt istud sacramentum spiritualiter tantum sicut fideles iusti et sancti cum deuotione audientes missam vel habentes deuotionem ad audiendum eam; qui licet non comunicent; sunt tamen principes fructus istius sacri. Et sic intelligitur verbum Augustini dicentis Crede et manducaisti. Crede. scilicet fide formata et manducaisti. scilicet spiritualiter. Quidam comedunt siue sumunt istud sacramentum sacramentaliter et corporaliter simul. sicut falsi christiani qui sumunt istud sacramentum in peccato mortali; tales non sumunt corporaliter et recipiunt spiritus consecratos et etiam sumunt sacramentaliter quod ex quo sunt christiani credunt sub alijs speciebus corpus Christi veraciter contineri et sic utuntur sacramento ut est sacramentum. Sed non recipiunt fructum sacramen-

ti. Quidam recipiunt istud sacramentum corporaliter sacramentaliter et spiritualiter simul. Sicut illi qui cum deuotione et fide existentes in charitate gratia dei recipiunt istud sacramentum qui ex preceptione ipsius multa bona recipiunt in presenti scilicet gratiam et in futuro gloriam. Secundo videndum est que requiruntur ad debitam sumptionem huius sacramenti. Et notandum quod tria scilicet Immunitas a peccato mortali. Lauatio mentis ad deum; et munditia corporalis. De primo dicitur in 1. cor. 10. et dicitur aliquid est in isto. de secundo videlicet de elevatione mentis ad deum dicit sacerdos. an in ceptionem canonis. Sursum corda quasi dicat quod volens sumere istud sacramentum debet habere cor suum eleuatum ad deum. Tertia. scilicet munditia corporalis; videmus quod tractantes aliquod sacramentum manus suas lauant. Et ideo cum isto sacramento tractet ille qui est sanctus sanctorum requiritur in sumente munditia corporalis. Nota tamen quod immunitas a peccato mortali de necessitate requiritur ad debitam sumptionem huius sacri. Alia duo autem requiruntur de magna congruitate. Et ideo cum aliqua immunditia corporalis habeat aliquando secum annexam culpam mortalem et ebrietatem mentis. scilicet pollutio que accedit in somno. Videndum est de ista pollutione quomodo impedit sumptionem istius sacramenti. Sciendum est ergo. Quod pollutio que accedit in somno non est peccatum de se. Sed potest esse effectus peccati mortalis vel venialis vel nullus secun-

22
dum quod causa eius potest esse vel peccatum mortale vel veniale vel nullum. Semper ergo recurrendus est ad causam. Unde prouenit ista pollutio potest autem ista pollutio prouenire vel ex cogitatione preterita vel ex ebrietate et crapula vel ex temptatione diabolica vel ex infirmitate vel alienatione nature. Primis duobus modis non potest esse sine peccato mortali vel veniali. Quia si cogitatio est et cum consensu precessit vel ebrietas vel crapula fuit deliberata vel consuetudinaria fuit peccatum mortale; et ideo talis pollutio impedit de necessitate sumptionem istius sacramenti. Si autem cogitatio non fuit deliberata vel cum consensu deliberato vel ebrietas non fuit deliberata nec consuetudinaria. fuit peccatum veniale; et ideo talis pollutio non impedit de necessitate sumptionem istius sacramenti; sed tamen congruitate impedit; et potissime si fuit cum turpi imaginatione; quia ex tali imaginatione ut communiter deprimitur mens. Sed si sit aliquid quod preponderet sicut deuotio festiuitatis; vel timeatur de scandalo non debet dimitti propter hoc perceptio corporis christi. Si autem proueniat ex illusionem diabolice non credo quod debeat dimitti maxime si eueniat tempore magne festiuitatis vel generalis communionis. Si autem eueniat ex nature infirmitate vel alienatione; si dimittatur propter reuerentiam laudabile est nisi sit aliquid quod reformet peccatum ut dicitur supra. Et illud decretum quod dicitur quod homo post tales pollutiones debet abstinere

viginti quattuor horis intelligendus est cum distinctione predicta. **U**iso ergo quot modis sumitur istud sacramentum: et que requiruntur ad debita susceptionem eiusdem: videndum est nunc qui debent istud sacrum sumere. **D**ebet. n. sumi a ieiunijs: vt. vii. q. i. **N**ihil de conse. di. v. **I**eiunij. **N**otandum vero quod duplex est ieiunium: quod quoddam ieiunium est nature et quoddam ieiunium est ecclesie. **I**eiunium nature soluitur per supicionem cuiuscumque cibi vel potus. **I**eiunium ecclesie soluitur per commestionem cuiuscumque supri in modum cibi: yma comestione accepta. **Q**uando ergo dicitur quod istud sacrum eucharistie debet sumi a ieiunijs intelligit a ieiunij nature: quod primo dicitur intrare in os christiani iste sacrosanctus cibum quod quicumque alius cibum: ita quod quicumque sumit istud cibum sacrosanctum: nihil ante sumpserit illa die per modum cibi vel potus. **N**eque tamen quod necessitas non habet leges et infirmis non est lexposita: infirmi et illi qui sunt infirmitate constituti non sunt obligati ad hoc quia quicumque hora siue de die siue de nocte siue post prandium siue ante possunt quando eis necesse fuerit sumere istud sacramentum. **S**ed quid si aliquis sacerdos vel alius qui debet coiccare: de mane lauet sibi os et transglutit aliquid de aqua: nunquid impeditur susceptio istius sacramenti. **D**ico quod ante sumptionem istius sacri decens est vt quilibet et spiritualiter et corporaliter mundetur quantum potest et de lauare os ante susceptionem istius sacri approbo et laudo ita tamen quod ca-

neatur ne aliquid de aqua transglutiat scilicet: **V**eruntamen si aliquid transglutiat: sed non in magna et notabili quantitate tamen transglutiat cum salua et per modum saluie: non credo quod impediatur susceptionem istius sacramenti. **S**ed ponatur quod aliquid de nocte comederit anisum vel feniculum vel aliquid aliud: de reliquijs remanserit inter dentes: et cum ablati of transglutit aliquid de hoc quod remansit inter dentes: nunquid impedit ad sumptionem huius sacramenti. **D**ico quod non ex quo scilicet non facit: sed transglutit in modum saluie. **I**stud sacramentum non debet sumi nisi ab illo qui habet usum rationis nisi non dicitur dari pueris antequam perueniant ad annos discretionis sicut habetur extra de pe. et re. **O**mnis vtriusque sexus. quia ante istud tempus ne sciunt discernere inter istud cibum et cibum corporalem: et sic se exhibent reuerentiam tanto sacro debent. **E**adem ratione istud sacrum non est dandum amentibus et furiosis. **D**istinguedum est de istis: quia aut tales fuerunt furiosi a nativitate: ita quod nunquam habuerunt usum rationis: et tunc credo quod talibus non debeat dari: quod istud sacrum requirit actualem deuotionem in suscipiente: et tales non habuerunt vel non possunt habere eam. **A**ut tales aliquo tempore habuerunt usum rationis: sed amiserunt ipsum pro aliqua lucida intervalla. **T**empore ergo quando habent illa lucida intervalla si petant cum deuotione istud sacrum et velint reuerenter recipere dicitur eis dari: ita tamen quod tempore furie nullo modo eis debeat dari propter causas iam

dictam. **F**reneticis etiam non dicitur dari istud sacrum: maxime si timeatur de irreuerentia ad sacramentum sicut de excommunicatione vel de aliquo tali. **L**oquor de freneticis in quibus ligatus est ordo usus rationis. **D**emoniacis etiam si cum reuerentia et deuotione petent: credo quod deberet dari cum tales habent usum rationis et actualem deuotionem ad sacramentum: et credo quod tanta deuotionem possunt habere ad sacrum quod virtute istius sacramenti a demonio liberarentur. **L**eprosis etiam non dicitur dari istud sacramentum: quod intelligo de leprosis sic infectis quod non possunt corpus dominicum sic tractare: quin reicerent ipsum sicut multi quibus ceciderunt labia et dentes et sunt totaliter corrosi usque ad guttur sicut legitur de quodam monacho cisterciensis in vita sancti Lodouici quondam regis francie: cui quando ponebatur bolus in ore: cadebat sibi bolus de ore et tali sic leproso non debet dari corpus christi. **A**lijs autem leprosis potest dari. **S**acerdos autem leprosus non dicitur in presentia populi celebrare: sed si ad partem vel in secreto vellet posset celebrare. **E**t ita intelligo illa capla extra de clerico ergo tante: de rectoribus et tua nos **H**ugu. etiam dicit quod sacerdos leprosus posset etiam celebrare alijs leprosis. **D**amnatis etiam ad mortem pro criminibus suis nisi de gratia speciali non datur corpus christi: sicut illis qui suspenduntur vel comburantur vel submergantur vel decolantur: vel quomodolibet aliter: de quo habetur in clem. de peni. et remissio. **I**llis

autem qui pro crimine heresis comburantur si cum deuotione et humilitate et reuerentia petant: debet dari eis corpus christi: sicut habetur extra de hereticis capitulo super eo. libro sexto. **S**ed nunquid christi in peccato mortali dandum est corpus christi? **D**icendum est quod peccatum aut est notorium aut occultum. **S**i est notorium pura notorius usurarius: vel notorius concubiniarius: vel alias notorius peccator: et non desistat et secundum statuta ecclesie condigne peniteat: non est sibi dandum corpus christi quantum cumque petat: immo sibi dandum est. **A**micie: non est bonum sumere panem filiorum et mittere canibus. **S**i autem peccatum est occultum: aut iste perit corpus christi tempore quo tenetur coiccare: puta tempore generalis comunione vel quia est infirmus: et sic de alijs casibus in quibus tenetur quilibet comunicare aut petat alio tempore. **S**i perit alio tempore quantumcumque petat in publico non tenetur sacerdos dare ipsum sibi: sed debet sibi dicere. **A**micie non est tempus modo comunificandi: et ideo ideo tibi corpus christi modo sed expecta tempus statutum. **S**i autem petat tempore statuto quo tenetur comunificare tunc aut iste petat corpus christi in publico: aut in secreto. **S**i in secreto perit: non est sibi dandum: imo est mundus ne petat in publico sibi dari corpus christi. **S**i talis pertinax in malicia sua perit in publico sibi dari corpus christi: sacerdos dicitur sibi dare ipsum quia non dicitur eum prodere: nec aliquis debet priuari iure suo quousque fuerit

de claratum ipsum amilisse ius illud.
Et id cum quilibet parrochianus habeat ius petendi corpus christi a suo curato; et curatus sit obligatus ad dandum isto tempore corpus christi parrochianis suis et nullus fidelis praevenit isto iure nisi per peccatum mortale nec debet privari isto iure quousque sit notorium ipsum peccatum mortale commississe. Et ideo quantumcumque sacerdos sciat subditum suum esse in peccato mortali nisi peccatum sit notorium non debet sibi denegare corpus christi si tunc statuto et in publico petat ipsum sibi dari. Et ita legitur fecisse beatus Bernardus quod cum quadam die concitaret monachos suos quidam quem sciebat beatus Bernardus esse in peccato mortali cum alijs accessit ad communionem. Et beatus Bernardus dedit sibi corpus christi, dicendo submissa voce. Iudicet dominus inter te et me, quia si vellet dicere, Dominus scit quod tu indigne accedis, et ego non possum tibi denegare et ipse iudicet inter te et me. Et statim ille miser sumpto corpore christi cecidit mortuus. Et ideo quilibet caueat sibi ne indigne accedat non enim noceret sacerdoti; sed sibi ipsi. Et sacerdos beneficeret; si istud exemplum et similia frequenter suis subditis nuntiarent. Sed nunquid suspectis de crimine debet dari istud sacramentum. Dico quod triplex est suspicio quia quedam suspicio est violenta; quedam probabilis quedam levis. Suspicio violenta est illa contra quam non admittitur probatio; sicut si aliquis inveniatur cum aliqua in lecto solus cum sola

nudus cum nuda; loco et tunc ad hoc statutis; nec erare nec parentela nec aliquo obstantibus esset violenta suspicio vel presumptio quod cognovisset eam ita quod non admitteretur probatio contrarium. Probabilis suspicio est illa que oritur ex aliquibus signis probabilitibus; sicut si aliquis inveniatur cum aliqua frequenter loquens in locis suspectis esset probabilis suspicio quod aliqua male agerent. Levis suspicio est que oritur ex fatua et inordinata suspicione alicuius; et ista dicitur levis id est fatua suspicio; sicut si videres aliquem bonum virum aliquam bonam iuvenulam salutantem vel sibi arridentem non in loco vel in tempore suspectis fatuus esset ne presumere quod male agerent; et de tali dicit Salomon, qui cito credit levis est corde. Quando ergo queritur utrum suspectis de aliquo crimine debet dari corpus christi; dico quod si de aliquo habeatur suspicio violenta de aliquo crimine notorio; quod tali debet denegari corpus christi verbi gratia de aliquo habeatur suspicio violenta quod sit notorie hereticus vel usurarius vel concubinaris et sic de alijs; dico quod antequam detur sibi corpus christi debet se purgare de huiusmodi crimine; ut habeatur extra de purgatione capitulo tertio. Si autem habeatur de eo solummodo suspicio probabilis non debet sibi denegari corpus christi quousque sit probatum contra ipsum licet si notorie haberetur talis suspicio contra eum esset monendus quod purgaret se antequam accederet ad communicandum; et si abinet be-

ne faceret. Si autem perseveranter instaret et negaret crimen de quo probabiliter presumetur contra eum non credo quod ante probationem esset privandus iure suo quod habet in petendo et accipiendo corpus christi; praesertim cum res sua agatur. Et si indigne accipit nocet sibi et non alijs; tamen credo quod sacerdos potest et debet dicere sibi ad terrorem aliqua verba comminatoria dicendo si digne accipis; proficiet tibi ad salutem corporis et anime; si indigne; iudicet dominus inter te et me. Si autem levis suspicio habeatur contra aliquem de quo cumque crimine; propter talem suspensionem cum sit levis et fatua; in nullo debet agi contra eum in speciali. In generali tamen esset bonum si sacerdos diceret aliqua verba ostendendo quod nullus debet presumi esse malus nisi constet pro certo; quia multi multa loquuntur. Et quod quilibet debet se purgare et quo ad deum et quo ad proximum antequam accedat ad istud sacramentum. Sed nunquid excommunicatis debet dari istud sacramentum? Dico quod non quandiu sunt excommunicati; divisi sunt a preceptione sacramentorum et communionem fidelium. Sed quid si aliquis excommunicatus est in periculo mortis et petit sibi corpus christi dari? Dico quod aut iste est excommunicatus a canone; siue a iure; siue a iudice. Si sit excommunicatus a canone siue a iure sacerdos debet eum absolovere; si petat humiliter absolutionem; quia in periculo mortis sacerdos simplex potest absol-

vere a quacumque sententia excommunicationis lata a canone etiam si absolutio esset sedi apostolice reservata. Debet tamen in quocumque casu absolvi sub ista forma quod si dominus praesert sibi vitam quod statim et tam cito quam cito commode poterit; vadat ad eum qui eum absolovere potest; mandatur illius super illis pro quibus fuerat excommunicatus humiliter recepturus et si non faciat statim; relabatur in eadem sententiam excommunicationis ipso iure. ut habetur de sententia excommunicationis; de eos qui libro sexto. Si autem est excommunicatus a iudice; aut est pro contumacia tantum; aut pro aliquo obito vel quocumque alio modo debet absolvi si petit humiliter absolutionem; ita tamen quod det pignora vel cautionem idoneam quod parebit id est obediet mandatis ecclesie satisfaciens passis iniuriis; et si nequid dare pignora vel cautionem iuret quod satisfaciens cito poterit. Et si aliquis existens in peccato mortali vel excommunicatus existens in peccato mortali mittit per sacerdotem ut confessionem eius audiat et det sibi corpus christi et antequam sacerdos veniat ad eum amittit loquella, nunquid debet sibi corpus christi. Dico quod si intelligat aliquid monendus est si non potest loqui et ostendit aliqua signa contritionis; sicut quod contritas manus eleuet ad deum et percutiat pectus, et per aliqua signa ostendat se petere absolutionem a peccatis et a sententia excommunicationis; et parentes et amici eius debent loco et vice eius promittere et fide iurare vel dare pignus si possunt

q̄ si dominus prester sibi vitam presentabit se conspectui eius qui euz ab soluere potest; mandatum eius humiliter receptur; et sic debet absolui et comunicari. Si autem nihil intelligit; sed consistet et probari potest q̄ signa contritionis; et penitentie precesserint; debet absolui et comunicari; receptis tamen primo cautionibus vel pignoribus vel iuramento a parentibus, vel ab amicis per modum qui dicitur est supra.

De ritu misse, c. xi. quarti tractatus prime partis.

Tomodo honeste et fm ordi nem oia fiant, verbum est apostoli informantis et instruētis nos quō ordinare et honeste opera nostra; et maxime illa que ad cultum dei pertinent faciamus; inter q̄ missa est principalior. Si ergo in alijs nris operibus honeste et ordinate nos habere debem; multo magis in missa. Dicitur est q̄ nūc de ritu misse, id modo quo debz dici missa. Scienduz est ergo q̄ sacerdos armis spūalib; armatus, i. sacris vestib; de quibus supra dictum est; indutus debz procedē ad altare. Et quia vt dicit Salomon Sapientis in principio sermonis accusator est sui ipsi. Ideo p̄mo dicit accusare seipsum sacerdos i pfessione faciedo pfessionē gnālem; que valet ad remissionem peccatorū venialium et mortaliū obliuionum. Sed de mortalib; de quibus recordatur dicit anteq̄ induat se vel anteq̄ accedat ad altare sacramentaliter confiteri facta cōfessione procedat ad missaz. Notandū autē quare illud sacramētū vocat missa,

Secundū Augustinum missa dicitur quia dñi illud sacramētū conficitur mitrā celestis missus. Et fm q̄ exponit Innocentius; iste celestis missus est magni consilii angel; et mitrā iste ad consecrandum et iste est sacerdos invisibilis qui principaliter consecrat et pficit hoc sacramētū vbicumq; pficiat. Unde ipse est sacerdos et sacrificium; vt dicitur ab Augustino. Aliā rōez assignat Hugo dicens q̄ ip̄ a hostia pot vocari missa; q̄ transmissa est p̄tium a patre vt esset nobiscuz; postea a nobis p̄ti vt pro nobis intercedat.

Sciendū q̄ missa in trib; linguis celebratur, i. hebraica greca et latina. Nam alfa amen ofana; sabbaorb sumitur de hebraica; lzyrieleison xpeley son sumunt de greca, reliqua omnia sūt latina. Dicitur autē missa i istis tribus linguis; q̄ titulus xpi in cruce pendens fuit s. riprus hebraice grece et latine. Dicitur autē missa in quattuor partib; in obsecrationē, orationes postulationē et gratiarū actiones. Prima ps̄ proreducitur a principio vsq; ad offertoriū. Secunda pars proreducitur ab offertorio vsq; ad finē orationis dñice, i. pater noster.

Tertia ps̄ p̄cedit vsq; ad cōmunicatiōes. Quarta ps̄ p̄cedit vsq; ad finē. Prima pars continet se de cē vel vndecim partes. Nā primo dicit introitus; et dicit introit; q̄ tūc primo sacerdos ministraturus ad altare dicit intrare. Et scienduz q̄ antiq̄ tūc loco introit; dicebat totus vn; ps̄ et cantabat a clero circa gradus altaris; et ideo vocat gradualē. S; hie

ronym; ex mādato Damasi pape ecclesiasticū officium p̄ maiori pte p̄ter cantum instituit et ordinavit introitus diuersos fm diuersitates festoz et dierum et de illo psalmo qui loco introit; cantabat accipit vnus versum. Et est sciendū q̄ in pfestis diebus introit; bis cantat ad significādū q̄ i xpo sūt duenāe; humana; et diuina; In solēnitatib; dicitur ad designanduz tria tēpora, i. tps̄ quod fuit añ lege; et tps̄ sb lege; et tps̄ gr̄e. Unde duab; p̄mis v̄cibus dicit submisit; q̄ in p̄mis duobus tēporibus nō aperte; nec clare loq̄bāt boies d̄ xpo Tertia autē vice dicit alre q̄ in tercio tpe in cōm terrā exiuit sonus euāgelij. Post introitū seq̄t lzyrieleison. xpeleyson lzyrieleison idē ē q̄ dñe miserere. xpeleyson idem est q̄ xpe miserere. Et dicit ter p̄pter p̄cem et filiū et spū scū; Et dicit nōies p̄ nouē ordines āgloz q̄b; n̄tūre misse associari perim;. In dieb; solēnib; post lzyriel, cantat hymnus angelic; s. Gloria in excelsis deo. Quē hymnū i natiuitate xpi āgeli cātauerūt vsq; ibi bone volūtāt; reliq; oia, i. laudam; te et q̄ sequuntur beatus Hilarius pictauiensis ep̄s cōposuit; et ad missaz cātari instituit et debet cantari iste hymn; in festis apostolorum; martirum pfestorum; quorum honore dedicata ē ecclesia. Et in festiuitatib; beate Marię. S; q̄ in dieb; pfestis tātaf missa d̄ br̄i v̄gine; vel de spū scō; vel d̄ icū q̄ alio scō; in d̄ in ea hymn; āgelic; et simbolū d̄ cātari; i; i missa p̄pa p̄fatō d̄ cātet. Et rō ē vt dicat d̄ cele, mis, c, cōsiliuz vt inter cōmēmoratiōē et so

lēnitatem differentia ondatur. In sabbaro autē quādo cantat d̄ beata v̄gine; credo q̄ debz dici gloria in excelsis deo; q̄ illa dies est specialiter d̄ dicata br̄i v̄gini pp̄ multa q̄ nō oib; dicitur. Dicitur hymno angelico sacerdos conuersus ad populum salutat ip̄sum dicendo Dominus vobiscum. Que saluatio sumpta fuit ex veteri testamento scilicet de libro Ruth. qm̄ d̄ iit messoribus booz; domin; vobiscum. Sciendū tamen q̄ ep̄s loco; dominus vobiscum; dixit par vobis; q̄ ep̄s rep̄ntat personam xpi qui quant; do saluabat discipulos suos dicebat par vobis. Et sciendū q̄ in ecclesia quauis non sit nisi vnus semper tamen sacerdos dicere debet dñs vobiscum; q̄ tote ecclesie loquit; et respōdetur; et cum spiritu tuo. que respōsio fuit sumpta ab apostolo in epistola ad Thimoteum. Post salutationem et respōsionem subiungit sacerdos. Oremus loquens quasi iudicatus in persona toti; populū; et dicit Oremus dicit orationem et ista oratio vocatur collecta; quia olim sacerdos siue ep̄s omni pp̄lo collectō dicebat istā orationē. Quia s; op̄ib; nris non possumus ita populum colligere; dicimus orationem que generali et antiquo vocabulo retento vocat collecta. Et sciendū q̄ orationes i missa debent dici sub certo numero; videlicet q̄ dicatur vna; vel tres; vel quinque; vel septem. Quando dicitur vna significat vnitate essentie que est in tribus p̄sonis. Quādo dicitur tres; significat trinitatē per

Non dñi gl̄a in excelsis, in missis b. v. nisi in sabbaro.

sonarum; nam prima significat personam patris. Secunda personam filii. Tertia personam spiritus sancti vel dicuntur tres; quia christus in passione sua cuius sacramentum istud est, memoriale ter legitur orasse. Primo quando oravit ut transfirer ab eo hora passionis. Secundo quando dixit: pater ignosce illis quia nesciunt quid faciunt. Tertio quando dixit pater in manus tuas commendo spiritum meum. Quando dicitur. v. orationes significant memoriam. v. vulnere christi. Septem vero dicunt ad tenendum quod sacerdos si digne dicat missam exaudiat pro omnibus sepe per petitionibus que in oratione dominica continentur vel ad significandum quod per septem dona spiritus sancti: sibi et alijs pro quibus dicit missam virtute missae infundit et ut dicit magister Joannes. Belleri non debent dici ultra septem. Et est sciendum quod quando dicitur missa per viuis: non debet dici aliqua collecta pro defunctis nec econverso in missa pro defunctis non debet dici oratio pro viuis nisi illa communis. I. omnipotens sempiterna deus qui viuorum dominus etc. Si autem in missa pro viuis in aliquo casu dicatur collecta pro mortuis: illa collecta non debet dici vltima pro mortuis: sed penultima vel ante penultima: quod finis debet respondere omni principio et dicitur collectis responderit amen: ad confirmationem. Collectis finitis dicitur epistola que dicitur ad populi informationem: et dicitur epistola ab episcopo est supra et stolam quod est

missio: quasi supra missa: quia epistole fuerunt missae euangelistis. Et nota quod nullus debet dicere epistolam in missa: nisi fuerit subdiaconus vni melius est quod sacerdos legat eam quam puer qui iuuat eum ad missas. Post epistolam dicat responsorius: et sic nominatur. quia in suo vel epistole respondere debet: versus vero dicitur a stentando: quia illi qui dicunt ipsum debent se vertere ad orientem. Postea dicitur alleluia cum versus suo quod idem est quod canticum letitiae: unde tempore ieiuniorum: quod est tempus luctus non debet dici alleluia: nec eadem ratione in missa pro mortuis. In magnis solennitatibus post alleluia debet dici sequentia. i. profusa: quod est canticum letitiae: et significant ista duo letitiam et gloriam paradisi ad quam virtute missae ide vire spem. Post hoc immediate dicitur euangelium. Et principio ille qui legit euangelium salutatur populum ut reddat eum attentum ad audiendum euangelium. Dicitur autem euangelium ab eo quod est bonus et angelus quod est nuncius quasi bonus nuncius: quod in euangelio nunciat christus qui est magni consilii angelus vel quod in eo nunciant omnia que pertinent ad salutem nostram. Et nota quod quando euangelium sumitur de principio: debet dici Inicium sancti euangelii. Sicut in euangelio. Liber generatio nis: et in euangelio fuit in diebus herodis regis: et in euangelio: In principio erat verbum. Quando vero euangelium non sumitur de principio: debet dici sequentia sancti euangelii etc. Et est seculi verba sequentia sunt verba sancti

euangelii. Notandum quod dicto titulo euangelii dicitur ruder Gloria tibi dñe: quod in euangelio agit de gloria dei et nostra quod videlicet christus diabolum vicit et nos redimit et victor ad gloriam patris ascendit. Et ideo auditores euangelii letantes ad laudem sui redemptoris exclamant dicentes Gloria tibi dñe quasi dicat dñe gloria tua quod in euangelio predicat nobiscum sine fine permaneat et semper crescat. Notandum est quod quando legitur euangelium duo cerei debent incendi in signum quod dominus misit discipulos binos: et binos ante faciem suam predicare euangelium. Illud ergo est notandum quod tunc cito quod cito dicitur sequentia vel Inicium sancti euangelii hinc quod est supra dictum: tunc et de ricas quod laicus tam proferens quam audiens debent se munire signo crucis in ore et in pectore et in fronte quod frons est locus verecundie. unde homines innerecandos effrontes. i. sine frontibus appellamus. Per hoc ergo quod fronti signum crucis imponimus: significamus quod non erubescimus credere in christum crucifixum et eum verum deum et verum hominem confiteri. In hoc autem quod os et pectus signamus: ostendimus nos audacter et simpliciter confiteri ore et fideliter et firmiter credere corde christum crucifixum: cuius liber legitur deum et dominum nostrum etc. Sacerdos itaque et diaconus euangelium lecturus se signat in fronte ore: et in pectore quasi dicat non erubescam euangelium ipsum ore predicare et corde credere. Librum autem signat ac si dicat hic autem est liber crucifixi. Dum autem dicit euangelium

euangelium cum ceteri deponant velamina capitum pro duo. Primo ad ostendendum quod euangelica doctrina omnia velamina legis antiquae remouit. Secundo ad significandum quod omnes quingensensus debent esse aperti ad audiendum euangelium. Et sciendum est quod ille qui dicit euangelium dicitur bene faciem ad aquilonem in signum quod virtute euangelii debemus nos munire contra insidias diaboli quod veniunt ab aquilone quia ut dicit Jeremias. Ab aquilone pandetur omne malum. Finito etiam euangelio: quilibet dicitur se munire signo crucis contra diabolum: ne rapiat euangelium de ore eius. Post euangelium immediate sequitur symbolum fidei. Credo in unum deum quod non debet dici nisi in diebus solennis non tamen in omnibus: sed solum in illis de quibus fit mentio in simbolo.

Unde dicitur dici in omnibus diebus dominicis: et in festo trinitatis: et in natali et in circumcissione et in epiphania: in pascha et in ascensione: et in penthecoste in festo omnium sanctorum: in transfiguratione domini: et in festis beate virginis: et omnium apostolorum et sancte crucis. In alijs autem solennitatibus non dicitur. Dicitur autem simbolo sequitur offeritorium: quod dicitur ab offerendo quod tunc offerimus ea que sunt necessaria ad missam. i. panem vinum et aquam: et sacerdos offert ista deo dicendo. Suscipe sancta trinitas etc. et facit signum crucis super panem et vinum: ad hoc ut deus ea sanctificet. Et nota quod sacerdos benedicit aquam et non vinum. Quia aqua significat populum qui indiget

a. pars.

benedictione rei: vinum significat xps qui est super omnia benedictus: et in hoc terminatur prima pars missae: quae est ad populi instructionem et peccatorum neque ad tantum sacramentum. Sequitur secunda pars missae que est ad materie consecrationem. Et ista habet quatuor partes. Prima dicitur secreta. Secunda prefatio. Tertia canonicus. Quarta dominica oratio. Recepta ergo ablutione sacerdos si bi lauat manus et rediens ad altare inclinatus se profunde dicens. In spiritu humilitatis etc. ad denotandum quod mundiciam et innocentiam vite et humilitatem et contritionem cordis efficitur quis dignus minister huius sacramenti. Et erigens se vertit ad populum dicens. Orate fratres etc. Et ideo illi qui audiunt debent orare pro eo: dicendo illud ps. Exaudiat te dominus in die tribulationis etc. vel dicatur. Dominus sit in ore tuo: et in corde tuo et suscipiat sacrificium de manibus tuis et de ore tuo pro sua et nostra omnium salute. Tunc sacerdos dicit sub silentio secreta. Et est sciendum quod totidem secreta et eodem ordine et de eisdem debent dici quod collectae preces ferunt ante in exordio missae ante epistolam: et non plures neque pauciores. Et dicitur secreta quoniam secreta pronuntiatur: cum tamen olim alta voce diceretur. unde etiam ab omnibus laicis sciebatur: sicut quod narrat magister Joannes Belleri in summa sua.

Contingit semel quod quando die pastores quidem super lapidem quendam ponerent panem et dicerent secretam et alia verba canonis super panem

eorum: qui ad verborum eorum prolationem panis in carnem conversus est in quos divinitus acerrima vindicta facta fuit. Namque omnes ictu fulminis mortui sunt. Et ideo statutum fuit ut decreto ista sub silentio dicerentur ita quod nesciantur a laicis. Alia ratio est: ne vilescant sicut sacra scriptura tradita est obscure ne vilescat.

Postea sacerdos dicit alte per omnia secula seculorum, et responso amen: sacerdos non vertens se ad populum salutat ipsum dicendo: dominus vobis saluum. de qua saluatione et eius responsione dictum est supra, et quia in isto sacramento requiritur magna elevatione mentis ad deum. ideo sacerdos dicit. Sursum corda: quasi dicat habere sursum corda elevata iuxta verbum apostoli dicentis. Que sursum sunt querite: et populus quasi obediens dicit. Habemus ad dominum. scilicet corda elevata ad dominum. Et quod pro omnibus que deus nobis contulit gratias ei reddere debemus subiungit sacerdos. Gratias agamus domino deo nostro. Et populus quasi consentiens respondet: dignum et iustum est.

Postea sequitur prefatio: et dicitur quasi prelocutio. id est ministerium preparatio. id est quod in prefatione nominantur aliqui angelorum ordines: quia in missa angelos esse presentes credimus: et etiam assistere sacerdoti. Dico prefatio. subiungitur cantus angelorum scilicet Sanctus sanctus sanctus tu minus deus sabaoth. id est exercitus etc. Et ista idem est quod obsecro salua. Et dicitur ter Sanctus ad denotan-

dum trinitatem personarum: quia dicitur primo Sanctus pro persona patris. Secundo pro persona filii. Tertio pro persona spiritus sancti. Et dicitur dominus deus in singula ad ostendendum quod una est essentia in tribus personis: et sumitur istud de Isaias. Isaias enim dicit se vidisse seraphim clamantia Sanctus sanctus sanctus. Unde nos cantica angelorum cantamus: quia per hoc sacrificium homines assumi ad angelorum ordines non dubitamus: et ideo cum eis in excelsis saluari clamamus. Postea dicitur alius versus. scilicet Benedictus qui venit etc. qui versus sumitur de evangelio Matthei. xxi. Luce. ix. quod est liber crucifixi. et in isto verbo significamus christum in mundum venisse et ab eo saluari clamamus. Postea dicitur canon et incipit canon in Te igitur et durat usque ad Hanc igitur et dicitur canon quod est nomen grecum: et vult dicere in latino regula: et ideo canon id est regula: quod per huiusmodi verba regulariter fit huiusmodi sacramenti consecratio: vel quod celebrans in oibus debet se regulariter habere. Et totum quicquid continetur in isto canone excepto Hanc igitur: totum dicitur sub silentio. Et causa est triplex. Primo est quod dominus non attendit clamorem oris: sed cordis. Unde dicit beatus Bernardus. Non clamor sed amor intrat in aure dei. Secunda causa est ne minister qui cum summa devotione et reverentia et recollectione mentis debet dicere et proferre omnia verba canonis ne longo clamore deficiat vel impe-

diatur a sua devotione. Tertia causa est ne per frequentem et quo idianum usum verba vilescant: et in locis non competentibus dicantur et siciant in ruinam: ut supra dixi de pastoribus.

In quodam enim decreto prohibet sub anathemate: ut nullus nisi sacris vestibus indutus et in libro et super altare consecratus proferat verba canonis. Et ideo quod vir pollutis labijs ego sum: et ista sacratissima verba sunt archana que non licet homini loqui peccatori de ipsis taceo. Hoc tamen bene dico quod nulli propria auctoritate nisi domino papa licet aliquid subtrahere de eis vel addere. Notandum tamen est quod canon signanter incipit per istam litteram. T. quae antiquitus fiebat ad modum crucis: quoniam sacrificium quod fit virtute istorum verborum perficitur et est memoratorium dominice passionis unde christus qui instituit istud sacramentum dixit. Hoc facite in meam commemorationem. Et quoniam ista verba habent efficaciam a passione christi: unde imago christi debet ibi depingi: in istis sacratissimis verbis fit oratio generalis pro ecclesia sancta catholica et pro papa qui est caput ecclesie et pro episcopo. et credo quod debet intelligi de episcopo in cuius die ocellus dicitur missa. et de episcopo etiam qui ordinavit celebrantem. Oratur etiam pro rege qui est dominus temporalis. Oratur etiam pro omnibus orthodoxis. id est christianis catholice et apostolice fidei cultoribus: que verba exponuntur in tertia parte operis huius quando agitur de Credo

in deum. Sed per ista verba exclu-
duntur scismatici heretici indei sarra-
ceni et pagani. Postea fit oratio speci-
alis pro illis quibus est obligatus sa-
cerdos et credo quod sicut eis est obliga-
tus ex ordine charitatis; ita tenetur
eos ordinare ita quod primo ponat illuz
cui primo est obligatus et sic de alijs
ita tamen quod si specialiter dicit missam
pro aliquo; quod virtutem sacrificij refer-
rat ad ipsum; et non propter hoc exclu-
ditur quin possit et debeat orare pro
alijs. Est tamen circa ista orationes
aduertendus quod oratio mentalis et non
vocalis; et ratio potest assignari quod nunc con-
plex. Prima ut sacerdos sit magis
recolleclus et attentus; quod sermo aliquo-
tiens impedit intentiones. Secunda ad
ostendendum quod deus non attendit clamorem
oris sed cordis; ut dictum est. Nota
duz est quod nullus fidelis cuius occurrat
memoria debet excludi ab ista orati-
one; immo quilibet cuius specialiter
occurrit memoria; est specialiter deo com-
mendandus; aliter sacerdos peccaret.
Nota dicitur et quod sacerdos antequam di-
cat missam; potest facere istam orationem
vni si sacerdos antequam dicat missam; di-
cat mentaliter deo. Domine deus in missa
intendo tibi recomendare istum vel istam
postea in missa sufficit quod dicat men-
taliter illoz quos ante tibi recomen-
daui. Postea notantur multi sancti et sancte
quod omnes pro christo sacrificauerunt exponen-
do se morti; et ista quo ad nunc suffici-
ant quantum ad verba canonis. Sed
sciendum aliqua de signis que fiunt in
canone. Unde sciendum est secundum quod dicit
dominus Iuocetius in libro sancte crucis

signationis que fiunt in missa sunt. xv.
et fiunt in septem vicibus et significant
expresse passionem christi. Prima vice fi-
unt tres dicendo illa verba. Hec do-
na hec munera etc. et significant trinam
traditionem christi. Nam primo fuit tra-
ditus a deo patre; qui cum in mundo
misit. Secundo a iuda proditore qui eum
prodidit et vendidit. Tertio a iude-
is qui eum Pilato ad crucifigendum tra-
diderunt. In secunda vice fiunt quinque
cruces dicendo illa verba. Benedicite
et ascriptam etc. et significant quinque
personas que fuerunt in passione christi videlicet
persona christi venditi persona iude
vendentis et persona mentium que fue-
runt tres. Pontifices pharisei et scri-
be. In tertia vice fiunt due dicen-
do illud verbum Benedixit. Quod ver-
bum dicitur primo super panes. secundo su-
per vinum. Et fiunt ille due crucez pro-
pter conuersionem duplicis materie. scilicet
panis et vini. In quarta vice fiunt
quinque dicendo Hostiam puram hostiam
sanctam etc. et significant quinque
vulnera que christus pertulit in cruce.
In quinta fiunt due vna super cor-
pus christi alia super sanguinem dicen-
do illa verba. Sacrosanctum filij tui
corpus etc. et significant vincula qui-
bus christus fuit ligatus et flagella quibus
fuit flagellatus. In sexta fiunt tres
dicendo illa verba. Sanctificas vini
ficis benedicis etc. et significant tres
crucifixiones christi. Nam primo
fuit crucifixus linguis iudeorum. Se-
cundo sententia pilati. Tertio mani-
bus militum. In septima fiunt quinque
tres cum corpore super calicem; et due

3

5

2

5

2

3

5

25

3. pars

a latere; et significant tres cruciatus
scilicet passionis pro passionis et com-
passionis; et aquam et sanguinem que flu-
erunt de latere christi. Et sic fiunt in vni-
uerso viginti quinque crucez; qui est nu-
merus cubicus ad designandum quod
quantumcumque multiplicetur sacrifici-
um semper est vniuersum. Et istud sufficit de
signis; et per prius de secunda parte misse
que est ad materie misse consecrationem.
Sequitur tertia pars; que est ad sa-
cramenti susceptionem. Et in ista pre-
prio sacerdos frangit hostiam; tres
partes; quarum prima significat cor-
pus christi militum; et fideles qui peregrin-
antur in mundis. Secunda illos que sunt
in purgatorio. Tertia illos qui sunt
in paradiso. Et dicitur. Per oia secula
seculorum; et responso Amen. dicitur. Pax
domini sit semper vobiscum; faciendo
tres crucez cum parte hostie. et signifi-
cant quod per mortem christi fuit pax inter
deum et hominem reformata. Et dicitur ter-
tium Agnus dei. Agnus dicitur ab agnon
quod est pium; quod christus sua pietate nos re-
dimat; vel ab agnoscendo quod solo ba-
lati matrem suam agnoscit. Sicut christus
pius in passione sua matrem suam agno-
uit. Et ideo dicitur Agnus dei. quod christus in
cruce pendens tria agnouit. scilicet patrem
suum ei obediendo; et genus humanum
redimendo; et matrem virginem; virgi-
ni commendando. Et dicitur bis miserere no-
bis et ultimo dona nobis pacem ad oste-
ndendum quod in mundo isto et in pur-
gatorio indigemus misericordia dei;
et in paradiso habebimus pacem et re-
quiem opulentam. In missa pro de-
functis dicitur dona eis requiem; quod

missa pro eis dicitur ut erentiant ad requi-
em paradisi. Postea ponit vnam
partem hostie in calice; et significat ut
dictum est mortuos qui sunt inebriati gloria
paradisi secundum illud psalmi. Inebriabuntur
ab ubertate domus tue; et torrente vo-
luptatis tue potabis eos. Postea
accepto panis osculo secundum alios
a calice secundum alios ab altari; dat pacem
diacono et ille sub diacono; et sic per
illos descendit ad alios ad designan-
dum quod pax dei que desperat omnem sen-
sum per christum descendit ad prela-
tos; et per prelatos ad subditos et signi-
ficat etiam quod omnes qui volunt esse
participes huiusmodi istius sacramenti
debent esse vinculo pacis et charita-
tis vniti. Postea dicitur quod quadam ora-
tione; sacerdos recipit istud sacramen-
tum sacratissimum sub specie panis et
vini. Laicis autem non datur sub
specie vini propter periculum effusio-
nis. Post susceptionem sacramen-
ti debet recipere aliquid de vino et
ablucere os nisi esset aliam missam il-
la die celebraturus. et sic terminatur
tertia pars misse que est ad sacramenti
susceptionem. Sequitur quarta
pars que pertinet ad gratiarum actio-
nes; in qua primo cantatur commu-
nio; et dicitur a com quod est simul et vnio
quasi simul vnio. ad tenendum quod
virtute huius sacramenti sumus per
charitatem vniti deo et proximo.
Postea dicitur post communionem id
est quedam oratio que sic vocatur; quod
dicitur post communionem et debent
dici eodem numero et eodem ordine.

4. pars

d 3

quibus fuerunt dicte collecte ante epi
solam et eodem modo terminari.

Postea salutato populo et responso
Et cum spiritu tuo: dicit sacerdos. Ite
missa est. et est sensus. ite post me ad xps
et sequimini cum qz missa est hostia
pro vobis ad deū. patre placandū vel
ite ad propria quia missa ē completa.

Et nota quod Ite missa est nō dicitur
nisi quando dicitur Gloria in excelsis
deo: sed debet dici Benedicamus domino.
Et in missa pro mortuis Requiescant in pace.

Si autem queratur quare in fine cuiuslibet misse
non dicitur Ite missa est. respondeo
Corpus christi mysticum quod est ecclesia
sua est triplex scilicet qz est in celo glorificatum
id est sancti qui sunt in paradiso. Aliud qd
ad huc in terris ambulat id est fideles qui
sunt in mundo isto. Aliud quod iam recessit
de hoc mundo: non tamen adhuc est in paradiso.
id est fideles qui sunt in purgatorio. licet
ergo quilibet missa totum corpus christi
mysticum recipiat sicut pater per triplicem
hostie partitionem. tamen secundum istam
triplicem differentiam conuenit missas
tripliciter appropriari.

Quedam enim celebrantur ad honorem
sanctorum. Et quia ipsi sunt iam coram deo.
idcirco in talibus missis licentur populis
et dicitur Ite missa est: quasi dicatur: festinate
ingredite in illam requiem. Quedam autem
specialiter celebrantur ad salutem viuorum:
et quia non sumus certi de salute nostra:
ideo debemus esse solliciti ne per nostram
ignozantiam vel ignozantiam in nobis missa
efficacia

euanesat. Ideo dicitur in istis missis in
fine omni tempore Benedicamus domino
secundum illud prophete Benedicamus domino
in omni tempore.

Quedam dicitur specialiter ad requiem
defunctorum: et in illis dicitur: Requiescant
in pace.

Et nota qz sacerdos vertit se ad populum
quinquies: et septies salutat eum quod
quinquies vertit se ad populum significat
qz christus quinques apparuit in die
resurrectionis sue id est

Primo Marie magdalene in orto
Secundo mulieribus cunctibus et reduntibus
de monumento.

Tercio beato Petro sed ubi vel quā
hora nescitur: et ideo quando vertit se
sacerdos non loquitur alte.

Quarto apparuit discipulis quā in
trauit ad eos ianuis clausis. et Thomas
non erat cum eis.

Quinto apparuit duobus discipulis
cunctibus in emaus.

Quod autem septies salutat populum
significat qz virtute misse salutes consequamur
eternam in qua habemus septem dotes.
quattuor ex parte corporis et tres ex parte
anime. Nota est quod illud qz sacerdos
incipit missam in dextera parte altaris
et postea tendit ad sinistram et iterum redit
ad dextram significat qz xps de dextera
patris venit ad sinistram mundi: et erit
in die ascensionis redijt ad dextram
patris iuxta illud Joannis. Et in a patre
meo et veni in mundum: iterum relinquo
mundum et vado ad patrem.

Si autem queratur vtrum canon
debeat dici tarde an cito. id est an
debeat

sacerdos multum morari in canone
dicendo an non? Dicendum est qz sacerdos
debet esse bona maturitate et magna
attentio dicere omnia verba canonis
nō dicitur tibi morari multum ne
mulse morietes. id est diabolice rērationes
placent suauitate vnguētū. id est suauitate
huius sacrificij: qz voluntas hominis
mutabilis est: et nunquam in eodem statu
permanet et ideo in figura fuit dictū
filijs israel quod comederent agnum
pascalem festinanter. Notandum est
qz missa nunquam debet dici sine lumine.
Et ista sufficiat de ritu misse: licet multa
alia possent dici.

De defectibus qui possunt accidere
in missa. c. xi. quarti tractatus
principis.

Si maius periculum intendi
tur ubi est plenius consulendum
et qz in celebratione misse nisi
debito modo fiat imminet maximus
periculum: ideo de defectibus qui
possunt in celebratione misse contingere
debent summopere precauere. Et si
contingant sunt ut melius poterit
corrigendi. Potest ergo defectus esse
in missa ante consecrationem vel in
ipsa consecratione vel post consecrationem.
Ante consecrationem potest esse defectus
si non ministratur debita materia.
puta si loco vini ministratur aqua.
Unde ponatur qz sacerdos vel ille qui
seruit illi missa ponit in calice aquam
credens esse vinum album: quid debet
facere sacerdos? Dicendum est qz
sacerdos aut percipit istum errorem
ante consecrationem aut post. Si
percipit ante consecrationem: debet
aquam

ejicere et ministrare vinum cum aqua
et sic peragere ministerium suum. Si
autem aduertat post consecrationem
corporis aut aduertat antequam
sumat corpus christi: tunc debet ministrare
vinum cum aqua in calice et
reincipere ab illo loco simili modo
et proficere qui totum usque ad
finem. Si autem aduertat post
sumptionem corporis debet
ministrare vinum hostiam nō
psecratam et ponere vinum cum
aqua in calice et reincipere in
principio canonis secundum
quosdam tamen credo qz
sufficeret reincipere ab illo
loco Communicantes et
memoriam etc. et perficere
ministerium suum. Et si dicas
quod forte iste non percipit
istum errorem quousque
sumpsit aquam que loco
vini posita in calice: sic
non est ieiunus: et sic videtur
qz non debeat celebrare in
istis calicibus. Dico qz istud
est tenendum pro regula
generalis qz quando cumque
sunt duo precepta: fortius
magis obligata mō circa
celebrationem misse sunt
duo precepta vnum est qz
missa dicatur a ieiunio:
aliud est quod sacramentum
integrum perficiatur. id est
quod celebrans semper
conferat sub utraque specie.
id est panis et vini: constat
autem qz preceptum de
integritate misse sacramenti
fortius est qz preceptum
qz sumatur a ieiunio cum
illud respiciat sacramenti
essentiam istud vsum
sacramenti: quare quantumque
iste sumpsit aquam et sic
nō sit ieiunus nihilominus
tamen debet facere sicut
dictum est: qz habeat. id est
hostiam non psecratam: et
vinum et aquam et
reincipiat a principio
canonis: et ab illo loco
co-

municantes et memoriam etc. et sic totum proficiatur usque ad finem. Sed quid si ille qui ministravit vinum in calice non apposuit ibi aquam: quid faciendum est in hoc casu. Dico quod si sacerdos advertit istud ante consecrationem sanguinis deberet ponere aquam in calice et sic consecrare. Si autem advertit post consecrationem sanguinis: debet conteri de negligentia et procedere in missa: quia vinum est propria materia huius sacramenti: et non aqua ut dictum est supra debet tamen admisceri ex quadam congruitate.

Sed quid si sacerdos advertit venenum esse in calice immixtum vel araneam vel muscam: nunquid debet sumere. Lente quantum ad venenum vel araneam dico quod non, ne calix vite fiat sibi calix mortis: sed sanguis ille debet poni in aliquo vase mundo et apto: et debet poni inter reliquias cum aliqua scriptura notificante ibi sanguinem esse christi et quod non sumatur ab aliquo: quia speciebus illis est a mixtum venenum. Et nisi sacerdos sumserit corpus debet ponere aliud vinum in calice cum aqua et reincipere ab isto loco simili modo etc. Si autem sumserit corpus: debet habere aliam hostiam ut dictum est supra.

Quantum autem ad muscam ut dictum est supra: dico quod propter muscam non debet dimittere quin sumat non tamen credo quod debeat transglutire muscas ut quidam dicunt: sed sufficit quod lauaretur et lotio sumatur. Si autem timeatur ne vomitu comedat aliquid prohibens vomitum: et musca

comburatur: cinis in sacrario referuetur. Et idem dico de aranea: quia sic debet comburi et in sacrario referuari. Sed ponatur quod quando sacerdos elevat hostias: apparet ibi speciem pueri vel carnis: quid fiet tunc. Dico quod aut apparet ita oibus aut sacerdoti tantum: aut populo tantum: si autem apparet ita oibus aut sacerdoti tantum in isto casu debent effundi preces et orationes ad deum ut revertatur ad speciem panis: et si fiat debet sumi sine autem debet haberi alia materia et consecrari et sumi a sacerdote: si autem non apparet sacerdoti sed populo tantum debet sumi a sacerdote. Sed potest contingere quod calix cadat et sanguis effundatur: quid ergo faciendum tunc. Dicendum quod quicquid est agendum in isto casu docetur ex quodam decreto in quo dicitur sic. si per negligentiam aliquid stillaverit in terra lingua lambatur et tabula radatur et si non fuerit tabula ut non concilietur locus radatur et in igne consumatur et cinis intra altare condatur. et sacerdos quadraginta diebus peniteat. si super altare stillaverit calix sorbeat minister stillam et tribus diebus peniteat. si super linteum alterius stillaverit et ad illud stilla supervenerit quatuor diebus peniteat. si usque ad tertium stillaverit et stilla pervenerit novem diebus peniteat. Si usque ad quartum viginti diebus peniteat et linteamina que tetigerit stilla tribus vicibus minister abluat calice supposito. et aqua ablutionis sumatur et in aliquo vase iuxta altare condatur.

Si quis per ebrietatem vel voracitatem eucharistiam euomerit si laicus est quadraginta diebus peniteat.

Clerici vel monachi diaconi vel presbyteri septuaginta diebus peniteant Episcopi peniteant nonaginta diebus si vero causa infirmitatis euomerit septem peniteant. Ista habentur de conse. di. ij. c. si per negligentiam.

Si quis per ebrietatem euomerit, tunc materia illius vomitus debet accipi et comburi et cineres iuxta altare recondi: que penitentia ista debet esse. dicunt aliqui quod omnibus diebus illis debet ieiunare pane et aqua et cessare a communione. Alii dicunt quod sufficit quod faciat aliquam abstinenciam vel dicat aliquas orationes. Sed pone aliquis sacerdos induit se ad missam: et postquam iam processit in missa recolit se aliquod peccatum mortale commississe: de quo non fuit confessus vel recolit se excommunicatum: fuisse: quid faciet iste sacerdos: si procedit videtur peccare mortaliter: quia iudicium sibi manducat et bibit. Si autem ex toto dimittat magnum scandalum in populo generat. Dicunt quidam quod talis sacerdos non debet dicere verba consecrationis: sed simplicem hostiam debet sumere: sed istud non est verum: imo est erroneum: quia faciendo sic videtur graviter peccare: quia talis videtur deum illudere faciendo irreverentiam sacramento et populum decipit: quoniam facit idolatriam et ita se abstringit. Ista habentur extra de celebratione missae. capitulo de homine. Et ideo dico quod si non potest dimit

tere missam absque scandalo: quod voleat atque peniteat et coneratur de peccato suo voleat etiam quod ita tarde penitet et proponat confiteri quam cito poterit habere opportunitatem et consecret in nomine domini quia in isto casu sumus sacerdos absouit eum: et licet quidam dicant simile esse in sententia excommunicationis: tamen credo in isto casu si sacerdos non processit ad consecrationem: debet dimittere fingendo se ipsum infirmum vel habere aliquam necessitatem legitimam et si non potest voleat et proponat se facere absolui: et credo quod quantum ad illud punctum est absoluitus a summo sacerdote: et hoc quantum ad culpam. Utrum autem sit absolutus quantum ad penam irregularitatis non determino quo ad nunc.

Sed pone quod sacerdos habet conscientiam quod omisit aliquid de verbis canonis: nunquid debet ea repetere. Dico quod habet conscientiam probabilem et quasi certam aut conscientias leuem et scrupulosam: si habet conscientiam certam vel multum probabilem quod dimisit aliquid de verbis canonis: debet repetere potissime si habet talem conscientiam de verbis consecrationis: quia non intelligitur iteratum quod dubitatur supple probabiler vel nescitur esse factum: ut dicitur de consecratione distinctione quarta cum nulla extra de presbytero non baptizato ministrante capitulo veniens debet tamen ut credo sacerdos habere istas intentionem si dixi verba ista non intendo ea repetere cum intentione consecrandi: sed si non dixi: nunc di

co ea ar. extra de bapti. & eius effectus
capitulo secundo: Propter autem le-
nem & scrupulosam conscientiaz non
debent iterari huiusmodi verba. Et
ideo sacerdos multum debet esse at-
tus & re collectus quando dicit hec ver-
ba. Sed pone sacerdos quando di-
cit missam faciendo signa cuius hostia
fore propter frigus vel in aduerren-
tiam vel aliquid aliud cadit hostia in
sanguinem: quid debet fieri? Dico qd
debet eam dimittere ibi; nec extrahat
eam inde sed sumat cum sanguine: qz
signa & fractiones que fiunt cum ho-
stia magis fiunt in significatione qua
sunt de essentia missae. Pone etiam
qd propter frigus sanguis congelatur
in calice. Tunc sacerdos tantum de-
bet exaltare in calice qd libebat: tamen
credo qd tutius esset qd calix inuolue-
retur in pannis calidis; & si non profi-
ceret: qd poneretur in aqua feruenti;
cauendo tamen ne aqua intreret.
Sed pone sacerdos quando dicit
missam moritur aut percutitur aliqua
infirmirate: ita qd non potest finire
missam: quid faciendum est in isto ca-
su. Dico qd circa materiam istam est
vna regula generalis scilicet qd sem-
per ille qui dicit missam debet sume-
re & perficere istud sacramentum si pos-
sibile est: & si non potest alius debet su-
mere & perficere loco eius. In casu er-
go proposito dico qd sacerdos aut mo-
ritur aut impeditur ante inceptionem
canonis aut post. Si ante non est ar-
randum. Si post aut ante consecra-
tionem aut post. Si ante alius sacer-
dos debet se induere & incipere vbi ipse

dimisit. Sed si moriatur vel impedia-
tur post consecrationem; alicuius sa-
cerdos debet supplere quod manet sup-
plendum & suscipere sacramentum.
Sed ponatur qd moritur vel impedi-
tur post qd sumpsit corpus & anteqm su-
mat sanguinem. In isto casu dico qd
alius sacerdos debet sumere sangui-
nes & complere officium missae. Sed
pone qd mus vel aliqua alia bestia
sunt species consecratas. Dico qd si pos-
sent extrahi ab alio animali species il-
le deberet aperiri & species ille reuer-
ter reponi in sacrario & animal com-
buri & cineres intra altare recondi.
Sed pone aliquis sacerdos tanto
tempore reseruauit illa species qd sunt
iam putrefacte vel corrupte quid debet
fieri de istis speciebus. Dico qd istud i
materia ista habendum est pro regula
generalis quod tam diu manet sub istis
speciebus corpus est sanguis christi qd
diu manet substantia panis & vini &
tam cito sub istis speciebus desunt esse
corpus christi & sanguis quam cito de-
sunt ibi esse substantia panis & vini &
ideo si ille species venerint ad tantam
corruptionem qd substantia panis & vi-
ni non maneret sub eis iam non est ibi
corpus & sanguis christi: ideo non de-
bet sumi sicut consecrate: sed sacer-
dos post qd sumpsit in missa corpus xpi
sumat eas reuerenter sed non vt consecra-
tas. si autem non venerint ad tantam
corruptionem: quin sub eis possit ma-
nere & maneret substantia panis & vi-
ni debet sumi vt consecrate. Sed
quid si ex illis speciebus corruptis sunt
generati vermes quid debet fieri de illis

lis vermibus; dico qd debent combu-
ri & cineres circa altare recondi & sa-
cerdos ex cuius negligentia ista acci-
dunt debet grauiter puniri. Et ideo sa-
cerdos debet cauere ne nimis longo
tempore reseruet eucharistiam neqz re-
seruet eam in loco nimis humido. ita
qd ille species possunt de facili corrum-
pi. Hec circa sacramentum eucharis-
tie & eius ministerium & ornamenta
perstrinxi breuiter vt simplices in ali-
quibus certitudinem inuenirent & in
alijs que longum tractatum exigunt
dare eis occasio cogitandi dubitandi;
& interrogandi etc.
Continuatio ad subsequencia.
Radinem in huius libelli pn-
cipio positum proseguendo:
dico de sacramentis que p-
ducunt promouent & conseruant ho-
minem in esse spirituali: que sunt ba-
ptismus, confirmatio & eucharistie sa-
cramentum. Dicendum est nunc de sa-
cramentis que si ceciderit homo faci-
unt vt reuertat. Et ista fiunt per peni-
tentiam que sanat hominem a pecca-
to & sacramentum extreme vnctionis
que sanat reliquias peccatorum veni-
alium. Verum quia in secunda par-
ticula huius opusculi agitur de confes-
sionum audientia & penitentiarum i-
positione: Ideo tractatus de sacra-
mento penitentiae vsque tunc differa-
tur. ne oporteat sepe reiterare eadem.
Quia etiam dignus debet procedere
minus dignum; Sacramentum au-
tem ordinis est dignum sacramento
extreme vnctionis ideo primo dicen-
dum est de sacramento ordinis quam

de sacramento extreme vnctionis;
Tractatus quintus prime partis
de sacramento ordinis.

Via conferre sacramentum
ordinis de iure & regulariter
ad solos episcopos pertinet qui vnctio-
nem sacram que eos teste beato Jo-
anne de omnibus edocet receperunt
ideo circa materiam sacramenti ordi-
nis pauca dicam. cum sanctos ac ve-
nerabiles episcopos sic habeo in pa-
tres & dominos & habere desiderem
in magistris. Verum quia sacerdoti-
bus omnibus tota eorum potestas in
collatione ordinis tribuitur. ideo ali-
qua de sacramento ordinis expedire eis
scire que sub breui compendio comp-
benda. Et quoad nunc ad quinque pol-
sunt reduci de quibus per ordinem est
agendum.
Primo quid est ordo
Secundo quot sunt ordines.
Tertio si in quolibet ordine incipitur
tur character.
Quarto in quo actu ipsius caracte-
ris cuiuslibet ordinis.
Quinto que requiruntur in suscipi-
e ordines.
Quid est ordo .c.i. quinti tractat⁹
prime partis.
Rdo ab Hugone de sancto
victore describitur sic. Ordo
est signaculum quoddam in
quo & p quod spiritualis potestas seu
officium tribuitur ordinato & ponitur
ibi potestas quo ad ordines proprie di-
ctos; sed officium ibi ponitur quo ad
ordines communiter dictos.

Hugo.

do potest esse episcopus. et istud videt
sentire illud capitulum de exco. prela. ex
tris. Ordo enim sacerdotalis est q
si substantiale fundamentum ordinis
episcopalis.

In quo actu imprimi character cu
iustis ordinis. c. v. quinti tractatus pri
me partis

Isto q in quolibet ordine im
primuntur character. videndum e
i q actu imprimuntur in quolibet or
dine. Et est sciendum q cum i sacro
ordinis character sit res sacro; oportet
q ad impressione characteris concurrat
duo q requiruntur i omni sacro. s. ali
quod sensible signum q est materia sa
cramenti et aliqua vba determinata q
sunt forma sacramenti. i actu ergo in
quo imprimuntur character in sacro ordi
nis os q sint ista duo. et ista sunt tra
ditiones alicuius instrum. deputati ad exe
cutionem illius ordinis et prolatio ali
quor. vboru. In ordine ergo sacer
dotij imprimi character fm Thomaz
in traditione calicis cum pane et vino
et probatione vborum que tunc dicit
epus. s. Accipite potestatem psecrandi
et c. Alij dicunt q in vncione ma
nuum imprimi sibi character. Primum tñ
reputo verius. In diacono imprimi
tur character in traditione libri euange
liorum cum verbis ad hoc deputatis.

Subdiacono imprimuntur character
in traditioe calicis: tamen sine pane et
vino: per q differt a sacerdote cui tra
ditur cum pane et vino. Acolito
imprimuntur: vt quidam dicunt in tra
ditione candelabru. Tho. dicit q i tra
ditione vtioli: et istud reputo veri q

proculus directius respicit eucharistia
q candelabrum. Exoraste impri
mitur in traditione libri exorcismoru.

Lectori in traditione libri lectio
num prophetarum. Hostiario i tra
ditione clauium ecclesie. Ita tamē q
in quolibet ordine dicant simul cu tra
ditione instrumenti vba ad hoc depu
tata quia sine vbis nihil fieret. Cre
do etiam q non sufficit q episcopus
porrigat huiusmodi instrumenta: imo
os ordinatus corporaliter tangat ea
cu istud videant sonare vba forme q
pferit epus oñ porrigit hñ instra: vñ
dicit: Accipite. et ideo aduerte circa h
diligenter qlibet ordinand.

Que requiruntur in suscipiente or
dines. c. v. quinti tractat. prime par
tis.

Quoniam fm philosophu act
q actiuor non sunt nisi in patie
te dispositio: id v ordinis di
gnerecipiant sciendum q ad h q ordi
nes rite et legitime et digne recipiant
in generali requirunt quattuor. Pri
mus est sexus debitus scilicet q sit ma
sculus: vnde mulier non posset ordina
ri: nec posset accipere characterem ali
cuius ordinis clericalis: vt dicit. Am
bro. super epistolam ad Thimoteum.
et habetur distin. xxxij. mulier et xxxij.
q. i. mulierē. extra de sen. excom. demo
nialibus. Rō autem quare mulier nō
potest recipere characterem alicui⁹ or
dinis est quia christus qui fuit iustu
tor: sacri ordinis non promouit aliquā
mulierē ad aliquem sacrum ordinē li
cet enim beata Maria dignior et ex
cellior fuerit aplis vniuersis: nō tamē

S. Thomas

Ambrosio

illi sed istis dominus clauis regni ce
lorum comisit: extra de peni. et remis.
noui. Et si forte in aliquo capso inue
niatur mulier vocari diacomissa vñ p
sbytera. intelligendū ē q illa vocaba
tur super quā fundabatur aliqua bene
dictio: rōne cuius conseqebat aliq
beneficiū spūale. forte legendi omeli
am in matutinis: vel aliquid aliud q
nō liceat alijs monialibus. Presbyte
ra autem appellat que fm morem pri
mitiue ecclesie erat vxor presbyteri: vñ
aliqua vidua curam de rebus ecclesie
habens ad instar matris familias vo
cabatur presbytera: et ita exponēda sūt
omnia capitula que loquuntur de ma
teria ista. Secundum quod requi
ritur est etas legitima. Circa quod est
sciendum q licet doctores canonū fa
ciant multas barengas circa materiā
istam. videmus tamē occulta fide rē
poribus nostris ad sacros ordines p
moueri pueros i barbes: imo vidimus
aliquos ad dignitates et personatus et
etiam ad episcopatum ad cardinala
tum infra tempus taxatum ad subdia
conatus susceptionem promotos. Et
quia ex dispensatione sit sedis aplica
q a spū sancto regit non debz ab aliq
reprobati. Istud tñ regularitē tenen
dum: quia nisi in fauorem religionis
fiat nullus debz pmoueri ad ordines
subdiaconatus nisi compleuerit deci
mum octauum annū: nec ad ordinem
diaconi nisi compleuerit vigesimū
annum: nec ad ordinē sacerdotij: nisi
attigerit. xxx. annum. Credo tamē q
dñi episcopi si necesse fuerit in h dispē
sare possunt et dispētant q uortidie p

ut erigit ecclesie necessitas: q i oibus
istis debet attendi. Tertium q re
quiritur est mox honestas: cum pote
dignitatum vel ordinum infamibus
et suspectis patere nō debeant: vt lxxx.
di. dicitur extra de iure iuran. relatu.
Super omnia requiritur in pmouen
do ad ordines seu ecclesiasticas digni
tates q sit bone fame et honestus in
moribus et vita: cui⁹ cōditiois sit et q
mores debeat promouēdus ad sacros
ordines habere ostendit Apostolus
in epistola ad Thimoteū: et in episto
la ad Titum: ita dicens. Oportet epi
scopum sine crimine esse vnius vxoris
virum: sobrium: pudētē: pudicū: orna
tum: hospitalē: doctorem: non vinolen
tum: non percussorē: modestū: non liti
giosum: non cupidū: non neophyrum:
domui sue bene ppositus. Et licet ista
auctoritas videatur intelligi de episco
po tñ tñ fm Augustinū et Ambro
extendenda est ad alios ordinandos
di. lxxxij. cognoscamus. Notan
dum etiam q de singulis conditioni
bus positis in auctoritate pdicta mul
ta essent dicenda: tñ quia requirerent
magnum tractatum: quasi superficialitē
pertranscundo pauca dicam. Dicit
ergo primo sine crimine q non est in
telligendum de omni crimine cuz ne
mo sine crimine viuat. Et vt dicit Hie
ronymus Res pene contra naturā ē
vt aliquis sine peccato sit: et intelli
gendus est de crimine enormi vel me
diocri vulgariter notorio. Et no
ta q existens in peccato mortali quo
cumque: siue manifesto siue ocul
to peccat mortaliter recipiendo sa

S. Paulus

S. Augustinus et S. Ambrosius

Episcopi possunt dispensare sup etas

cros ordines sicut in recipiendo alia sa-
 cramenta di. 40. multi. di. 95. illd. ii. q.
 3. audi. Et ideo dicitur qd qd piteri anq re-
 cipiat sacros ordines. Secdo dicit
 vnius vxoris virum et istd est intelli-
 gendum negatiue. i. non plurium di.
 82. posuisti. qz si intelligeretur affir-
 matiuē sequeret qd n̄ gines et q nullas
 habuissent vxorem non possent pmo
 ueri; quod est absurdum; et loquit apo-
 stolus fm morem primitiuē ecclesie; i.
 qua licitū erat ordinatis habere vnā
 vxorem; dūmodo hūissent eam n̄ ginē
 modo autem non est licitum; cum vo-
 tum castitatis sit sacris ordinibus an-
 nexum. De bigamis quare non pmo
 uentur; et quid ē bigamus; et quot mo-
 dis corrabit quo ad nunc taceo; quia
 excederet metas huius tractat. **A**lie
 conditiones. s. sobrium; prudentē; et ce-
 tere satis sunt notē; et ideo d̄ eis nihil
 dico. **N**otādū autē qd de diuersis ca-
 pitulis de corpore iuris de cretozū et de
 cretalium colliguntur alie cōditiones
 que non debent esse in ordinādo; v3 qd
 non sit solemniter penitens; non curi-
 nalis; non seruus seu ad rōcinia obli-
 gatus; non corpore viciatus non de p-
 bytero vel de alias illegitime natus;
 non adultus in egritudine baptizat⁹;
 non peregrinus vel ignotus; non mi-
 noris etatis. De quolibet istorum pfe
 qui exigeret maiorem tractatus q̄ p-
 sens opusculum exposuisset. **Q**uar-
 tum qd requiritur est p̄tia litterarum
 Unde ordinandus et promouend⁹ ad
 regimen animarū d̄z habere notitiā
 et p̄tiam facere scripture ad aīas ifor-
 mandas et propter hoc statutum ē in

ecclesijs metropolitanis teneant do-
 ctiores theologie; et qd clerici exētes
 puinciam ad audiendum theologiā
 percipiant integre stipendia sua et si n̄
 sufficiunt eis; ecclesia debet eis neces-
 saria ministra ret; extra de magistris
 qd nōnulli. Debent hēre etiā p̄tiaz
 scripturarum secularium; et hoc ad eru-
 ditionem vt possint discernere verum
 a falso et per eas hēre aditum ad theo-
 logiam; ideo statutum est vt teneant
 magistri liberalium artium in singu-
 lis ecclesijs cathedralib⁹; et i alijs qua-
 rum possunt sufficere facultates; qui
 earundē ecclesiarū clericos; et alios sco-
 lares pauperes gratis instruat pp̄ qd ali-
 quod cōpetentes beneficiū magro in
 ecclesia assignentur extra. c. palegato
 et intelligo d̄ sciētijs trinalibus scilicet
 grammatice; logica; rethorice et ma-
 xime de grammatice; quia quadriniales
 sciētie. s. arismetica; geometria musi-
 ca et astronomia; pap̄ aut nihil faciūt
 ad sciētiās pietatis vt ait Hierony-
 mus di. 37. si quis grammatice. de hoc
 scilicet quam sciētiās debent habe-
 re sacerdotes; require. s. in proemio hu-
 ius libelli. Et licet multa alia circa
 mām sacramenti ordinis possent dici
 ista tamen sufficiant ad hoc qd p̄tis li-
 bellus exposulat. **T**ractatus se-
 ptus de extrema vnctione.

Unc de sacro extreme vnctio-
 nis dicēdū ē. **C**irca qd p̄side-
 randa sunt septem.
Primo que est eius materia,
Secdo que est forma eius.
Tertio quis est eius minister,
Quarto quis eius effectus.

Quinto quibus debet dari.
 Sexto in quibus partibus corpo-
 ris debet fieri.

Septimo et vltimo vtrum debe-
 at iterari.

De mā huius sacri. c. i. sexti tracta-
 tus prime partis.

Ateria sacri extreme vnctio-
 nis ē oliū oliuaz ab ep̄o be-
 nedictū. Et rō qre oleū oli-
 uaz ē mā hui⁹ sacri ē institutio xpi q
 instituit istd sac̄ fieri i oleo qn̄ aplos
 misit vngerē infirmos et sanare eos.
Et huic cōcordat promulgatio beati
 Jacobi qui dicit. Infirmatur quis i
 vobis inducat presbyteros ecclesie et
 orent sup euz vngetes euz oleo sancto

Et ē sciendū qd qn̄ in scripturis iue-
 nit simpliciter oleū; intelligi d̄z d̄ oleo
 oliuaz; qd illud est simplex oleus; alia
 aut nō s̄ fuerūt inuēta pp̄ defectū istī
 .s. oleū nucū et oleū lini et similia; vel
 pp̄ aliquā medicinā; sic oleū amigda-
 laz vel oliuz lauri et silia. **R**ō autē cō-
 gruetie qre tale oleū ē mā hui⁹ sacri ē
 qz p̄prietas hui⁹ olei maxime puenit
 istī sacro et eius effectui. **E**st. n. oleus
 mitigatiū doloris. ideo ponitur i vul-
 neribus sauciati. **U**nde ille samarita-
 nus infudit oleū in vulneribus sauri-
 ati; vt d̄ in Luca. **S**z effectus istius
 sacri ē mitigare dolorem tam spiritu-
 alem q̄ p̄alem; vt dicit infra quādo
 agetur de effectu istius sacri qre oleū
 oliuaruz est propria materia istius sa-
 cramenti. **N**otādū autē qd ad
 hoc qd oleus sit p̄p̄tia et conueniēs mā
 istius sacri d̄z qd sit primo ab ep̄o be-
 nedictum; et istud innuit beatus Ja-

cobus qn̄ dixit. **U**ngentes eum oleo
 sancto. i. sanctificato. **R**atio istī⁹ qua
 re sic d̄z qd sit sanctificatum posita est
 supra in tractatu de confirmatiōe. c. iij.
 vide eam ibi.

De forma extreme vnctionis. c. iij.
 sexti tractatus prime partis.

Oma istius sacri sunt vba
 que dicit sacerdos qn̄ iungit
 infirmū. s. p̄ istā sanctā vnctio-
 nes et suā p̄ssimā misericordiā indul-
 geat tibi deus quicquid peccasti per
 visus per auditū et. **I**ta qd in ista for-
 ma tāgitur virtus istius sacri de qua
 virtute dicitur infra quando dicitur
 de eius effectu. **E**t sciendū qd diffe-
 rentia est inter formas alioz sacramē-
 toz. et istius qz forme alioz sacramē-
 toz sūt indicatiue; vt patet discurre-
 do per singulas; s̄ forma istius sacra-
 menti est optatiua; vt p̄ insipienti.

Notādū autē qd i missali ambro-
 siano inuenit ista forma. **U**ngo oca-
 los tuos et aures tuas et. et per istam
 sanctam vnctionem et. **D**e hoc autē
 non est curandū; sed forma qua vritur
 romana ecclesia est obseruāda. **S**i
 autē aliquis querat qre in forma istī⁹
 sacri romana ecclia magis vritur ver-
 bo optatiuo q̄ in alijs formis. **D**icen-
 dum qd istud est quia vt dicitur infra
 istud sacm̄ non d̄z dari nisi in recessu; et
 ideo sicut moris est qd illis qui sūt in
 recessu optatur salus; ita ecclesia i for-
 ma ista optat salutem recedentibus
 ex hac vita.

De ministro huius sacri. c. iij. vi.
 tractatus prime partis.

Minister huius sacri est presbyter
et non alius. Unde nullus nisi
sit presbyter potest ministrare
illud sacrum: illud presbyter ex inducra aucto-
ritate beati Jacobi. Infirmus quis in
vobis inducat presbyteros ecclesie etc. R. d.
autem que solus presbyter est minister huius
sacri etc. quod ille qui habet dispensare sacra cor-
poris christi multum oportet beatum potestatem
super corpus christi verum. Sed ille est solus pre-
sbyter. que solus presbyter habet ministra-
re sacra nec est instantia de baptismo
quod baptismus est sacramentum maxime neces-
sitarium: et ideo oportet beatum ministrum maxime
eodem modo videatur supra de baptismo. c. iiii.

Utrum autem oporteat quod sint plures
presbyteri vel sufficiat vnus? Uidetur ex
auctoritate allegata quod sint plures: quod
dicitur presbyteros in plurali. Et hoc in quarto
suo videtur dicere quod si non posset esse
plures sufficit vnus cum ministris. Ita
tamen quod semper vnus debet coniungere et dice-
re verba: et si aliquis profecerit moriatur vel
impediatur aliter alius debet perficere illud
quod remanet perficiendum.

De effectu istius sacramenti. c. iiii.
sexti tractatus prime partis.

Effectus istius sacri est iste. Si
autem est in infirmitate corporali
ita suo modo dicitur in infirmitate
et spirituali. In infirmitate corporali sic est
quod posito quod aliquis sit curatus ab infir-
mitate adhuc remanet in eo quedam
debilitas corporalis pueniens ex pri-
stina infirmitate. ideo indiget duplici me-
dicina: et alia que sit debilitatis que rema-
net reparatiua. Sic et spiritualiter infir-
mitas spiritualis est peccatum. Unde psalmista

persona peccatoris. Misere mei domine
quonia infirmus sum etc. Sanatio
medicina istius infirmitatis est penite-
tia. sed postquam homo sanatus est ab ista
infirmitate: adhuc remanet in eo que-
dam debilitas spiritualis: et per istam debi-
litate ordinatur illud sacramentum. unde effe-
ctus istius sacri est sanatio istius debi-
litate spiritualis. Est autem alius effe-
ctus quod per ipsum venialia peccata et ob-
lita mortalia remittuntur et gratia habita
augentur vel non profertur. Est etiam ali-
us effectus: quod si sit expediens anime susci-
pientis sanitas corporis sibi restituitur
virtute huius sacri. Probant autem omnia
ista per auctoritates inductas. Infirmus
manet quis in vobis inducat presby-
teros ecclesie et orationes super eum vngentes
cum oleo sancto: et alleviabit eum dominus a lan-
guoribus suis: et si in peccatis fuerit di-
mittentur ei.

Quibus debet dare extrema unctio. c.
v. sexti tractatus prime partis.

Et predicta auctoritate colligi-
tur quod illud sacramentum non debet dari
nisi infirmis: quod dicitur Infirmus
quis in vobis: non autem debet dari quibus
cumque infirmis sed solum illis qui sunt in pe-
riculo et propinqui morti: qui cum deuoti-
one aut precerant illud sacramentum posito et quod
sunt frenetici. Cum enim illud sacramentum sit sa-
cramentum excommuni non debet dari nisi ex-
communicatis: vel illis qui sunt propinqui
ad exitum ab hac vita.

In quibus partibus corporis debet vngi
c. vi. sexti tractatus prime partis.

Quia purgata materia medicina
applicari debet periculis patienti
ideo materia peccati purgata per penitentiam: istud

sacramentum quod est medicina ut dictum est contra
debilitatem cerebri et peccata debet ap-
plicari membris que sunt organa sensuum
per quos morbus peccati in animam irrat
Unde in sacro isto debet coniungi oculi:
aures: os: nares: manus: pedes: et renes
ita quod ad oculos dicatur. Per istam san-
ctam unctionem et suam proximam misericor-
diaz indulgeat tibi deus quicquid de-
liquisti per visus. Ad aures per audi-
tus. Ad os per gustum. Ad nares per
odoratum. Ad manus per tactum. Ad pe-
des per gressus. Ad renes per ardorem
libidinis. Premitendo in singulis.
Per istam sanctam unctionem. Sed quod
fiet de ceco a natiuitate qui non pecca-
uit per visus: vel de surdo qui non pec-
cauit per auditum: vel de clauo qui non
peccauit per gressum: debet coniungi in
istis membris. Dico quod sic: quod cecus li-
cet non peccauerit videndo: tamen pec-
cauit forte inordinate visum appeten-
do: et ideo de clauo et de surdo. Esto
etiam quod aliquis non haberet oculos
vel alia membra in quibus sit unctio
debet tamen coniungi in locis circum-
vicinis propter rationem iam dictam.

Utrum extrema unctio debet iterari. c.
vii. sexti tractatus prime partis.

Utrum in isto sacro non imprimatur
caracter. manifestum est quod
potest iterari: cum homo possit mul-
totiens ad mortem infirmari. Utrum
autem in eadem infirmitate possit mul-
totiens coniungi. Dico quod infirmitas
quedam sunt breuis terminationis:
sicut synochia vel synochus vel caisson
et sic de alijs infirmitatibus: et in tali-
bus non debet illud sacramentum rei-

terari tamen si recidueret aliquis cum
reciduum sit alia infirmitas a prima
in reciduo posset iterato coniungi. Alie
sunt infirmitates diuurne: sicut tussis
febris herica: et sic de alijs que durant
per annum vel plus: et sit cum in tali-
bus infirmitatibus possit multotiens
homo venire ad periculum mortis ita-
bus potest illud sacramentum iterari
Ista est sententia Thomae in quarto
suo: dicit tamen quod si inueniatur finis
alicuius doctoris in contrarium: non con-
demnat eam. Illud autem quod dicunt qui
dant quod ille qui unctus fuit si curet non
debet se postea balneare est quedam sanitas
quod sequeretur quod episcopus cuius caput fuit
unctum christumate non deberet lau-
re caput cum eius unctio sit dignior
ista: tamen quando infirmus in vn-
gitur debet ibi aliquis minister qui cum
stupa abstergat locum unctionis: et po-
stea stupa illa debet comburi.

Tractatus septimus de sponsalibus
et matrimonijs: et habet. v. capitula.

Expedito cum dei adiutorio tra-
ctatu de sacris qua generant
vegetat nutrium pinouere
parant boves in vita spirituali. restat tra-
ctandum de sacro quod boves producit et ge-
nerat in terra et vita corporali. scilicet de sacro
matrimonij. Quia vero libellus iste
inuentus est per simplices qui non sunt
multum in iure prouecti: ne allegationes
multorum iurum ias de iure canonico que
de iure civili in ista materia plusquam in pre-
cedentibus adducunt simplicibus et mi-
nus pueris confusiones inducant: ideo
eo ab huiusmodi allegationibus presertim
potero abstinere. cum simplices huius
c. 2

S. Thomas

allegaciones nec legere nec duz intel
ligere sciret. Qm aut fz philosophuz
sicut dispō pcedit formā sic sponsa
lia pcedūt matrimoniu. ideo pmo de
sponsalibus ē agendum. Circa que
consideranda sunt quinq.

- Pmo qd sint spōsalia r vñ dicant
- Secundo qualiter contrahantur.
- Tertia qua etate debēt sibi.
- Quarto qd sit effectus sponsaliū.
- Quinto i qb' casibus dissoluuntur.
- Quid sint sponsalia r vnde dicā

tur. c. i. vij. tractatus prime partis.
Sponsalia sūt futuraz nupti
aruz pmissio. Et q' distincti
one q' cōis ē canonistis r le
gistis p3 q' sponsalia debent pcedere
mrimoniuz: sicut pns futurz. Dicuntur
aut sponsalia a spondeo. des. q' idem
est q' pmitto promittis.

Qualiter s'bantur sponsalia .c. ij.
septimi tractatus prime partis.
Contrahunt sponsalia qm
oz modis. Uno mō nuda
promissione: sicut qñ dō acci
piā te in vxorē: r accipiā te in vxō.

Alio mō datis arris spōsalius. s.
pecunia v' aliquib' alijs reb'. Alio
mō anulī subarratione: r illu. i. vulga
riter dō desponsatio sed pprie subarra
tio nuncupat. Alio mō interueni
ente iuranto. ita tamen q' semper sūt
verba de futuro vt dicunt ē: q' si cēt
verba de presenti: iam non cēt spon
salia: sed matrimonium.

Qua etate debēt sibi sponsalia .c.
ij. vij. tractatus pme partis.
q' Tonia p' septenniu. i. post
etatez teptez annoz tā pueri

q' puelle incipiunt hēe discretionez q'
requirit in sponsalibus cōtrahendis
ideo potest post septennium possunt
contrahi sponsalia: si vero ante septe
nium ipsi vel parentes ipsorum eozuz
nomine s'rabūt spōsalia: nihil agit
nisi cum venerint ad septennium in
cipiat eis placere: ex tunc valent ita
q' licet sponsus non cognoscat eam
corporealiter cōsanguineā eius tamen
non poterit habere in vxorez nec cō
uerso. Et nota q' etas contraben
di matrimoniu apta in puella est. xij.
annozum in puero. xiiij. r si ante con
trahunt non est matrimoniu sed spon
salia tantum: nisi fuerint etati nubi
li ppropinqu q' possint carnaliter
commisceri: bene valet tunc cum eta
tem videatur malicia supplere.

Quis sit effectus sponsaliū. c. iij.
septimi tractatus prime partis.

Sponsalia contrahuntur du
obus modis. Quandoq'
contrahuntur sub conditioe
apposita quandoq' pure. Si contra
bantur sub conditioe apposita: hoc
potest esse multis modis. Quonia m
aut conditio apposita: ē possibilis aut
impossibilis aut necessaria. Si sit im
possibilis v'puta quia dixit contra
ham tecum si tetigero digito celum

Aut si sit necessaria: puta si dix
rit contraham tecū si sol oriatur cras
debent haberi pro non adiectis: id est
non appositis. Si autem conditio
sit possibilis: aut est honesta aut inho
nesta. Si sit honesta: puta quia di
xi contraham tecum si pater meus vo
luerit: vel si dederis mihi centum cu

catos: non tenet matrimoniu. nisi cō
ditio apposita sit impleta etiam si cō
trahendo sponsalia fuerit appositum
iura mentuz: r istud intelligemsi car
nalis copula fuerit subsecuta iter eos
quia tunc dicitur ēē vxz matrimoniu
inter eos qui videntur a conditioe
apposita recessisse. Si vero pditio sit
inhonesta r sic ptra nām r substātiā
matrimonij: puta si dicit s'bam tecuz
si procares tibi venena sterilitatis v'
si pro pecunia tradas te adulterādā: v'
donec inueniam pulchriorem. ista cō
ditio vitiat contractuz: ita q' non sunt
sponsalia nec matrimoniu. Si vero
conditio sit inhonesta: sed non cōtra
nāz matrimonij: puta q' dixi s'ba tecū
si hoīem interfeceris: vel si furtum fe
teris r similia pro nō adiecta v' hzi r
ē abijcienda r tenet sponsalia. No
tandū tamen q' h' dicitur sit sponsalia
possūt contrahi sub conditioe pmissi
se pecunie. non tamen pōt promitti pe
cunia in moduz pene: r si pmissa fue
rit: non tenet pmissio pene nec pōt pe
ti: vt si dicat sic: nisi contraxero tecuz
dabo tibi marcas centum. Nō. n. va
let additio pene: cum libera debeant
ēē piugia. ff. de v' obli. c. de spō. l. vl.
Si aut s'rabant sponsalia pure. i. si
ne pditione r sint ambo apti ad s'be
dum matrimoniu si in sponsalibus i
teruenit iuramentū p'pellendi sunt p
excoicationem psumare matrimoniu
nisi forte timeat de vxoricidio vel ali
quo alio periculo. Sed si alter eozum
contraxerit cum alio per verba de pre
senti: inunge' ei pnia de periculo r fi
de mentita r absoluetur ab excoicati

one. Si aut nō interuenerit iuramen
tum: monēdi sunt psumare matrimo
niu: nō cogendi: q' in vite nuptie ma
los p'seuerunt hēe p'uentus. si autē
neuter est in etate nubili. tenentur ex
pectare donec pueniāt ad annos eta
tis legitime ad matrimoniu s'hendū
Et idēz dico si vnus est in etate legi
tima r alter nō: q' ille qui est in etate
nubili tenetur alium expectare: vel si
se mutuo absoluerint: poterunt iudi
cio ecclesie seperari.

In quib' casibus dissoluuntur spon
salia. c. v. septimi tractatus pme ptis.
E quo sponsalia semel ptra
cra sūt semp ligāt. ita q' si s'
bant sponsalia postmodū cū
alia r nō ē pcessus ad carnalē copulā
p'pellendus ē redire ad primā: si vero
cognouit carnaliter secundā cū iā ma
trimoniuz dicat v' remanere cū scōa
r non redire ad primam. Solum
tur aut sponsalia in octo casibus.

Primus ē si alter eoz vult transi
re ad religionē qd pōt facere altero in
uito: r si fuerit matrimoniu per s'ba
de pnti ptractū dūmo lo nō fuerit per
carnalē copulam psumatū r ille qui
remanet in seculo est absolutus a vin
culo sponsalium r hoc quando alter
fuerit professus in regione illa. extra
de conuer. piug. c. ex publico extra de
spon. duo.

Secōs est qñ sponsus non inuenitur
q' transiit se ad aliā regionē. rece
pta tñ prius pnia de periculo vel fide
non saluata si per eum stererit quomi
nus matrimonium fuerit consumatū
extra de spon. c. illis.

Tertius alter ipsoꝝ post cōtracta sponsalia incurrat lepraꝝ vel paralysim aut oculos aut pedes aut manus amittit seu quicqꝫ ei turpius aduenit: extra de cōiugio. lxx. c. litteras. ⁊ de iur. iuran. c. quemadmodum.

Quartus si superuenit affinitas puta qꝫ sponsus cognouit consanguineam sponse vel econuerso: ⁊ ad hoc probandū sufficit sola fama extra de sponsa. c. pꝛeterea.

Quintus si mutuo se absoluerint quidaz tñ non recipiunt istuz casum vnde dicunt qꝫ illa decretalis extra de sponsa. pꝛeterea nō ē decretalis vel loquitur de permissione comparatiua.

Sextus si alter ipsoꝝ fuerit fornicatus de iur. iuran. c. quemadmodum.

Septim⁹ qñ sponsus de futuro factus cū alia vel sponsa cū alio cōtrahit pꝫ verba de presenti vel pꝫ verba de futuro ⁊ sequit carnalis copula: tñc soluntur prima sponsalia ppꝫ manus vinctuluz superueniēs. sed dꝫ agere pꝫiaz de fide promissione mentita. extra de sponsa. c. consuluit ⁊ de spons. duorum. c. tua nos.

Octauus qñ minor venit ad etatē legitimā ⁊ perit se absolui a vinculo sponsalitiū ⁊ dari sibi licentiā nubedi aliqꝫ de spons. apub. c. de illis. ⁊ c. sua nos.

Et nota qꝫ oēs isti casus pꝫter pꝫiaz qñ. s. vult transire ad religionē intelligendi sūt de sponsalibus de futuro que pꝫpꝫie dicuntur sponsalia.

Nota ē qꝫ in duobus casibus de predictis ipso iure soluntur sponsalia. s. qñ intrat religionē ⁊ qñ cōtrahit matrimonium cum altero vel altera

In ceteris vero casibus absoluendi sūt per iudiciū ecclesie.

Secūda pars huius tractat⁹ de matrimonio ⁊ hꝫ octo capitula.

Primo qꝫ tractat⁹ ē de sponsalibus. dicit⁹ ē de matrimonio.

Circa qd̄ consideranda sūt octo. Primo quid est matrimonium ⁊ vnde dicatur.

Secundo qualiter cōtrahatur. Tertio qñ ⁊ vbi ⁊ quibus verbis fuit institutum matrimonium.

Quarto que fuit causa institutionis matrimonij.

Quinto qui possunt cōtrahere. Sexto quot modis dicitur matrimonium.

Septimo quot sūt bona mīrmonij. Octauo que impedūt matrimonij.

Quid est matrimonium: ⁊ vnde dicatur. c. i.

Matrimonium a doctoꝝbus diffinitur sic. Matrimonij est viri ⁊ mulieris coniunctio indiuiduam vite consuetudinem retinens. Non dicit viri ⁊ mulierum vel viroꝝ ⁊ mulieres. qꝫ nec vnus vir plures mulieres: nec vna mulier plures viros habere potest. Dicit indiuiduam vite ⁊ c. hoc est qꝫ nenter absqꝫ consensu alterius potest contuentiā profiteri vel oratiōi vacare ⁊ qꝫ inter eos dum viuunt vinculum permaneat coniugale. Aliter diffinitur sic.

Matrimonium est viri ⁊ femine coniunctio consortium communis vite diuini ⁊ humani iuris cōmunicatio. Dicitur autem matrimonium de mater matris ⁊ munio munis: vnde ma-

trimonij qñ matris munus. i. officium: qꝫ dat mulieribus eē matres: ⁊ id magis denominatur a matre qꝫ a patre qꝫ eius officium magis apparet in matre qꝫ officium viri.

Qualiter dicitur matrimonij. c. ij.

Olo consensu cōtrahitur matrimonij qui si solus de sit cetera aut cū ipso coitu celebrata frustrantur. ex quo. n. vir per verba de presenti pꝫsentit maritaliter effectū in mulierem ⁊ mulier in virū siue verbis pꝫsentis dicit accipio te in meā: ⁊ illa rñdet accipio te in meum vel sic volo te decetero hꝫe in vxorem ⁊ illa dicit volo te hꝫe in virum: vel quibuscūqꝫ verbis vel signis expꝫmat pꝫsentis: stat⁹ ē matrimonij. Et dico signis: qꝫ surdus ⁊ mutus possunt cōtrahere matrimonij: verū si loqui possent cōtrahentes: verba sunt necessaria qꝫ ad ecclesiam pꝫsentium mutū pꝫsententia vel experimentia.

Quando ⁊ vbi ⁊ in quibus dicitur fuit institutus matrimonij. c. iij.

In paradiso terrestri fuit institutum matrimonium ⁊ ē ante peccatum: quibus autē verbis fuit institutus dicunt aliqui qꝫ istis. Crescite ⁊ multiplicamini ⁊ replete terram. Sed non credo istud eē verum: fuerunt illa verba pon⁹ benedictio nubentiū. Unde dico qꝫ verbis ade pꝫbetico ore prolatis fuit institutus qñ dixit. Hoc nunc os ex ossib⁹ meis ⁊ caro de carne mea: ⁊ ppꝫ hoc dimittet homo patrem ⁊ matrem ⁊ adhibebit vxori suē: ⁊ erunt duo in carne vna: vide de hoc supra de sacramētis

in generali. c. i. Que fuit causa institutionis matrimonij. c. iij.

De sūt cause pꝫncipales matrimonij. s. sūt multe secundarie. Pꝫncipalis cā ⁊ pꝫma ē susceptio sobolis ⁊ ppꝫ hanc cām instituit deus matrimonij in paradiso ante peccatū inter pꝫmos parētes quibus dixit. Crescite ⁊ multiplicamini. Secūda cā ē vitatio fornicatiōis ⁊ ista cā hꝫ locū post peccatū. Unde dicit apostolus. Propter fornicationes vnusquisqꝫ vxorem suā hꝫeat ⁊ vna queqꝫ virū suū. Cause secundarie sunt multe. s. pacis reformatio: vxoris pulchritudo: diuicie ⁊ similia. Ita tamen qꝫ pꝫncipalis intentio illorum qui cōtrahunt non fertur ad ista: sed ad prima duo.

Qui possunt dhere matrimonij. c. v.

Om̄is hō qui pōt pꝫsentire in pꝫncipali affectū ⁊ carnalē copulā exercere nisi expresse pꝫhibeat pōt dhere matrimonij. Dico qꝫ consentire pōt: qñ licet puer infra etates legitimā pꝫstitutus s̄ est infra pꝫij. annos: ⁊ puella infra. xij. dicat verba apta ad matrimonij cōtrahendū: tñ qꝫ pꝫsentire nō pōt nullū ē matrimonij. Similiter s̄ ille qꝫ insanus est vel furiosus vicit illa verba: nō dicit matrimonij qꝫ pꝫsentire non pōt. ⁊ s̄ verū est quādiū ē in furore constitut⁹ qñ si aliqñ hꝫ lucida interualla ⁊ aliqñ redit ad sanas mentes: nubere pōt ⁊ testari ⁊ omnia que alij possunt potest ⁊ ipse: vt habetur. c. de codicillis ne codicillus. vij. questio de pꝫma qꝫuis

triste. Dixi etiam carnales copula eter-
cere: et ideo ille qui caret utroque testi-
culo vel est frigidus naturaliter tra-
here non potest. Dixi et nisi expresse prohi-
beat quod editum de matrimonio prohiben-
do est prohibitorium. i. ois qui non prohibet
admittit et habere potest. Prohibetur. n.
aliqui pro votum: pro ordine: et sic de alijs
impedimentis de quibus dicitur infra.

Et nota quod matrimonium contrahi
potest inter absentes per procuratorem
sicut fuit factum inter multos.

Quot modis dicitur matrimonium. c. vi.

Matrimonium dicitur multis mo-
dis. Nam matrimonium aliud le-
gitimum aliud clandestinum

Matrimonium legitimum est quoniam ab
his qui super feminam preteritis habet uxorem pe-
titur et a parentibus desponsatur et legibus
dotatur ac a sacerdotibus ut mox est bene
dicitur a parantibus custoditur et sole-
niter accipitur non tamen intelligas quin si
ne solennitatibus istis possit esse verum
matrimonium. Sed sicut est in alijs sacris
quod quedam sunt de necessitate sacri que-
dam de solennitate tantum. ita in matri-
monio quedam sunt propria ad sub-
stantiam matrimonij: sicut consensus per
verba de presenti expressus: et iste solus
facit matrimonium: quedam sunt ibi ad
solennitates et decorem: sicut solemnita-
tes predicte sine quibus est verum et le-
gitimum matrimonium quantum ad vir-
tutem sed non quantum ad honestatem.

Clandestinum matrimonium est quoniam
fit sine solennitatibus predictis: et quod
sic contrahunt exponant se magno pe-
riculo. Possent enim alter alterum dimi-
tere quando vellet et de facto cum alio

vel alia contrahere et sicut adulterio
remanere. Unde talibus consulendum est
in foro penitentie ut de nouo i facie ec-
clesie probent. Item aliud matrimoni-
um iniunctum aliud consumatum. In iun-
ctum per verba de presenti. Persecutum siue con-
sumatum per carnalem copulam. Notan-
dum quod matrimonium potest esse perfectum
duobus modis. Uno modo sanctitate
Alio modo significatione. Matrimo-
nium: quod potest esse perfectum sanctitate ante car-
nalem copulam. Unde Augustinus scribens ad
quendam qui simul de viro suo votum emi-
serat castitatis: dicit sic inter cetera:
non quod pariter temperabat a connectione
carnali idem maritus tuus esse desiderat:
imo tanto sanctius coniuges manebatis
quanto sanctiora concorditer suabatis
placita. Sed matrimonium non est perfectum
significatione ante carnales copulam.

Coniunctio enim corporum viri et uxoris
significat coniunctionem naturalem diu-
ine et humane personae filij dei. Videat
hoc supra de sacris in generali. c. pri-
mo. Et sic soluitur illa questio. utrum
inter beatam virginem et Ioseph fuit
perfectum matrimonium: quia fuit
perfectum sanctitate sed non signifi-
catione. Quidam dicunt matrimonium iniun-
ctum per sponsalia de futuro ratum per con-
sensum de presenti consumatum per carnalem
copulam. Item matrimonium aliud legi-
timum: et non ratum. Aliud ratum et non le-
gitimum. Aliud ratum et legitimum.
Matrimonium legitimum et non ratum est
inter fideles et dicitur legitimum: quod legali
institutione vel potestate moribus non est
iussione domini contrahitur. sed non est ratum
matrimonium quod. s. sine fide fit. Au-

gustinus. non est ratum coniugium quod sine
deo fit: Ratum si non legitimum est quod
inter legitimas et fideles personas fit:
si sine legitima solennitate contrahitur
Ratum et legitimum matrimonium est iter
legitimas personas cum debita solenni-
tate contractum. Quot sunt bona
matrimonij. c. vii.

Qua matrimonij principaliter
sunt tria. scilicet fides: ples: et sacris

In fide attenditur ut per vinculum
coniugale cum alio vel alia coeat. In
pote ut amanter suscipiatur religiose
educetur. In sacro ut coniugium non sepa-
retur. Et nota quod prima duo bona
quandoque sunt in matrimonio quan-
do non. Tertium vero inseparabiliter
adheret matrimonio.

De impedimentis matrimonij. c. vii.

Impedimenta matrimonij sunt
duodecim quae impediunt matrimo-
nium habendum et dirimendum. Im-
pedimenta: si tamen ipsa vel aliquid ipsorum pe-
ccant matrimonium: quoniam consensus con-
iugalem excludunt. Si vero sequuntur ma-
trimonium: nullum prestant impedi-
mentum: sicut patet per ista exempla: furio-
sus non potest contrahere matrimonium
tamen si postquam contraxerit efficiatur furio-
sus non propter hoc soluitur matrimonium
Item qui habet utrumque testiculum sic
cum non potest contrahere matrimo-
nium. Si vero post contractum matrimo-
nium sicceat non propter hoc soluitur matri-
monium et ita intelligendum est de alijs
impedimentis. Que autem sunt impedi-
ta matrimonij in his quattuor versi-
bus continetur. Error conditio votum
cognatio crimen. Culus disparitas

ius ordo ligamen honestas. Si sit affi-
nis: si forte coire nequibis. Hec facie-
da verant connubia facta retractant.

Preter ista duodecim impedimenta que
impediunt et dirimunt matrimonium
contrahendum: sunt alia duo que impedi-
unt matrimonium contrahendum si
non dirimunt contractum. scilicet tempus feria-
rum et interdictum ecclesie. Unde ius ecclesie
vetitum necno tempus feriarum. Impe-
diunt fieri punitur facta tenent. Qua-
liter intelligi debeam dicendus est de
vno quoque eorum.

De impedimento erroris.

Numeratis omnibus impedimen-
tis de quolibet eorum dicendum est. Et
primo de impedimento erroris persone quod
ex sui natura non est constitutio ecclesie sunt
pluraque impedimenta que matrimoni-
ale consensum excludunt quoniam qui errat
non consentit ut. ff. de iure omnium iudi-
cum nisi per errorem et errantis voluntas nul-
la est ut. e. de iure et fac. ignorantia. l. tunc
per testamentum. et. l. i. c. de iure. Unde si
mulier vel vir errent in matrimonio
contrahendo nullus est consensus qui
solus facit matrimonium. Nota ta-
men quod tripliciter potest esse error: circa per-
sonam. Unus ipsius persone ut si de pe-
tro creditur quod sit guilielmus erratur
per personam. Alius error est fortune ut
si de paupere credatur quod sit diues. Alius
est error: qualitas ut si de ignobili cre-
datur quod sit nobilis vel de corrupta quod
sit virgo. Primus error: persone im-
pedit matrimonium ut si credens contra-
here cum petro contrahit cum iohanne vel si
credens contrahere cum martha contrahit cum
maria nullus est matrimonium. Error

aut qualitate et fortune non impedire
matrimonium; verbi gratia alius dicitur cum
alio credens esse filium regis vel virginem
et tamen ipsa est meretrix et filia rustica; tamen
matrimonium vel credit contrahere cum
divite; et contrahit cum paupere tenet et
matrimonium. xxxix. q. i. his ita.

De impedimento conditionis.

Impedimentum conditionis idcirco est
ab ecclesia in favorem libertatis. Et
de hoc sciendum est quod si mulier contrahit
cum servo suo scienter vel liber cum an-
cilla; tenet matrimonium et validum est. Si
vero libera dicitur cum suo ignoranter que
credit esse liberum vel liberam cum serva; nul-
lum est matrimonium inter eos nisi post-
quam vir cognovit eius conditionem et tales
consentiant eam sibi vel factum vel car-
nali copula. Nota tamen quod error de-
rioris conditionis impedit et dirimit ma-
trimonium; non autem error paris vel me-
lioris; ut si servus contrahat cum ancilla
quam credit esse liberam vel cum libera
quam credit esse ancillam; quod non recipit
nec habet quod obijciat ei de conditionibus ap-
positis in matrimonio. vii. q. de sponsa. c.
iii. quia idem iudicium est ibi et hic.

De impedimento voti.

Circa impedimentum voti nota quod in-
telligitur de voto continentie siue castita-
tis. Et circa hoc notandum est quod duplex est
votus continentie. Nam quoddam est sim-
plex et quoddam solenne. Notum simplex im-
pedit matrimonium dicitur; sed non di-
rimit iam contractum; votum autem solenne et
impedit contractum et dirimit iam contractum.
Quod autem sit solenne hoc olim fuerit alter-
cario inter doctores; tamen hodie est de-
claratum per dominum Bonifacium. viii. q. de vo-

to et voti redemptione. quod votum si. vi. ubi
dicitur quod votum solennizatur quantum ad
dirimendum matrimonium duobus modis.

Uno modo per susceptionem sacri ordi-
nis. scilicet diaconatus vel subdiaconatus vel
presbyteratus. Alio modo per professionem
expressam vel tacitam factam alicui de reli-
gionibus approbatis. Promoti ergo ad sa-
cros ordines vel religiosos non possunt
contrahere matrimonium. Nota
penale constitutionem in constitutionibus
domini Clementis de religiosos contrahen-
tes de facto. scilicet quod sunt excommunicati et
irregulares nec potest cum eis nisi per se-
dem apostolicam dispensari; ut in clem.
i. de consanguinitate et affinitate.

De impedimento cognationis.

Cognatio est triplex. Quaedam car-
nalis; quedam spiritualis; quedam legalis.
Et primo videndum est de cognatione
carnali que naturaliter procedit a patre
et ista appellatur consanguinitas. Videndum
est ergo quid est consanguinitas; et unde
dicatur; quid est linea consanguinitatis;
quot sunt linee quot sunt gradus et quo
computantur et usque ad quem gradum probi-
beat matrimonium. Consanguinitas
est vinculum personarum ab eodem sti-
pite descendendum carnali propagatione
factum. Spiritus dico illam personam a qua ali-
qui duxerunt originem sicut adas fuit sti-
pes caym et abel et filiorum qui ex eis
descenderunt. Dicitur autem consanguinitas
a consanguine quasi communi sanguinem
habentes vel de uno sanguine proceden-
tes. Linea est ordinata collectio perso-
narum consanguinitate junctarum ab eo-
dem stipite descendenti diversis gra-
dus prout. Linee sunt tres. scilicet ascen-

dentium descendenti et transversali.

Prima est ascendenti; scilicet illorum de qua-
bus traximus originem; sic pater mater
avus; avia; abavus; abavia; proavus; pro-
avia. Secunda est descendenti scilicet il-
lorum qui duxerunt originem a nobis sicut
filius filia; nepos; neptis; pronepos pro-
neptis; abnepos; abneptis. Tertia est trans-
versali siue collateralium. scilicet illorum a quibus
duximus originem nec ipsi a nobis; ut
frater soror; filii duorum fratrum qui di-
cuntur fratres patruales vel filii duarum
sororum; qui dicuntur fratres consobri-
ni; et eorumdem filii vel nepotes usque ad quar-
tum gradum. Nota ista. xxxv. q. v.
primo gradu. Et nota quod due desce-
dentes faciunt unam lineam transversa-
lem ut a patre ibi hoc exemplo filii duorum
fratrum attinent sibi in linea transver-
sali; et quilibet eorum a recta linea de-
scendit ab avo eorum communi qui fuit
stipes communis; a quo traxerunt origi-
nem; et sic de omnibus aliis est intelli-
gendum tam remotioribus quam propin-
quioribus. Nunc videndum quid est
gradus. Et nota quod aliter computantur
gradus canonice et alter legiste. Nam
secundum canonicas due persone in linea trans-
versali faciunt unum gradum. Secundum
legistas quilibet facit unum gradum;
ut puta duo fratres sunt in primo gra-
du secundum canonicas; qui secundum legistas sunt
in secundo filii duorum fratrum secundum cano-
nicas sunt in secundo qui habent legistas sunt
in quarto; et sic de singulis. Sed quia
istud parum aut nihil facit ad propo-
situm ideo dimittatur et videamus quid
est gradus. Gradus est habitudo
distantius personarum; qua cognoscitur

quora generationis distantia due per-
sone inter se differunt. Gradus ita
computatur in linea ascendenti pater
mater sunt in primo gradu avus avia
sunt in secundo; proavus proavia in ter-
tio; abavus abavia in quarto. In
descendenti linea computatur sic; fili-
us et filia sunt in primo gradu; nepos
et neptis in secundo; pronepos prone-
ptis in tertio; abnepos abneptis in qua-
rto. In transversali vero linea compu-
tatur sic; duo fratres sunt in primo gra-
du; filii duorum fratrum sunt in secun-
do; nepotes eorum. id est duorum fratrum in
tertio; pronepotes in quarto; ultra quem
gradum nulla consanguinitas hodie
procedit quod tamen ad impedendum et dirimendum
matrimonium licet antiquitus proce-
deret usque ad septimum gradum.

Videndum est qualiter secundum istam
doctrinam consanguinitas invenien-
da computanda est inter aliquos. cum igitur
vis scire de aliquibus; puta bartho-
lomeo et bertha quoro gradu consan-
guinitatis attineant sibi accipe aliquem
eorum parentem quo ambo traxerunt ori-
ginem; verbi gratia petrus generavit
iacobum et iohannem qui fuerunt fra-
tres; ecce primus gradus vel non po-
tes scire quis fuit pater eorum. dicas
iacobus et iohannes fuerunt fratres hoc idem dico
quod fratres ponendi sunt in primo gradu vel frater et
soror vel due sorores. Proce-
dit ergo iacobus et iohannes fuerunt fratres qui
vel dicitur est faciunt primum gradum iacobus
generavit andream. ecce secundu-
s gradus andreas generavit philippum ecce ter-
tius gradus philippus non generavit bartho-
lomeum; ecce quartus gradus; de quo nunc

egitur modo reuertaris ad iohannē qui fuit frater iacobi ⁊ pcedas sic iacob⁹ ⁊ iohānes ut dicitur ē fuerūt frēs i p gradu; iohannes genuit thomā, ecce scōs gradus; thomas genuit bertham de quā agitur; ecce tertius grad⁹. **U**ides ergo qd bartholome⁹ ⁊ berthā at tinent sibi ex vna parte i q̄to gradu ⁊ ex alia i tertio ⁊ i q̄to; ⁊ h̄ loquēdo vsualiter; qd fm veritatē nō attinēt sibi nisi in q̄to gradu; ⁊ sic nō pōt esse matrimoniū inter eos. Illud idē faciendū ē de illis q̄ magis vel min⁹ vicini sūt in consanguinitate; dicēdo in tali gradu ⁊ in tali attinet sibi. **E**t q̄ ita computandi sūt gradus ⁊ numerande persone colligitur expresse ex illis duabus decretalib⁹ extra de cōsāg, tua nos ⁊ extra de testibus; licet q̄das.

Sed pone due persone attinēt sibi ex vna parte in scōo ⁊ tertio gradu ⁊ ex alia in quinto; nūqd possūt p̄trahere matrimoniū intra se? **D**ico qd sic qd sp̄ standum ē remotiori persone in cōsanguinitate; cōtra p̄sā. ⁊ affi. c. vlti. **I**n hoc enim casu remotior persona extra metā cōsanguinitatis existit vñ non attinēt sibi ex quo consanguinitas non est inter eos; quia sicut antiquitus omnis consanguinitas terminabatur in septimo gradu, ita hodie omnis consanguinitas terminatur i quarto. **E**t dicitur potest parere qd consanguinitas impedit ⁊ dirimit matrimonium vsq̄ ad quartum gradum cōsanguinitatis inclusive ⁊ nō vltra.

De cognitione spirituali
Uiso de cognitione carnali, videndum ē de cognitione sp̄iali. **U**n

videndū ē que est cognatio sp̄ialis; quot sunt eius spēs quō ipedit m̄rimonium in quibus sacris contrahitur.

Cognatio sp̄ialis est propinquitās siue proprietās proueniens ex sacramenti datione vel administratione, verbi gratia sacerdos baptizat puerum tu suscipis eum; utiq̄ vestrum est sp̄ialis p̄ istius pueri ⁊ cōpater parentam eius.

Spēs cognationis spiritualis sūt tres. **P**rima dicit cōpaternitas; ⁊ dicitur cōpaternitas a cō qd est siml ⁊ paternitas; q̄si simul paternitas; vlt q̄ cōis p̄nitas. **N**am vnus p̄parrus sēper ē p̄ sp̄ialis pueri ⁊ alter carnalis; **A**lia dicitur paternitas; ⁊ ista attendit inter eū qui suscipit; ⁊ illum qui suscipit. i. inter puerum ⁊ parrinum.

Alia dicit fraternitas; q̄ attendit inter filium tuū sp̄ialem ⁊ inter filios carnales. **R**estat q̄ videndū qd iuris sit de matrimonio talius. **E**t primo dicendum ē de cōpaternitate. **N**otandum enim qd duplex ē cōpaternitas. **Q**uia q̄das est directa; illa. s. quā ego contraho per me ipsum ⁊ ista impedit ⁊ dirimit matrimonium; vt si ego suscipio filiū berthe mulieris vel ipa meuz nunq̄ potero eā habere i vxorem; ⁊ si accepo eam; separandū est m̄rimoniū. **I**ta d̄ extra de cognitione sp̄iali; veniens. **A**lia dicit cōpaternitas indirecta siue emergēs illa. s. quā vnus p̄iugum; postq̄ sunt vna caro effecti p̄trabit p̄ actū alterius sicut illa quas p̄bo per actū vxoris me; postq̄ eā me cōpazaliter cognita sicut si vxor mea filium aliorum suscipit ambo paren-

tes pueri sunt compater mei, quis ego non suscipiam eū; qm̄ cōciant sibi cōiuges adinuicē accitēs; ⁊ de hoc ponitur exēplū euidentissimū in q̄das decretali extra de cogitatione sp̄iali caplo Martin⁹, vbi dicit sic. **M**artinus duxit bertham in vxorem; ⁊ lotharius ⁊ thebertam. **P**ostmodum lotharius lauanit de sacro fonte filium martini ⁊ berthe; ⁊ inde mortuus ē lotharius ⁊ berthā ⁊ remanserūt martinus ⁊ theberta; cui maritus suus. s. lotharius acquisierat cōpaternitatem p̄ filium martini querebatur vtrum martinus posset cōtrahere matrimoniū cum dicta theberta. **E**t respondet dñs papa qd nullo mō; ⁊ sic p̄ qd cū paternitas tā directa q̄ indirecta ipedit matrimonium p̄bedū ⁊ dirimit iā p̄ctum. **M**odo videndū ē de cōp̄nitate; que attendit inter suscipiētē ⁊ illū qui suscipi ē. i. paternus ⁊ maternus ⁊ filiolus ⁊ filiola. **E**t ē dicendum qd nunq̄ potest esse matrimonium inter tales; ⁊ si p̄erint de facto sunt separandi. **U**ltimo videndū est de fraternitate sp̄iali; q̄ attendit inter filiolum filiolā sp̄iales ⁊ filios ⁊ filias carnales patris. **E**t licet vctozes antiq̄ varia dixerint circa materiam istā firmē ⁊ sine omni dubitatione tenendum est quod omnes filij duorum compatris siue ante cōpaternitatem geniti siue post, possunt legitime matrimonialiter copulari; excepta illa persona mediante qua peruentum est ad cōpaternitatem, naz illa nunq̄ potest copulari matrimonialiter alicui filiorum sui patris spiritua

lis. **I**tem nota qd cōpater licite potest accipere in vxorem filiam compatris sui; nisi sit illa mediante q̄ cōpatres sunt effecti. **S**olet queri vtrū aliquis duas cōmatres in vxores vñ scilicet post aliam habere possit? **A**d qd dicendum qd refert vtrū cōmaternitas precedat matrimonium vel sequatur. **S**i precedat licite potest h̄c duas cōmatres i vxores. **U**erbi grā, maria ⁊ berthā sūt cōmatres; postea martin⁹ p̄bit cū maria; ⁊ eā cognoscit; ea mortua potest contrahere cum berthā. **E**t causa ē; quia per vnionē carnis sequētem non trabuntur ad vnionē sp̄itū precedentem. **S**i autē cōmaternitas sequatur matrimonium supple per carnalem copulam cōsumatum tunc distinguitur; quia si vxor tua suscipit filium alterius; tunc ista cuius filius suscipitur efficitur cōmater tua per factum vxoris tue; ⁊ mortua vxore tua; nō poteris illam habere vxorem ⁊ eandem compartinitatem intelligas acquiri vxori per maritum. **S**i vero filium vxoris tue quem de viro alio genuit alia mulier de sacro fonte leuauerit vel ad confirmationem coram ep̄scopo tenuerit; illa mulier est cōmater vxoris tue ⁊ nō tua; quia non fuit tibi cōmaternitas acquisita. vnde mortua vxore tua; poteris eam habere in vxores. **I**dē est si fili⁹ tu⁹ que de alia muliere genuisti suscipiat ab aliquo; qd nō acquisita cōpaternitas vxori tue; ⁊ i hoc casu sicut i alio potest aliquis habere duas cōmatres in vxores; ⁊ alij duos compatres in maritos; ⁊ istud scire potes per istos quattuor versus,

Que mibi vlt' an' mea natū fonte leuauit. Hec mea p'mater fieri mea non valet vxor. Si qua mee natū: nō ex me fonte leuauit. Hanc post facta mee non me verabor h're. **Notandum** ē q' laic' nō pōt' h'be' m'rimoniū cū illa quā baptizauit: r' si d' scō p' xeritē matrimonii dissoluēdū: extra de cognatōe spūli. medū. li. vi. Itē nō. q' filius sacerdot' vel alii' viri qui baptizauit puellā non pōt' h'be' cū deā puella. in. c. pal. medū. **Notandus** ē q' solū p' sac'z baptisimi r' p'firmatōis h'bit spūl' cognatio: q' ipedit m'rimoniū h'bedū r' dirimit iā scō. Per cathed'isimū at' h'bat talis q' ipedit m'rimoniū h'bedū n' tū h'bit tal' cognatio q' dirimat iam p' tractū extra de cog. spi. per cathed'isimum. li. vi.

De impedimēto cognatiōis legalis.
Quia cognatio legalis q' ad optio d' viri aut nūq' h' in vsu: r' parū tractat' de ea in iure canonico: ideo d' hac supercedeo quoad nunc.

De impedimēto crūinis.
Crūinū quedam impediūt m'rimoniū contrahendū r' dirimūt iaz cōtractū: sicut incestus: vxoricidiū: r' p'ptus aliene vxoris: solēnis penitētia r' si quis insidiando matrimonio p'riū filium de fonte suscipit vt possit eā priuare carnali debito: r' copula sui. Itēz homicidiz p'sbyteri oīa ista crimina r' forte multa alia impediūt vt dixi m'rimoniū contrahendū: s' nō dirimūt iam contractū: imo si sint adulescentes r' tūmatur de eozū in cōtinētia ēt debet eis dari licentia nubendi.

Sunt autē tria cōtia que non soluz

impediūt p'rabendū imo etiaz dirimūt iam scō. Prīmū est quādo aliq's adulterat cū aliq' coniugata: r' iste cū alia machinat in morte viri adultere effectū vel in morte vxoris viri vt simul contrahant in h' casu h'bere n' debet r' si h'xerint sūt sepandi. Scōz ē si adulter p'stat fidē adultere vt ducat eā post mortē legitimi eius mariti vel post mortē vxoris viri adulteri.

Tertiu ē qm nō p'stat fidē d' ducendo eā: s' eā simpl' ducit: q' vt dicit celestinus papa plus ē ducē q' fidē dare de ducendo. Et istū casū intellige qm primū matrimonii ē h'uz r' legitimuz qm si nō fuerit verum sed putabat eē verum: nullū p'stat impedimentum scōo m'rimōio. Si vero nullus isto rum casū interuenerit bñ pōt' q's h'be' cū ea quē polluit per adulterium.

No. ē q' si mulier q' contrahit cū cōiugato scit euz esse cōiugatū nunq' pōt' eū h'be' post mortē vxoris: s' si igno raret euz eē cōiugatū: imo crederet cū eē solutū non obstāte eo q' h'xit cū eo viuēte vxore legitima poterit h'bere cū eo post mortem legitime vxori.

De impedimēto disparis cultus.
Ad hoc matrimonii sit ratum r' legitimū oportet q' vterq' cōiugū sit fidelis. **Un** fidelis non pōt' h'be' m'rimoniū cum iudea vel sarracena v' gētili vel pagana: r' si cōtraxerit de scō: nullum ē m'rimoniū. Spōsalia tū potest fidelis cū infideli h'bere sub ista forma q' infidelis conuertat ad fidē. Infidelis tū pōt' h'bere cū infideli dū mō sint eiusdē ritus. s. iude' cū iudea sarracenus cū sarracena.

Suppone alter cōiugū cōuertit' ad fidem r' alter remanet i infidelitate: qd fiet de istis? **Dico** q' si infidelis n' vult h'itare cū fideli: vel si vult cohabitare: n' tū vult cohabitare sine contumelia creatoris: v' absq' hoc q' trahat eum ad infidelitātē vel ad peccatū mortale. **Tristis** trib' casib' cōtumelia saluatoz is soluit ius matrimonii quātū ad fidelem. **Et** potest fidelis licite cōtrahere: nec ē differētia quantū ad h' vtrū conuersus fuerat iude' vel paganus: qm idēz ius est bodie in vtriq'. **Si** autē infidelis vult cohabitare fide li sine aliquo p'dictozum trium: r' si fidelis vult habitare secū bñ facit: vt dicit ap'ls in prima ep'la ad corinth. **Si** autē nō vult cohabitare secū n' ē p'pel ledus tū illo vel illa viuente: non poterit h'bere cū aliquo vel cum aliqua q' p'dū durat matrimonium. **Sed** si vnus iudeus vel paganus h'xit cum cōsanguinea sua h'xitū suū cūuertunt ad fidez: post conversionē remanebit tale matrimonium: **Dico** q' dūmodo non contraxerint in gradibus diuina lege prohibitis: qui ponuntur leuitici. xviij. quia infideles non artantur canonicis institutis: r' pro sacramento baptisimi non solunt coniugia: s' crimina dimittunt. **Item** vnus paganus plures h'ns mulieres siue vxores conuertitur ad fidez nunq' retinebit omnes v' quā ex eis retinebit. **Di** co q' solum retinebit illaz que sunt p'ima eius vxor: quia nulla aliarum fuit h'a eius vxor. **Si** autē alter coniugum labatur in heresim vel in infidelitātē qui manet in fide non pōt' h'bere: nec

teneretur cōtinere: quoniam licet i illo casu sit contumelia creatoris sicut in primo: tamen matrimonii fideliz ratum est: r' nullo casu superni tempo rest dissolui. matrimonium autem infidelium non est ratum: r' iō dissolui legitime potest.

De impedimēto violētie.
Violentia de sui natura etiam si ne constitutione ecclesie impedit matrimonium quia excludit consensum liberum: qui solus facit matrimonium. **Nā** vbi metus vel coactio interuenit: non potest consensus locum habere. **Sed** quia magna ē differētia inter vim r' metū r' metū: ideo videndum ē qd sit vis vel coactio r' metus: r' violētia. r' quis metus. **Vis** siue violentia est maioris rei impetus q' repelli nō pōt'. **Metus** est instantis vel futuri periculi mentis trepidatio. **Vis** siue violētia siue coactio quia pro eodez accipio alia leuis: alia violenta. **Leuis** non excludit consensum matrimoniale: sed violenta excludit. **Violenta** coactio est cum quis trahitur accipitur inuitus ducitur vel ligatur. **Item** metus alius cadit in constantem virum alius **Ille** qui cadit inconstantem virum accusat r' excludit consensum matrimonialem. **Quid** autem sit metus qui cadit in constantem virum: dicendum q' motus mortis: cruciatu corporis seruit' stupri. **Et** de hoc sunt versus. **Excusare** metus hoc posse puta quia nescis. **Stupri** siue status verberis atq' nescis. **Notandum** etiam q' iste metus possit cadere in

vna persona non caderet in alia si-
cut talis metus posset cadere in me q
non caderet in rege quia non est veri-
simile hominem clare dignitatis in
vrbz timere: vñ qz rex metus parui mi-
litis timeat. ff. qz metus causa. lege
non est verisimile: verū tamen si aper-
tissimas probationes de metu habe-
ret repellitur presumptio que contra
cum est vt dicitur ibidem: sic iudex fm di-
uersitatem personarū & locorū iudica-
bit qualis sit metus: & h3 hoc iudicabit
p matrimonio vel contra. **Nota**
dū tñ qz qualiscunqz sit metus vñ vio-
lentia si mulier que allegat metū vñ
violentiā steterit p annū & dimidium
cum viro vel si consenserit in carna-
le copulā nō d3 postea audiri si alle-
gat metum vel violentiā.

De impedimento ordinis

o Rā dñm vt dictū est supra qui-
dam sūt minores. s. hostiaria
tus exorcistat: lectorat: accollitat: &
isti nō impediūt matrimoniū cōtrahen-
dum: nec dirimunt iā contractū. Alij
autē dicunt maiores scilicet subdia-
conatus: diaconat: presbyteratus. & isti
impediunt matrimoniū cōtrahēdū
& dirimūt iā contractū: quia istis or-
dīnibus votum solēne est annexum.

De impedimēto ligationis alterius.

i Impedimētū istud. s. cū qd
est alligat⁹ alteri vxori adeo
semper ē validū qz añqz ali-
qua pstitutio ecclesie super hoc ema-
naret nunqz alligat⁹ vxori potest vel
ponit aliam recipere: nec vnqz licuit
hoc absqz speciali dispositione tei: q
fuit institutor matrimonij sicut dispē-

savit cum abraam & iacob & alijs pa-
triarcis. S3 quoniā aliqui potest
esse ligatus mulieri per sponsalia tan-
tum: & aliquis per matrimonij: vidē-
dum quid iuris sit in vtriusqz. Et ideo
notandum qz si aliquis contraxit spō-
salia cum aliqua per verba de futuro:
non debet p̄trahere cū alia nec illa cū
alio & si cōtraxit cū alia sponsalia et
verba de futuro: debet dimittere secun-
dā & redire ad primā. Si autē contrax-
erit cum secunda sponsalia per verba
de presenti vel per verba de futuro & se-
cura fuerit carnalis copula: debet sta-
re cum secunda: etiā si sponsalia p̄tra-
cum prima fuerit cum iuramento val-
lata: sed d3 agere penitentiā d̄ p̄nario
& fide mentita. Si autē est matrimo-
nialiter alligatus vxori: sed non est se-
cura inter eos copula carnalis: potest
alter altero inuito religionem intrare
& qui remanet cū alio vel cum alia cō-
trahere potest. Si autē inter eos fuerit
secura carnalis copula: nunqz qd diu
vixerit possūt se dimittere: nisi cā for-
nicationis: & tunc si dimiserint vñ re-
concilientur vel remaneant inuupti:
quoniam fm verba saluatoris si alte-
ri nupsierint mechantur. Sed po-
natur vxor creditur maritum mortuū:
contrahit cum alio. Dico qz q̄vū ita
credit nec ille reuertitur: et astat ab
adulterio & fornicatione per ignoran-
tiam facti: & filij si q̄s ex secundo su-
scipit iudicantur legitimi: sed statim
cum reuertitur primus: debet recedere
a scdo & redire ad primū qz si non fa-
cit adultera iudicatur. Sed quid si
non reuertitur credit tñ cum viuere;

quid faciet. Nō exiget debitus a ma-
rito que accepit: reddat tñ exigenti.

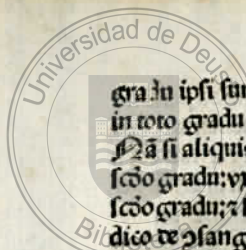
Istud p̄siliū dat extra de scdis nu-
p̄tis: dñs & redēptor. Itē pone vir
iuit in exercitū p̄tra sarracenos vñ in
regionē longinquā non reuertit nesci-
tur vtrum sit viuus vel mortuus: qd
faciet vxor? Dico qz quantūcunqz sit
iuuencula cōtrahere nō pōt donec sit
certa de morte mariti. S3 qualiter cer-
tificabit? Rā ideo qz per iuramentum
illius sub quo militauit & et sociorum
qui morte eius nouerint. Et h3 leges
ad huc d3 expectare per annū anteqz
nubatur fm canones statim post iu-
ramentum p̄siliū p̄trahere pōt: ex-
tra de secundis nuptijs super illa.

De publice honestatis iustitia.

Publice honestatis iustitia ē ipe-
dimētū ab ecclesia introducitur: pp ei⁹
honestatē. Cuius due spēs erāt anti-
quitas: nunc autē ē vna tācū: qz p̄bit ex
desponsatione: pura si aliquis despon-
savit puellā septē annoz: h3 eam non
cognoscat: nullus tñ de p̄sanguinita-
te eius poterit eā h̄re in vxorē nec ipse
aliā de consanguinitate eius ideo dixi
septē annoz: qz si ante septē sponsa-
lia pura & certa. i. sine conditione con-
trahant: nulli⁹ sūt momēti: nec aliqd
p̄stant impedimētuz: nisi post septēni-
um sponsalia pbauerit. **Nota** ē qz
declaratum ē bodie de iure nouo qz h3
sponsalia sine nulla rōne consanguini-
tatis: aut affinitatis: aut religionis
aut q̄cūqz alia etas p̄stat impediuē-
tum publice honestatis iustitie: extra
de spon. c. ex sponsalibus li. vi.

De affinitate.

Affinitas est proximitas persona-
rum ex carnali copula pueniens: oī ca-
rens parērela. Et dixi ex carnali copu-
la pueniens: qz taz p fornicariāz qz per
matrimonialē copulā p̄trahit affini-
tas. & h3 oliz eēt tria genera siue tres
modi affinitat: tñ bodie primū gen⁹
tantū stat. secūdo tertio de medio sub-
latis. **Nota** ergo qz p̄mū gen⁹ affi-
nitatis p̄bitur ex persona addita con-
sanguinitati p carnalē copulā iuxta il-
lam regulā que dicit qz p̄sona addita
p̄sone per carnis ppagationē mutat
graduz attinētiē: sed non mutat gen⁹
sed p̄sona addita p̄sone p carnis com-
mestione mutat genus attinentie. h3
non gradum. Unde versus: Mutat
nupta genus: sed generata gradum;
Et vt melius intelligatur ponatur ex-
emplum. Ecce ego & soror mea sumus
vna p̄sanguinitas. accipiat soror mea
marituz siue amasiuz. s. petrus. iste pe-
trus qui ē persona addita consanguini-
tati mee per carnis cōmestione mu-
tat genus attinentis: sed non graduz
qz petrus non ē consanguiniuz meus
sed est mihi affinis: & sic mutat gen⁹
attinentie: sed non mutat gradum: qz
sicut soror mea ē consanguinea mea ī
primo gradu: ita petrus ē mihi affinis
in primo gradu. Et idē intelligas de
maritis vel amasijs oīum consanguini-
nearuz mearuz: qz in quoto gradu cō-
sanguinitatis ipse attinet mihi: in to-
to gradu affinitatis mariti vñ amasi-
earuz attinent mihi. Et quod dixi de
maritis consanguinearum mearum
idem per omnia intelligas de vxorib⁹
consanguineoruz meoruz: qz in quoto

gra. In ipsi sunt mihi consanguinei; in toto gradu ipsi sunt mihi affines. **N**ā si aliquis ē mihi consanguineus in secō gradu; vxor sua ē mihi affinis in secō gradu; sic de alijs gradib⁹. Idē dico de consanguineis vxoris mee; qz in quoto gradu sunt consanguinei sibi; in toto gradu sūt affines mihi; et oēs consanguinei mei sūt affines vxoris mee in illo gradu in quo sunt mihi consanguinei. Et ideo nota qz sicut consanguinitas vsqz ad quartū gradū impedit matrimonium contrahendū et dirimit ias contrahendi ita affinitas vsqz ad eūdē gradū facit idem. **N**otandum ē qz cū gradus in affinitate hēat ortū ex consanguinitate; cum dubitat de affinitate aliquorū recurrendū ē ad illā personā qua mediante fuit ventū ad affinitatem et requirendū ē quoto gradu distat ab illa psona de qua agitur fm modū supra assignatū de consanguinitate. vbi dictū est quō gradus sunt pparati in consanguinitate. **N**ā in quoto gradu distat in consanguinitate in toto distat in affinitate.

Notandū ē qz si vxor consanguinei mei sit affinis mihi; tñ filius quez suscepit ex consanguineo meo non ē mihi affinis sed consanguineus. si habeat filius ex alio qui nihil mihi atinet ille filius nec cōmibi affinis nec consanguineus. filius autē consanguinei vxoris mee erit mihi affinis sicut parens suus. sed in alio gradu. qz si parens ē in pmo gradu; filius erit in secō et sic de alijs. **N**ota ē qz si moriat consanguineus mediante quo prohibetur affinitas; psona tñ que supiuit remanet

mihi affinis. **N**otandū ē qz si di cum sit qz affinitas prohibetur p concubitus fornicariū intelligendū ē si fiat ordine nature; qz si aliquis cognosceret aliquā p nām hoc ē extra vas debitū aliquis pollueret aliquāz spūs talis pollutio sit erecabilis et criosa et dānabilis; nulla tñ ex tali pccubitu prohibetur affinitas. qz talis pccubitus nec facit sanguinis nec seminis commisionē nec carnis vnitatē p quā prohibetur affinitas. Et idē vñ mihi dō si aliquis iuasit claustrū pudoris alicuius; vel posuit virgā virilem infra mēbrū mulieris nō tñ venit ad psumatione operis qz ex hoc nulla contrahitur affinitas. Ita dicunt Raimundus et Host. qz commistio feminum requiritur ad affinitatem.

De impotentia coeundi.

Inter alia impedimēta mrimoniū impotentia coeundi obtinet maximū locū; qz pziatur directe et ex nā sui matrimonio qz ordinatur ad ples suscipiendā; vel ad fornicationem vitādā et vtriqz istorū pziatur ipotentia coeundi. **Q**z vero nō oīs ipotentia coeundi. h facit vidēdū ē qd ē impotentia coeundi q sunt eius spēs q impediūt matrimonium et que nō. **I**mpotentia coeundi ē vitius animi vel corporis vel vtriusqz quo qd impeditur alteri cōmisceri carnaliter. **S**pecies istius impotentie sunt multe quoniam alia ē naturalis alia accidentalis. **N**aturalis ē vt frigiditas in viro. artato muliere; defecto etatis in puero. **A**ccidentalē vt castratio maleficium qd fit p qdā maleficia q dicuntur sores

sive fracture. **I**tem nālis impotentia; alia temporalis alia perpetua.

Nālis ipotentia sicut tpalis impedit mrimoniū p rps quo durat; sicut ē defectus etatis in puero; qz pccū est minoris etatis; nō pōt pccubere mrimoniū vide supra de sponsalib⁹. c. iij. **N**ālis ipotentia sicut frigiditas in viro; si sit perpetua impedit matrimonium contrahendum et dirimit iam contractum. **D**e artatione que est in muliere dicitur ita; quoniam si potest ei subueniri beneficio medicine vel per assiduum vsum cum homine conuenientis statare non impedit matrimonium cum illo a quo potest cognoscī carnaliter. **E**t nota qz si per artationem separetur ab illo qui eam cognoscere non potest. et p vñ alterius cui se copulauit si facta idonea primo; separanda est a secundo et reddenda primo. **S**i vero sit talis artatio qz ei subueniri nullo modo possit beneficio medicine impedit matrimonium contrahendum; et dirimit iam contractum. **S**i autem sit impotentia accidentalē sicut est castratio firmiter tenendum est quod talis impotentia impedit matrimonium contrahendum et dirimit iam contractū

De maleficio autem distinguitur; qz aut est temporale aut perpetuum.

Si sit temporale nullum prestat impedimentum matrimonio. **S**i perpetuum. impedit contrahendum et dirimit iam contractum. **S**i queras quomodo sciatur si sit temporale aut perpetuum; dico; qz a principio omne maleficium reputatur temporale; sed

ex quo per triennium cohabitauerint dantes studiosē operam copule carnali si adhuc durat impedimentum reputatur maleficium perpetuum.

Notandū tñ qz id qd dicitur ē de castratione et maleficio intelligendū est qz pccū mrimoniū; qz si supuentur matrimonio nullū prestat impedimētū. **E**t idē intelligo de quolibet alio impedimento. **E**t intelligo oia que dixi de matrimonio fidelium; qz de matrimonio qd ē inter infideles nihil quo ad nos. **D**e divorzio qz fit per ista impedimenta non dico aliquid quia illud p tinet ad officiales seu prelatos. non autem ad curatos quibus dirigitur presens libellus.

De tempore feriarum.

Dico de impedimētis q impediūt matrimonium pbandū et dirimunt iam contractū. **D**icendū ē de impedimentis q impediūt pbandū. sed nō dirimūt ias contrahendi. **E**rgo circa rps feriarū nota qz in tpe feriarū possunt pccubere sponsalia et etiaz matrimonium qd solo consensu pccubitur. sed traductio vxoris nuptiarū solemnitas et carnalis copula prohibentur. **E**t nota qz rpus feriarū est aduentu dñi vsqz ad octauas epiphanie inclusiue. et a septuagesima vsqz ad octauas pasce et a tribus diebus ante ascensionem vsque ad octauas penthecostes. et de hoc habetur versus. **A**spiciens veterem circum quasi quis benedicta. **N**on licet hic licet hic; hic non licet hic licet hic non.

De tempore interdicti.

Circa interdictum ecclesie istud

firmiter tenendū ē qd̄ qñ aliquis p̄bi
 betur p̄bere cū aliqua; vel qz forte d̄
 eē p̄anguinea eius vel affinis, xl̄ for
 te sponsa alterius nō d̄ p̄bere; sed si
 p̄bant & nullum impedimētū nisi iterdi
 cūz ecclesie ip̄diat possunt simul ma
 nere & non sunt separandi ar. p̄tra. qz
 in primo casu. s. pp̄ p̄anguinitatez se
 parat matrimoniu; de affi. c. non d̄.
 C. cū ergo in scdo gradu. r. s. pp̄ affi
 nitatē eo. c. ex litteris. de sp̄sa. c. spon
 sam; tertio autē casu qñ aliquis videt̄
 p̄rabētūz p̄ r̄ba de p̄niā alteri d̄sp̄o
 satū ē si postea p̄rabat dirimit̄ sc̄d̄
 d̄us p̄tra. c. de spon. duoz. c. accepisti
 r. c. l. nisi ad t̄ps̄ ut agant penitētiāz
 qz mādātū ecclesie p̄tempserunt. r. ita
 sunt intelligendī oēs canones qui di
 cunt eos eē separādos; qz exponēdum
 ē nō simpliciter sed ad t̄ps̄. Sane ut
 diuersa pericula circa matrimonium
 euitentur; statutūz fuit in p̄cilio gene
 rali ut cū m̄rimonia fuerint p̄rabēn
 da in ecclesijs; a p̄sbyteris publice p̄
 ponat̄ p̄petenti termino p̄finito; ut
 infra illuz qui voluerit & valuerit le
 gitimū impedimētū apponant; & ipsi
 p̄sbyteri nihilominus inuestigent
 vtrūz aliquod impedimētū ob̄st̄at
 Cum autē apparuerit probabilis cō
 iectura p̄tra matrimoniu; p̄rabēdūz
 p̄traclus prohibeatur exp̄sse donec
 quid sit faciendūz super eo manifeste
 apparuerit seu constiterit de om̄nibz.
 Si autē per r̄dialit̄ sacerdos istud fa
 cere p̄tempserit; vel quilibet regularis
 qui clandestino matrimonio inter fue
 rit per tricennū ab officio suspēdatur;
 grauius puniendus si culpe qualitas

po stulauerit; s; & bis qui taliter copu
 lari p̄sumpserint eē in gradu p̄cesso
 p̄digna p̄niā inungat. Si quis autēz
 p̄tra matrimoniu; legitimumz malicio
 se impedimēta obiecerint p̄ter p̄niāz
 quā d̄z facere de peccato; canonicam
 nō d̄z effugere vltionez & isto optime
 obseruat̄ in ecclesijs gallicanis vbi p̄
 tres dies solēnes anteq̄ p̄rabat ma
 trimoniu; in ecclesia publice id̄ciat̄
 qz si aliq̄s sciat aliq̄d impedimētū q̄re
 matrimoniu; non d̄z fieri proponat
 illud; & vocantur banna in francia. &
 quicūq̄z istis bannis p̄termisiss̄ cō
 trabunt sunt ex̄dicari vnaqueq̄z m̄
 ecclesia in suo sensu habundet fm̄ qd̄
 habet in vsu.

Explicet prima pars huius operis
 Sequitur secunda pars.

Prologus

Erus & pius samarita
 nus; dulcis Iesus qui
 vinū & oleūz infudit in
 vulneribus sauciati in
 vulnerati a hierusalez
 in hierico descendētis; qui inciderat i
 latrones statū ruinaq̄z peccati eiusq̄
 medelam & remediūz insigni & mira
 bili parabola declarauit. Hierusalez
 enīz que visio pacis d̄z innocentiam
 baptisalez p̄ quā berlabee que pure
 us facieratis interpretat̄. i. aia cuiusli
 bet xp̄iani baptisalez aque pureo sa
 ciata vero & pacifico salomoni pio. s.
 Iesu qui ē p̄arnoftra faciens vnaq̄z
 vniuz iuxta verbūz p̄bere responatur
 in fide congrue representat. Hierico

vero que luna que nunq̄ in eodē sta
 tu p̄manet interpretat̄ statūz peccati
 quo hō stultus. i. peccator teste sapiēte
 velut luna mutat̄ euidentissimē p̄figu
 rat. A Hierusalez ergo in hierico hō
 descendens ē peccator qui baptisima
 lem innocentiam deserens per dedi
 uia & abrupta vitiōz per labitur & de
 scendit; & sic ab inferni latronibz spo
 liatur bonis suis siue bonis gratuitis
 & in naturalibus sauciatur; hunc pie
 tatis ac misericordie oculis respici
 ens Iesus x̄ps̄ pro cuius sanatiōe de
 summis celozū ad iāz mundi descen
 dit & in vtero intemerate virginis car
 nem assumens & sauciati vulnera in
 ara crucis alligans funiculis charita
 tis vniuz mortificantis penitentie &
 oleum indulgentie lenientis infundit
 in ipsis. In cuius rei signūz sue saluti
 fere predicationis exordiu; isto salubri
 ac suauissimo ebemate isigniuir. Pe
 nitentiā agere appropinquabit enim
 regnū celozū vbi indicat̄ penitentiā
 ad patriam repromittit; t̄mum ope
 re qz parer sibi dederat consumato;
 saucio. s. boie iā sanato; ne oī absq̄z ca
 stode desereret commendauit stabula
 rio id̄est sacerdoti curato & dedit eis
 duos denarios. duas. s. clauēs ecclesie
 que sunt discernendi sciencia; & ligā
 di & soluendi potestas; exhibens di
 git̄ curam illius habe. Ue igitur sacer
 dotes curati qui non sunt multum in
 iure canonico vel i sacra theologia p̄
 uecti aliq̄z noticiam haberent p̄ quas
 possent inter lepram & lepram discer
 nere & sic p̄nie salutaris ministrare
 medelam; in secunda parte huius ope

ris aliqua ex diuersozum doctozū sen
 tentijs & maiorūz dicis diligenti stu
 dio vt melius & breuius potui cōpila
 ui; vt si quando ncophiti & minus p̄
 uecti curati in foro p̄nie dubitauerint
 istud opusculum sit eis qualecūq̄z in
 troductorum; ac aliquod directiūm;
 hoc autem non p̄sumens de viribus
 proprijs aīz nulle sunt attendatur; sed
 confidens de clemētia saluatoris qui
 bene omnia faciens surdos facit audi
 re & mutos loqui vnde lector meum
 affectum considerans me toricata lin
 gua non mordeas; & si aliqua vtilia
 inuenies ea attribuas deo soli; minus
 aute; vtilia alias proflus inutilia mi
 hi; & ea superna charitate corrigas &
 emendes.

De p̄niā & primo de p̄niā solemnī
 Ep̄niā igit̄ tractatur p̄mo
 d̄ dicā aliq̄ de p̄niā i ḡnali po
 stea dicā de q̄libet ei p̄re in
 sp̄ali. P̄niā igit̄ s; ambro. diffinit̄
 sic. P̄niā est p̄terita mala plāgere
 & plangenda iterūz non committere.
 Sc̄dm̄ Augu. diffinit̄ sic. P̄niā
 est quedāz dolentis vindicta puniens
 in seip̄z dolet commississe. Et d̄z p̄niā
 a pena. ne. & teneo nes. vnde p̄niā q̄si
 penāz tenens in quantūz penites per
 penāz quas sustinet punit̄ in se illici
 ta q̄ omisit; probant̄ ista oīa de pe. vi.
 iij. circa prin. Augu. in lib. v. in r̄n̄si
 one diffinit̄ p̄niāz sic. P̄niā ē q̄dā res
 optima & p̄fecta oēs defectus reuocās
 ad perfectūz vtrūz; licet a doctozibus
 multe & varie fiant distinciones de
 p̄niā quō. s. est virtus & quō sac̄z mo
 uentur etiā multe circa banc materiā

Augu.

Augu.

questiones: ommissis ergo illis oibus: cum magis questione & edificacione pri-
neant aiaz: de diuisione pnie agen-
dus est. Sciendū ergo qd vno mō
diuidit sicut genus i spēs. Alio mō
diuisio ē qd pnia alia solēnis alia pu-
blica alia priuata. Circa solēnem
pniā quatuor sunt notāda. Pri-
moqualis sit vel qd sit ei⁹ forma. Un-
sciendū ē qd pnia non dī solēnis qd
fit in publico: sed qd imponit cū solē-
nitate quadā. Un sciendum qd feria
quarta in capite ieiunij in die. s. cine-
ruz illi qd debent agere istā pniā pze-
sentāt se in ecclesia corāz epō & corāz
sacerdotibus: & epus pmissa aliqua
admonitione ostendit eis magnitu-
dines & grauitatem & enormitatē pec-
cati sui: & indutos cilicio eicit eos de
ecclesia cantādo illud m̄soziuz. In su-
dore vultus tui tē: & sic sūt extra eccle-
siaz vsq; ad diēz iouis cene qua die re-
cipiuntur & admittuntur ad ingressū
ecclē non tū ad cōionem quousq; sint
p ep̄m reconciliati & de hoc habetur
plene & pfecte di. i. c. in capite. Se-
cundo notanda ē rō huius solēnita-
tis & triplex. Una ē ad terrore alioz.
Alia est ad erubescenzas delinquē-
tis. Alia ē ad significacionē eiectionis
ade de paradiso. Unde cū grandibus
suspis dī sibi denūciare ep̄s qd sicut
adāz pp suū peccatum fuit eiectus de
paradiso. ita ip̄e pp peccatuz suū eici-
tur de ecclesia: & iō sicut habetur. xvi
q. vi. c. vlt. talis penitentia non ē ite-
randa. & ita intelligit verbus ambrosij
qd ponitur de pe. di. i. qui dicit qd sicut

vnica ē baptisimū ita vnica ē pnia qd
loq̄tur d pnia solēni que nō dī iterari
nisi de p̄suetudine alianus ecclesie ali-
quid aliud obtineretur: tunc n. posset
sine periculo iterari. de pe. di. iij. ex per-
sona. Tertio notandū pro quibus
crimibus & quibus personis debet
imponi ista penitentia. Unde scien-
dus qd non dī imponi clerico nisi pro
gravi & enormi vulgarissimo crimie.
qd totāz commouerit vrbem vel cōtra-
tes: nec debet imponi clerico nisi depo-
sito. qui semel eam egerit non p̄t
moueri ad sacros ordines nec mini-
strare in ordine suscepto. xxi. di. ex pe-
nitentibus. xxxvi. di. illiteraras. Rō
autē huius p̄hibitionis ē quadruplex.
Prima est ordinis excellentia qd
nō sūt digni suscipere vasa. i. ordines
sacroz qui dudu; fuerunt vasa vicio-
rum. licet n. peccatū sit deletū p pniāz
remanet tamen aliqua cicatrix & aliq̄
irregularitas: que ipsum ipedit a susce-
ptione ordinis. Secunda causa est
timor labendi ex p̄stina consuetudi-
ne surgēs: perferens n. memorari cri-
minis labē. non habet sacerdotis lu-
cidam dignitatem. lxi. di. in sacerdoti-
bus. Tertia cā est pp scandalū po-
puli: cum n. talis penitentia iponatur
pro crimine enormi & vulgarissimo:
qd totam pmouerit vrbē non posset si-
ne magno scandalo talis ministrare
i. di. de bis vero. Quarta cā est qd
non habet fontem redarguendi alios
cum ipse confisus sibi de se cōmississe
illa eadez que corripet vel maiora.
xxe. di. p̄mū. It. iudei dispensatur autē
cum solēniter penitentibus in mi-

noribus ordinibus propter necessita-
tem. vel vtilitatem ecclesie: vt dici-
tur. i. di. placuit. Et si queras quis po-
test facere dispensationem dico qd epi-
scopus ex quo nō ē et specialiter p̄bi-
bituz extra de sen. excom. nuper. Et si
dicas contra illud qd dicitur. i. di. c. ex
penitentibus. vbi dicitur qd episcopus
sciēter ordinans solēniter peniten-
tes debet priuari potestate ordinandi
dico qd non obstat: qd illud intelli-
gitur cum ordinat absq; dispensacione
vel cum inordinate & absq; causa legi-
tima dispensat. i. di. si in aliquo.
Solēniter etiam penitens non
potest contrahere matrimoniu;: si autē
p̄traxerit tenebit. Probatur ista. i. di.
p̄firmādū. & xxvi. q. vi. c. vlt. Quar-
to notandū a quo p̄t imponi solē-
nis penitentia. Et est scienduz qd so-
lēnis penitētia non dī imponi nisi
ab episcopo vel de mādato eius a sa-
cerdote. Solus etiam episcopus vel i
articulo mortis vel necessitatis de mā-
dato eius sacerdos p̄t reconciliare so-
lēniter penitentes. Et si bene peni-
terint possunt reconciliari in octauis
pasche & communicare & habere in-
gressum ecclesie. sin autem manebunt
sic vsq; ad finem vite. & de hoc habe-
tur. xxvi. q. vi. c. vlt. Et quia materia
magis tangit reuerendos & sanctissi-
mos episcopos quorum seruus & di-
scipulus sum quam simplices sacer-
dotes: iō nihil plus dico de māilla.
De publica penitentia.
Publica pnia vocat illa qd fit
p in facie ecclesie: non tū cum
p̄dicta solēnitate sicut quā

iniungitur peregrinatio per mundus
cum baculo cubitali vel cum veste ali-
qua vel aliquo alio tali. Et hanc vt
credo posset imponere quilibet confes-
sor p̄fiteri sibi qd non inuenio peri-
culum nisi forte consuetudo eēt in con-
trarium vel nisi forte episcopi reserua-
rent sibi. Et est scienduz qd ista pnia
non dī imponi clerico nisi deposito:
nec ē dī imponi laico: nisi pro crimi-
ne graui & manifesto. Et qd indicare
de criminibus grauibz & manifestis
pertinet ad episcopos: credo & consulo
qd ille cui talis penitentia eēt imponē-
da eēt remittendus ad ep̄s. Probant
isti de pe. di. vi. sacerdos. Et credo qd
talis penitentia posset iterari totiens
quotiens iteraretur peccatuz pro quo
est imponenda penitentia. de pe. di.
iij. c. reperitur. & c. sepius in die ca-
dit iustus. & c. adhuc instant p̄fidi.
De priuata penitentia.
Priuata penitentia est illa qd
p singulariter & puate fit quo-
tidie cum quis peccata sua se-
crete confiteatur sacerdoti: & de ista spe-
cialiter intenditur hic. Et notan-
dum qd quilibet perfecta penitentia
habet tres partes. scilicet cordis con-
tricionem oris confessionem operis
satisfactiones. Unde iohannes os aure-
um. Perfecta penitentia cogit pecca-
tozem omnia sufferre. in corde enim ē
contritio: in ore confessio: & in opere
tota humilitas: becest fructifera pnia
de pe. di. i. perfecta. Quia enim
tribus modis offendimus deum: vi-
delicet delectacione. cogitacione: im-
prudenti locutione vel superbia oris

7 fm regulaz medicorꝝ. *Prima* p̄trarijs curantur tribus modis oꝝ qꝫ satisfaciunt. s. cordis p̄tritiōe, oꝝis p̄fessioe operis satisfatione. Unde penitencia sic perfecta ē illud felix ac bñficiū tri-
 duus qꝫ petebat filij israel. i. xpi deus p̄ fides vidētes i egypto. i. in tenebris peccatorꝝ existētes oꝝis dicebāt. Deus ebriozꝝ vocavit nos vt eamus vias trium dierꝝ; 7 illi tres dies sunt. s. cō-
 tritio; p̄fessio; satisfactio; in solitudine huius mundi; 7 sacrificemus sacrifici-
 um penitētie deo nostro; ne forte acci-
 dat nobis pestis in presenti; 7 gladi-
 us i. pena in futuro. *Prima* ē sic perfe-
 cta est illa scala benedicta cui istis tri-
 bus gradibus quā vidit iacob a terra
 erectas vsqꝫ in celum 7 dominus ini-
 xum scale; 7 hoc p̄p̄ria. *Primo* vt ascē-
 dentes per eas fortiter sustineat. *Se-
 cundo* vt si forte necessariū fuerit ascē-
 denti per eam manus porrigat. *Ter-
 tio* vt cū ascendēs sati gatus fuerit in
 ipsius respiciat iacrans totas curam in
 eo. In primo gradu est dolor; in scōdo
 pudor; in tertio labor. De his igit tri-
 bus partibꝫ p̄nīe p̄ ordines ē dicendꝫ
 7 primo de contritione.

*Tractatus primus scōe parris de
 contritione.*

Prima contritiōe septes sunt
 per ordines consideranda.

- Primo* quid est contritio.
- Secundo* de q̄ntitate p̄tritionis.
- Tertio* de eius qualitate.
- Quarto* de eiꝫ duratōe 7 intētiōe.
- Quinto* de q̄bus oꝝis ē p̄tritio.
- Sexto* que sunt cause inductive cō-
 tritionis.

Septimo quis est effectus contri-
 tionis.

Quid est contritio. c. i.

*D*ividēdū qd ē p̄tritio; notā
 dū qꝫ p̄tritio sumit bic ad si-
 militudinē p̄tritiōis i corpo-
 ralibꝫ. *Un* sciēdū qꝫ res oꝝis corporaliter
 conterit quādo imminutas partes
 terit sicut species aromaticæ teruntur
 i mortariolo. *Un* oꝝia ē inter fractio-
 nes 7 p̄tritionē. nā fractio ē q̄n res frā-
 gitur i magnas ptes. p̄tritio q̄n fran-
 gitur siue teritur imminutas partes.
 Dolor. n. de peccatis oꝝis p̄tritio 7 non
 fractio ad designandꝫ qꝫ penitēs nō
 solū oꝝis de peccatis in ḡnali p̄teri im-
 mo de quolibet i spālī; de hoc tñ ma-
 gis dicit infra. c. v. huius tractatus.

*S*z quare magis oꝝis p̄tritio qꝫ do-
 lor. sciēdū qꝫ fm qd dicit beatus *Her-
 nardus* sup cantica; ideo vocat p̄tri-
 tio 7 nō dolor; qꝫ sicut vnguentū sana-
 tiū efficit ex multis herbis tritis in
 mortariolo; sic vnguentꝫ p̄p̄miciōis
 p̄ficiat ex herbis multorꝝ peccatorꝝ na-
 tis in aīa peccatrice; qꝫ vt oꝝis in p̄sāl. ē
 terra deserta in via 7 in aquosa; tritis
 in mortariolo cōsciētie. *Et* h̄ istud sit
 vere 7 sanctissime dicitū; tñ nō reddit
 rōnes huiꝫ qꝫ querit; qꝫ h̄ hoc magis
 diceret hō p̄terēs; 7 peccatus diceret
 contritū. *Et* ideo ē sciēdū qꝫ in p̄tri-
 tione tria sunt attendenda. s. *Primo*
 qd est qꝫ p̄terit. *Secundo* a quo. *Tertio*
 ad quid p̄terit siue ad qd cōtritio ter-
 minatur. *Illud* qꝫ p̄teritur ē cor pec-
 catoris qd ē quasi vas ficile repletū
 veneno peccati; 7 iō iob̄el p̄p̄b̄ta idi-
 cens auctoritate dei contritionez di-

cit. *Conuertimi* ad me in toto corde
 vestro in ieiunio 7 fletu 7 plāctu 7 scin-
 dite corda vestra scilicet in contritio-
 ne vestra. *Illud* a quo cor peccatoris
 teritur est duplex mola; quarum vna
 est superior i. sursum eleuās 7 ista ē spes
 venie pueniens ex consideratione di-
 vine misericordie. *Alia* ē mola deor-
 sum deprimens 7 ista est timor pene
 proueniēs ex consideratione diuine iu-
 sticie. *Et* istas duas molas spero te-
 nere; verus penitēs nec vnqꝫ debz eas
 deserere; nec debet eas diabolo pigno-
 ri tradere in cuius figuram dicitur in
 teutono. *Non* accipies loco pignozis
 superiorem 7 inferiorem molā. i. non
 desperes p̄pter magnitudinem 7 enor-
 mitatē peccatorum; sed spera in dei mi-
 sericordia; nec presumas; sed time gra-
 uitatem tormentorꝝ ex dei iusticia. *Il-
 lud* ad aliquid contritio terminat ē vt
 cor peccatoris durum vt lapis emole-
 scat 7 liquefiat vt cera quia scriptum
 est cor durum male habebit in nonissi-
 mo. *Et* ideo vere contritꝫ pōt dicere.
Factum est cor meū tanqꝫ cera lique-
 scens; 7 de tali dicit psalmus. *Cor* p̄tri-
 tum 7 humiliatum deus non despiciet

*V*isa q̄ proprietate istius nominis
 contritio videndum est quid est contri-
 tio. *Et* sciendum qꝫ contritio a magi-
 stris diffinitur sic. *Contritio* est vo-
 luntarie p̄o peccatis assumptꝫ
 cum proposito confitendi 7 satisfaciē-
 di. *Ad* eadentiam istius diffinitio-
 nis videndum est de singulis partibꝫ
 positis in diffinitione. dicit qꝫ p̄tritio ē
 dolor. cū enim fm qꝫ dicitū est *Prima* cō-
 trarijs curāt 7 medicina oꝝis esse *Prima* i

firmitati; 7 contritio sit medela peccati
 7 in peccato fuit delectatio oportet qꝫ
 in p̄tritiōe sit dolor 7 ita dicit i apoca-
 lipsi. *Quāntū* glorificauit se 7 in deli-
 cijs fuit peccati p̄p̄tratiōe; tantꝫ da-
 te ei tormentum 7 luctum in cōtritiōe
Et notandum qꝫ non solū i cōtritiōe
 est dolor; s̄ et gaudiū ibi; q̄n. n. pecca-
 tor; recordatur se per peccatus offendit
 se deum creatorem suū qui euz creauit
 ad suā imaginē; 7 patrem suuz celestē
 qui euz pascit 7 corporaliter 7 sp̄ritua-
 liter; 7 redemptorem suuz qui eū libe-
 rauit per suum p̄p̄rium sanguinē reco-
 lit amisisse p̄ peccatū suū gloriā para-
 disi 7 in curisse penam inferni; dolorē
 habz. *Sed* q̄n cogitat se p̄ istū dolorē
 elogari a peccato 7 recōciliari dō gau-
 det 7 non i merito; sicut. n. gaudet qui
 de naufragio euadit sic vere contritꝫ
 oꝝis gaudere dum se videt peccati nau-
 fragium euasisse. *Sequitur* voluntarie
 assumptꝫ cū. n. deo nō placēt coacta
 seruicia; nisi i dolor p̄tritionis esset vo-
 luntarius nō esset deo acceptꝫ nec gra-
 tus. *Si. n.* peccatū teste augustin. a dō
 est voluntariū qꝫ si nō ē voluntariū iā
 non ē peccatū sic cōtritio oꝝis esse adeo
 voluntarie assumpta qꝫ si non est volūta-
 ria iā non est p̄tritio. *Et* rō istorꝝ ē; qꝫ
 ois actus meritorꝝ 7 demeritorꝝ oꝝis
 qꝫ sit a voluntate elicitus vel impar-
 tꝫ; als non esset nec meritorꝝ nec dime-
 ritorꝝ. *Sequit* cū proposito confiten-
 di 7 satisfaciendi. vere enim contritꝫ
 oꝝis eēi volūtate 7 in proposito cōfiten-
 di q̄n h̄z oportunitatem; als p̄tritio
 sua esset falsa 7 nulla. *Et* rō est qꝫ cū
 ad perfectionem totius integralis req̄

ratur & oēs pres eius sint simul: sicut ad perfectionē totius requirit q̄ sunt simul tecū pietas & fundamentū: ita ad p̄fectionē h̄c p̄nere requirit q̄ ista tria. s. p̄nitio: confessio: & satisfactio: q̄ sunt partes integrales ei⁹ in q̄bus ē lac̄rim: sint simul vel in re vel in voto. Et sufficiant de contritione.

De quantitate cōtritionis .c.ij.

Quantitas contritionis mensurat̄ penes quātitatē doloris qui essētiā: ē ipa p̄nitio v̄l ē acus causatus a cōtritione. Nota dū q̄ in contritione est duplex dolor s̄z q̄ dolor dicit̄ duobus modis. Nā dolor vno mō est idem q̄ displicentia voluntatis in quantum. s. voluntati displicet aliquā rē fore vel fuisse. Alio modo idē est q̄ passio resultans ī sensualitatem in q̄tum. s. ī parte sensitiva sentitur aliq̄s dolor ex illatiōe alien⁹ nocumēti: sicut q̄n p̄canditur mēbz vel vulneratur corpus vel amburitur. Loquēdo de dolore primo modo pur salicet dolor est displicentia voluntatis talis dolor ē essētiā ipa p̄nitio: & sic dolor contritiōis d̄z esse & est maximus si sit vera contritio. Un̄ dico q̄ peccatum tantū d̄z displicere voluntati & rōni q̄ nullo peccato nullo cōmodo vel incōmodo p̄ nulla re veller in ipsum consentire vel cōsensisse. Et rō hui⁹ est q̄ cōtritio si sit vera cōtritio non pōt esse sine charitate: ad hoc aut̄ q̄ aliquis habeat charitatem quantū cuiq̄ parūā necesse est vt diligat deū sup̄ omnia hoc aut̄ est diligere deū su per omnia q̄ p̄ nullo dāno v̄l p̄ modo veller offendere vel offendisse deū. Et

ideo cū peccatū sit offensa dei: peccatū tantū debet displicere voluntati in forma charitate: qualis est volūtas vere contriti q̄ nullo modo nulla forte p̄ nullo dāno vel cōmodo veller cum facere vel fecisse: & hoc est q̄ d̄z ī h̄c remia vbi dicit̄. Luctū vnigeniti fac tibi: vbi dicit̄ glosa. docet penitentem quid facere debeat & sicut nihil dolentius morte vnigeniti: ita etiam nihil debet esse dolentius q̄ offendisse deū per peccatum: & sic dico q̄ loquendo d̄ dolore p̄vult dolor est displicentia voluntatis: dolor contritionis est maximus ita q̄ n̄ potest esse maior. Si aut̄ loquamur de dolore pur nominat̄ dolorem creatū in sensualitate sic tal̄ dolor est effect⁹ cōtritiōis: in quantum. s. aliquis vere & p̄fecte contritus ex dolore primo. s. ex displicentia & detestatione peccati in quantum est offensivū dei prumpit in sterum & la d̄z mas: & lamēta: sicut legit̄ de beata magdalena & de beato petro ap̄lo: & sic dico q̄ nō d̄z q̄ in p̄nitioe iste dolor sit maior quocūq̄ alio dolore: vidimus enī multos viros: & mulieres vere penitentes. s. q̄ humanitas potest p̄stare que magis flent & plorant pro morte p̄san guineoz vel amicoz vel p̄missione alicuius rei tp̄alis quam plorant seu fleant p̄ peccatis suis. Et rō est cum enī iste dolor sit in affectione sensualitatis: & affectio que est in sensualitate sequat̄ experimētālē: & sensuales cōgnitiōes q̄ pauci imo paucissimi sint q̄ ita habeant sensualem seu experimētālē cognitiones diuine deuotiōis: sic habēt dilectionis istozum corporaliū

Hominis

chs.

seu tp̄aliū. Et ideo paucissimo paucissimi sunt qui ita sensibiliter doceant d̄ peccato sicut dolente de aliquo dāno temporali seu corporali: s̄ si munirent̄ aliqui essent multū p̄fecti & essent multū laudandi. Sic ergo pars q̄ loquendo de dolore p̄vult dolor d̄z at̄ displicentiam & dissentus voluntatis dolor contritionis debet esse maximus quid est maior quocūq̄ alio dolore. Loquendo aut̄ de dolore p̄vult dicit̄ passiones in sensualitē: sic non est necessarium q̄ dolor contritionis sit maior omni alio dolore: esse tamen multū cōgruū

Sed quid si verus penitens: nunquid veller plus sustinere quam cuiq̄ penā tp̄alem sicut penā īferni vel mortē vel quācūq̄ aliā penā quam peccare re vel peccasse. Dico q̄ nullus ī mente sua d̄z sibi ponere talem q̄onē: nec ēt alicui alij q̄ istud esse se vel aliūz ponere in tentationes: & mens humana ē multum īfirma ex parte sensualitatis: que semp̄ refugit mortem & mala tēporalia. s. corporalia ē quātūcūq̄ sit homo perfectus sicut patet in saluatore nostro iesu christo imminente hora passionis dicebat. Tristis est aīa mea vsq̄ ad mortem: & hoc q̄tum ad sensualitatem vsq̄ ad mortem & exponens se ipsum dixit spiritus. i. voluntas rōnis p̄mptus est: supple ad sustinēdū mortē: caro aut̄. i. sensualitas īfirma quia refugit mortē: quero nemo debet se ponere in tali perplexitate: nec confessor debz hoc interrogare. Istud aut̄ requiritur de necessitate in quolibz h̄c cōtrito & vere penitente q̄ vbi necessitas foret citius sustineret cōm penam q̄ of

fendere deū p̄ peccatū: & hec de quantitate contritiōis sufficiat.

Qualis debz esse contritio. c. iij.

Un̄ cō qualitate p̄nitiois dicit̄ cōdū ē. Circa q̄ sciendū ē q̄ p̄nitio d̄z h̄c sepr̄ cōditioes. Primo enī debz esse discreta: vnde debet esse cū spe veniē: ita q̄ vere contritus nunq̄ debet despare se de venia sed debz sperare de dei misericordia q̄ plus pōt deus peccare q̄ hō peccare. vnd̄ Aug. super illud d̄ b̄n̄ quod dicit̄ Layn & est in genesi. s. Maior est iniquitas mea quā vt veniā merear dicit̄ mē tiris cayn mentiris: maior est de pietas q̄ que. unq̄ iniquitas. & Ambro. Nemo desperet: iudam p̄ditore non scelus q̄d cōmisit sed sua desperatio fecit penitus interire. S̄z q̄ nemo scit vtrum dignus sit amore vel odio dei: nō d̄z minus presumere. sed semp̄ d̄z timere: quia inītiū sapiētie timor d̄ni. Et ideo verus penitens gramū. i. aīam suam d̄z conterere iter duas molas timoris scilz & spei: vt ex farina sic trita barucello discretionis mandata aqua la d̄z maruz & cōpunctionis cōmixta bonum panē in cibano cordis igne charitatis decoctum: faciat hospicio suo christo: ita q̄ in die iudicij dicat sibi. Esuriui & dedisti mihi manducare. Secūdo debet esse amara: & ita dicebat ille sanctus rex ezechias dicens. Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine aīe mee. Et si sit talis faciet pacē inter deum & aīam peccatricem. vñ idē Ezechias. Ecce in pace amaritudo mea amarissima Amara d̄z ē p̄nitio: q̄ peccator de

C. Augustinus

C. Ambrosius

Christus

lectat⁹ fuit cogitacōe illicita. **A**ma-
rior: qz consensit amarissima qz opus
illicitum p̄manuit. & si sic fiat poterit
dicere sic contrit⁹ illud qd sequit. **T**u
aut̄ crucisti animā meā vt non perirer;
p̄icisti post tergū nūi omnia peccata
mea. **T**ertio debet esse lachrymo-
sa. vñ ps. **L**anabo p̄ singulas noctes
lectum meum lachrymis meis stratum
meū rigabo. Ita fecit beatissima ma-
ria magdalena q̄ lachrymis lauit pe-
des iasu; & ideo fuerunt sibi peccata di-
missa. **Q**uarto debet esse p̄medita-
ta. vnde in auctoritate alle. **R**ecogi-
tabo tibi omnes r̄c. dicens. **I**saias lo-
quens anime peccatrix sume catharā;
catharam. s. p̄nie: circū civitatē. i. civi-
tatem aie cogitando & rememorando
singula peccata: meretrix. i. anima pec-
catrix que peccando cum diabolo for-
nicata es obliuioni tradita. i. adeo p̄
pter peccatū oblita. **Q**uinto d̄z eē
v̄lis. i. de omnibus peccatis. **S**exto
debz eē continua: de his dicit i duob⁹
capitulis infra sequentib⁹. **S**epti-
mo debet esse integra cū p̄posito confi-
tendi & satisfaciendi: alias nō esset cō-
tritio sed derisio; & de hoc dictum ē su-
pra .c. i.

De duratione contritionis .c. iiii.

D sciendū quantum debz du-
rare contritio: notandum hic
fm q̄ dictum est supra .c. ij. i
contritione est duplex dolor. **U**nus do-
lor est q̄ idem est q̄ detestatio siue di-
splicentia voluntatis & iste debet sēp
durare q̄d̄iū hō viuit. **N**otanduz
tū q̄ cū p̄c. ep̄iū de contritōe sit affir-
matiuum & p̄ceptiuū affirmatiuum

obliget sibi sed non ad semp: sed pro
loco & tempore p̄ceptuz de contritōe
sic obligat q̄ non oportet q̄ semp hō
sit in actu conterendi: s̄ q̄atūcūq; oc-
curret sibi memoria d̄ peccato qd̄ di-
splicear sibi illud fecisse: & ita intelli-
tur verbū aug. in lib. de p̄nia vbi d̄z q̄
semper toleat & d̄ dolore gaudeat: & se-
quit vbi dolor finit̄ ibi d̄fficit p̄nia vñ
qñ dicit semper toleat̄ intelligēdū ē sēp
qñ occurr̄t sibi memoria de peccato.
Sist̄ qñ dicit̄ dolor finit̄ intelligēdū
est vel actu v̄l h̄m. **E**t cā q̄re sic debz
durare contritio semp est qz nemo est
certus ad minus d̄ lege cōi si peccatū
ē sibi p̄ contritionē remissuz qz nescit
si contritio fuit sufficiens. vñ in ecclia-
stico d̄ p̄piciatu peccato tñ d̄z noli esse
sine metu p̄posito ē q̄ aliq̄s sciret p̄ re-
uelationē diuinā peccatū sibi fore di-
missum ad huc deberet sibi displicere
peccasse sēp qñ cūq; occurrat sibi me-
moriam de peccato; aliter peccaret nouo
mō: qz sicut culpa est velle peccare: ita
culpa est velle peccasse. **A**lius do-
lor est in contritōe: dolor. s. q̄ redun-
dat in sensualitate qñ. s. hō ex displicē-
tia peccati p̄sumpt̄ in fletū & lachry-
mas & talis dolor o3 q̄ semper duret;
cum pauci imo paucissimi sint qui ē
vna hora sic possint̄ plorare peccata
sua: quanto minus toto tpe vite sue: ef-
fet tamē multe p̄fectionis q̄ semp qñ
recoardat̄ de peccatis suis posset ea plo-
rare: sicut legitur de beato petro apo-
stolo qd̄ semper portabat sudariuz in
sinu suo cum quo tergebatur lacrymas
& qñ recoardabatur de peccato qd̄ fece-
rat quādo negauerat x̄pm: nō poterat

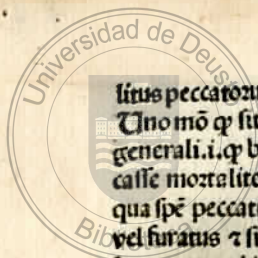
lachrymas continere: & tñ bñ sciebat
x̄pm sibi dimisisse peccatum.

De quib⁹ d̄z eē cōtritio. c. v.

Eccatum quoddā ē actuale:
p̄ quoddā originale. **A**ctuale
ē q̄ p̄nat̄ actu p̄prio q̄tū. s.
hō agit qd̄ nō d̄z agere: & isto mō diffi-
nit̄ peccatū sic. **P**eccatū ē cōfactuz
vel dictū vel cōcipitū p̄ legem dei.

Originale peccatū ē q̄ contrahit
hō ex origine: in quantum scilicet hō d̄
scendit ab adā fm rationem semina-
lē: ita q̄ peccatū originale formaliter
nihil aliud est q̄ carentia iustitia ori-
ginalis. **U**nde sciēdū q̄ adā in sui
creatione acceperat a deo quoddā to-
nū supernāle: qd̄ tonum vocabat̄ iu-
stitia originalis: que iustitia ita ordi-
nabat hoies q̄ aia hominis in oibus
obediēbat deo: ita q̄ in nullo moue-
batur p̄ voluntatē dei: & corpus ita obe-
diebat aie q̄ in nullo mouebat̄ p̄
voluntatē aie vel p̄ iperū rationis: & p̄
istud ē tonū oia aialia erant subie-
cta homini & obediēbant sibi ad nutū
h3 psal. **O**mnia subiecisti sub pedib⁹
eius oues & boues vniuersas: insuper
& pecora campi: voluceres celi & pisces
maris r̄c. **I**stud tonū acceperat adā
non solum pro se: sed pro tota posterita-
te sua: ita v̄tin omnes qui descenderēt
ab eius semine ipse transfunderet istud
tonum: istam scilicet iustitiam origi-
nalem. **E**t isto tono pro peccatum su-
um ipse p̄iuauit se & totam posterita-
tem suam ita q̄ omnes qui descen-
dunt ex eius semine carent isto tono
& talis carentia vocatur peccatum ori-
ginale. **A**d videndum ergo de qui

bus debet esse contritio. primo viden-
dum est vtrum homo debeat conteri d̄
peccato originali. **E**t est dicendum q̄
non. **Q**uius ratio est: quia solum de il-
lo homo debet dolere & conteri q̄ est
actu proprio cōmissuz vel fuit in pote-
state sua non comittere sed peccatum
originale non fuit actu proprio contra-
ctum nec fuit nec est in potestate alicuius
non contrahere illud quare nullus
tenetur dolere vel cōteri de peccato ori-
ginali & dico conteri de necessitate p̄-
gruum enim est vt in adulto q̄ accedit
ad baptismum displicear peccatum
originale. non in speciali quia fuit cō-
tractum sed in generali in quantum
scilicet omne quod separatur a deo debz
displicere. **D**e peccato autem actua-
li quomodo debet homo conteri de eo
notandum q̄ in genere duplex est pe-
ccatum actuale. **N**am quoddam est
mortale quoddam est veniale. **D**e
peccato mortali tenetur homo conteri
singulariter & sigillatim de quolibz
ita q̄ non sufficit contritio generalis
imō quilibet verus penitens debet di-
ligenter examinare & distinguere cō-
scientiam suam ita q̄ recogit̄ dies.
horas & tempora: & loca & p̄sonas. om-
nes circumstantias in quibus peccare
potuit & peccauit & ita sicut concurrit
sibi memoria de peccato q̄ singulariter
& sp̄cāl̄ conteras de q̄s ita tñ q̄ h3
d̄ q̄s peccato mōtali d̄us p̄itēs sūme
debeat dolere tamen fm q̄ vnum pec-
catum est grauius q̄ aliud intentius
debet magis conteri de vno peccato q̄
de alio. **S**ed quid fiet de peccatis
oblitis? **D**ico q̄ aliquis potest esse ob-

litus peccatorum suorum duobus modis. Uno modo quod sit oblitus in speciali; sicut in generali. id est bene recordatur se peccasse mortaliter; sed tamen non recordatur quia spiritus peccati pura si fuit fornicatus vel furatus et sic de aliis; et talis debet conteri et conteri in generali de peccato; et in speciali tenet conteri de negligentia sua per quam venit in oblivione peccati sui et tenetur facere quod in se est quod recordetur in speciali de peccato suo vel recognoscendo vias suas vel orando deum quod sibi ad memoriam. Alio modo potest esse aliquis oblitus peccati sui ita quod non recordetur nec in generali nec in speciali; et ad hoc tenetur conteri in generali; et voco conteri in generali nisi sub conditione conteri; id est dicendo vel cogitando tollere contero; si peccavi et voco conteri in generali conteri sub examinatione probabiliter debet. n. hoc probabiliter homo credere quod multis offendit deum quorum non recordatur; et si sub ista examinatione toleat sicut si certus esset contritus esset et penitens; unde quilibet debet frequenter dicere cum psal. Delicta invenit me et ignorantias meas non memineras. Quomodo autem homo debet conteri de peccato veniali; notandum quod sunt genera peccatorum venialium. Nam quoddam est veniale ex surreptione et de hoc non tenetur homo conteri in speciali nisi de proprio. Quoddam est veniale ex voluntate; cui si consentiat incidit homo in mortale; sicut delectatio morosa in cogitatione de actu carnali est peccatum veniale; sed si sit tibi consensus est peccatum mortale; et de tali veniali quando occurrit memoria de eo; debet homo peni-

tere et diligenter advertere ne sit vel fuerit tibi consensus. Quoddam est veniale quod per frequentationem sui auget libidinem peccandi; et tanta poterit esse libido peccandi quod illud quod de natura sua erat veniale; ex illa libidine fit mortale sicut mendacium iocofum de natura sua est veniale; sed torrens poterit iterari quod augetur in tantam libidinem peccandi; et mentedi; quod ex tanta libidine potest homo mentiri iocose quod peccavit mortaliter; et de tali debet homo penitere advertendo et precauendo ne multipliciter. De hoc tamen magis dicitur infra quando agetur de confessione peccatorum venialium; et eodem modo tenetur de eis conteri quotiens ea confiteri.

Que sunt cause inductive contritionis. c. vi.

Ause inductive contritionis sunt multe. Prima et principalis est amor dei. Illud enim quod principaliter debet retrahere hominem ne peccet et si peccavit quod corrigat et emendet se est amor dei. Et ille amor generatur sic in anima peccatoris cum enim amor sequatur cognitionem; quod ut dicit Augustinus. prevista diligimus; et in cognita nequaquam peccator cogitat et recognoscit dei bonitatem et iustitiam cui displicet omne malum; et nullo modo relinquit aliquod malum impunitum et recogitat se multa mala commisisse que displicent divine bonitati et propter que est dignus puniri graviter timeret. Quando etiam vltimus cogitat dei misericordiam et bonitatem; quia paratus est omni volenti et penitenti

remittere quancumque culpam quantumcumque magnam sperat de venia; et sic movetur ad stertendum peccatum et ille motus vocatur attritio. id est quedam contritio imperfecta; et ira deus qui nunquam deficit infundit lumen gratie in animam peccatoris; et illo lumine peccator illustratus calefit in amore dei; et de restatione peccati; ita quod timor servilis precedit et preparat cor peccatoris ad contritionem et amor id est servus charitatis perficit ipsam; et de hoc ponit exemplum Augustinus dicens quod sicut in futura surularum seta porci precedit et facit viam non tamen remanet in sura sic in contritione precedit timor pene; et ille timor preparat ad charitatem et amorem dei qui postquam iam est in anima repellit omnem timorem et ita dicit beatus Joannes in prima canonica sua dicens. Perfecta charitas foras mittit timorem. Insuper qui est timor pene non autem filialis que est timor offensus. Secunda causa est pudor. id est verecundia de peccatis commissis. Unde dicit iob. Res dignas confusione agunt. Et nauis Reuelabo pudenda tua in facie quando enim peccator cogitat quod omnia eius peccata quantumcumque secreta et occulta sunt deo manifesta et aperta et quod nisi peniteatur de his; deus ea reuelabit et manifestabit toti mundo. movetur ad contritionem et penitentiam de peccatis. Unde dicit Boetius. Magna est nobis indicta necessitas probitatis cum cuncta agamus coram oculis iudicis cuncta cernent. Tertia causa est detestatio vilitatis peccati tanta est enim vilitas pec-

cati quod de servo deificat servum diaboli. Unde dicit beatus petrus. qui factus peccati servus est peccati a quo enim quis superatus est eius servus est cum ergo peccator sit propter peccatum a diabolo superatus propter peccatum est servus diaboli factus inducit etiam peccatum in anima imaginem diaboli. Unde Anselmus. Fecisti me domine ad tuam imaginem et ego super induri horribilem imaginem unde anima peccatrix considerans vilitatem peccati potest dicere verbum quod dicitur in tren. vide domine et considera quia factus sum vilis. Quarta causa est consideratio de die iudicii et penarum inferni quando enim peccator considerat quod de omni facto dicto cogitato contra legem dei oportebit cum reddere rationem in die iudicii iuxta verbum salvatoris in mattheo dicentis. De omni verbo occiso quod locuti fuerint homines super terram reddet rationem in die iudicii. movetur ad contritionem et penitentiam de peccatis suis. unde hieronymus loquens de die iudicii dicit. quotiens illi die considero toto corde tremisco. id est siue comedo siue bibo siue dormio siue aliqd aliud facio semper videi in auribus meis illa tuba terribilis insonare. Surgite mortui et venite ad iudicium. quando peccator ista atenta mente cogitat totus tremat in corde suo. Si enim ut dicit beatus Petrus vir iustus salvabitur impius et peccator ubi apparebit. Et gregorius quid faciet virgula deserti. id est peccator ubi concugetur cedrus paradisi id est iustus.

Quinta causa est dolor de amissione
ne celestis patrie: quando .n. peccator
cogitat se per peccatū suū gloriā para
disi p̄didisse. non est mirū si doleat: im
mo est mirū q̄ non crepat per mediū
si enim plozat & dolet pro amissione pe
cunie q̄to magis debet dolere & ploza
re pro amissione celestis glorie: & ideo
dicebat beatus iohannes in apocalip.
Te q̄d habes ne alius accipiat coro
nam tuam. Sexta causa est dolor
de multiplici offensa creatoris: quādo
enim peccator considerat se offendis
se deum qui euz creauit de nihilo & in
significū eū sua imaginē: & redemit eū
suo pp̄rio sanguine: nō est mirū si to
let & penitet se d̄ peccato: & h̄ dicit bea
tus Bernardus Dolor de peccatis de
bet esse acer q̄ offendimus deū crea
torē omnium: acrior q̄ offendimus patrē
nostrū qui nos pascit multipliciter &
gubernat: acerrimus quia offendim⁹
redemptores nostrū qui nos liberauit
suo sanguine a vinculis peccatorū & in
delitate demonum & acerbitate gebē
ne. Notandū t̄m q̄ licet peccator
sic: vt dictū est debeat dolere & conteri
de peccatis tamen semper debet spare
in dño & i pietate & in misericordia sua
ita q̄ debz sperare d̄ veniā & gloria: q̄
qui spar in dño nō cōfundet: nec cōsu
sione culpae nec pene.

Quis est effect⁹ cōtritionis capitu
lum vii.

Effect⁹ cōtritionis est multi
plex: Prim⁹ p̄t̄ ex vi nois ipi
us d̄. n. cōtritio q̄si simul ex
toto corde tritio q̄ in intelligēdū ē sic
q̄i cōtritiōe totū cor peccatoris ad lit

teram scindit & patit̄ p̄ nimia angu
stia dolore ira & indignatione q̄ cōce
pit cōtra peccata. Tū dñs p̄p̄beram
Jobel dixit Scidite corda vestra. itē
psal. Sacrificium deo sp̄s tribula
tus cor cōtritū & humiliatū deus non
despicies. Et fm̄ q̄ dicit beatus Bern
nardus. Cōtritio mūdāt aīam a rea
tu culpe: liberat a pena gebenne: & ab
horrenda demonū societate & a vilissi
ma peccati fuitute: restituit bona spi
ritualia que peccator amiserat per pec
catus: restituit etiam societatem sp̄cā
lem ecclesie & cōmunionem omnium
bonoz q̄ in ea sunt p̄ participationē:
de filio ire efficit filiū gr̄e: & p̄ p̄ns parti
cipem hereditatis eterne. Notan
dum aut̄ q̄ hoc quomodo scilicet per
solam cōtritionem remittitur peccatus
sunt varie opinionēs. Quidam .n. di
cūt q̄ sicut tribus modis offendimus
deū scilicet corde ore: & opere ita tribus
modis est necessario deo satisfaciē
dum scilicet cōtritione cordis cōfessio
e: is satisfaciōe operis als nō dimit
tuntur peccata: & isti fundāt intentio
nem suam super illud .c. de pen. di. iij.
perfecta & dicunt isti q̄ omnes au
toritates que dñt peccata sola cordis
cōtritione dimittit sunt intelligende cū
articulus necessitatis excludit oris con
fessionem. Alij dicūt q̄ in cōtritio
ne dimittuntur peccata sub conditio
ne scilicet si p̄fiteat̄ & fūdāt isti suā itē
nē super illud q̄d dicit̄ de pe. di. iij. ca.
sane in fine. Alij dicūt q̄ sola cordis
cōtritione dimittit peccatum aulibet
adulto si vere conteritur & p̄ponit ab
alijs abstinere & confiteri & deo satis

facere fm̄ iudiciū ecclesie: & fundant
isti intentionē suā sup̄ illud .c. de pe.
di. i. magna pietas dei: vt ad solam
promissionē peccata dimittat: nūdum
pronunciat ore: & tamē deus iā audit i
corde: & hec opinio est verior & magis
cōmuniter tenetur a doctozibus. & q̄
ista opinio sit verior patet p̄ exempuz
Lazari que primo suscitauit dñs ho
ster Iesus x̄ps ante q̄ a discipulis sol
ueretur. Lazarus .n. mortuus est pec
cator qui est mortuus per peccatus iu
ra verbum Ezechielis dicētis. Ani
ma que peccauerit ipsa morietur: iste
suscitatur a domino quādo sibi remit
tuntur peccatus in cōtritione & postea
absoluitur a discipulis. i. a sacerdoti
bus in confessione. Patet etiam per
exempluz de decem leprosis: qui i via
ante q̄ venirent ad sacerdotes mū
dati sunt. Isti .n. leprosi sunt pecca
tores qui dum vadunt ad sacerdotes
id est dñs in cōtritione h̄nt propo
situm cōfiteendi: mundantur a peccatis
Et ita dicit ps. Dixi cōfitebor aduer
sum me in iustitiam meā dño: & tu re
misisti impietates peccati mei: dixi .i.
firmiter in animo propoſui. Notā
dum ergo q̄ illa tria sunt simul i tem
pore licet habeant inter se ordinē na
turalem. s. iustificatio: cōtritio: pecca
toruz remissio. necesse .n. habeo intel
ligere q̄ prius q̄ habeat gratiaz quā
cōteratur. p̄cedit ergo gratia. sequi
tur: dilectio quoniam qui habet graz
dirigit. sequitur cōtritio. qm̄ qui di
ligit conteritur: sequitur peccatoruz re
missio: & iste p̄cessus colligit̄ extra de
pe. di. i. ois qui non diligit manet in

morte. Et August. Sine charitate
quō quis veram cordis cōtritionē
habere poterit. Patet ergo quō sola
cōtritione cordis peccatū dimittitur
Quid autē faciat absolutio sacerdotis
ad remissionem peccatorū dicitur
quando agit de confessione. Et ista
sufficiant de cōtritione.

Tractatus secundus scōe partis de
confessione.

c. Itra confessionē sunt vnde
cim consideranda.

Primo de institutione p̄fessionis.

Secundo qui tenent ad p̄fessionem.

Tertio de tempore quo quis tenet
ad confessionem.

Quarto cui est faciēda confessio

Quinto de quibus est faciēda cō
fessio.

Sexto de conditionibus q̄s debz
habere confessio.

Septimo de iteratiōe cōfessionis

Octavo quō debz se habere sacer
dos ad confitentem.

Nono de interrogationibus fieri
dis in confessione.

Decimo de p̄tate clauis & effectū
confessionis.

Undecimo de sigillo cōfessionis.

De institutione cōfessionis. c. i.

De euentū eoz que dicēda

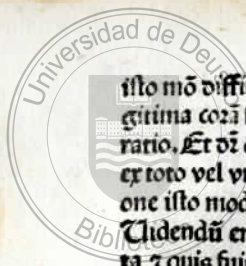
a sunt de confessione notādūz

q̄ in scripturis duob⁹ modis

accipit cōfessio. Q̄ vno mō cōfessio
ides est q̄ dei laudatio vnde p̄fiteri

isto mō idē ē q̄ deū laudat: & isto mō
accipitur qm̄ d̄ Cōfitemini dño qm̄

bonus. Alio mō idem est q̄ peccato
rum coram sacerdote manifestatio: &

illo modo diffinitur sic. Confessio est le-
gitima coram sacerdote peccatorum decla-
ratio. Et de confessio quasi simul vel
ex toto vel vndique facta. et de confessio-
ne illo modo dicta intendimus hic.
Videndum ergo quando fuit institu-
ta et quis fuit institutor confessionis.
Quantum ad primum sciendum est quod
duplex est confessio peccatorum. scilicet men-
talis et vocalis. Confessio mentalis
peccatorum est vitamine legis nature
adiute quodammodo per fides quam homo
enim scit et perpendit se offendere vel
offendisse deus: que non videt nisi per
aliquos radios fidei: nam dicitur sibi quod
ab eo misericordia humiliter est peten-
da: et hoc nunquam est nisi recognoscatur
culpa: quod fit per confessiones mentales.
Confessio vocalis est duplex quedam
fit deo: quedam fit homini. Loquendo
ergo de confessione vocali que fit deo
credo quod confessio fuit de necessitate
saturis statim post lapsum primi hominis.
Et ratio que me mouet ad hoc est ista.
Omni tempore in quo est fuit infirmitas
fuit necessaria medicina illarum infir-
mitatum. Sed statim post lapsum primi
hominis fuit infirmitas peccati non solum
originalis sed et actualis admino quo
ad multos: ergo post lapsum primi ho-
minis statim fuit necessaria et confessio
facta deo: et vocaliter et istud patet ex qua-
dam glo. que ponitur super illud verbum
gen. iii. c. Adam ubi es. dicitur glo. sic.
verba sunt in crepantis et ad confessio-
nem cogentis: non ignorantis: et postea
quod loquitur de confessione vocali fi-
enda deo: quod tunc deus non homo vocali-
ter loquebatur ipsi adam: ergo ab illo

tempore citra fuit necessaria confessio
illo modo dicta. Loquendo autem de confes-
sione vocali fienda homini dico quod fuit insti-
tuta in lege noua a christo: videlicet carna-
to: et tunc et non ante fuit cognitus talis
confessionis institui. Et ratio que me mouet
ad hoc est duplex scilicet quod confessio ordinatur
ad duo. scilicet ad peccati deletionem et ma-
nifestationem: et ad reconciliationem faci-
endam deo et ecclesie eius. Et primo patet
quod in lege noua debuit institui con-
fessio et hoc sic. Notandum autem
ad euidenciam istorum que dicenda sunt
quod status peccati vocatur tenebre: et sta-
tus gratie lux. ita dicit apostolus loquens
ephe. i. postquam fuerunt conuersi ad fi-
dem et fuerunt in statu gratie dicens.
Et ratio. n. aliquando tenebre: nunc autem
lux in domino: et in epistola ad romanos. Abij-
ciamus opera tenebrarum. glo. i. opera
peccati: et induamur arma lucis. glo.
ides virtutes. In ea que lege debuit
institui confessio homini faciendo in qua
orta fuit lux vera que illuminat omnem
hominem venientem in hunc mundum. ista
est lux noua. scilicet christus incarnatus: ergo in
lege noua debuit constitui confessio homini
facienda. Et secundo. scilicet ex hoc quod con-
fessio ordinatur ad reconciliationem fa-
ciendam deo et eius ecclesie: patet etiam quod
debuit institui in lege noua. Ideo. n.
confessio fit homini ut homo sit iudex et ar-
bitrarius inter deum et peccatorem: ar-
bitrarius autem talis debet esse qui possit ma-
num imponere in vtriusque partem id est
ille cui est facienda confessio oportet
quod possit ponere manum in deum cui
vult confitens reconciliari: et in ho-
minem qui confitetur: talis autem esse

non potuit quousque deus factus est homo
quod tunc datus est nobis mediator dei
et hominum homo deus iesus et hic
postquam corporaliter ascendit in celum:
reliquit in ecclesia aliquos quos lo-
co sui constituit arbitros et rectores ec-
clesie quibus commisit auctoritatem re-
conciliandi peccatores deo et ecclesie
sue. et ideo in lege noua christo scilicet in
carnato debuit institui confessio. Cum
enim confessio habeat efficaciam ab
absolutione et absolutio ex virtute cla-
uium que quidem clauis dante fuerunt
homini in noua lege dicente christo bea-
to Petro apostolo et in ipso omnibus
aliis tibi dabo clauis regni celorum:
quorum remisit peccata remittuntur
tibi eis: et quorum retinuerit: retenta
erunt: manifestum est quod confessio fa-
cienda homini in lege noua fuit insti-
tuta: precessit tamen in figura in lege anti-
qua in hoc quod sacerdotibus data erat
auctoritas discernendi inter leprosum et
leprosum et inter prophanum et sanctum:
et ista erant quedam corporalia et non
spiritualia. Et hanc figuram ostendit christus
in lege noua fuisse impletam quam lepro-
sos mundatos ad sacerdotes mitebat
dicens. ite et ostendite vos sacerdotibus.
De secundo quis fuit institutor confes-
sionis dico quod christus ipsemet. Et ratio fuit
tractata supra in prima parte huius ope-
ris quam agebatur de sacramentis in ge-
nerali. Et intelligo quod fuit institutor
auctoritate: et credo quod beatus Jaco-
bus minor qui fuit episcopus hierosolimita-
nus et primus inter apostolos celebra-
uit missam. quando dixit. Confitemini
alteri. ruz peccata vestra fuit promul-

gator huius institutionis. sicut dicitur
fuit supra de sacramento extreme un-
ctionis.
Quis tenetur ad confessionem. c. ij.
Adnes adulteri postquam ad an-
nos discretionis peruenit
ita quod possunt discernere bo-
num et malum: tenentur semel in anno. i.
in quadragesima confiteri ex statuto
concilii generalis: quod ponitur extra de
pe. et re. c. ois vtriusque sexus et trans-
gressores illius statuti ponitur pena
ibidem quod viuentes ab ingressu eccle-
sie arceantur et morientes christiana
careant sepultura. Et huius sanctissimi
mi et saluberrimi statuti potuit esse: et
credo quod fuit triplex ratio.
Prima fuit vniuersalis indigentia
omnes. n. peccauerunt et egent gloria dei.
Non est. n. qui faciat bonum et non
peccet ut dicit sapiens: ideo quislibet
deus glorificare confitendo se pec-
catorum: qui. n. peccatorum se confitetur
deus glorificat: ostendens se dei gra-
tia et misericordia indigere.
Secunda ratio fuit sacre communionis re-
uerentia: cum. n. omnes teneantur in pascha
coiccare ut digne et munde possint acce-
dere ad tantum sacramentum oportuit premit-
ti remedium purgationis et lotionis
peccati quod fit in confessione.
Tertia ratio fuit discretio grecis
dominici. ne. scilicet lupi absconderentur in
grege qui manducaret agnos. id est sta-
tutum est ut rectores ecclesiarum agnosce-
rent vultus ouium suarum ne heretici sub
pelle innocentie malicia suarum paliantur:
ideo omnes quicumque cuiusque conditionis
sunt: tenentur semel in anno confiteri
82

alias peccat mortaliter & debet pena predicta puniri. Sed pone aliquis non habet conscientiam de aliquo peccato mortali nisi solum de venialibus; sed hoc non tenet peccata venialia profiteri; ergo ad minus talis non tenetur profiteri. Dico sine preiudicio & salvo meliori iudicio quod aliquis potest teneri ad confessionem per duo. Uno modo per vinculum peccati. Alio modo per vinculum precepti. Peccata venialia non tenentur quod profiteri per vinculum peccati; cum possint remitti sine confessione; tamen sunt confitenda per preceptum quo tenentur quilibet confiteri semel in anno; quoniam scilicet confitens non habet nisi peccata venialia; unde si haberet mortalia qui confiteretur non teneret de necessitate ad venialia. De hoc tamen magis late dicitur infra.

Sed ulterius pone quod aliquis est ita attentus circa divina quod non habet remorsum de aliquo peccato; nec mortali; nec veniali; aut ergo iste tenetur confiteri aut non; si non; tamen non tenetur ad confessionem cuius contrarius videtur esse; si autem tenetur & non habet conscientiam de aliquo peccato nec mortali nec veniali tenetur ad profiteri & dicitur de conscientia sua; & ita mentiri; quod nequias est dicere; ergo ad minus talis non tenetur confiteri. Dico quod cum sapiens dicat. Septies in die cadit iustus; impossibile est ut credo secundum statum viatoris quod aliquis habens intellectum & usum rationis transeat unum diem & unam septimanam sine remorsu ad minus alicuius peccati venialis & quod totum annum transeat hoc habeo magis impossibile & credo quod nunquam

illud bonum fuerit collatum alicui sancto; nisi christo & beate virgini matri eius. nec credo istum donum apostolos habuisse quod venialiter peccaverunt ut dicit Gregorius & Augustinus in libro de natura & gratia. Si omnes sancti & sancte dum adhuc viverent interrogati essent verum sine peccato essent; omnes una voce dicerent. Si dixerimus quod peccatum non habemus; ipsi non seducimus & veritas in nobis non est; excepta beata virgine maria; de qua cum de peccatis agitur per honorem filii nullas proventus volo quod sciens habere. Et Hieronymus. Res pene sine naturam est ut sine peccato aliquis sit. Ideo homo quantumcumque sit perfectus debet cogitare corde & confiteri ore se esse peccatorem; quod ut dicit Gregorius bonam mentem est ibi culpam invenire ubi culpa non est. Unde de consilio omnes tenentur ad confessionem; & si deus de specialissima gratia daret illud donum alicui quod nec mortaliter nec venialiter peccaret; credo quod adhuc non tenetur preceptum ecclesie; talis deberet se presentari confessori suo; non quod diceret se peccatorem quod mentiretur; sed deberet dicere domine ego non habeo conscientiam de aliquo peccato nec mortali nec veniali; tamen per preceptum ecclesie presento me vobis sicut dixi supra quod sanctificatus in veritate deus suscipere sacramentum baptismi; licet non habeat peccatum originale.

De tempore quo tenetur homo confiteri. c. iij.

Este sapiente omnia tempora habent. Et ideo nunc videndum est de tempore quo est confessio facienda. si est

facienda statim cum homo peccavit vel potest differri usque ad tempus statutum in decreta licet omnibus vtriusque sensus. scilicet usque ad quadragesimam. Ad cuius evidentiam sciendum est quod nos possumus loqui de confessione vel quantum ad propositum interius; vel quantum ad verbum exterius. Si primo modo sic dicunt ceteri omnes doctores quod tenetur proponere confiteri quando tenetur primo de peccato preterito. quod sine proposito confitendi & satisfaciendi non dicitur peccatum in contritione. Et de eo primo conteri. quod sicut dicitur est super praeterita semper quando occurrit memoria de peccato tenetur homo dolere & conteri de eo modo quo dictum est super praeterita. licet etiam fuerit ipsius confessus tamen ex quo semel est legitime confessus non tenetur iterum confiteri. De hoc tamen magis dicitur infra quam agitur de iteratione confessionis. Sed si loquamur de confessione actuali; quoniam scilicet homo tenetur actualiter confiteri in ista materia sentiunt diversimode doctores.

Quidam enim dicunt indistincte quod quando cum aliquis peccaverit non tenetur confiteri ante pascha; sed bene tenetur confiteri; & fundant intentionem suam ex duobus.

Primo quod preceptum de confitendo est preceptum affirmativum; & ideo non obligat nisi pro loco & tempore determinatum ab ecclesia est quadragesima. ideo nullus ante quadragesimam tenetur profiteri; nisi esset in periculo mortis.

Secundo quod actus confessionis non est necessarius ad iustificationem quod per

contritionem est iustificatio & ita confessio est solum necessaria ex precepto & obligatione ecclesie; & ecclesia non erigit ante pascha nisi periculum mortis imineat; ergo ante illud tempus nemo tenetur confiteri; nisi in casu mortis.

Alii dicunt quod peccator existens in peccato mortali tenetur statim quando habet discreti & idonei sacerdotis copiam & peccati commissi memoriam profiteri peccatum suum; nec obstat decretalis illa omnia vtriusque sensus; quod illa decretalis non dicit usque tunc differatur; sed dicit quod non differatur ultra. sicut ecclesia prohibet ne quis ultra annum remaneat in excommunicatione; non tamen dat licentiam remanendi usque ad illas horas. Item cum illa decretalis non fuerit edita pro negligentibus imo sine negligentibus si antequam illa decretalis esset edita peccator tenebatur confiteri statim quando se offerebat oportunitas; sic videtur quod teneatur post eius editionem. Que istarum opinionum sit verior; nescio tamen dicere sicut prima opinio videtur periculum dicere sicut secunda; videtur mihi durum. Sanctus thomas de aquino in quodam questione de quibus ponit aliquos casus in quibus tenetur existens in peccato mortali statim confiteri.

Primus est quando est in infirmitate de qua eminent sibi pericula mortis. Et iste casus potest colligi ex his que ponuntur extra de peccato & re. cum infirmitas corporalis.

Secundus casus est quando habet facere aliquid de quo eminent sibi periculum mortis; hoc pro tempore illo sit sanus si cur si haberet transire mare vel longam

vias facere vel aliquid aliud tale.
Tertius est si h3 aliquid facere qd
 existens in peccato mortali nō pōt fa-
 cere sine peccato mortali: sicut si habe-
 ret dicere missam vel recipere vel mi-
 nistrare aliquod sacm ecclesie.

Quartus casus est quādo commi-
 sit aliquod peccatum de quo curatus
 suus non potest absolvere eum et ha-
 bet copiam alicuius qui potest absol-
 vere eum et timet qd tempore statuto
 non poterit habere copiam tunc tene-
 tur statim confiteri.

Quintus casus est quādo consci-
 entia sua dicit sibi statim eē confiten-
 dus; qd aut teneatur deponere eā aut fa-
 cere fm eas; cum non sit erronea: sed
 salubris. Omnes n. dicunt qd h3 non
 sit necessarium statim p̄fiteri: ē tamē
 multuz p̄gruū: iuxta dictū sapiētis di-
 centis. Ne tardes p̄ueri ad dominū
 et ne differas de die in diē. subito enīz
 veniet ira illius; et i tempore vindicte
 disperdet te ira qd. Ricardus i sum-
 ma sua ponit quinq̄ rationes propter
 quas est multum utile et congruū sta-
 tim cōfiteri. Prima est pp̄ incerti-
 tudinem hore mortis. Unde domi-
 nus i euāgelio beati luce. Veniet do-
 minus serui illius in die qua non spe-
 rat et hora qua nescit: et partē eius cui-
 infidelibus ponet. Tres diuini promit-
 tenti sibi longā vitā fuit dicitur. Stul-
 te hac nocte reperent aīam tuā a te: et
 ea que cocernasti cuius erunt.

Secunda est qd morans in pecca-
 to semp̄ accumulatur peccatū peccato; et
 per consequens penā pene: vnde apo-
 stolus ad romanos. An ignoras quā

benignitas dei ad penitentiā te addu-
 cit: h3 duritiā tuā et impenitēs cor the-
 saurizas tibi ratiū in die ire et reuelā-
 tionis iusti iudicii dei qui reddet vni-
 cuiq̄ fm opera sua. Et osce dicit ma-
 ledictū mendaciū futuruz homicidiuz
 inundauerunt: et sanguis sanguinem
 retigit. i. peccatuz adduxit peccatum.
 Unde Greg. Peccatū qd p̄ p̄nias nō
 diluitur: mox suo pondere ad aliū tra-
 hit. Tertia est quāto maiorē moxē
 fecerit in peccato tanto magis elon-
 gabitur a deo et p̄ cōsequens tanto di-
 ficilior erit p̄uersio iuxta illud qd cōiter
 dī. Qui non ē hodie cras ininus ap̄-
 erit. Et Qui. Principis obsta sero-
 tarde medicina parat. Luz mala per
 longas p̄ualuere moras. Et ps Dne
 q̄ elōgant se a te peribūt. Quarta
 ē qd in magna egritudine vix pōt ali-
 quis penitere seu etiā de peccatis co-
 gitare: vnde Hieronymus. Cū egrit-
 tudine opprimeris vix potes aliud co-
 gitare quā sentis: et illud rapit inten-
 tio mentis vbi ē vis doloris. Multa
 enīz vix dicit Aug. Decurrūt tūc ipe-
 dimenta. nam morbus viget: pena te-
 net filij vroz: mundus que illicite di-
 lerit etiā ad se vocat. Tene q̄ cercum
 et dimitte incertū. i. age penitentiā et
 p̄fiteri dum sanus es et non differas
 vsq̄ ab infirmitate iuxta consiliuz sa-
 pientis dicentis. Tuus et sanus con-
 fiteberis. Quinta qd nisi peccator
 in vita ista audiat dñm clamantes qd
 confiteat et faciat penitentiā clama-
 bit postea ipse ad dñm et nō exaudie-
 tur: exemplum de diuicie epulante qui
 in inferno sepultus non est exauditus

etiaz pro vna gutta aque. Non est q̄
 differenda vel tardanda confessio. Is
 est multuz vtile et congruuz qd statim
 fiat. Ricardus autē in quarto suo sup
 sententias loquens de materia ista
 dicit qd aliter censenduz ē in casu isto
 de religioso et aliter de laico. Naz re-
 ligiosus cū totum tempus uite sue sit
 sibi tps penitentie habita copia sacer-
 dotis idonei si peccauerit mortalit cre-
 do qd teneatur sine mora confiteri. Et
 itelligitur sine mora sicut recta ratio
 ordinabit. Laicus vero rationabili-
 ter pōt expectare tps quadragesime
 qd est tps p̄nic: vnde cum illud tps sit
 magis opportunum eis ad satisfaciē-
 dus et confitendum si expectent illud
 rationabile est iudicare qd nō peccent
 duz tñ proponat firmiter tunc tps cō-
 fiteri. De clericis autē n̄ iudico: p̄siliuz
 autem sanuz do qd omnes qui cadunt
 per mortale p̄fiteant statim cū possint
 nō. n. videtur vere cōtritus qui tādiu
 vulnus peccati portat occultuz verba
 sunt ricardi. Quicquid sit de mate-
 ria ista: credo in casibus quos ponit
 lan. Thomas de necessitate teneri
 quelibet statim habita oportunitate cō-
 fitendi credo etiam qd cōsiliuz ricar-
 di sanum sit et salubre: et o3 exequi euz
 diligentia et virtute.

Qui est facienda confessio. c. iiii.

Nota ille cui ē faciēda cō-
 fessio sacralis o3 qd beat cla-
 ues. vidēdū ē p̄mo d̄ clauib⁹

Notandū ergo primo qd nomē cla-
 uis translatur ē a corporalibus ad spi-
 ritualia. clauis enim in corporalibus
 est instrumentū ad remouendū aliqd

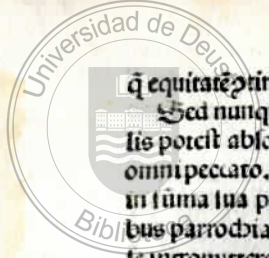
obstaculum qd impediēbat ne posset
 haberi additus ad domuz. Sic etiaz
 in spiritualibus illud qd remouet pec-
 catuz mortale qd est obstaculuz ad in-
 grediendū regnuz celeste: vocat̄ cla-
 uis. Et ista clauis est triplex. Nam
 quedā est clauis auctoritatis: et istam
 h3 solus deus. Unde de ista clauē lo-
 quebantur iudei duz dicebāt: quis po-
 test dimittere peccatū nisi solus deus
 quasi dicerent nullus. et hoc verum ē
 auctoritate. Alia est clauis excellen-
 tie: et hanc habet xps homo. et de hac
 clauē loquitur ysaias in persona dei
 loquēs de xpo dabo clauēz dauid sup
 humerum eius. Et dicitur xps homo
 clauem excellentie habere in quantū
 per passionem suam satisfecit pecca-
 tis nostris: et non solum pro nostris;
 immo pro totius mundi natura hu-
 mana. vt dicit beatus Joannes. Et
 hoc verū est quāru3 ad efficaciaz: vel
 dī habere xps homo clauēz excellētie
 inquantum effectum sacramentozum
 potest dare sine sacramentis. Ter-
 tia ē clauis ministerij: et istā clauē hāt
 oēs sacerdotes: et datur eis in collatio-
 ne ordinis sacerdotalis: et de ista fuit
 dictum Petro: tibi dabo clauēz regni
 celoz. Et de istis clauib⁹ loquimur
 hic. Sciendum ergo qd duplex est
 clauis ministerij. Una est scientia di-
 scernendi. Alia est potestas ligandi
 et soluendi. De scientia autem di-
 scernendi quomodo est clauis et quo
 modo non: et sic est alia clauis fm
 rem a potentia ligandi: et soluendi
 est magna diuersitas inter docto-
 res theologos; et ideo non dico ali-

quid amplius de ista materia: cum do-
minus papa Joannes qui nunc vivit
loquens de clauibus in quadam extra-
uagante sua: que incipit quia quorum
da: mentes faciat mentiones de ista
diuersitate doctorum: et nihil determi-
net: unde ex quo ipse reliquit indeter-
minatam. temerarium esset aliquid
determinare seu diffinire. Istud tam-
firmiter tenendum est quod iste clauis cui
libet sacerdoti dantur in sua ordina-
tione et iste clauis non possunt exire
in actum donec sacerdos habeat mate-
riam in qua agat: et hoc per permissiones
curie aiarum sicut habent episcopi vel
archiepiscopi et omnes alij habentes
curas aiarum: vel per priuilegium: si-
cut habent fratres predicatorum et mi-
nores et alij qui ex priuilegio domini
pape vel episcopi possunt predica-
re et confessiones audire. Item quid di-
mittat sacerdos virtute clauium repe-
ries ultra. c. r. huius tractatus. Ex his
ergo potest petere cui sit sacramentalis
confessio facienda. Et dico sacramen-
talis confessio ad excludendum confessio-
nes consiliariam siue directiuam: quam
scilicet peccator confitetur alicui peccatum suum
ut sibi super eo consulat et eum dirigat
non ut eius absoluat quod talis confessio
potest fieri alicuius bono viro: qui eum
potest iurare et consilium vel orando vel in-
struendo. Sed loquendo de confessione
sacramentali que fit per absolutio-
nes dico quod ex predictis patent due co-
clusiones. Prima est quod confessio
sacramentalis est facienda sacerdoti
et non alij. i. quod non debet nec potest fieri

nisi tantum habenti clauis: et iste est so-
lus sacerdos. Et ratio est quod absolutio
fit virtute clauium: ita quod nullus potest
absolvere in foro penitentium nisi habe-
at clauis: quod patet: quia ut dictum
est clauis ordinantur ad absoluendum
Istud tamen melius dicitur infra quam
agatur de potestate clauium. Sed nul-
lus habet clauis nisi sacerdos. et clauis
ues dantur in collatione ordinis sa-
cerdotalis: ergo non potest nec debet
fieri nisi sacerdoti. Et ita dicit Au-
gustinus. et ponitur de pe. di. vi. Qui vult
confiteri peccata sua ut inueniat gra-
tiam: querat sacerdotem. Secun-
da conclusio est quod confessio est faci-
enda proprio sacerdoti: et ista conclu-
sio patet sic. Licet enim ut dictum
est omnes sacerdotes habeant clauis
non tamen omnes habent materiam
in qua possunt exercere usum clauium
sed solum illi quibus commissa est cu-
ra animarum respectu illorum quo-
rum cura eis est commissa: et ideo so-
lum talibus est confessio facienda et
tales sunt proprii sacerdotes: ergo solus
proprius sacerdos est confessio faci-
enda. Et potest aliquis dicere quis
est proprius sacerdos est sacerdos par-
rochialis qui habet administrare sa-
cramenta ecclesiastica: et isti est con-
fessio facienda. Et videtur dicitur isto-
rum fundari in ratione ista. Illi de-
bet fieri confessio qui habet admini-
strare sacramentum eucharistie: ad hoc
enim datum est preceptum de confi-
tendo in quadagesima ut fideles di-
gne accederent ad sacramentum eucha-
ristie in pascha. Cum ergo sacerdos parro-

chialis sit obligatus et teneatur ex of-
ficio suo administrare sacramentum
eucharistie parochianis suis ideo omnes
parochiani sui tenentur confiteri si-
bi ad minus in quadagesima. Et ista
videtur esse intentio illius decretalis:
omnis vtriusque sexus: et illius ca. d. pe.
di. vi. pla. vit. Istud etiam videtur
de intentione sacre scripture in veteri
testamento: ubi dicitur proverborum.
xxij. Diligenter agnosce vultum pe-
coris tui. sed vultus pecoris sicut glo.
est conscientia que non potest cogno-
sci nisi per confessionem ergo oportet quod il-
le qui habet curam cognoscat confes-
sionem: quod non potest fieri nisi au-
diat eam. Hoc etiam idem videtur di-
cere scriptura in nouo testamento ubi
dicitur ad hebreos. vi. Serui obedite
per omnia prepositis vestris: ipsi enim
peruigilant quasi rationem reddaturi
pro animabus vestris. ergo si ille qui
habet curam tenetur reddere rationes
pro anima subditi videtur necessarium quod sciat
statum anime subditi: quod non potest fieri
nisi audiat eius confessiones quare oportet
quod quilibet subditus confiteatur curato
suo. Alij distinguunt de proprio et di-
cunt quod proprium dicitur duobus modis.
Uno modo dicitur proprium hoc quod diui-
ditur contra alienum. Alio modo
dicitur proprium hoc quod diuiditur in commune
et modo dicunt isti quod quilibet tenetur co-
fiteri proprio sacerdoti sicut quod proprium
opponitur alieno: non dicitur hoc quod oppo-
nitur communi. non constat et certum est quod si ali-
quis fuisse confessus peccata sua domino pa-
pe vel episcopo vel archiepiscopo suo fatuum et
temerarium esset dicere quod teneretur

57
illa peccata confiteri suo parrochiali
curato. Quia ergo isti qui ex priuilegio
predicant et audiunt confessiones (sunt
vicarij domini pape et episcopi: et co-
fessi eis non tenentur iterum confiteri sacer-
doti suo parrochiali: cum tales sint qui
si quidam priuilegijs particularibus. Et ideo
sicut confessus priuilegijs domini pape et episcopi
non tenentur iterum confiteri curatis
suis: ita nec confessus illis: et ita hodie
est determinatum per dominum nostrum
papa iohannem in quadam decretali sua
extrauagante que incipit vas electio-
nis. Istud etiam videtur esse de intentione
illius decretalis super cathedram: que
ponitur ex de pe. et re. in constitutionibus
domini cle. iij. dudum bone memorie ubi
dicitur quod frances predicatorum et minores
tantum habeant de potestate in confessionibus
audiendis quantum parrochialis sa-
cerdos de iure noscitur habere sed con-
fessi sacerdotibus parrochialibus non
tenentur iterum confiteri: ergo nec co-
fessi eis. Et sicut viam istam illa decre-
talis omnis vtriusque sexus loquitur de
sacerdote proprio: puta proprium diuidit
in commune. unde est sensus confiteatur proprio
sacerdoti: non alieno. Et quicquid sit
de hoc tamen si illi qui audiunt confessio-
nes ex priuilegio domini pape iduce-
rent sibi confitentibus: ad confitendum se-
mel in anno suis curatis bene facerent
et ad hoc inducantur in illa decretali
domini benedicti pape unde: iniquitas su-
it de ordine predicatorum: qui incipit in
cunctis et tenentur ad hoc: quia si illa
decretalis sit reuocata in quantum pri-
uilegijs decretali bonifacii que incipit super
cathedram: non tamen quantum ad alia

q̄ equitate p̄nent est reuocata.

Sed nunquid sacerdos parrochia
lis potest absoluerē subditum suum d̄
omni peccato. Dicendū q̄ Raymū^d
in summa sua ponit quinq̄ casus. de q̄-
bus parrochialis sacerdos non potest
se introuertere; nisi specialiter fuerit si-
bi cōmissum.

Primus est quādo est solēnis p̄nia
imponenda.

Secūds casus est q̄n peccatori ex an-
tece coicatio.

Tertius casus ē vbiq̄q̄ inuenit ir-
regularitatem cōtractam.

Quartus casus est de incendiarijs.
Istis quatuor casibus Hof. addit tres
ita q̄ vnus casus sit de publico pecca-
toze; sicut de publico blasphemio.

Sextus casus est d̄ incendiarijs.

Septimus casus est si sit consuetu-
do in episcopatu q̄ aliqua crimina ad
episcopū reuerentur; sicut obrinet p̄sue-
tudo in pluribus epatibus de homici-
dis. sacrilegijs. falsarijs. violatoribus
imunitatis ecclesiastice. sodomitis. in-
ceiuios. perurijs. et alijs enormibus
criminibus que episcopi sibi retinent
fm̄ q̄ eis videtur expediens; de quib⁹
non potest certa regula dari; sed vnus
quisq̄ sacerdos curatus habeat sino-
dale iuramentum quo se dirigat in via
ista. Dominus guilielmus durandi in
reperorio suo dicit q̄ ponere tot ca-
sus non est nisi auferre potestatem cu-
ratis cum possint omnia de iure que si
sunt eis expresse p̄hibita.

Notandum etiam q̄ Raymū^d
in summa sua ponit sex casus in quib⁹
vnus sacerdos parrochialis potest ab-

soluerē et audire confessiones subdito-
rum alterius sacerdotis.

Primus est cum ille extraneus de
liquid in parrochia sua.

Secūds est si mutauit domiciliū par-
rochia sua. sicut de scholaribus studē-
tibus parisijs vel alibi.

Tertius si sit vagabundus p̄ mū-
dum.

Quartus quādo aliq̄s h̄z sacerdo-
tem impitum vel maliciosū v̄l oīo suf-
ficientē et vult ire ad magis p̄ituz qui
sibi melius consulat potest ire ad eum
petita tamen p̄ius licentia et obtenta
a p̄prio sacerdote; et sacerdos tenetur
eam sibi dare.

Quintus casus est si aliquis volēs
facere longum iter. vt pote ire ad san-
ctum Iacobum v̄l ad quancūq̄ aliā
peregrinationem vel locum; petit licē-
tiaz a suo curato q̄ possit in itinere cō-
fiteri q̄ tūc quilibet qui p̄r audire cō-
fessiones poterit eius confessiones au-
dire

Sextus casus est q̄n est in articu-
lo neccitatis; quia in isto casu pote-
rit confiteri cuiq̄q̄ sacerdoti. In alijs
autem casibus p̄factis nō potest cō-
fiteri nisi potenti audire confessiones
vel ex commissione cure vel ex p̄ui-
legio. Sed quid fiet de militibus
siue nobilibus vel quibuscūq̄ alijs
qui habent domicilia in diuersijs par-
rochijs et per vnam partem anni mor-
rantur i vno domicilio; et per aliā par-
tem anni morant in alio; cui confite-
buntur isti. Dicendum q̄ tales debēt
confiteri illi curato in cui⁹ parrochia
habent domicilia p̄ncipalia; vel in

cuius parrochia morantur per maiore
partem anni. Sed pone hic ē vna
mulier fragilis et p̄ona ad peccatum
timere curato suo qui est leuis et lu-
bricus quod si confiteatur sibi q̄ solli-
ciet eam ad malū; vel q̄ reuelabit cō-
fessionem; nunquid cōfitebitur ista si-
bi. Dico q̄ si timeret verisim̄ et proba-
biliter de istis vel de aliquo istozū te-
ber perere licentias a curato suo quod
confiteatur alij; vel si p̄r h̄z copiam su-
pioris sicut ep̄i vel p̄narij sui vel ali-
cuius religiosi habitantis potestare au-
diendi confessionem confiteatur sibi.

Sed si ista non potest habere co-
piam alicuius istozū; et curatus suus
est ita maliciosus q̄ non vult dare si-
bi licentiam confitendi alij; quid fa-
ciet ista persona? Dico q̄ si timeret d̄ sol-
licitatione; cōmendet se deo orando q̄
eripiat eā a tentatione et tonet sibi p̄-
torem et constantiā resistendi et confi-
teatur in loco publico. Et deus qui re-
ste apostolo neminem permittit tem-
ptari supra id quod potest. sed faciet
eam tentatione p̄ouentam et adiuna-
bitur eam; et sic non commouebitur.
In casu autem vbi timere de reuelari-
one confessionis; credo q̄ si timor rō-
nabilis et nō leuis vel fatuus quod sine
licentia sua si ipse negaret eam ius cō-
cedit ei quod scilicet alteri habenti po-
testatem audiendi confessiones possit
cōfiteri; ita tamē q̄ sit i p̄posito qd̄ vbi
haberet curatum sufficientē cōfiteret
sibi sicut enim ille qui cōtrahit mati-
monij apponendo cōditionē inhone-
stam q̄ libam matrimonij priuatur iu-
re matrimonij. vt dicit. xxi. q. iiii. iter

cetera. xxi. q. ii. aliquando solet queri
extra de conditionibus appositis inde
c. ultimo. ita sacerdos non seruans ea
que sunt de sba cōfessionis. imo faciēs
contra ea est p̄uar⁹ iure qd̄ habebat
in audiendo confessiones. Lū ergo te-
nere secretum sit d̄ substātia confessio-
nis quārū ex parte cōfessoris; sacerdos
reuelans cōfessionē est p̄uar⁹ iure qd̄
habebat i audiēdo confessionē. Et id
si timeret iuste et rationabiliter q̄ iste cu-
ratus reuelaret confessionem; null⁹ te-
netur confiteri sibi. Tertius ē q̄ ista ra-
tio non concludit; nisi q̄ eū qui iam re-
uelauit confessionē; non q̄ eū qui reue-
laturus est; sed hoc facit sequens rō.
Iterum q̄ p̄ charitate institutū ē cō-
tra charitatē militare non d̄; sed con-
fessio instituta est pro charitate; q̄ qui
liber tenetur se diligere ad honorem
dei cum gl̄rificando et se ei humilian-
do et eū sibi reconciliando; ergo nō te-
netur militare contra charitatē seip̄m
p̄dendo et diffamando; quod fieret si
homo teneret cōfiteri illi de quo iuste
et rationabiliter p̄sumeretur q̄ reue-
laret confessionē. Unde Aug. orans
ad p̄niam et confessionē dicit. Nō di-
co q̄ tu te prodas; sed si aliquis p̄fite-
retur scienter alicui qui confessionē re-
uelaret p̄deret se; q̄ nō d̄ sibi p̄fiteri.

Sed pone proprius sacerdos est he-
reticus vel scismaticus vel simoniac⁹
vel excommunicatus; nunquid d̄ sibi
confiteri. Dico sine p̄iudicio q̄ non.
Et est ratio gn̄alis quantum ad cōs-
tales. Cum. n. participare cum exco-
municato in sacris sit peccatū morta-
le et cōs tales sunt excommunicati d̄ iu-

re: confessio sacramentalis sit sacramen-
tum quicumque talis confiteretur pecca-
ret mortaliter. Sed quantum ad here-
ticum est specialis ratio: quia hereticus
de facili poneret sibi confitentem ier-
rorem, vel induceret in desperationem
sicut fecerunt pharisei iudam, qui con-
fessus fuit eis dicens. Peccavi tradens
sanguinem iustorum, et ipsi loco boni co-
siliij dixerunt ei: quid ad nos: tu vide-
ris. Alterius pone dicitur comuni-
ter: et declarabitur infra quod nullus debet
diffamare vel accusare alium in con-
fessione: sed potest contingere quod si ali-
quis confiteatur curato suo oportebit
quod diffamet alium si curponatur aliq-
peccavit cum matre sua quod est bene nota
curato vel cum filia vel cum sorore et sic
cum iste sint note ut dictum est curato
remanebit diffamare apud eum. Dicendum
est quod talis debet confiteri si habe-
at opportunitatem tali qui non habe-
at noticiam istarum personarum. Un-
de talis debet venire ad curatum di-
cens domine habeo casum quem non
debeo dicere vobis ideo peto licentiam
alteri confitendi, et sacerdos tenetur eam
dare sibi: et ea habita debet querere sa-
cerdotem qui nullam noticiam habe-
at de persona cum qua peccavit. Et consu-
lo sacerdotibus curas, quod sint faciles ad
tales licentias concedendas: quod ex hoc
provenit duplex bonum. Unum est
quia exonerantur. Aliud est quia alij
apertius et melius ac securius confitentur
Sed non dicitur peccavit cum curato suo
tenet sibi confiteri. Dico quod cum vere-
cundia sit magna per satisfactionis et
illa non tantum verecundet de illo qui

est conscius sceleris quod de uno alio
mulier ista non debet confiteri illi: nec
ipse debet eam audire imo debet sibi dicitur
vade ad alium. tamen si confiteretur sibi et
ipse absolveret eam esset absoluta.
Sacerdos autem curat qui confite-
bit. Dico quod si quando sibi permittit cura
ipse peteret licentiam quod posset eligere co-
fessorem vel commissionem cure diceret sibi
episcopus ne ex hoc quod habes curam alio-
rum detrimentum anime tue pariaris
concedimus tibi quod possis eligere con-
fessorem idoneum qui te absolvere va-
leat esse multum securum tenetur ta-
men commaniter quod in commissione cu-
re tenetur talis licentia implicare alio co-
missio cure est sibi nociva. Sed non
quid ex hoc possunt confiteri simplici-
bus sacerdotibus: qui non habent au-
toritatem audiendi confessiones. Di-
co quod non de rigore iuris. Et est du-
plex ratio. Una quia iste non est mo-
dus dandi iurisdictionem ei qui alio non
habet. Alia quod licet curati sint licen-
tiam quod possint confiteri. tamen si non sunt licen-
tiam quod possunt eos audire: tamen credo
quod ex quo episcopi sciunt quod curati confitentur
illis: et ipsi absolvent et non prohibent imo dis-
simulat videtur eis dare tacite potestatem
audiendi et absolventi curatos. Nota
autem quod si aliquis sit in periculo mortis
et non posset haberi copia sacerdotis
potest et debet confiteri laico fidei et non
excoicatore: ita habetur de pe. di. i. quez
peniter de conse. di. iij. sanatum. Et
aug. Tanta est vis confessionis ut si
articulus necessitatis imminet et de-
est sacerdos: confiteatur proximo ita
tamen: quod talis confessio non est sacra-

et resit tibi illud quod est formale in sacro
scilicet potestas clavis: rone tamen bone vo-
luntatis quam pretendit in verecundia
quam incurrat absoluitur a deo et ille
quod audit confessionem tenetur orare pro
eo dicendo misereatur tui et si sciat vel
paternoster: ita tamen quod si cuadat piculum
tenetur iterum confiteri illi quod potest eus ab-
solvere.

De quibus est facienda confes-
sio. c. v.
e. Expedito quasi superficialiter cui
est confessio facienda: restat videtur
de quibus debet fieri. Et est sciendum
quod debet fieri de peccatis ita di. ps. Di-
xi confitebor adversus me in iniustitias
meas domino iniustitias dicitur. i. non iu-
sticias et in canonica Jacobi Confi-
temini alterutrum peccata vestra: non
bona vel virtutes sicut faciebat pha-
risens dicens: gratias ago tibi domine
quod non sum sicut ceteri homines forni-
catores adulteri: velut etiam hic pu-
blicanus: ieiunio bis in septimana: de-
cimas do omnium que possideo. debet
ergo fieri confessio de peccatis. No-
tandum autem quod peccatorum quedam
sunt venialia: quedam mortalia. Quam-
tum ad peccata venialia simpliciter lo-
quendo non sunt de necessitate con-
fitenda: cum enim de natura sua sint ve-
nialia quod etiam ipsum nomen importat:
possunt per se veniam consequi siue per
penitentiam anteriorem habendo: scilicet co-
nitionem in generali de ipsis siue per
exteriozem assumptam: sicut perper-
cussionem peccatoris et similia. Un-
de est notandum quod peccata venialia
multis modis remittuntur: etiam absque

confessione. Uno modo per percussio-
nem peccatoris. Alio modo per confes-
sionem generalem que fit in prima et
in complectorio et in principio missae.
Alio modo per benedictionem epi-
scopalem. Et idem credo non tamen
asserere de benedictione sacerdotis que
fit in fine missae. Alio modo per asper-
sionem aque benedictae: de conse. di.
iij. aquam salis aspersam benedicimus
ut ea conca aspersi sanctificentur.
Alio modo quando quis dicit devo-
te orationem dominicam. scilicet pater noster. et hoc
virtute illius verbi dimittit nobis de-
bita nostra. Alio modo ut dicitur aliq-
per ingressum ecclesie plecrate. Et telli-
go quod non ingreditur cam orationis. Alio modo
per devota susceptionem alicuius sacramenti
potissime sacri eucharistie: de conse. di.
ij. cum esse crimen. intelligo tamen quod di-
co sic vel sic venialia dimittit quando pro-
na non habet nisi peccata venialia quod si habet
mortalia nunquam sibi remitterentur ve-
nialia quousque mortalia essent dimis-
sa: quis autem peccata venialia quantum est
de natura sui non sunt de necessitate co-
fitenda tamen multum est congruum: ma-
xime viris perfectis sicut sunt religiosi
et prelati quod confiteantur quia pena eorum
multum minuitur virtute clavium.
Notandum tamen quod in casu con-
tingit quod homo tenetur confiteri pec-
cata venialia et hoc propter dubium sci-
licet quando dubitat probabiliter de
aliquo: utrum sit mortale vel veniale
Et quia si non peniteat de eo sicut de
mortali: discrimini se exponit: et ideo debet
confiteri sicut iaceret conscientia sua et iudicio
sacerdotis: relinquitur verum sit mortale vel ve-

niale: et confitendo sacerdoti quod non sit ni-
 mis pronus ad iudicandum esse pec-
 cata mortalia: sed potest dicere esse pec-
 catum et inducere hominem ad penitentiam
 et tunc etiam homo confitetur peccatum
 veniale propter ecclesiasticum statutum
 quod si non habet remedium proinde de ali-
 quo peccato mortali: quod cum ex statu-
 to ecclesie teneatur quibus confiteri infra quod
 dragmesima: talis teneatur confiteri: et cum
 non habeat peccata mortalia ideo quod con-
 fiteatur peccata venialia. Dicunt tamen alii
 qui quod sufficit quod presentet se sacerdoti
 dicens: domine ego non habeo conscien-
 tiam de aliquo peccato mortali: tamen
 presentio me vobis ut videatis meam
 conscientiam. Primum tamen puto securius.
 Tenendum est ergo non esse ne-
 cessarium confiteri peccata venialia sed
 quod talia sunt: est tamen multum utile et
 expediens ut teneatur quis ad confite-
 dum ea de bono et equo nisi in duobus
 casibus vel quia ligatur a conscientia
 scilicet quando dubitat utrum sit mortale vel ve-
 niale vel quod ligatur a constitutione eccle-
 siastica quod si non habeat mortalia que
 confiteatur. Quantum ad peccata mor-
 talia dico tamen manifesta que occulta te-
 netur quilibet distinxit et singulariter con-
 fiteri: et si exciderit a memoria sua te-
 netur laborare quantum poterit quod re-
 cordetur: quod autem teneatur confiteri pec-
 cata mortalia manifesta et confessio-
 ri pariter quod ad hoc quod sacerdos absoluat
 peccatores ideo quod sciant peccata ut de-
 cuius locum tenent: sed non possunt scire ut de
 us cuius locum tenent nisi dicatur in con-
 fessione: quod quantumcumque sit manifestum
 peccatum confessori debet sibi ipsum dice-

re in confessione. Unde sicut in foro iu-
 diciali non sufficit ut iudex sciat casum ut
 puara persona: imo oportet quod sciat eam ut
 iudex ita in foro penitentia non sufficit quod con-
 fessor sciat peccatum ut homo imo oportet quod
 sciat ipsum ut deus et quod dicatur sibi in
 confessione. Teneatur et confiteri pecca-
 ta que sunt occultata. Cum ratio est
 sicut in medico corporalis non potest
 dare salubre remedium nisi cognoscat
 infirmitatem ita confessor: qui est medi-
 cus anime nunquam potest imponere penitentiam
 salutarem nisi cognoscat peccatum non po-
 test autem cognoscere peccatum occultum
 nisi reveletur sibi in confessione: ideo er-
 go quod peccatum que sunt occultata con-
 fiteatur. Iustum est enim ut peccator qui non
 erubuit peccare in conspectu dei cui ni-
 hil potest occultari non erubescat peccatum
 confiteri homini: appet ergo quod peccata
 mortalia quecumque sunt sine ocula sine
 manifesta omnia et singula distinxit
 et singulariter sunt confitenda.

Sed nunquid circumstantie pecca-
 torum sunt confitende? Dicendum quod
 circumstantie peccatorum que sunt atten-
 dende in confessione in hoc sensu prin-
 cipaliter. Quis: quid: ubi: per quos: quotiens
 cur: quando: quibus: attendat anime
 medicamina dando. Quis: utrum ipse
 peccator sit masculus vel femina se-
 nex vel iuuenis: mobilis vel ignobilis
 liber vel servus: in dignitate vel offi-
 cio positus vel constitutus aut penitentem
 sane mentis vel insanus sciens vel igno-
 rans solutus vel coniugatus: claustra-
 li: clericus vel laicus: consanguineus
 affinis vel extraneus: christianus: be-
 reticus iudeus paganus: Quid utrum

commisit adulterium fornicationem
 vel stuprum: homicidium sacrilegium
 et similia. Item utrum illud quod per-
 petrauit sit enorme vel mediocre vel
 paruum. Item utrum sit manifestum
 vel occultum. Item utrum sit antiquum
 vel novum et similia. Ubi scilicet in lo-
 co prophanum an sacro in domo domi-
 ni vel alibi. Per quos: scilicet in mediato-
 res et inter nuncios: quia omnes tales
 faciunt participes criminis et damnatio-
 nis et ipse est reus pro peccatis eorum.
 Item per quos id est cum quibus et
 pro quibus et contra quos. Quotiens
 id est quotiens commisit adulterium
 vel fornicationem: et utrum unam vel
 plures: quotiens dixit proximo verba
 contumeliosa vel iniuriosa id est quo-
 tiens iteravit iniurias et similia vuln-
 erum enim iteratum tardius sanatur. Cur
 scilicet quali tentatione vel occasione
 hoc fecerit: et utrum prevenit ipsam
 tentationem vel occasionem vel fuerit
 prevenit ab ea. Item si sponte vel
 coacto et qua coactione conditionali
 videlicet an absoluta. Item utrum
 cupiditate an paupertate. Item utrum lu-
 do an nocendi animo et similia. Quo-
 modo id est de modo agendi et patien-
 di quod melius actu quam locutione
 scitur. Quando id est si tempore sa-
 cro: puta diebus festis quadragesi-
 ma vel diebus ieiuniorum vel alijs die-
 bus. Item si ante penitentiam aut
 post frangendo ipsam penitentiam.
 Item ergo circumstantie sunt que sunt
 in omni peccato attendende: quarum
 quedam respiciunt personam peccan-
 tis: sicut ista quis: quedam respiciunt

ipsum peccatum: et hoc vel quantum
 ad substantiam facti: et sic est quid: vel
 quantum ad modum agendi: et sic est
 quomodo vel quantum ad causam fi-
 nale et sic est cur: vel quantum ad cau-
 sas iuvantes et sic est per quos: vel quan-
 tum ad frequentiam actus et sic est quo-
 tiens. Quedam respiciunt tempus: et
 sic est quando quedam respiciunt lo-
 cum: et sic est ubi. Harum igitur cir-
 cumstantiarum quedam mutant spe-
 ciem peccati: sicut accipere rem alienam
 invito domino est peccatum furti: mo-
 do isti peccati addatur ista circumstantia
 ubi id est accipitur de loco sacro: iam
 mutatur species peccati quod non solum est fur-
 tus: imo est sacrilegium. Sicut cognoscere
 mulierem non suam est fornicatio: addatur
 ista circumstantia quod scilicet quod ista non
 sua sit coniugata: iam est adulterium vel
 quod sit virgo: iam est stuprum: vel quod sit co-
 sanguinea iam est incestus vel addatur
 ista circumstantia quod id est non cognoscat
 modo debito: iam mutat species: quod est peccatum
 contra naturam. Sicut inebriari de non sua non est
 peccatum mortale: addatur ista circumstantia
 scilicet quotiens: quod habet in usu quod inebri-
 et se: quod tunc est peccatum mortale.
 Similiter potest alium iniuriose et peccatum
 addatur ista circumstantia quis id est
 quod ille qui percutitur sit clericus: iam
 mutatur species: quia iam ibi est exco-
 municatio: et ita de alijs circumstantiis
 Quedam vero circumstantie non mutant
 speciem peccati: tamen aggravant peccatum
 Verbi gratia. Cognoscere solutus non
 suam est fornicatio: modo scilicet ad-
 datur ista circumstantia quando id est
 quod cognoscatur tempore sacro: licet non

mutetur spes peccati: tamen aggrauatur vel addatur ista circumstantia quid idest quod fornicator publice et manifeste: certe iam aggrauat peccatum et sic dicitur alijs criminibus vel circumstantijs. Quedam autem circumstantie alienant peccatum sicut percutere clericum est peccatum addatur ista circumstantia cur idest quod aliquis percutiat clericum iam minuitur peccatum, accipere rem alienam est peccatum: addatur ista circumstantia quando quod scilicet accipit eam tempore necessitatis: certe minuitur: et sic de alijs. Patet ergo quod circumstantiarum quedam mutant speciem peccati quedam aggrauant. Sed non mutant: quedam alienant. Modo dicitur circumstantijs mutantibus spem peccati: dicunt concorditer doctores quod sunt de necessitate confitende. Unde non sufficit dicere in confessione accipi rem alienam imo si accepta fuerit de loco sacro et quod exprimatut dicendo: accipi istud de ecclesia vel de tali loco. Non etiam sufficit dicere peccati cum muliere: imo oportet quod exprimatut utrum coniugata vel virgo vel consanguinea vel religiosa: et ita de alijs. De circumstantijs autem aggrauantibus sed non mutantibus peccatum est diuersitas inter doctores. Nam quidam dicunt quod tenentur confiteri de necessitate. Alij dicunt quod non de necessitate est tantum multum congruum et utile quod confiteantur: et hoc maxime viris pitis et intelligentibus et credo quod confessores debent interrogare de his circumstantijs: et potissime simplices de hoc tamen magis dicunt infra. De circumstantijs autem alienantibus dicunt doctores quod non debent confiteri nisi forte interrogarentur de eis. Ex dicitur per quod peccata tamen venialia que mortalia sunt confitenda. Que autem sunt peccata mortalia dicitur aliquando infra quod ageat de interrogationibus fidelis in confessione quod si poneret hic: oporteret iterum ponere ibi.

tibus dicunt doctores quod non debent confiteri nisi forte interrogarentur de eis. Ex dicitur per quod peccata tamen venialia que mortalia sunt confitenda. Que autem sunt peccata mortalia dicitur aliquando infra quod ageat de interrogationibus fidelis in confessione quod si poneret hic: oporteret iterum ponere ibi.

De additionibus quas debet habere confessio, c. vi.

Sciendum quod tibi est confessio moralium quod david per beta in secundo per penam ponit summarie additiones confessionis dicens. Dixi confitebor aduersus me iniustitias meas domino et tu remisisti impietatem peccati mei. ubi inuit quod confessio.

Primo dicitur esse premediata ideo dicitur dixi. i. in corde meo disposui.

Secundo dicitur esse aperta: non palliata: ideo dicitur confitebor. i. non palliabo.

Tertio dicitur esse accusatoria: ideo dicitur aduersus me. i. pro me non excusando nec defendendo me.

Quarto debet esse veracunda: ideo dicitur iniustitias. i. peccata de quibus homo verecundatur.

Quinto dicitur esse propria, ideo dicitur meas et non alienas.

Sexto debet esse meritoria: nam sequitur et tu remisisti impietatem peccati mei.

Ut autem magis particulariter procedamus notandum quod confessio ad hoc quod proficiat debet habere sedecim conditiones que continentur in his versibus. Sit simplex humilis confessio pura fidelis. Atque frequens: munda: discreta: libens verecunda. Fortis

et accusans: et sit parere parata. Dicitur ergo sit simplex. nam simplex dicitur quod sit sine plura. Unde confessio dicitur sine plura alicuius falsitatis dum non taceatur verum nec admisceatur falsum: et humilitatis cum. ubi Augustinus. Si humilitatis cum mentiris si non eras peccator: antequam mentiris mentiendo afficeris. Unde confitebis non celare quod fecerit nec dicere quod non fecerit: sed simpliciter et de plano narrare peccata sua: quod ut dicit sapiens qui ambulat simpliciter ambulat confidenter.

Secunda conditio est quod sit humilis talis fuit confessio illius publicani de quo dicitur in Luca quod non audebat oculos ad celum levare: sed percutiebat pectus suam dicens. Deus propitius esto mihi peccatori. et ideo recessit iustificatus: ideo dicit beatus Petrus. Humiliamini sub potenti manu dei: ut vos exaltet in tempore visitationis. quod ut dicit iob. Humiles spiritum suscipiat gloriam.

Tertia conditio est quod sit pura ut non fiat per ipsores: vel per vanam gloriam sed fiat pure et per deum: et non fiat timore seruili. i. timore pene inferni: sed timore filiali. i. timore offense diuine: sicut dicitur supra de contritione fiat et sine omni fictione. quod talis confessio est confessio lupi: de quo fabulose narratur quod semel confitebatur et confessor dicitur si bi. Pacis signa facis: aius tamen exprimo primum. quasi diceret. Licet pretendas contritionem et penam in facie: maliciam tamen retines in animo. Quarta conditio est ut sit fidelis. scilicet confitens que confessor sint in fide catholica. et fiat secundum doctrinam ecclesie: non secundum doctrinam hereticorum. ita et quod fiat sub spe venie: non sit

sicut confessio inde traditoris: quod postquam fuit optime confessus dicens. Peccaui tradens sanguinem iustum desperaui de venia: et abiens laqueo se suspendit. Probant ista de pe. di. i. que penitet et di. vi. qui vult. Quinta conditio est quod sit frequens. Quod dupliciter intellegendum est. Uno modo ut si frequenter cecideret per peccatum mortale frequenter resurgat per penam: et hoc dicitur de pe. di. i. repiunt. Septies in die cadit iustus et c. ad hoc instant perfidi. Alio modo ut et eadem peccata frequenter confiteatur. Unde Augustinus. Quanto confitebitur pluribus que turpitudinem criminis tanto facilius consequetur veniam remissionis de hoc tamen quod ad hoc tenet quis ageat infra quod ageat de iteratione confessionis.

Sexta conditio est quod sit nuda: quod non dicitur confiteri per nuntium vel per episcopum: sed viua voce: i. ore proprio principaliter ut qui per se peccauit per se erubescat. Iterum non dicitur confiteri verbis vel nominibus criminum palliatis: sed quolibet peccatum suum suo proprio nomine quantumcumque turpe exprimat honeste tamen. i. omnes circumstantias quantumcumque turpes et abominabiles exprimat ut sic tota sanies apostematis expellat. De circumstantijs quoque sint confitende habet supra. c. precedenti. Nota est quod mutus potest et dicitur confiteri per signa: et homo qui est alterius lingue et ideomaticus: ita quod si confessor non intelligeret eum dicitur confiteri per interpretes et interpretes ita tenentur tenere secreta confessionis sicut sacerdos.

Nota est quod si aliquis scribat peccata sua in charta ut melius recordentur de eis et legat coram sacerdote: bene facit

Septima conditio e q sit discreta
 vt. s. distincte r separatim confiteatur
 singula peccata sua non cofuse iuxta
 illud ps. Lauabo per singulas noctes
 lectum meum: lauabo inquit in pfessio
 ne per singulas noctes. i. per singula
 peccata lectum meum. i. conscientiaz
 meam. Item vt eligat perituz iudice
 Aug. Sacerdotes quere qui te sciat
 ligare r soluere. Et quare supra cui e
 facienda confessio. Octaua con-
 ditio est quod sit libes. i. voluntaria:
 vt no sit sicut confessio a doctis. q co-
 actus cofessus e r lapidatus: sed sicut
 confessio dextri latronis in cruce: licet
 enis dolere debeat pp peccata que co-
 misit debet tñ gaudere pp vitas quas
 recuperauit: vnde couenit dolorem r
 gaudium ee simul r semel in eodem
 subiecto ps. Secundu multitudinem
 dolorum meorum in corde meo consola-
 tiones tue lenificauerunt animam meam.
 Noua conditio e q sit verecunda.
 Cum magna verecundia debet pec-
 cator confiteri: r sic merebitur veniam
 Augu. Laborat mens patiendō eru-
 bescentiaz: r quoniaz verecundum ee
 est magna pena. qui erubescit p xpo
 fit dignus venia. de pe. di. i. quem pe-
 nitet: non tñ debet ee tanta verecun-
 dia q pp eā diuinitat dicere veritate.
 Unde sapiens. Ne confundaris pro
 aia tua dicere veritates: quoniam e con-
 fusio adducens peccatum: r est confusio
 adducens gloriam. Decima condi-
 tio e q sit integra. vt. s. dicat oia pec-
 cata: non diuidendo ea inter duos sa-
 cerdotes. sed oia dicat vni. nihil peni-
 tus dimittendo. Deus. n. summe bo-

Augustinus

Augustinus

Solut.

nus opus imperfectiois no nouit aut
 totum homine sanat aut nihil. versus
 de hoc. Summa dei pietas venia no
 dimidiabit. Aut nihil aut totu te pe-
 nitente dabit. Augu. Laueas ne ve-
 recundia ductus diuidas confessione
 Undecima conditio e q sit secreta
 tam ex parte cofiteris q ex parte con-
 fessoris. Ex parte cofiteris vt non p
 dicet peccata sua i plateis: ne alij scan-
 dalizentur in peccato suo. r ne sit de
 illis qui glorientur cum male fecerint
 Quomodo ergo debet esse secreta ex
 parte cofessoris dicitur infra qñ age-
 tur de sigillo confessionis. Duode-
 cima conditio e q sit lachrymabilis
 hoc dicit Hieremias. Per diem r no-
 ctem non des requiem tibi neqz tace-
 ant pupille oculi tui. Joannes criso-
 stomus. Lachryme lauant delictum
 q pudore confiteri. Et in veritate ma-
 gnum signum contritionis sunt la-
 chryme potissime in homine adulto.
 Nam in paruulo vel muliere non est
 multum curandum de lachrymis.
 Nam de mulieribus dicit Quidius
 Ut flerent oculos erudiere suos.
 Tertiadecima conditio e q sit accele-
 rata. i. festina: de ista conditioe requi-
 re supra. c. qñ e pfessio facienda.
 Quartadecima conditio e q sit for-
 tis exemplo beate marie magdalene
 que adeo fuit fortis in penitendo pro-
 pter amaram interius copulsionem q
 nullo pudore obstante publice fuit co-
 fessa turpitudinem suorum peccatorum.
 Sic peccator debet ee fortis in peni-
 tendo r confitendo r pro nullo retra-
 batur a confessione peccatorum: quia

Augustinus

3. dicitur
quidam
aug.

Quidam

scriptus e. fortis e. vt mors dilectio.
 Quintadecima conditio e q sit ac-
 cusatoria qd dicat se comisisse pecca-
 tum ex propria malicia accusando se forti-
 ter non pretendens excusationes in pec-
 catis sicut fecerunt primi parentes vñ
 sapiens iustus in principio accusator
 e sui venit amicus eius r inuestigabit
 eu: iste amicus e deus r nisi peccator
 mo accusat se coram isto amico. i. coram
 sacerdote dei vicario in futuro habe-
 bit multos accusatores. s. deū ppiam
 pficientia diaboli peccati r et totum
 mundu: q vt dicit sapiens pugnabit
 orbis terrarum p insensatos. Si autem
 mo accusat se deus excusabit eum.
 Sextadecima conditio e q sit parere
 parata. i. q sit obediens. Augu. ponat
 se penitens oio in prete iudicis r in iu-
 ditio sacerdotis mihi reseruas sibi vt
 oia eo iubente paratus sit facere. p re-
 cipienda vita aie quecuqz faceret pro
 euitanda corporis morte: r hoc auz te
 siderio: qz vitas recuperat infinita auz
 gaudium. n. d. s. facere immortalis futu-
 rus q faceret p differenda morte mo-
 riturus. R. ay mundus in summa sua
 addit alias duas condiciones: prima
 q sit propria vt. s. seipsus accusat r no
 alius. vnde ps. Deus vitam meam an-
 nunciaui tibi: vitas inquit meas non
 aliena. alias si crimē vel peccatu alte-
 rius pderet no ee criminis illius cor-
 rector. s. proditor vel de tractor: vnde
 nullus debet nominare alium in con-
 fessione nec sacerdos debet interroga-
 re de noie. Fallit aut istud vbi circum-
 stantia facti e talis: qd alter non pot
 cofiteri peccatum puta si co gnouit. ma-

Augustinus

Primum

trem filiam vel sorores. Quid autem r
 quomodo sit faciendū in facto isto dictū
 e supra. c. cui est facienda cofessio.
 Secunda conditio qua addit R. ay
 mundus e q sit morosa r no dicatur
 peccata in transactu sicut captores co-
 purat nummos: sed auz maturitate r
 mora r de liberatioe vt ex hoc atten-
 datur deuotio r maior habeat pccitio
 r verecundia. Cofiteat q penitens iuxta
 formā predictā r habita remissioe pec-
 catorum habebit premia beatorum.
 Capitulum septimum de iteratio-
 ne confessionis.
 Iacet vt dictū e supra multus
 l sit vtile r fructuosus frequēt
 pfiteri: aliquid tñ e necessariū
 Notadū ergo q doctores ponunt
 aliquos casus in quibus de necessita-
 te salutis est confessio iteranda.
 Primus e pp enormitates sceleris
 sicut qñ aliqz hz aliqz casus de quo
 cofessor suus no pot ee absolueri r re-
 mittit eu ad superiore tñ d. s. confessi-
 ones qua inferiori fecerat iterare supe-
 riori vt sciatur que pnia e ei imponen-
 da nisi forte superior comittere vices
 suas quantum ad illū casus inferiori p-
 batur iste casus. xxxiiij. q. ij. c. latozem
 extra de pe. r re. significauit.
 Secundus casus e pp ignorātiā
 cofessoris si. n. cofessor suus sit iper-
 tus r nesciat sibi iponere pniā pro
 peccatis pfessis d. s. eu remittere ad co-
 fessores peritum qui ei sciat impone-
 re pniā salutarē r ille tenetur pecca-
 ta prius cofessa iterū cofiteri isti. Un
 Augu. sacerdotem quere qui te sciat
 ligare r soluere.

Augustinus

Tertius casus ē pro p̄emptu satisfactionis vt qñ q̄s fuit p̄fessus de peccatis suis ⁊ p̄emptit facere p̄niaz sibi ip̄osita ⁊ recedit a me memoria q̄ fuit illa p̄nia teneſ itez confiteri illo eadez peccata si recordat de eis p̄batur ille casus de pe. di. iij. si ap̄s. Distinguentū ē tñ in isto casu: qz aut ille cōfiteatur eidē confessorī cui p̄mo fuerat cōfessus aut aliū. Si cōfiteat eidē confessorī si ille confessor recordat de peccatis sibi p̄mo p̄fessus nō teneſ nisi velit iterū cōfiteri illa sibi sed sufficit dicere, ego dñe fui p̄fessus vobis alias ⁊ vos recordamini de q̄bus ēt sciat qd ego p̄ēpti facere p̄niaz quā mibi i posuistis ⁊ nō recordo q̄ fuit ⁊ id venio ad vos vt mibi illā vel aliā iponatis. Si aut nō recordat credo qd teneatur sibi itez p̄fiteri: ⁊ idē dico si p̄fiteatur aliū. Quartus casus ē pp̄ maliciā fictionis qñ. s. aliquis scienter retinet aliq̄d peccatū mortale in cōfessione: qz illud q̄ retinuit ⁊ oia alia itez ⁊ cōfiteri. Et rō ē qz confessio p̄ma nō fuit facta in charitate cū ip̄e remaneret in peccato mortali: ergo ip̄osibile fuit alia peccata dimittere: si nō fuerūt dimissa ⁊ itez p̄fiteri: augustinus dñm inimicū oī criminoso: quō q̄ qui peccata referuat de alijs reciperet veniaz. de pe. di. iij. sunt plures. Nota tñ distinctionē positā i casu p̄cedenti qd si confiteatur eidē sacerdoti sufficit qd dicat qñ fui vobis confessus tenui maliciose peccatū. Et hoc si confessor recordet de alijs peccatis: si nō recordetur teneatur itez oia p̄fiteri: ⁊ idem dico si confiteatur aliū. Et quot in istis

quattuor casibus sit de necessitate cōfessio iteranda cōcordat oēs doctores. Sūt aut alijs casus i quibus doctores ad inuicem variantur. Primus casus est pp̄ peccati obliti recordationē

Secundus ē pp̄ peccati recidiuati onē dicit. n. aliqui doctores q̄ qñ recordat aliquis de aliquo peccato mortali q̄ nō fuerat p̄fessus vel qñ recidiuati aliq̄d peccatū q̄ an fuerat p̄fessus puta fuerat p̄fessus de adulterio ⁊ itez p̄mittit ⁊ p̄labit i adulterium itez teneſ oia peccata p̄ius confessa p̄fiteri. Et quātuz ad primū casuz ē rō qz aliter nō cēt cōfessio integra: quātuz aut ad secundū casuz ē rō istoz qz dicit q̄ oia peccata quantūcumqz p̄ius dimissa redeunt pp̄ ingratitudinē. Alij dicunt q̄ sufficit dicere in generali se alias peccasse ⁊ de nouo de hoc peccato recordatū fuisse vel de nouo hoc peccatū commisisse. Tertij dicunt quasi medio modo dicentes q̄ in p̄dictis duobus casibus peccata eiusdez generis iterū cōfiteri in speciali: peccata vero alterius generis sufficit cōfiteri i generali: verbi gr̄a. aliquis recordat mō se p̄mississe furtū si al̄s fuerat cōfessus de furto teneſ itez cōfiteri de eodē furto i speciali vt dicit prima opinio. De alijs vero peccatis sufficit p̄fiteri i generali vt dicit secūda opinio: ⁊ idem dico de recidiuo que istaz opinionuz sit verior: relinquo iudicio meliorum vt vnusquisqz eligat quam voluerit.

Magister godfrey. de fontanis magister in theologia parisiis in quodā suo quolibet addit vnuz aliū casuz. s. qñ aliquis confiteatur ⁊ non dolet nec

penitet de peccatis vel de peccato p̄terito nec proponit abstinere in futurum talis teneſ iterū confiteri. Et inter multas rōnes q̄s adducit p̄ hoc ē ista vna: qz in essentialiter ordinatis posterius nō p̄t cē sine p̄iozi. Et multo minus p̄t stare cū p̄terito p̄iozis sicut aliq̄s nō p̄t cōfirmari nisi p̄us sit baptizatus ⁊ baptismus ⁊ confirmatio hñt necessariū ordinē s̄ p̄terito ⁊ cōfessio hñt necessariū ordinē inter se quare ad hoc q̄ p̄fessio valeat hōi ⁊ qz cōtritio p̄cedat cōfessionē vel ad minus sit simul euz ea: sed in casu proposito cōtritio nō p̄cedit nec est simul cū confessione: imo eius oppositū ē simul cū confessione. s. delectatio ⁊ cōplacētia in peccato q̄re illa cōfessio nihil valuit: quare ⁊ qz iterū verū est q̄ frater Bernardus de gaualanto Baccalarius i theologia ⁊ quidam electus chamontēs i correctorio suo p̄ dicit magister godfrey. dicit q̄ talis nō teneatur itez cōfiteri de necessitate: sed teneſ tōneri de peccatis confessis fice ⁊ de ipsa fictione ⁊ virtute confessionis p̄ face ⁊ cōtritionis ⁊ penitentijs remittunt peccata sibi. Arguit ergo sic tantū valet ⁊ p̄t cōtritio in virtute confessionis facte qñ tuz valet ⁊ potest in virtute confessionis fiende: sed cōtritio in virtute confessionis fiende delet oia peccata vt tenet doctrina fidei: ⁊ in virtute confessionis iā facte. Confessio enim facta iam habuit existentiam realem.

Et ideo virtus eius p̄t operari melius quā illi cōfessionis q̄ nōdus fuit. Que istaz opinionū sit verior nescio

60
m̄ credo q̄ saltrijs talis teneſ p̄fiteri in generali sic. Confessus fui alias multa peccata de q̄bus nō penitebas nec p̄ponebā abstinere: sed mō cōteror de ipsis ⁊ susparatus facere p̄niam mibi iniunctaz nisi fecerit eā. Et credo qd si i speciali cōfiteret oia peccata bene faceret. ⁊ illud vt sentire R. aymūndus in sūma sua. Et rōnes eius vide supra in isto eodē. c. vbi quartus casus est.

Quo se debet habere sacerdos ad confessionem. c. viij.

Steno de p̄fessioe q̄ ⁊ q̄lis debet cē. Restat ostēdere de p̄fessore ⁊ p̄mo quō debeat

se habere ad confitentem. Circa qd notandū qd confessor ⁊ habere se gerere vicē spiritualis medici peccator vicē spiritualis egroti sicut. n. corporalis medicus accedēs ad egrotū p̄mo mulcet egrotū ⁊ cōpatit ei seu cōformat infirmo v̄bis blādīs salutem pollicet vt eger confidentius deregat morbi quāntitatē: doloris acerbiterem sic sacerdos quasi spiritualis medicus ad euz accedit peccator quasi spiritualis egrotus ⁊ peccatores verbis allicere blandimentis: mulcere vt facilius egrotus id est peccator deregat morbi quāntitates. i. peccatū: ⁊ ergo confessor peccatores monere ⁊ docere vt ad pedes eius sedeat humiliter nec pariat euz sedere de pari ⁊ si est mulier debet eam docere vt semper sedat ex trauerso nec respiciat sacerdos faciam mulieris: qz vt dicitur in Abacuch: facies mulieris ventus vrens nec etiam respiciat quencūqz confitentem in facie: quia audacius confi-

tebitur. Et inde pio ac dulci et suavi
alloquio debeat ipse inducere ad con-
fessionem et confessionem proponens
et ostendens beneficia que contulit si-
bi ipse potissime in passione quomodo
pro saluandis peccatoribus voluit
tantis dolorem sustinere. Iterum
quod ut ipse dixit non veni vocare iustos
sed peccatores, iterum ostendat ei quod
illi qui plus peccauerunt si bene peni-
tent postea magis diliguntur a deo
et magis exaltantur sic per david petro
paulo magdalena et latrone qui omnes
fuerunt maximi peccatores et quia be-
ne penituerunt de peccatis suis post-
modum fuerunt multum et singula-
riter exaltati a deo exponat. Etiam
dixisti misericordiam et pietatem cha-
ritatem et mansuetudinem quibus pa-
ratus est recipere peccatores suadeat
etiam sibi quod non verecundetur si-
bi confiteri: quia ipse peccator sicut
et ipse immo forte plus quam ipse et non
confiteatur sibi sicut homini: sed sicut
locum tenenti dei et ipse citius per-
mitteret se occidi quam reuelaret pec-
catum eius. Et si forte ex omnibus istis
peccator nolit confiteri proponat ei con-
fessor terrorem et penas inferni quod ma-
la sunt parata peccatoribus quam dure
deus punit eos qui volunt penitere
quam misericorditer parat penitenti-
tibus. Et istis omnibus expositis au-
diat simpliciter confessionem ipsius
caueatque sibi quod non spuat nec offen-
dat aliquod signum abominationis
quando cum peccator confiteatur
peccatum flagitiosum et enormem. Et
omnia audiat cum mansuetudine et

patientia.
Capitulum nonum de interrogatio-
nibus faciendis in confessione.
Quoniam quidam dicunt quod in
interrogationibus non sunt fiende
in confessione tamen quia eorum
dicum est plenus periculo propter sim-
plicitatem et verecundiam hominum;
ideo credo contrarium. scilicet quod sunt faci-
ende interrogaciones unde Augustinus
semper illum locum qui sine peccato
est primus in illis lapidem mittat ca-
ueat spiritualis iudex: quod sicut non com-
misit crimen nequie ita non careat
munere scientie: et non ut sciat agno-
scere quicquid debeat iudicare. Judi-
ciaria enim potestas hoc ex postulat ut
quod debet iudicare cognoscat. Dili-
gens ergo inquisitor subtilis inuesti-
gator sapienter et quasi astante interro-
get a peccatore quod forsitan ignorat vel
verecundia vellet occultare. Cognito
ergo crimine varietatis eius non du-
bitet inuestigare locum et tempus et
quibus cognitis assit benivolus para-
tus erigere et secum onus portare ha-
beat dulcedinem in affectione pietatis
in alterius crimine discretionem
in veritate hec et multa alia de mat-
ria ista ponuntur de pe. di. vi. qui vult
Grego. Clavis apertionis est sermo
correctionis quia interrogando et in-
crepando culpam detegat culpa quae
sepe nescit ipse etiam qui perpetravit
xliij. di. sic rector. Et ista sunt verbum
beati Job subtiliter est educendus de
sinu peccatoris obstericante manu-
id est industria confessoris coluber tor-
tuosus; viso ergo quod interrogaciones

C. Aug.

C. Grego.

sunt faciende in confessione viden-
dum est de quibus sunt faciende et quo
ordine. Notandum ergo quod inter-
rogaciones sunt faciende de peccatis
mortalibus et de circumstantiis eorum
dem: ut sciatur ergo de quibus sunt in-
terrogaciones faciende oportet scire
que sunt peccata mortalia.
Sciendum tamen quod peccatum
potest esse mortale dupliciter. Uno
modo ex natura sicut fornicari est pec-
catum mortale ex natura sua. Alio
modo aliquis actus potest esse pecca-
tum mortale ex intentione sicut can-
tare in ecclesia non est peccatum mor-
tale immo potest esse meritorium, sed can-
tare ut placeat mulieri et alliciat eam ad
peccandum est peccatum mortale. Et quod
intentiones humane sunt quasi infi-
nitae; ideo de his que sunt peccata ex in-
tentione non potest certa regula dari: lo-
quimur hic ergo de his que sunt pecca-
ta mortalia ex natura sua. Notan-
dum ergo quod omnes transgressiones pre-
ceptorum de calogi sunt peccata mor-
talia de quibus in dicitur in terra per-
tricula huius operis quando agatur de
decem preceptis legis. Quaedam et
mirantur ab apostolo ad romanum;
ut est idolatria; vitium contra naturam
iniquitas; malicia; fornicatio; auaricia;
nequitia; inuidia; homicidium; contem-
ptio; dolus; malignitas; susurratio; de-
tractio; contumelia; superbia; elatio;
intentio malorum; inobedientia; infi-
pientia; compositio; et istis adiungit
illos qui sunt sine affectione sine fe-
dere et sine misericordia et ista omnia
sunt peccata mortalia. per hoc quod

sequitur. scilicet quod qui talia agunt digni
sunt morte: nullus autem est dignus morte
nisi per peccatum mortali. Et omnia predicta
sunt peccata mortalia. Sed ut de pec-
catis mortalibus possit dari certa re-
gula. Notandum quod omnia peccata mor-
talia ad septem vitia capitalia redu-
cuntur que quidem septem vitia capitalia
continent in ista dictione saligia. vnde
notandum quod in ista dictione saligia sunt
septem species: et quales deseruit suo peccato
mortali: Nam per istas septem intel-
ligitur superbia. per a auaritia. per lux-
uria. per ira. per gula. per inuidia
per accidia. Unde versus. Dat se-
ptem vitia hec dicitio saligia.
Iste sunt septem male radices que
in terra deserta in via et in aquosa aia
rum omnium peccatorum de quibus ego
sum vnus radicanter et ex qualibet ea-
rum pullulant multi rami. vnde n. tradit
Grego. super Job. Et ista mala ra-
dice superbie oriuntur septem pessimi ra-
mi: inobedientia; incontinentia; hypo-
chresis; contentio; pertinacia; discordia
presumptio; De radice auaritie nascuntur
sex: proditio; fraus; fallacia; periu-
rium; iniquitas; misericordia cor-
dis obduratio. De infecta radice luxu-
rie nascuntur octo. scilicet cecitas mentis; in-
consideratio; inconstantia; precipita-
tio; amor sui; odium dei; amor presen-
tis seculi; horro: sine desperatio futuri
seculi. De pestifera radice ire pullu-
lant sex: furor; tumor; mentis contumelie;
clamor; indignatio; blasphemie.
De voraci radice gula nascuntur quatuor
scilicet incepta letitia; scurrilitas; immun-
dicia; multiloquium; ebrietas; sentium.

C. Grego.

De sicca radice inuidie germinantur
quinq; s. odii susurratio detractio exul
tatio i aduersis. primi afflicto i ppe
ris. De radice inqua accidie procedunt
ser. s. malitia rancor: pusillanimitas de
speratio torpor: erga precepta iactatio
mentis circa illicita. Iste igitur sunt
septē radices cū ramusculis suis q; in
vniuerso sūt. xliij. sic puraris septē
radicib; erunt i vniuerso qnquaginta
de quo qnquagenario dixit Elias p
pheta. Si scri; dei sup; descēdat ignis
de celo ⁊ deuoret te ⁊ quinquaginta
tuos ita ⁊ dicere cōfessor confitentib;
Si p q; hō sup; q; loco dei sup; descē
dat ignis de celo. i. ignis spūs sancti
descēdat in aīaz tuā ⁊ deuoret te ve
tere hōiez ⁊ quinquaginta tuos. i. illas
radices. Nūc q; vidēdū ē quō sacer
dos ⁊ interrogare de istis. Si. n. pec
cator vel p se vel p interrogationē sacer
dotis piteat de supbia: dicēdo pecca
ui peccato superbie sacerdos ⁊ interro
gare de mō dicēdo p quē modū fuisti
supbus fuisti vnq; iobediēs mādatis
maiorū tuorū sicut eccle vel plari vel
parēti vel dñi vel magistri ⁊ hoc fm
pditionē psone q; semp ⁊ inspici: ⁊ si
dicat qd sic interroget quib; mādatis
⁊ quō ⁊ quotiēs ⁊ qre ⁊ quā ⁊ vbi ⁊ q
circūstātie vt dictū ē supra sūt oibus
peccatis psideāde. Deinde interro
get iactasti te aliqui de bonis collatis
tibi a deo siue sint bone nature. sicut
sūt pulchritudo fortitudo aptitudo no
bilicas ⁊ similia siue sint bona form
ne sicut dimitie ⁊ denarij agrj possessi
ones: ⁊ alia bona spalia siue sint bo
na grē sicut sapiētia scā eloquētia vir

tutes ⁊ similia. ⁊ dicere fuisti vnquā
elatus i mēte tua vel gloriasti te vnq;
de pulchritudine fortitudine aptitudi
ne nobilitate diuinitis sapiētia scā elo
quētia ⁊ virtutibus ⁊ ceteris alijs bo
nis collatis tibi a deo ita q; nō humili
asti te corā deo p huiusmodi bonis
tibi collatis sicut ⁊ quāntū debuisti vl
credidisti ista habere exmerit; tuis ⁊
nō ex grā diuina vel pp ista credidi
sti plus valere q; alij. ita q; cōtemnes
dicta vel facta aliorū: ⁊ dedignareris
ē equalis eis si dicat q; sic interroget
quotiēs ⁊ quō. Deinde interroget ad
huc vt cōmēdaretis vl honoraretis p
alijs fuisti vnq; hypochrita ita q;
ostenderis exterius sanctitatē ⁊ bo
nitatē ⁊ iterius retrinēs maliciā ⁊ ini
q;itatē: ⁊ si dicat q; sic interroget quā
⁊ quō ⁊ sic de alijs. Deinde inter
roget eū nunqd q; non honorabaris
vel promouebaris pte alijs mouisti
vnquā cōtenticōes ⁊ discordias in ci
uitate vel in villa vel in societate vl
in collegio: ⁊ si dicat q; sic interroget
eū si mala fuerūt inde secuta ⁊ que:
q; oīum illoz ē ipse reus. Deinde i
terroget nunqd pp supbia tuā ne vi
dereris superari ab illis fuisti parti
nar; insustinendo cōtra veritates ⁊ iu
sticiam sniam tuā ⁊ consiliū tuū vel
verbus tuum. ⁊ si dicat quod sic inter
roget eum si aliquid damnum est in
de secutum. ⁊ si sic ipse tenetur
Deinde interroget euz presumpsi
sti vnq; facere q; exeres vires sta
tuz ⁊ pditionē tuā ⁊ tuoz. Et si dicat
q; sic interroget eū fuit ne aliquis le
sus vel dānificatus ex hoc q; si sic ipse

tenetur ⁊ ita poterit ista pessima radix
superbie euelli d; corde peccatoris. Eo
dem modo dicendū est de radice aua
ricie: quia si peccator per se vl ad iter
rogationem confiteat d; peccato auari
cie. Interroget euz de mō: dicendo fe
cisti vnq; fraudem vel falsiam vel di
xisti vnq; mendacius vel peiorasti in
emendo vel vendendo vl cōmittando
vel aliqū aliū d; cum faciēdo: ⁊ si di
cat q; sic interroget eum q; fraudē vel
falsiam: sed ipse non specificet sibi eā
Istud enim ē bndū p regula gnāli q;
in istis interrogationibus nō ⁊ d; d; se
dere confessor ad spālia peccata vl ad
spāles circūstāties peccatorum quia
forte multi post tales interrogationes
de inueneris peccoz que ipsi alias nesci
rēt cogitare: ⁊ ideo semper interroget i
gnāli dicēdo sicut dictū est: fecisti vn
q; fraudē vel falsiam ⁊c. Et si dicat
q; sic interroget quaz ⁊ quare ⁊ quib;
modis ⁊ contra quos ⁊ quotiens ⁊ in
quibus casibus. Deinde interroget eū
dimisisti vnq; ppter auariciam tuā i
plere septē opera misericordie ⁊ speci
ficet ea sibi dicendo vidisti vnq; ali
quē esurientē cui nō dedisti manduca
re ⁊ sic de alijs operibus misericordie:
de quibus dicitur infra in tertia pica
la: ⁊ si dicat q; sic interroget eum de
circūstātijs vt dictum est statim.
Circa etiā peccatum auaricie in
terroget euz de ludo: furto: rapina vsu
ra: de quibus dicit aliquid infra.
Sequitur de fetidissima radice lu
turie. Circa quam norandū est q; lu
turie septem sunt spēs. Prima ē fo

nicatio. Secūda adultiū. Tertia
stupr. Quarta icell;. Quinta ra
pe. Sexta sacrilegiū. Septima
peccū d; nām. Fornicatio est con
cubitus soluti cum soluta. Adulteriū
est alicui rbori violatio. Stuprā ē illi
cita defloratio virginū. Incestus est
affinium vel consanguinearū abusus.
Raptus est cū puella violenter d; do
mo patris extrahitur vt corrupta i vxo
rem vel concubinā habeat. Sacrile
giū vt hies umitur ē religiosoz vl re
ligiosarum vel promotorū ad sacros
ordines. Peccatum d; nāz fit multis
modis. Vno modo quādo nō serua
tur spēs: sicut quando fit euz iumēto: ⁊
istud vocat bestialitas ⁊ ⁊ hoc dicit
in lege moysi. Qui coierit cum quo
cumq; iumēto morte moriat. Alio
modo fit quando seruatur species: sed
nō sexus sicut masculus euz masculo
vel femina cū femina. Et istud vocat
pprie peccū sodomiticū: quia sodomi
te isto vitio laborabant. Alio mō
fit qū nō seruat vas debitum vel mo
dus debitus s; seruentur sexus sicut qū
vir aburitur vasculo mulieris vel quā
do non cognosciteas modo naturali.
Alio mō fit quando idē est agēs
⁊ patiens sicut quādo vir corumpit se
ipsum vel mulier seipsam ⁊ istud vo
catur peccatū mollicie. vnde dicit apo
stolus neq; molles in masculoz con
cubitozes regnum dei possidebunt.
Circa istud q; maledictum peccū
luxurie cautiissime ⁊ procedere sacer
dos in interrogando ita q; nō descen
dat nimis ad particularia. Quoniaz
frequēter cōpētū est tā viros q; mulie

res per nimis expressam nominationē
 et interrogationem criminum in pec-
 cata que nō nouerant incurrisse. An-
 de si peccator per se vel ad interroga-
 tiones sacerdotis dicat se peccasse pec-
 cato luxurie: sacerdos interroget eum
 utrum sit solutus et utrum peccauerit
 peccato fornicationis vel adulterij vel
 stupri vel incestus vel raptus vel sacri-
 legij vel peccati contra naturam et in-
 terroget eum si illa cum qua peccauit
 erat soluta uidua coniugata vel uirgo
 affinis vel consanguinea vel religio-
 sa et utrum habuit per uolentiam nec
 ne: et istud sufficit si confitens est per-
 sona intelligēs: sed si est persona sim-
 plex interroget utrum cognouerit mo-
 do naturali: non tamen descendendo
 ad particularia id est non interroget si
 cognouerit eam ante vel retro et sic de
 alijs: et interroget etiam de numero p-
 sonarum: et si cognouit unam vel plu-
 res nullo tamen modo interroget de
 nominibus personarum: interroget et
 de numero actuum et si semel vel bis uel
 plures de tpe. i. si tpe sacro uel nō sacro: et
 et de loco et etiam quali temptatiōe pec-
 cauerit et utrum preuenit temptatio-
 nem vel utrum fuerit preuentus ab ea
 et utrum peccauerit sponte an coactus
 et qua conditiōe an cōditiōali: an ab-
 soluta et utrum peccauerit ex libidine uel
 ex pauprate et istud habet locum potis-
 sime in mulieribus et ita de alijs q̄ ma-
 gistra rerum experientia docebit eum.
 Sed q̄ ista pessima radix luxurie ita
 extendit ramos suos q̄ etiam cooperit
 lectos lege matrimonij coniunctorum.
 Sciendum est q̄ peccato luxurie pōt

peccare homo multis modis etiā mor-
 taliter cum uxore sua q̄ modi trinent
 in istis uersibus. Quinq̄ modis pec-
 cat cum uxore maritus. Abutens tpe
 loco mente conditiōe modo. Tpe
 etiam si cognouit ea tempore menstru-
 orum quia si sciēt hoc faciat peccat
 mortaliter et in lege veteri mandabat
 interfici. Sed quid de muliere men-
 struata nōne peccat sicut uir. Dico q̄
 si uir tempore menstruosus petat debi-
 tum sibi reddi ab uxore ipsa debet q̄-
 tum potest persuadere ne petat dicen-
 do infirmam se esse nec esse paratā p-
 tunc ad opus illud non tamen debz se
 dicere esse in passione illa nisi consta-
 ret sibi de prudentia et discretionē uiri
 quia uir possit tantam abominatio-
 nem concipere contra eam quod dimit-
 teret eam. Sed si constaret sibi de di-
 scretione et prudentia uiri possit sibi re-
 uelare et si ipse uolet desistere reddat
 sibi debitum cum dolore et amaritudi-
 ne animi. Tempore si cognouit uxore
 tempore ieiuniorum uel dierum sā-
 ctorum uel dierum cōmunionis uel tē-
 pore puerperij non tamen credo q̄ sit i
 isto casu peccatum mortale dum tamē
 non transgrediatur limites matrimo-
 nij sicut dicitur statim licet sint monē-
 di q̄ tpe tali abstineant ab actu carna-
 li. Mente id est intentiōe circa q̄
 notandum q̄ quadruplici mente. i. in-
 tentiōe potest uir accedere ad uxores
 uno modo q̄ generet ex ea proles que
 sit ad seruitium et cultus dei. Alio mo-
 do ut reddat debitum quod ab eo exi-
 gitur: et sic cum tali mente accedat ad
 eam non peccat nec mortaliter nec ve-

nialiter: imo meretur dūmodo ibi ni-
 hil aliud contineatur. Alio modo q̄
 contrahitur concupiscentia carnalis et
 si talis concupiscentia manet infra li-
 mites matrimonij. q̄ nullo modo ac-
 cederet ad eam nisi esset uxor sua et est
 solum peccatum ueniale. Si autē ista
 concupiscentia carnis transgrediatur
 limites matrimonij: ita scilicet q̄ ac-
 cedat ad eam non solum sicut ad uxore-
 rem: sed sicut ad mulieres ita q̄ si ha-
 beret aliam ita in promptu sicut istas
 ita accederet ad eam: iam est peccatum
 mortale. Loco. i. si cognouit eam i ec-
 clesia uel cimiterio uel in alio loco sa-
 cro et i isto casu credo q̄ uxor peccat
 mortaliter. Cōditiōe. i. si cognouit
 eam cum conditiōe inhonestā et illicitā
 sicut uisum fuit supra quando age-
 bat de matrimonio. Mōdo id est
 si cognouit eam contra modum insti-
 tutum a natura et istud est grauissimū
 peccatum in uxore augu. Uxor qui est
 contra naturam execrabilis sit in me-
 renice: sed execrabilior in uxore. xxiij. q.
 v. adulteri. Secundum ergo ista sacer-
 dos poterit formare interrogationes
 suas de peccato luxurie circa uirum et
 uxorem: saluo tamen non q̄ descendat
 nimis ad particularia. Circa pecca-
 tum ire si peccator per se uel ad interro-
 gationem sacerdotis confiteat de eo:
 poterit interrogare sacerdos prop̄ irā
 blasphemias q̄ vnq̄ de deo uel de sacril-
 eius. Et si dicat q̄ sic interroget quo-
 modo quotiens: quare. et sic d̄ alijs cir-
 cūstantijs. Deinde interroget diristi
 vnq̄ propter iram uerba contumelio-
 sa pximo. Et si dicat q̄ sic interroget

que uerba et quare et quotiens et ubi et
 coram quibus. Interroget etiam si fu-
 it iniuriatus alicui propter iram percu-
 riendo uel uerberando cum. Et si di-
 cat q̄ sic interroget quis erat an cleri-
 cus uel laicus: religiosus uel secularis
 et sic de alijs circūstantijs persone.
 Interroget etiam quotiens iterauit i-
 urias et ubi et quare et sic de alijs cir-
 cūstantijs. Circa peccatum gula si
 peccator per se uel ad interrogationes
 sacerdotis confiteatur de peccato gula
 interroget sacerdos si propter gulam
 nunq̄ fregit ieiunia ecclesie: uel si co-
 medit carnes in eis quare et quotiens
 et si inebriauit se et si oportet in consue-
 tudine q̄ inebriet se et si propter ebi-
 etatem dixit uerba scurrilia et inhone-
 sta uel iniuriosa et quotiens dixit et q̄-
 bus et sic de alijs. Et nota quod se-
 cundū q̄ dicit Gregorius quinq̄ mo-
 dis peccat homo per gulam: et illi mo-
 di continentur in his uersib⁹. Cer-
 tum quinq̄ modis gula damnat edē-
 tem. Dum comedit nimium: dum
 edendi preuenit horam. Querit de-
 licias: parat escas deliciose. Aut
 sumit auidē q̄ non erat deliciosum.
 Et nota q̄ comedere multum uel
 ratione complexionis uel etatis uel la-
 boris non est peccatum dum tamē nō
 studio uel ardore uel auiditate luma-
 tur. Item preciositas moderata ma-
 gis in diuinitibus qui talibus uiri so-
 lent non est peccatū dū tñ modo nō su-
 maū nimis auidē: nec status suus ob-
 stet. Et quia facta ē mētiō de ebrietate
 nota q̄ ebrietas tribus modis dicit.
 Primo modo dicit pena et obliuio

menē: et ista nō ē peccatū. xv. q. i. sane.
 Secūdo modo dicit ebrietas frequē
 actio bibendi. hec vt ait aug. ē peccūm
 veniale: nisi sit assidua: qz tūc ē peccūm
 mortale: maxime si nouit vires vim et
 n̄ vult appōdere aquā. xv. di. c. criminis.
 Tertio mō dicit quedā dispositio
 mētis et studium ad inebriandū et ista
 est peccatum mortale. xv. di. an̄ oia.
 Circa peccūm inuidie si peccator cō
 fiteat d̄ peccō inuidie vel p se vel p ad
 interrogatōne sacerdotē: interroget sacer
 dos si placuit ei malū et dānū. primi
 et si displicuit sibi bonū vel cōmodū.
 Itē si vnq̄ ex inuidia detrahit sibi ip
 sō nēdo ei falsum crimē: vel bonū quod
 erat in eo diminuādo vel occultādo vel
 malū qd̄ erat in eo augmētādo: vel ill
 q̄ nō nouerāt manifestādo. Itē q̄tēs
 facit talia et q̄re et sic d̄ alijs circūstan
 tijs. Itē si portat odiū vel rancorē vel
 malā volūtātē. p̄rio et q̄re et sic d̄ alijs.
 Circa accidia interroget sacerdos si
 potuit multa bona facere q̄ nō fecit: di
 cere q̄ nō dixit: cogitare q̄ nō cogita
 uit: et multa alia vitare q̄ nō vitauit.
 Itē si ex negligētia omisit ire ad mis
 faz: ad sermonē et alia bona opa: et sic
 de alijs. Secūdo ḡ istā doctrinā sacer
 dos potit formare interrogatiōes suas
 qz in istis vnctio quā accepit a deo: et
 exp̄ientia docebūt eū magis q̄ aliqua
 lectio. Uex qz iuxta varietatē p̄sona
 rū variande sunt interrogatiōes: id̄ iux
 ta varietatē cōfiteatōis: id̄ iuxta
 riarē interrogatiōes. Un̄ si confitēs sit
 religiosus interroget de trib⁹ votis re
 gule. s. obediētia paup̄tate: et castitate.
 Interrogat eū de obseruatiōis regula

rib⁹ et potissime de duodecā abusioni
 bus claustrī quib⁹ frequēter religiōis
 status corūp̄it. Et sunt iste p̄zelanus
 negligēs. Discipulus iobediēs. Iuue
 nis ociosus. Senex obliu⁹. Adona
 chus curialis. Adonachus seu cano
 nic⁹ regularis caudic⁹. Habitu⁹ p̄cio
 sus. Lib⁹ exquilit⁹. Rumori claustrō
 Lis i caplo. Dissolutio i choro. Irre
 uerētia circa altarē. Et sic h̄z istas et h̄z
 alias obfuantias r̄lares p̄fessor d̄z et
 pōt formare interrogatiōes. Circa etiā
 clericos seculares faciēde sūt interroga
 tiōes de simonia: de negociatione et
 alijs q̄ p̄tinēt ad auariciā et si h̄z ad
 ministratiōes officiū vel b̄ficiū: interro
 get de dilapidatiōe bonorū vel si expē
 dit i malos vsus bona eccl̄ia. Itē
 vtz iter sit diuinis officijs et hōis ca
 nonicis vtrū portet coronā et habitū
 cōgruētē: vtz dicat p̄fecte et cōplete
 diuinū officiū. Itē interrogādi sūt d̄ lu
 xuria: d̄ venatiōe: de irregularitate
 et ludo aleaz: et si ēi sacris d̄ aduocatiōe
 et s̄ilib⁹ de qb⁹ sepi⁹ solēt peccare. Cir
 ca milites d̄ rapina. Circa p̄ncipes i
 terrogādū est d̄ iniustitia. Circa mer
 catorez et alios officiales artes mecha
 nicas exet ceteros d̄ fraude d̄ dolo d̄ mē
 datio d̄ p̄urio: de furto et s̄ilib⁹. Circa
 burgēses et ciues cōiter de vsuris: et de
 pignorib⁹. Circa rusticos et agricolas
 d̄ inuidia: de furto maxime circa deci
 mas et p̄micias tributa et census.
 Et est sciendū qz licet forma gnālī
 supra posita sit obfuaada in omnib⁹ tū
 fm̄ formā diuersaz p̄sonaz et officio
 rum studiosius et sp̄alibus: et circa spe
 cialia crimina iustitendū: et faci istis

interrogationibus si confitēs ē p̄sona
 simplex interroget euz sacerdos si sci
 at Pater noster: et Ave maria et cre
 do in deum: et si sciat se signare: et si ne
 scit instruat eū vel moneat eum qz ad
 sciat. Deinde interroget eum si tentat
 aliqua tentatione et qua et quō se ha
 beat in resistendo et doceat eum mōz
 resistendi. s. si tentat de superbia: cogi
 tet de humilitate filij dei qui humilia
 uit semetipsū factus obediens vsqz ad
 mortem: cogitet etiā de casu diaboli q̄
 propter superbiam suaz de paradiso ce
 cidit in infernum: et de angelo diaboli
 factus ē. Si tentetur de auaricia cogi
 tet de breuitate vite et instabilitate et va
 nitate mundi: et qz nihil secum aspor
 tabit de omnibus diuitijs suis. Si te
 netur de luxuria cogitet de morte et q̄li
 ter erit caro post mortem cogitet etiā
 de penis inferni et gaudijs paradisi et
 multa alia debet eis ostendere et doce
 re. Hoc facto intelligat et repetat ge
 nerali cōfessionē suā dicens. Amice tu
 fuisti p̄fessus peccā ista et ostēdat ei gra
 uitatē peccatorū increpando eū dure et
 ducēdo ad lachrymas et comp̄sitiones
 et contritiōē: et adhuc multū valet si
 sacerdos ostendat multū dolorosum et
 lachrymabile peccatorū sicut legit de
 b̄to Ambrosio: qz quādo aliquis cō
 fitebatur sibi: lapsum suum ita amare
 flebat quod confitentez quantumcūqz
 obstinatum ad fletum et lachrymas p
 uocabat sic debet facere sacerdos: vt
 sic peccator h̄c cūdia ductus ad lachry
 mas inuiterur vt lachryme admonen
 tis lachrymas ex̄c̄rent penitentē: et id̄
 sumopere caueat sacerdos qz non adu

letur alicui in confessione imo quan
 tumcūqz sit magna vel vere. iuda per
 sona increpet et corrigat eā dure: caueat
 tū ne nimis exasperet: vel qz nō sit ni
 mis dūm̄ verbo. Sed si peccator vult
 b̄n̄ penitere: pmittit sibi veniaz d̄ pec
 caris ita qz peccator semp̄ recedat cō
 solatus ab eo. Et istis recte peractis:
 faciat sibi confessionem generalē mo
 nens qz si recorderur de aliquo pecca
 to mortali reuertatur ad confessiones:
 et sic imposita penitētia absoluat eū i
 nomie d̄ni: ita tū qz si sit ex̄cōicat⁹ ma
 iori ex̄cōicatione nullo modo absol
 uat eum donec sit ab ex̄cōicatione ab
 solutus. Sed qz fm̄ cōmunem doctri
 nam quibz b̄n̄s curam aiarū pōt absol
 uere a minori ex̄cōicatione: id̄ anteq̄
 p̄cedat absolutionem de peccatis ab
 soluat euz ab illa ex̄cōmunicatione di
 cens. auctoritate dei mi cōmissa absol
 uo te a vinculo ex̄cōmunicationis qz si
 icurristi per aliquam participationē
 ex̄cōmunicat⁹: et postea absoluat euz
 a peccatis oblitis et confessis. Sz
 ponatur aliquis sacerdos habet aliq̄s
 parrochianos surdos vel mutos vel ce
 cos vel furiosos vel demonicos: et for
 te scit istos esse in peccato mortali: qd̄
 faciet de istis: si enim moneat surdum
 ad penitentiam non prodest quia:
 non audit: si mutum non potest confi
 teri: et si aliquis talium: est ce⁹ nō po
 test videre signum nec mutus etiā po
 test legere si sibi scribatur. furiosus n̄
 est capax rationis: nec etiā demonia
 cus. Dico qz sacerdos debet facere pos
 se suum vt inducat eos ad penitentia
 et contritiōē h̄z qz est possibile. s. ver

bis vel scripturis miribus vel signis et
omnibus alijs modis quibus poterit
Et si non potest orat ad dominum et faciat ora
re populum suum ut deus illustret cor
da eorum penitentiam et cum nihil omi
serit de contritionibus non sperabit sibi
Quo autem se debet habere sacerdos ad
firmum quod amittit loquatur et non potest profiteri vi
de de pre. i. tractatu de eucharistia .c. ix.
De parte clauum et effectu confessio
nis .c. p.

Tria supra cum de effectu peni
tionis ageret: dicitur quod peccata
in penitione dimittuntur dubium
epistole quod dimittit sacerdos virtute cla
uui in absolutione cum non dimittat cul
pa quod illa ut dicitur est dimittit in penitio
ne necesse est pena quod adhuc postquam est ab
solutus remanet obligatus ad penam.

Circa istam materiam istud vult mihi dice
re. Iste .n. quod accedit ad confessionem aut
est peccatus aut non. Si est peccatus penitens
tunc de virtute penitionis remittit sibi
peccata: ita quod antequam accedat ad confessionem
munda est a culpa. Si autem non est peccatus
tunc de virtute confessionis ista ipsa
penitio redimitur ad peccata: ita quod de at
terio virtute contritionis sit contritio et vir
tute confessionis remittitur sibi pecca
tum quantum ad culpam. Notan
dum tamen quod quando dicitur peccata in con
tritione dimitti intelligendum est tunc
dimittit peccatum: non contritionem vel
confessionem. Unde Ambrosius et ponit de pe
di. i. Num dei peccata dimittit. et aug.
et ponit de pse. di. iij. Nemo tollit peccata
nisi solus christus qui est agnus tollens peccata
mundi tollit autem et dimittit quod facta sunt
et adiuuandone fiat et produciendo ad vi

tam ubi fieri non potest: quod autem de solus
christus non excludit patres et spiritum sanctum: quia
diuisa sunt opera trinitatis: et istud verum est
quod ad opera que sunt a terra. Quid ergo fa
ciunt ibi clauis et absolutio sacerdotis. Di
cendum quod dicitur aliquid quod de munda aiaz
a macula culpe et sacerdos absoluit eam
a vinculo pene eterne: fateor quod non in
telligo istos non .n. video quod aliquid post
quam munda est a macula culpe mortalis
sit obligatus pene eterne cum ista pe
na non debeat nisi peccato mortali.
Si ergo de munda aiaz et penitione a
culpa mortali absoluit eam et persequens
a vinculo pene eterne. Et ideo dicitur aliquid
quod quis penitenti contritione dimittatur et
penitentiam ad culpam et penitentiam ad reatum pene
eterne: tamen peccator adhuc remanet obliga
tus ad duo. scilicet ad penitentiam peccatorum et ad
aliquam satisfactionem pro peccato facien
dam: et ideo sacerdos virtute clauum ab
solutum eum a vinculo quo tenebat ad
confessionem et ligat eum ad satisfactio
nem et sic dicitur sacerdos soluere et liga
re virtute clauum quibus verum sit quod peccator
sit obligatus ad illa duo. non video tamen
quod secundum viam istorum forme absolutionis sa
cramentalis possint bene significare. non .n. di
cit sacerdos absoluo te a confessione: sed
dicit absoluo te a peccatis tuis ergo hoc ista
viam est quod aliquo modo absoluat
eum a peccato: et ideo dicunt aliqui quod pec
cator per peccatum non solum est ob
ligatus deo quem offendit: tamen etiam
ecclesie cui peccando se subtrahit: et ideo
quibus in contritione reconciliatur deo:
adhuc remanet reconciliandus eccle
sie et reconciliatur ecclesie in confes
sione confitendo. scilicet illi qui est rector ecclesie.

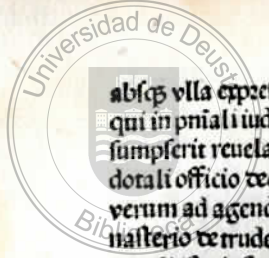
Et licet istud sit verum: non tamen videtur suffi
cere: cum clauis non solum se extendat
ad soluendum vel ligandum in terris;
imo et in celis dicere pro quodcumque liga
ueris super terram etc. Et ideo dicunt
aliqui quod sacerdos virtute clauum non
facit aliquid nisi solum ostensue. vnde
dicitur quod absoluit. i. absolutus ostendit
vnde quoniam dicit absoluo te: est sensus abso
lutum ostendo te. Et isti videntur fun
dare dictum suum in auctoritate Am
broisii. dicens sacerdos quidem offi
cium suum exhibet: sed nullius pote
statis iura exercet. Sed dictum isto
rum parum videtur attribuere clau
ibus. Et verbum Ambrosii. intendendum
est quod sacerdos nullius potestatis iura
exercet auctoritative: sed tantum mini
straliter. Et ideo dicunt alij quod sacer
dos virtute clauum absoluit a culpa
si inuenit eam dummodo confitens non
ponat obicem et absoluit a pena pur
gatorii cui peccator erat obligatus non
eam relaxando sed commutando et hoc
sub conditione scilicet si explet penam
iniunctam: ita quod si penitentia iniuncta
est condigna absoluitur a tota pena pur
gatorii si non est condigna non absol
uitur a tota: sed a tanta. Et ideo si mo
riamur expleta penam indignam non punie
mur in purgatorio. Si autem penitentia
non fuerit indigna: vel si fuit et non imple
uit eam in vita ista: complebit eam in
purgatorio: et ista opinio videtur mihi
rationabilis. Alij dicunt quod cum omne
peccatum mortale sit offensiuum diuine bo
nitatis que est infinita debita pena
pro mortali est infinita. Et per conse
quens actibus vel viribus vestris im

proportionabilis: virtute autem clauum sit
proportionabilis nobis in quantum vir
tute clauum conat confitenti passio christi
quod dat efficaciam omnibus sacramentis
et quod fuit sufficiens ad satisfaciendum pro
peccatis totius mundi vnde secundum hanc
viam virtutis clauum est quod virtute ea
rum conatur confitenti passio christi cui
ius virtute potest satisfaciendum pro
peccatis quod non faciebat ante: vnde cre
do quod unum pater noster impositum in
penitentia a sacerdote est efficacius ad
satisfaciendum pro peccatis. quam si ali
quis diceret centum milia per seipsum:
quia illud habet efficaciam a passione
christi illa a merito dicentis et ista opinio
est multum rationalis.

De sigillo confessionis .c. xi.

Confessionis sigillum dicitur esse
c. ita secretum quod nullo modo nul
lo pacto pro nullare debet frangi
imo sacerdos deberet ante sustinere quam
cumque penam etiam mortem quam re
uelaret confessiones nec verbo nec scri
pto nec nutu nec signo. Et de hoc dicit
Gregorius et habetur de peni. dist. vi.
sacerdos. vbi dicitur sic sacerdos an
te omnia caueat ne de his que ei con
fiteatur peccata sua alicui recitet quod
ei confessus est non propinquis nec
extraneis neque quod absit pro ali
quo scandalo: nam si hoc fecerit depo
natur et omnibus diebus vite sue igno
miniosus peregrinando pergat. Item
de peni. et remi. caplo omnis vniuersus
secus. Laucat omnino sacerdos ne ser
bo aut signo aut alio cuiusmodi pro
dat aliquatenus peccatum: sed si pen
dentiori consilio indigerit illud caute

Gregorius

absq[ue] vlla expressione requirat: quin
qui in p[ri]ncipali iudicio sibi detectum p[er]
sumpserit reuelari non solum a sacer-
dotali officio decernimus suspensum
verum ad agendum p[ri]ncipaz in arto mo-
nasterio de rudendum. Ita q[ue] in de-
cretali illa instruitur confessor: de hoc
quid agere debeat: & a quo caueat.

Si enim sacerdoti in confessione
occurrat casus super quo n[on] possit be-
ne consulere: debet super hoc c[on]sulere
peritiozem se: vt quid agere debeat vi-
deat: sed sub qua forma reuelabit isti
peccatus q[ue] alter confessus est sibi: cre-
do q[ue] sub ista si talis casus accideret
quid est & faciendum vel si aliquis c[on]-
fiteretur de isto peccato quid esset sibi
consulendum non autem vt credo de-
bet dicere ego audiui istud in c[on]fessio-
ne: quia dicendo sic mentiretur: quia
ipse non audiuit vt ipse: imo vt vica-
rius & tenens locum dei & multo min[us]
debet dicere quidam confessus est mi-
hi istud: quia dicendo sic in generali
& implicite reuelat confessionem: & et
quia confessio fuit facta deo & non sibi
nisi vt locum tenenti dei. Sed po-
ne sacerdos super crimen q[ue] audiuit i
confessione inducitur in testem com-
pellitur iurare quid faciet si dicat reue-
lat confessionem si negat perimur.
Dico q[ue] si solum sciat per confessione[m]
ipse debet iurare se n[on] scire de mate-
ria illa super qua interrogatur: nec per-
iurat: quia ipse nihil scit quauis enim
sciat illud crimen fuisse sibi confessus:
nescit tamen vtrum confitens i c[on]fite-
do dixerit verum vel falsum. Et t[ame]n n[on]
potest iurare se nihil scire. Sed quid

si iudex erit cauilosus & interrogabit
eum per iuramentum vtrius audiuerit
aliquid de crimine illo de quo agitur:
dicendum q[ue] iurare non ligat eum ad
dicendum aliquid de materia ista: cu[m]
enim iuramentum non fuerit inuen-
tum vt esset vinculum iniquitatis: vt
extra de iurando. in. c. quanto. In
nullo q[ue] sit contra mandatum dei est
obligatus scilicet contra illud non fal-
sum testimonium dices nullum iura-
mentum obligat ad hoc. vnde talis li-
cite iurare potest se nihil audiuisse & i-
telligat q[uo]d nihil audiuit vt homo vel
per modum quo debeat testificari.

Uterius pone sacerdos per confes-
sionem sciat aliquem hereticum in par-
rochia sua vel alibi qui alios inducit
ad heresim q[uo]d faciet iste sacerdos ray-
mundus in summa sua videtur dicere i
isto casu confessionem posse reuelari
& ratio sua est q[ue] talis non seruat fide[m]
cum sit hereticus & infidelis: ideo ta-
li fides non est adhibenda. xxiiij. q. ii.
noli. Salua tamen reuerentia Ray-
mundi magis videtur mihi consona
equitati opinio alia quam etiam ides
Raymundus recitat. s. q[ue] sacerdos n[on]
debet reuelare confessiones istius: sed
d[icit] adire ep[iscopu]m vel iquisitor[em] & dicere cu-
stodi & vigila super oues tuas: q[ue] lup[us]
est in grege. Et q[uo]d dicit Raymund[us]
cu[m] iste sit infidelis fides n[on] est ei ser-
uanda: dico q[ue] non reuelando ita con-
fessionem non seruatur fides homini:
sed deo qui fidelis est in omnibus v[er]is
Sed nunquid confitens potest licen-
tiare confessor[em] q[ue] dicat illa que di-
xit sibi in confessione. Dico q[ue] confi-

Raym.
Raym.

tens bene potest facere quod illa que
p[ro]fessor scit vt deus sciat vt h[omo] dicen-
do. s. extra p[ro]fessionem illa que dixit tibi
in p[ro]fessione & sic c[on]fessor poterit illa
dicere et quo audiuit ea extra c[on]fessi-
one[m]. Sed nunquid sufficit q[ue] p[ro]fiteus
dicat p[ro]fessor: Ego do vobis licentia[m]
q[ue] dicat ea q[ue] dixi vobis i p[ro]fessione: vl-
oz q[ue] replicet sibi o[mn]ia extra p[ro]fessiones
aliqui doctores dicunt q[ue] sufficit q[ue] li-
centiet p[ro]fessionem. D[omi]n[us] t[ame]n Durandus
dicit in quarto suo q[ue] n[on] sufficit: imo
tenetur o[mn]ia replicare sibi extra p[ro]fessio-
nem: & r[ati]o sua que occurrit qu[am] ad n[un]c
est ista. Quia in istis que sunt de ne-
cessitate facti: nullus p[otes]t disp[en]sare nec
est papa: de quo magis videtur: sed re-
tere secretu[m] est de necessitate p[ro]fessio-
sacralis vt diffuse p[ro]bat: i[tem] nullus p[otes]t
p[ro] hoc disp[en]sare: v[er]o nullus p[otes]t licen-
ciare q[ue] ea que sciunt in c[on]fessione re-
uelentur. I[tem] ad hoc q[ue] reuelent[ur] o[mn]ia q[uo]d
sciant aliter qua[m] p[ro]fessiones. Ex his
p[ro]p[ter] q[ue] si aliq[ui]s sciat aliquid p[ro] c[on]fessio-
nez et aliter qua[m] p[ro]fessionem p[otes]t illud
reuelare & super illo testificari eo mo-
do quod scit extra confessionem.

Indy

Notand[um] et q[ue] sigilluz confessio-
nis directe & principaliter respicit pec-
cata: vt p[ro]p[ter] ex decretali o[mn]is v[er]iusq[ue] se-
rus: vbi d[icit] caueat o[mn]is sacerdos ne ver-
bo aut signo aut quouis alio mo-
do peccatu[m] ex c[on]sequenti t[ame]n & ex qua-
dam congruitate respicit illa & bec de
confessione sufficiant.

Tractatus tertius sc[ilicet] de partis de
confessione.
e Expeditis per dei gra[ti]a dua-
bus partibus p[ri]ncipaliter: c[on]tinu[ati]o

.s. & c[on]fessione: de tertia. s. de satisfati-
one agendum est: circa quam consi-
deranda sunt sex.

Primo quid est satisfactio & in qui-
bus consistit.

Secundo de elemosyna q[ue] est p[ri]ma
pars satisfactio[n]is.

Tertio de ieiunio q[ue] est sc[ilicet] p[ri]ma pars.

Quarto de oratione q[ue] est tertia pars.

Quinto de m[en]sura satisfactio[n]is. i.
q[ue] p[ri]ma e[st] ponenda p[ro] vno quoq[ue] p[ro]p[ter]o.

Sexto v[er]o vnus possit satisfacere
p[ro] alio.

Quid est satisfactio & in quib[us]
consistit. c. i.

Satisfactio s[ecundum] Grego[ri]o[m] e[st] pec-
cator[um] cas[us] excidere & eaz[um] sug-
gestionib[us] additu[m] n[on] indul-
gere. ita q[ue] in diffinitio[n]e ista tangun-
tur duo q[ue] debent e[ss]e in o[mn]i v[er]a satisfactio[n]e
sicut. n. bona & p[ro]p[ter]ta medicina d[icitur] e[ss]e
curatiua infirmitatis p[ro]terite & p[ro]terua-
tiua respectu futur[um]. ita satisfactio d[icitur] e[ss]e
in remedi[um] peccati p[ro]teriti & in caute-
laz futuri. Pr[imo] t[ame]n t[ame]n cu[m] d[icitur] peccato-
ruz causas excidere. S[ecundum] cu[m] d[icitur] eaz[um]
suggestionib[us] r[ati]o. Q[ui] et medicina si
sit c[on]ueniens d[icitur] e[ss]e appropriata infirmi-
tati & ordinari directe p[ro] infirmitatez
teste beato Hieronymo qui dicit me-
d[ic]ina q[ue] dicit medicina cuilibet morbo e[st] ad-
hibenda n[on] n[isi] sanat oculu[m] q[uo]d sanat cal-
caneu[m] & h[ic] q[ue] dicit beatus Joannes
in p[ri]ma canonica sua. De q[ue] e[st] i[n] mun-
do aut e[st] concupiscencia carnis aut concu-
piscencia oculor[um] aut supbia vite: & vult
dicere q[ue] tres radices sunt o[mn]iu[m] pecca-
to[rum]. i. Auaricia q[ue] dat[ur] intelli[gi] per
hoc q[ue] dicit concupiscencia oculor[um]

S. Gregorius

S. Hieronymus

S. Joannes

Luxuria que datur intelligi p hoc qd dicit concupiscētia carnis: supbia que datur intelligi p hoc qd dicit supbia vi re: circa q̄ illas tres radices peccatorū ordinant tres pres satisfactōis .i. elemosyna q̄ ordinat q̄ auariciāz. Zeurūz q̄ ordinat q̄ luxuriā. Oratio q̄ ordinat q̄ supbiā. ⁊ sic sūt tres pres satisfactōis .i. elemosyna ieiunius ⁊ orō: ⁊ de illis trib⁹ p ordinez ē agendu ⁊ primo de elemosyna.

De elemosyna. c. ij.

Icet varina ⁊ diuersa de virtute elemosyne a sc̄is ⁊ doctoribus sint scripta tū ille sanctus Thobias oīa breui stilo seu sermone pprehendit dicens: elemosyna aīaz amote ⁊ peccato liberat ⁊ n̄ patiet eā ire in tenebris. Elemosyna autē ē triplex. Prima cōsistit in cordis contritiōe q̄n̄ .i. aliquis se offert sacrificiū deo de quo d̄ in ps̄. Sacrificiū deo sp̄s cōtribulatus cor contritus ⁊ humilitatum deus nō dispities: ⁊ de ista elemosyna dicit sapiēs miserere a te tue placēs deo ⁊ elemosyna sic dicta non ē pars satisfactōis: imo ē pars integralis pnie pmissa satisfactōni: prout d̄ q̄ pnie sunt tres partes. .i. cōtritiō confessio ⁊ satisfactio. Alia est elemosyna que consistit in cōpassiōne proximi inquantū cōparimur alienis miseris sicut nostris. Et de ista dicit Job ab initio pualuit me cū miseratio ⁊ ab utero matris egressa est meatus. Tertia consistit in largitione manuali: q̄n̄ .i. aliquis exhibet alicui aliqd̄ t̄pale subsidiū pp̄ deū ⁊ de ista intēdimus hic. Et de hac dicit salua

tor i luca: date elemosynas ⁊ ecce oīa mūda sunt vobis. Et Ambro. pace moxētē fame ⁊ nisi paucis occidisti. Et sub ista elemosyna continent sepre opere misericordie de quibus videtur intertia partitula: sed quātū ad nunc circa elemosynam considerāda sunt quattuor. Primo de quo d̄ fieri elemosyna. Secundo quis pōt facere elemosyna. Tertio cui debet dari elemosyna. Quarto quō d̄ fieri.

De quo d̄ fieri elemosyna.

Imissa illa distincōe ⁊ necessario ⁊ supfluo q̄ ab aliq̄bus doctoribus fit dicendū q̄ in hoc p̄cordār doctores cēs q̄ de alieno nec de illicito acq̄sitis nō pōt fieri elemosyna. Uti Thobias ostendens filio suo de quo eēt elemosyna faciēda dicit honora dñm de tua sub stātia: ⁊ tua dicit ⁊ nō de aliena. Et Greg. nō ē purāda elemosyna si pauperibus dispense qd̄ ex illicitis reb⁹ acquirif. Notādū ergo circa hoc q̄ illicitum acq̄situs potest eē trib⁹ modis: sunt enim quedam illicite acq̄sita in quibus non transferuntur dominū in accipientem vt in rapina ⁊ furto sunt alia in quibus transferuntur dominū ⁊ nō p̄petit repetitio vt i pecunia vel in rebus acq̄sitis ex bistriati: vel meretratio. In primis duobus casibus .i. q̄n̄ non transferuntur dominū vel si transferuntur competit repetitio non potest fieri elemosyna sed p̄cise debet restitui iuxta modum q̄ ponitur infra. vnde de acq̄sitis furto: rapina: yfura: symonia: non pōt fieri elemosyna. In tertio autē casu. .i. cum

C. Ambro.

Thobias

C. Greg.

transferuntur dñm ⁊ non competere peritio. .i. in acq̄sitis ex bistriati vel meretratio de illis pōt fieri elemosyna: hac distincōe approbat Ambro. ruij. q. v. nō sane in fine. Sed nunqd̄ ex his q̄ acquirunt ludo aleē vel rapillozū vel quocumq̄ alio ludo pōt fieri elemosyna: dicendū q̄ intelligo hoc q̄n̄ loquor de ludo nō d̄ ludo qui sit causa solatiū vel recreationis: q̄ talis ludus non est licitus solus q̄ sit honestus ⁊ debitis circumstantiis inuestitus: sed loquor de ludo qui sit causa cupiditatis qui est oīo ⁊ simpliciter: ⁊ illicitus cum in eo concurrant multa peccata:

Primo ē ibi desiderū lucrandi: ecce cupiditas q̄ ē radix oīum maloz.

Secūdo ē ibi voluntas spoliandi proximum ecce rapina.

Tertio ē ibi yfura marina. .i. p̄ xij. non solum in anno vel in mense sed eodem die.

Quarto multiplicant ibi mēdatia ⁊ verba iocosa ⁊ vana.

Quinto est ibi blasphemias ecce heresis.

Sexto ē ibi corruptio multiplex p̄ simoz qui ludū aspiciunt.

Septimo ē ibi scādalu bonoz.

Octavo contemptus p̄hibitionis sancte matris ecclesie.

Nono ē ibi amissio ipis ⁊ alioz bonoz q̄ illo tpe tenet hō facere. Et q̄ bus oibus p̄ quātūz peccant qui tali bus ludis vacant: ⁊ de pena clericorum qui talibus ludis vacant legitur in canonibus ap̄ozum. xvj. di. c. i. vbi dicitur. Si eps̄ aut presbyter aut dia

C. Ambro.

conus aleē aut ebrietati deservies aut desinat aut certe dānet subdiaconus aut lector aut cantor similia faciens aut desinat aut cōmunionē p̄uict: p̄ ergo qd̄ illud q̄ in ludo acquirunt illicite acquirunt. Sed nūqd̄ pōt repeti: dicunt aliqui doctores q̄ nō: s̄ ille qui lucratus ē: d̄ illud dare pauperibus. ar. ruij. q. v. non sane cū em̄ turpitudine vertatur ex parte vtriusq̄ melior est cōditio possidentis. Alij dicūt ⁊ fere quasi cēs doctores canoniste q̄ potest repeti ⁊ p̄batur de aleatorib⁹ le. vltima in fine. Et dicit greca constitutio q̄ vsq̄ ad quinquaginta annos pōt repeti ⁊ fm̄ illos de acq̄sitis in ludo non pōt fieri elemosyna. R. aymundus ⁊ concordat cū eo Thobias ⁊ quasi cēs theologi dicūt q̄ distinguendū est: q̄ aut aliquis luit voluntarie ⁊ ex cupiditate non coactus p̄ aliquē ⁊ tunc si amisit nō potest repetere q̄ amisit: sed ille qui lucratus est tenetur illud dare pauperibus: aut tenetur restituere in iudicio aīe: aut luxit attractatus p̄ viz vel per importunitatē alterius: ⁊ tunc si amisit pōt repetere q̄ amisit si lucratus ē nō tenetur restituere: sed d̄ q̄ lucratus ē pauperibus erogare istam sententiā probant per multa iura ⁊ est satis consona rationi ⁊ equitati.

Nota tū q̄ sūt aliq̄ psone q̄b⁹ idi stice tenet q̄s restituē i iudicio q̄cqd̄ lucrat⁹ ē ab eis i ludo: vt furiosi. pd̄igi: pupilli minores. xvj. annis mente rapiti: furdi: ceci: murti: ⁊ q̄ morbo p̄petuo laborant: q̄ tales rebus suis sup̄esse nō possunt: ideo dātur eis turores

R. aymundus

et curatores idem videt de monachis
et ceteris religiosis et filii familias qui
non habent peculium castrense vel quasi castren-
se et uxores qui non habent res parafernales: et
et administratores rerum ecclesiasticarum
qui pauperum sunt et sibi non cum tales pe-
cunie administratio multiplex ratione
reperitur et facti si culpabilis et vitiosa resti-
tuenda est: non dico ei qui amisit causa i ludo. Si
tutori vel curatori vel domino vel marito
vel patri vel monasterio vel ecclesie.

Quis potest facere elemosynam.

Elemosyna potest facere quicumque
est sui iuris et habet dominium vel ad-
ministratio aliquorum bono-
rum temporalium. Nunquam ergo monachus
vel alius alia persona religiosa potest face-
re elemosynam: dico quod talis persona aut
habet administratioem aut non habet: si habet
potest et dicitur: imo quicquid superest in necessita-
tibus ecclesie et causis pijs est extendendum
dicere beato Bernardo bona ecclesiarum
pauperum sunt. et quicquid a ministris ecclesie
propter vicium et vestitum retinetur totum est sa-
cilegium et rapina. Si non habet admini-
strationem credo saluo meliori iudicio
nec potest nec debet facere elemosynam nisi
de prelati sui petita licentia et obrenta.
Monachus. non potest macerare et viri-
litates monasterii sui nisi de precepto
abbatis. xvi. q. i. monachi. de con. di.
v. non dicitur. Et hoc intelligo nisi ille qui
diger elemosyna sit in extrema neces-
sitate constitutus. id est diget ad mortem: quod
in isto casu debet sibi dare elemosynam si
potest. esto et quod planis expresse inhibe-
ret sibi quod talis casus non tenet ex pre-
cepto dei subuenire. primo iuxta illud
Ambrosio. pasce fame morientem. et et i

tali casu omnia sunt commissa. xvi. di. sunt hi.
Nota tamen quod si monachus non habet
administratioem ex precepto abbatis va-
dat ad aliquam peregrinationem vel ad
studium: sine aliqua distinctione potest da-
re elemosynam: nam corpus quod pro se dedit
sibi licentiam statim scholis vel cuncti
ad peregrinationem vel sibi dedisse licen-
tiam faciendi omnia que honeste scholares et
peregrini solent facere: ita tamen quod mode-
rate faciat: quibus. non debet confirmare mori-
bus illorum inter quos vivit. Sed nunquam
uxor potest facere elemosynas sine licentia
viri. Dicendum quod si uxores habent parafer-
nales. id est proprias propter dotem sic dicitur a pe-
ra quod est iuxta et fama quod est dos quasi iuxta
dotem: de illis et iuxta marito potest face-
re elemosynam. c. de pacis que hac lege. de
rebus et viri: sicut de pane et de vino et
alijs que probato et bona ac laudabili
more solent ad dispensationem uxoris pro-
tinere potest facere elemosynam modera-
te tamen et secundum facultatem viri maioris vel
minoris indigentiam vel multitudinem
pauperum: et debet sibi formare conscientiam
quod non displiceat marito in corde: et si
quicumque prohibuit sibi ore: solent et mari-
ti facere uxoribus tales prohibitionem
vel non retrahant eas a toto: sed ab ex-
cessu quem suspicatur eas facturam: si
haberent habeas nimis laxas: potest etiam
formare conscientiam ex qualitate et mi-
seria pauperis: cogitans quod si maritus
illum videret omnibus modis placeret ei quod
fieret sibi elemosynam sed si omnino et prece-
se dicat sibi conscientiam quod viro displiceat
deponat illam conscientiam si potest et si non potest
non det sed doleat: quod non potest dare. Et
sic intelligo illud. c. xxxij. q. v. quod deo

ubi dicitur quod cum scandalo viri non debet
facere elemosynam. Et illud intellige
nisi petens sit in extrema necessitate com-
munitus: quod tunc repede debet dare aliter
peccaret. Et dixi de rebus viri intelligo
de rebus dotalibus. nam rerum dotalium illi-
bitum dominium penes virum. c. de rei ve-
dote. ancilla. c. de iure dicitur in rebus
Dominus autem alber. dicit quod si mulier lu-
crofa. id est ex officio suo lucrata: et quod non
habeat bona parafernales de eo quod lu-
crata potest absque mandato et consensu vi-
ri facere elemosynas: filius et famili-
as non potest facere elemosynam de rebus
patris sine eius licentia et mandato
nisi supponat quod placeret patri sicut dixi
supra de uxore. Et hoc intellige nisi ta-
lis filius habeat peculium castrense vel quasi
castrense: de tali. non. peculio potest facere
elemosynam et iuxta pre. dicit quod dicitur do-
ctor albinus. et habet. xlv. di. c. tria sunt quod
tria sunt genera elemosynarum. scilicet una corpo-
ralis egeni dare quicquid poteris. Alte-
ra spiritualis dimittere a quo lesus fue-
ris. Tertia delinquentes corrigere et er-
rantes reducere in viam veritatis. De
causis castrensis est quod acquisiuit ex mi-
liria. De illis quasi castrensis est quod ac-
quisiuit ex scia vel alio artificio bone-
sto intellige et nisi videat pauperem
in extrema necessitate constitutum. De fi-
lio et existente ad peregrinationem vel
existente in studio intellige sicut dixi
supra de monacho et multo minus ser-
uus vel ancilla potest facere elemosynam
de rebus domini nisi forte fuerit eis com-
missa administratio bonorum domus:
quod tamen potest facere moderate si sciret
quod domino non displiceret.

Cui debet dari elemosyna.

Elemosyna non debet dari nisi
e indigenti et habet sonat nomine ele-
mosyne. Di. n. elemosyna habet
quod dicit Eberhardus ab elois quod est
misereri et moies quod est aqua quasi mise-
rosus. id est indigentium aqua. hoc autem qui
petunt elemosynam: quidam petunt quasi
ex debito: sicut religiosi mendicantes
qui predicant et celebrant per quod die bene facti
tribus suis: et isti dominum preciant eos bene
istud officium sunt omnibus alijs preferre
dicitur: et dicunt ista petere quasi ex debito:
quod non solum dantur eis temporalia. imo etiam
spiritualia accipiunt ab eis. unde in persona
talium dicit apostolus. Si spiritualia vobis se-
minamus non est mirum si temporalia vestra
meramus. Alii petunt tantum pro vite sue
sustentatione sicut isti pauperes qui me-
dicant: et in isto casu aut homo potest
omnibus dare aut non potest. si potest
omnibus dare debet dare omnibus absque aliquo
distinctione: et ad hoc inducunt exempla
Abraam et Loth qui quoniam omnes indiffe-
renter recipiebant hospitium. Angelos
repperunt. si. n. aliquos repellerent et
in hoc casu ait. Joannes christofostomus
Quiescamus ab hac turba et nefan-
da aut diabolica curiositate. scilicet discer-
nendi inter pauperem et pauperem non
ex vita eorum quos accipis vel quibus
das mercedem tibi retributurus est de
us: sed ex voluntate et bonificetia
multa ex misericordia et bonitate. xlvj.
di. quiescamus. Item Grego. xi.
q. iij. quoniam in fine: ubi dicitur quod etiam
excommunicato danda est elemosy-
na: hoc intellige tam de excommunico

casto q̄ te quolibet alio notorio peccato q̄ intelligendū ē nisi saturitate cibi negligenter iustitiam facere et fierent deterioros q̄ in tali casu non ē eis fida elemosyna vt dicit Augu. et ponit. v. q. v. c. nō ois. et hoc intelligas nisi ciuriant ad mortē: tunc enī q̄nq̄ negligēt iustitiā debet pasci nisi forte iudex secularis damnasset eos pp scelera sua ad morienduz fame. In secūdo casu vbi nō pōt dare oibus posito q̄ omnes equaliter indigeāt. dicit Ambro. ix. cōsideranda eē. s. fidelē cām: lo cū: tps: modum: necessitudinē: sanguinis p̄pinq̄uitate: etate: debilitatē: cōditiones siue nobilitatē. Fideles q̄ fidelis est preferendus infideli cām q̄ si duo tenentur capi vnus propter culpā et alius sine culpa iste eēt preferendus alij. Loaz q̄ captus siue detentus in carcere est preferendus illi qui potest ire libere quocūq̄ vult.

Tempore q̄ si vnus est in tpe persecutionis est preferendus illi qui nullam persecutionem patitur. Admodum vt non totum vni det nec simul effundant opes: sed discrete dispensentur nisi forte aliquis ex toto velit relinquere mundum. Necessitudinem vt magis indigens minus indigent preferatur. Sanguinis p̄pinq̄uitatem vt p̄pinq̄us preferat extraneo. Etatem q̄ senes sunt iuuenibus preferendi. Debilitatē vt infirmus preferatur sano et debilis forti. Nobilitatē vt nobilis preferatur ignobili et istud totum intelligendū est ceteris paribus: talis enī

conditio posset eē ex vna parte q̄ reformaretur pactus in contrarium.

Sed pone quidā habet patrem infidelem qui indiget etiā elemosyna et extraneus fidelis indigeret. elemosyna: ipse non pōt subuenire vtriq̄ sed vni tantū cui subueniet patri infideli aut extraneo fideli: in isto casu dicitur aliqui: q̄ pater infidelis ē preferendus extraneo fideli in exhibitione nutrimenti: sed extraneus fidelis est preferendus patri infideli in delectatōe. ar. xxx. di. c. i. Et fundat ista opinio supra illud preceptū bonoz patrez tuū et hoc intelligit si equaliter indigeāt. Si enim extraneus indigeat ad mortem et pater non extraneus eēt preferendus patri. Alij dicunt e contra. s. q̄ vni extranei sunt malis p̄pinq̄us p̄ferēdi quis istoz verius dicat lectoris iudici relinquatur.

Quo d̄ fieri elemosyna. **Uia** fm philosophū i et b̄ q̄ cis modus iponit septē a cui q̄ intellige de spē moris.

Primo n. sufficit facere bonū nisi bene fiat. vnde precepit dñs moysi iuste q̄d iustum est exequeris: ideo ad hoc q̄d elemosyna sit meritoria requiritur q̄ debito modo fiat. vnde debet fieri elemosyna grātiter siue letantur. Tñ apostolus qui tribuit in bylaritate non ex tristitia aut ex necessitate: bylarem. n. dotarem diligit deus.

Secundo debet fieri latenter. vñ saluator: cū facit elemosynā noli aū te tuba canere sicut byppodrite facit et seq̄t te autē facere elemosynā nesciat sinistra tua q̄d faciat dextera tua.

Tertio debet fieri abundanter et b̄ fm facultates dantes. Unde Thobias filij si multum tibi fuerit abundanter tribue: si autem eriguum: illud eriguum impartire illud.

Quarto prudenter vt fiat fm formaz traditam. c. prudenti.

Quinto d̄ fieri cū intentione recta: vt. s. fiat pp deum non ad vanam gloriam. Unde sic ait Grego. vnde celum mereri poterat non ventū transitorij fauoris querat.

De ieiunio. c. iij.

Secunda pars satisfacionis ē ieiunius de quo d̄ i Thobias: bona ē elemosyna cū ieiunio. Notādū tñ q̄ triplex ē ieiunium. Primum est abstinentia corporis abo materialī.

Secundum est afflictionis a gaudio temporalī.

Tertium ē abstinere a peccato mortali: et hoc triplici ieiunio debemus castigare iuuenis nostrum parum enī proficit ieiunare a cibo: nisi ieiunetur a peccato. Unde Isaias quare ieiunamus et nō asperisti: humiliamus animas nostras et nescisti: loquitur i personā ieiunantium in peccato mortali: et subdit respensionē in p̄sona dei. Ecce ad lites et cōtentiones ieiunat et parcitis pugno ipie et sequitur nūqd tale est ieiunium q̄ elegi. quasi dicat q̄ non inuio istud dissolue colligationes impietatis: solue fasciculos deprimentes: et oē onus peccati dirumpere: frange esurienti panem et egenos vagosq̄ induc in domum tuam: cum videris nudum coperi eum: et carnem

tuam ne despereris.

Et est notandum q̄ dominus instruit ieiunius in paradiso: sed postea sanctificauit in deserto: quando ieiunauit quadraginta diebus et quadraginta noctibus. Ad hoc autē q̄ ieiunium sit meritorium quattuor d̄ ipm cōcomitari. s. largitas: letitia: boza: et mensura. De largitate dicit Hiero. q̄ manducaturus eras si non ieiunares da pauperibus vt ieiunium tuum sit saturitas anime tue: non marisupij lucrum. et Grego. illud ieiunius deus approbat q̄ ad eum manus elemosynaz leuar: idem illud q̄ tibi trabis alteri largire: vt vnde caro tua affligit inde indigentis proximi caro releuet.

De letitia dicit rps cum ieiunatis non eritis sicut byppodrite tristes: exterminant enim facies suas vt appareant hominibus ieiunantes.

De tertia. s. de boza. Notādū q̄ boza comedēdi in diebus ieiuniorum ē boza nona vel circa: ita tñ q̄ h̄ q̄ dicit Thomas in quarto mo non o3 in spicere albralabuz: sed sufficit q̄ non anticipetur nimis notabiliter boza vñ legitur in primo regu: q̄ Ionathas qui anticipauit bozam adiudicatus fuit mortis.

De quarto. s. de mensura. Notādū q̄ ieiunans d̄ comedere multum sobrie. vñ dicit beatus Petrus Gorbij estote: et sobrietatis ista attenditur tā in q̄litate cibi q̄ in quantitate.

In qualitate q̄des vt nō comedat cibaria phibita sicut carnes vel lacticia et sil: nō q̄rant cibaria exq̄sita vt exq̄sita mō parata. vide de b̄ supra

scilicet suggestiue delectariue: consensu: ita ipsius peccati tres sunt dicitur. scilicet peccatum in corde: in opere: et in consuetudine: ita quod peccatum in opere est grauius quam in corde: sed grauissimum est in consuetudine. **¶** In istis tres dicitur intelliguntur per tres mortuos quos christus legit suscitasse. scilicet filiam archidiaconi filium vidue et lazarium et puellam suscitauit in tombo ecce peccatum cogitatio: pueri in porta ciuitatis ecce peccatum in operatio: lazarium quatuordecim annis in monumento ecce peccatum consuetudinis puellam suscitauit tantum verbum: puerus verbo et motu: lazarium vero verbo et lacrymis ad ostendendum quod maior pena est imponenda pro peccato operationis quam pro cogitationis: sed multo maior pro peccato consuetudinis. **¶** Alio modo potest attendi grauitas inter diuersa peccata: ita tamen quod sunt eiusdem generis sicut dixit Augustinus de peccatis luxurie dicens adulterij malum: vnicuius fornicatione: videtur ab incestu: peius est cum matre quam cum aliena uxore concubere: sed hoc peius pessimum quod contra naturam fit. **¶** Tertio modo potest attendi grauitas in peccato: et hoc inter diuersa peccata: diuersorum generum sicut dicit Augustinus quod grauius est homicidium quam adulterium. xxxiii. q. ii. sed quod verius et vltius peccatum quod directe committitur contra deum sicut idolatria: heresis: blasphemia: et similia sunt grauiora alijs: et hoc magis dicitur in tertia precepti quod agere de decem preceptis. **¶** Vltimo quod est gradus in peccatis. **¶** Videndum est quod si habet sacerdos circa ipsius peccata. **¶** Circa quod sciendum est quod omnes sententia doctorum tenent quod omnes penitentia sunt arbitraria. id est arbitraria. a. c. d. d. t. a.

raide et hoc considerat criminis spiritus et qualitate. Item plene dignitate: officio: paupertate: infirmitate: siue debilitate: complexionis: siue consuetudine: fornicitate: laudymis: deuotionis: religionis: regionis: et ipis qualitate: necnon in omnibus alijs circumstantijs supra positjs. unde Leo papa ipa plenitudinis habita moderatione constituta sunt tuo iudicio pro diuersorum animos prospereris esse deuotos. **¶** Item in octaua synodo de hoc sic posuit in iudicio eorum qui presunt vel quanto reposit: vel quasi modo penitere debet qui delinquit. xxvi. q. vii. tempora hoc: si hoc idem dicit Hieronymus de pe. di. i. mensuram. ut autem magis particulariter sciant simplices sacerdotes quomodo in impositione sententiarum procedere debeant. **¶** Notandum quod regulariter pro perituro: adulterio: fornicatione: homicidio voluntario: et ceteris criminibus capitalibus est septemnis penitentia imponenda: hoc duplici ratione. vna est quia deus precepit mariam uxorem moysi lepra perfusam per quas intelligitur lepra cuiuslibet peccati mortalis septem diebus egredi extra castra. et post emundationem redire ad castra hoc ratio ponit. xxxiii. q. ii. hoc ipsum et secundum hoc pro die intelligimus annum iuxta verbum domini dicentis per prophetam diem pro anno dedi tibi. **¶** Alia ratio est ut sicut pro peccatis mortale peccator amittit septiformem gratiam spiritus sancti ita pro peccatis septemnem eam recuperet. **¶** Notandum autem quod hoc videtur est pro huiusmodi criminibus sic imponenda pena septemnis

tamen magis minus aspa dicitur imponi pro ut maioritas vel minoritas criminis peccatis ceteris circumstantijs hoc exposuit ut in sequentibus apperbit. **¶** Sunt namque plures casus pro quibus propter peccatum dignitate vel peccati enormitate imponitur maior pena vel etiam ex varijs causis minor. **¶** Nam presbyter si fornicationem fecerit debet agere penam decem annorum secundum formam traditam. di. lxxxij. presbyter et illud intelligunt quidam de simplici fornicatione. **¶** Alij vero forte et verius dicitur in casu vel de adulterio: ut puta quia cognouit consanguineam vel affinem vel coniugatam. **¶** Item si presbyter cognouit filiam suam spirituale quam baptizauit vel carnaliter confessione auduit: vel in confirmatione tenuit vel de sacro fonte leuauit debet agere penam. xii. annorum et etiam debet deponi. et hoc si crimen est manifestum. **¶** Et si sit episcopus peniteat. xv. annos et ipsa debet derelinquere res suas pauperibus et in monasterio deo usque ad mortem seruire. xxx. q. i. si quis sacerdos. **¶** Item qui cognouit moniales debet agere penam. x. annos et ipsa sicut fornicationem. xvi. q. i. de filia deuota. **¶** Item maritima debet penitere. x. annos secundum formam satis aspa positam xxxiii. q. ii. admonere. **¶** Notandum est quod parentibus in quorum lectis inueniunt filium mortuum: iste ex cuius culpa contingit si sit solutus inducit debet ut intrat monasterium eiusdem episcopi ubi peccata sua penam deplorat penam: si tamen non poterit ad hoc propter carnis fragilitatem induci concedenda est ei licentia contrahendi matrimonium: imposita sibi grauius pena in seculo remanenti sicut non debet induci in

gredi monasterium. **¶** In alijs autem duobus casibus quorum vnum est si aliter coniugatus viuit nisi forte coniunx vellet simpliciter ingredi. **¶** Alius casus est si habet paruos filios a quibus non potest recedere nisi aliquis timens deum sine suspicionem filios educaret si autem nescieter illud acciderit pura quia negligenter collocauerat secus in lecto et in mane inuenit cum extrinsecum debet agere ut dicunt aliqui doctores penam trium annorum quorum vnus sit in pane et aqua. et de his qui filios occiderunt c. iij. et iij. q. i. consuluisti. **¶** Pro homicidio casuali imponenda est penitentia. v. annos. quoniam culpa peccati casum abs nulla nisi forte ad cautelam lxx. d. bis vero et duobus capit sequentibus et credo quod idem iudicium est in homicidio necessario. **¶** De ista materia vide in tertia parte in tractatu de x. preceptis. **¶** De vitio sodomitico quibus sit detestabile patet per Augustinum dicentem quod longe maius crimen est quam cognoscere matrem etiam per penam sodomitis inflicta qui igne et sulphure de celo missis perierunt istud etiam peccatum clamatur spiritualiter vindicta ad dominum. vñ in geneisy dicitur clamor sodomorum et gomozorum venit ad me. quod ut ait Augustinus pro istud peccatum violat societatem quam nobis debet esse cum deo cum eadem natura cuius ipse est auctor libidinis pro: sitate polluitur. xxxij. q. vii. flagitia. **¶** De isto etiam peccato dicitur idem Augustinus videns deus in humana natura tantum nephas contra naturam fieri. forte desijt incarnari et infinita mala de isto nephando crimine possunt dici. **¶** Et notante ma-

refrictiois q̄ non solum a ctus: sed eti-
am ipsa p̄solario os loquentis: aures
audientium ipsa q̄ quodam modo pol-
luit elementa. Et istud male cogitat
hispani pueri enim in amabilis exi-
tes ⁊ etiam mulieres: verecundia mu-
liebz postposita: illud neplādū ⁊ exe-
crabile verbum quod castellam nomi-
nant omnibus suis verbis immiscēt.
Ex quo vt dicitur est: os loquentis: au-
res audientium ⁊ ipsa etiam elemen-
ta polluantur: vnde labia talium obe-
rent cum ferro candenti cauterizari.
Unde credo q̄ pro huiusmodi neplā
dissimo crimine grauissima pena sit
inungenda: multa alia crimina ponū-
tur i diuersis caplis: in corpe decretorū
p̄ q̄b̄ ⁊ maior p̄nia q̄ p̄ sepe nūl i ponē
da q̄ obmitto hic. Quia talia crimi-
na de iure ⁊ consuetudine seruantur iu-
dicio episcoporū: quos credo talia in-
ra melius me scire cum etiam quia in-
distincte credo omnes penitencias ho-
die esse arbitrarias. i. arbitrio sacro-
dotis taxandas pensatis p̄riticē ⁊ con-
ditione peccatoris ⁊ omnib⁹ alijs cir-
cūstantijs: vñ tanta posse esse p̄ritio
cōfidentis q̄ p̄ maximo peccato eēt ei
modica: imo nulla p̄nia i ponenda. Si
aut fecit dñs Clemens quartus q̄ cum
quadam die eētare romam: quedam
mulier que de remot⁹ p̄nb⁹ venerat: ac-
cessit ad eum portans vni⁹ puerū p̄nū
i brachijs ⁊ voce magna cū magnis la-
crymis clamauit p̄ scē miserere, mei
peccatoris ⁊ da mihi p̄niam q̄ habui
istum puerum que porto a filio meo ⁊
papa coram omnibus absoluit eam
ipoluitq̄ penitencias q̄ ieiunaret feri-

as sextas p̄ annum in pane ⁊ aqua: ⁊
mulier recedens ⁊ reuoluens grauita-
rem peccati ⁊ paruitatem penitencie
credidit q̄ papa non bene intelligisset
eam. Et i crastinus accessit papam eq̄
tantem ⁊ confessa est sicut prius: ⁊ pa-
pa absoluit eam imposita penitencia
q̄ diceret tria p̄st. oster: ⁊ mulier ita-
q̄ recedens ⁊ tecum vt prius peccator
⁊ penitenciam reuoluens iterato re-
dijt ⁊ coram omnibus vt prius fecerat
confessa fuit: quam papa absoluit im-
ponens sibi q̄ diceret vnum pater no-
ster. Et cum interrogaretur quare ita
modicam penitenciam imponeret ei,
respondit plus ascendit dolor ⁊ vere-
cundia quam passa est in confitendo:
ita publice peccatum suum q̄ si omni-
bus diebus vite sue ieiunaret in pane
⁊ aqua: Exemplo ergo isto confessor: i
ipositione penitencie d̄ attendere volo-
rem ⁊ verecundiam confitentis ⁊ fm
q̄ videbit maiorem vel minorē p̄riti-
onem maiorem vel minorem p̄niam d̄
iponere. Notandū tam ē q̄ p̄ pec-
cato vbi est facienda renūciatio: sic i
simonia vel restitutio fiat in furto ra-
pina: deprecatione incendio dāno: vsu-
ra: fraudulencia: ⁊ dolosa negociatio-
ne: ludo fm distinctionem supra posi-
tam debet primo imponi q̄ renunciet
⁊ restituat si potest: ⁊ si n̄ p̄t b̄ear ani-
mum restituendi ⁊ doleat q̄ non p̄t
⁊ promittat q̄ si deus det sibi de quo
quod restituet: alis non absoluitur nec
penitenciam imponatur. Notan-
dum etiam quod sacerdos semper de-
bet iungere penitencias per contrariū
correspondentē ipsi peccato vt super-

bo orationes: anaro elemosynam: lu-
puroso abstinentiam: ⁊ si videatur ex-
pedire peregrinationem vt sic ma: ere-
tur caro ⁊ refrenetur ⁊ non refricetur
ad delectationem ex memoria facti v̄l
aspectu persone vel loci cum qua ⁊ in
quo peccatum ē peccatū. lxxi. di. valz
xv. q. i. mulier. Notandū etiam q̄
debet cauere sacerdos q̄ non iponat
penitentiā seruo p̄ quā fiat p̄iudiciū
domino nec dicit p̄ulo per quas fiat p̄-
iudiciū magistro: nec cōuerso ⁊ istd
potissime caueat circa virum ⁊ vxorez
q̄ nō imponat penitenciam vbi p̄ quā
fiat p̄iudiciū alteri. Sed ponatur
aliquis peccator: confitetur penitet de
peccatis suis: vel dicat se penitere: non
tū vult subire onus penitencie dicens
se delictatum vel infirmum v̄l male cō-
plexionatum: vel similia: quid fiet de
isto dico q̄ si dicat se penitere d̄ pec-
catis ⁊ proponat de cetero abstinere:
tamen allegans fragilitatē: recusans
satisfaciones asperitatē: d̄ sacerdos
ipsum inducere vt habeat animus pa-
ratum ad omnem satisfacionem por-
tandum ostendendo sibi grauitatez ⁊
magnitudinem peccatorum suorum: ⁊
que ⁊ quanta bona amisit per pecca-
ta ista que omnia recuperabit per peni-
tenciam: ostendendo etiam que ⁊ quā-
ta sustinuerūt p̄s pro peccatis nostris q̄
tamen erat sume delicatus quot ⁊ q̄-
ta sustinuerūt sancti maritres ⁊ sancte
virgines tenere ⁊ delicate a peccatis
imunes quanta ergo penitencia debe-
tur tantis ⁊ talibus peccatis que tū cō-
misi: ⁊ multa alia debet ostendere si
bi: ⁊ si cum omnibus istis non potest

eum inducere imponat ei talē peniten-
tiam quā verisimiliter credat euz por-
tare posse ⁊ ad hoc inuitat nos exem-
plum christi qui nunquam graues pe-
nitentiā legitur imposuisse nisi vade
⁊ amplius noli peccare. vnde Joan.
Orisostom⁹ super illum locum alle-
gat onera grauia ⁊ c. dicit sic si erram⁹
modicam penitenciam imponentes:
non ne melius dare propter misericordi-
am rationem dare quam propter nimi-
am crudelitatem succumbere peniten-
tem. xvi. q. vii. alligāt. Aug. si nō po-
test gaudere sacerdos de oimoda pec-
catoris purgatione gaudeat saltez q̄
liberatum a gebēna mittit ad purga-
torium ex quo patet q̄ si penitencia i-
posita a sacerdote non est cōdigna cō-
plebitur in purgator. o. Item pone
aliquis confitetur peccata sua: tamen
non vult abstinere ab eis: vel vult ab-
stinere ab vno ⁊ non ab alio numquā
talis est admittendus ad penitenciam
Dico q̄ confessor debet confessionem
istius recipere: non tamen debet eum
absoluere: sed debet sibi de peccat⁹ cō-
fessis salubrius consilijs q̄ poterit ex-
hibere ⁊ consulere q̄ faciat aliquam
penitenciam pro peccatis suis ⁊ indu-
cere eū ad bonum quantum poterit ⁊
omnia bona: que de consilio sacerdot⁹
iste faciet quantumcūq̄ in forma ideit
sine charitate facta quantum non va-
leant sibi directe ad vitam eternā ob-
tinendam: tamen valebunt sibi ad q̄-
tuor vel ad aliquod spiorum.
Primo q̄ ad extremi iudicij suppli-
cum tollerabilius subeundum de pe-
di. iij. Si quis autē non habēs d̄a-

ritatem. Secundo ad temporalem prosperitatem obtinendam. de pe. di. iii. cauendum. x. q. ij. sed, quilibet.

Tertio ad hoc ut citius illustretur cor eis ad penitentiam de pe. di. ij. falsas in fine. Quarto quia diabolus non potest sibi tantum nocere sicut patet de iudeo de quo narrat Gregorius in dialogorum q. q. se signauerat diabolus non poterat ei nocere. Ex dicit patet q. ad hoc q. penitentia sit satisfactoria et meritoria oportet q. sit i. d. r. tate facta id est q. ille qui facit sit sine peccato mortali. Sed pone alicui penitenti fuit iniuncta penitentia anteq. compleat penitentiam labitur in peccatum mortale: et existens in illo complet penitentiam iniunctam: post redit ad statum gratie valet illa penitentia vel tenetur eam iterare: ad hoc dicit Thomas in quarto suo: quedam sunt opera satisfactoria: quorum effectus manet postq. ipsa facta sunt: sicut postq. elemosyna facta est: est elemosyna ad huc mater eius effectus scilicet diminutio substantie temporalis dantis. Si militer postquam ieiunauit remanet effectus ieiunii qui est debilitas corporis ieiunantis et talia quamuis sint in peccato mortali facta non o. q. iteret.

Alia sunt opera satisfactoria que postq. facta sunt nihil remanet de his sicut est oratio et ideo sic fiat in peccato mortali oportet q. iteretur. unde si alicui fuit iniunctum in penitentia: q. dicat centum pater noster: si dicat ea in peccato mortali non implet penitentiam suam imo oportet q. existens in gratia reiteret illa centum. Secus

de elemosyna et ieiunio ut dictum est. Et circa hoc sciendum q. opera facta in charitate mortificantur persequens peccatum mortale et uiuificantur postea per veram penitentiam si sequatur sed illa que nunquam fuerunt uiua. i. illa que fuerunt facta in peccato mortali vnq. possunt uiuificari;

Utrum vnus possit satisfacere pro alio. c. vi.

Utrum videtur vtr. vn. p. alio possit satisfacere. Circa qd. sciendum q. iste pro quo alius satisfacit aut e. viuus aut e. mortuus. Si sit viuus aut ipse per se pot. satisfacere aut non pot. Si pot. dico q. vn. non pot. p. alio satisfacere et ratio q. me mouet ad hoc e. ista. Equitas em. diuine iustitie erigit ut qui peccat satisfaciat ut supponit ergo o. q. per se satisfaciat. Si autem p. se non pot. satisfacere tunc dico q. alius pot. pro eo. Sed ad hoc requiruntur multa: quedam ex parte illius pro quo satisfacit quedam ex parte vtriusq. quedam ex parte operis satisfactorij. Ex parte illius qui satisfacit requiritur propinquitas. s. q. ille qui satisfacit sit obligat. propinquitate sanguinis illi pro quo satisfacit: sicut credo q. si pater e. im. potens ad satisfaciendum filius possit ceteris cõcurrentibus satisfacere p. patre et rō. e. quia pater et filius sunt q. si vnā persona. Ex parte illius pro quo satisfacit requiritur necessitas. s. q. indigeat et etiam possibilitas. s. q. possit p. se satisfacere. Ex parte vtriusq. requiritur charitas. s. q. vterq. sit in charitate: q. charitas est radix merēdi: et sine

ipsa nullū opus est satisfactorij. Et parte opis requirit maioritas. s. q. ille qui satisfacit p. alio faciat plus quaz faceret ille p. quo satisfacit si esset obligatus ad ieiunandū vna sexta feria nō sufficeret q. ille qui satisfacit p. eo ieiunaret illa sexta feria. imo debet amplius ieiunare: credo etiam q. requiritur q. fiat auctoritate superioris. Si autem ille pro quo satisfacit sit mortuus tūc aut est in paradiso et tūc non indiget ut aliquis p. eo satisfaciat: q. ut dicit Aug. iniuriam facit martiri q. orat p. martire: q. est intelligendum d. quos exilente in paradiso: ut expresse dicitur extra de cele. mis. c. cū marthe aut est in inferno: et tunc h. cōs. opinio nem omnium theologorum nihil q. fiat p. eo sufficit: q. in inferno nulla e. redemptio aut est in purgatorio: et tunc potest satisfieri pro eo a viuus. Et ita dicit aug. in li. de agēda cura mortuorum vbi dicit sic. Non existimem. ad mortuos pro quibus curam gerim. p. uenire nisi pro eis siue altaris siue elemosynarū siue orationū. i. suffragijs sacrificij supplicat. xij. q. ij. n. extimem. et Grego. sic dicitur q. tunc mōis soluant aut oblationib. sacerdotū aut orationibus sanctorum aut caroz. elemosynis: aut ieiunijs cognator. licet autem de penitentia multa alia essent dicenda: hec tamen que dicta sūt breuitat. causa sufficiat propter operis imperfectionem: veniam postulans a letore et que corrigenda viderit et addenda non inuidenti animo sed benigno corrigat et emendet.

Explicit scda pars huius libelli et sequitur tertia pars que habet quatuor capitula.

¶ Quid magister et dominus iesus christus d. mundo ascensurus ad patrem discipulos quo modo se haberent ad fideles quos suo redimerat sanguine instruens dixit. Euntes docete omnes gentes: i. quo rectores ecclesiarum discipulis succedentes instruit et monuit ut sibi subditos doctrina sana et salutaris informarent: qd. in lege veteri pulcherrime existit figuratum vbi legitur q. in rationali iudicij q. legalis sacerdos gerebat in peccato doctrina et veritas erant scriptura. In qua reddabat intelligi qd. euangelici sacerdotes veritatis doctrinam debent in se gerere. et eam suis subditis nunciare alioquin ve eterne maledictionis incurrunt. Sicut eis per Isaiam dominus cõminatur dicens: ve vobis canes muti non volentes latrare merito enim rectores ecclesiasticus canis dicitur quasi latrare predicationis et doctrine euangelice lupos id est demones arcere debet a grege domini: et dormientes in peccatis animas excitare: et tunc mortus efficitur dum vel desidia torpet: vel ex ignorantia tacet: et ideo merito a domino reprobatur: q. ex re summo opere laborare debet et solerti animo vigilare: ne diuine scientie ignarus erit stat quinimmo tantum de ea scire tenetur quod scit aut suum officium:

ad poliam
Universidad de Deusto

cum debere exequi: et sibi commissum populum informare et hoc ipsum ad ea quae ipse populus debet scire quae quo ad nunc possunt reduci ad quinque vel ad credenda: et petenda: ad facienda: ad fugienda: et etiam ad speranda. debet ergo rector ecclesiae sibi subditos instruere: quod credendum: quod petendum: quod faciendum: quid fugiendum: et etiam quod sperandum.

Primum pertinet in articulis fidei. Secundum in petitionibus dominice orationis. Tertium et quartum in preceptis decalogi. Quintum de votibus gloriae paradisi. Et de istis in tertia praecepta sunt eadem. Et secundum hoc ista tertia praecepta in quatuor capitula diuiduntur. Caput primum de articulis fidei. Caput secundum de petitionibus orationis dominice. Caput tertium de decem preceptis. Caput quartum de votibus beatorum.

De articulis fidei. c. i.

Est apostolo sine fide impossibile est placere deo fides enim est fundamentum omnium bonorum operum sine qua omnis edificatio constructa destruitur et cadit. Ista autem fides in articulis fidei completissime continetur quae articuli omnes in simbolo colliguntur.

Notandum tamen quatuor esse symbola quae licet in verbis variis sunt varia tamen in sensu et sententia sunt unum.

Primum vocatur symbolum apostolorum illud scilicet credo quod dicitur in copioso et in prima et vocatur apostolorum quia apostoli recepta spiritus sancti gratia illud composuerunt: et ex hoc vocatur symbolum quod dicitur de singulis et voluit: quia quilibet apostolorum apposuit voluit suum: unde perit inceptum dicens. Credo in deum patrem et

potentem: et ceteri apostoli fuerunt reliqua profecti. Secundum vocatur symbolum nicenum: quia sancti patres illud in nicena synodo composuerunt. Et illud contra prima missa sicut dicitur fuit supra parte prima tractatu de eucharistia. c. x. Tertium vocatur symbolum athanasium: quia sanctus Athanasius illud composuit et illud dicitur in prima. scilicet quicquid vult saluum esse etc.

Quartum vocari potest innocencianum siue lateranense: quia fuit compositum sub Innocencio in concilio lateranensi: et illud ponitur extra de sum. tri. et si. ca. firmiter credimus. et ita sicut in quatuor euangelij tora veritas et doctrine et fidei christiane comprehenditur: ita in istis quatuor symbolis omnes articuli fidei continentur. Et sicut omnium eorum eliam doctrina est una: ita omnium istorum quatuor symbolorum est una sententia atque fides ut iuxta visionem Ezechielis rota sit in medio rote. Materia ergo istorum symbolorum sunt articuli fidei quod eadem articuli fidei ab aliquibus dicuntur esse duodecim et ab aliis quatuordecim. Illi qui dicunt esse duodecim distinguunt eos per tres numeros duodecim apostolorum quae symbolum ut dicitur est compositum: et fides catholica predicauerunt et ecclesiam fundauerunt. Illi qui dicunt eos esse quatuordecim distinguunt penes materiam de qua sunt. Cum ergo materia de qua sunt articuli fidei sit diuinitas et humanitas: quia dominus noster iesus christus verus deus et homo est secundum istos vii. sunt articuli pertinentes ad diuinitatem et septem pertinentes ad humanitatem. Articuli pertinentes ad diuinitatem distinguuntur sic: quia unus respicit essentiam. tres respiciunt personas et tres opera perso-

narum: ille qui respicit essentiam est credere in deum trinum et unum: unum quidem in essentia et trinum in personis. Et contra istum articulum errauit manicheus qui posuit duos deos: unum bonum et alterum malum: et pro hoc in simbolo apostolorum diceretur solum credo in deum in simbolo niceno non fuit additum in unum deum: et de isto articulo dicitur in simbolo athanasium: fides catholica est hec ut unum deum in trinitate et trinitatem in unitate veneremur quasi dicat credamus deum esse unum in essentia et trinum in personis.

Articuli pertinentes ad personas sunt tres: primus est credere in persona patris: et de isto dicitur in utroque simbolo: patrem omnipotentem: ita quod pater est prima persona in trinitate non quidem prioritate nature vel temporis: sed solum prioritate originis. quia persona patris a nullo originatur. sed alie persone originantur ab ea et istud tangitur in simbolo athanasium cum dicitur pater a nullo est factus nec creatus nec genitus.

Secundus articulus de his qui pertinent ad personas est credere in persona filij: et de isto dicitur in simbolo et in iesum christum filium eius unicum ita quod debemus credere quod persona filij non fit nec creatur nec generatur a patre hoc tangitur in simbolo athanasium cum dicitur filius a patre solo est: non factus nec creatus sed genitus: et contra istum articulum errauit Arius qui dixit filium esse creaturam et minorem patre. Ideo contra errorem arii fuit ad-

ditum in simbolo niceno deum de deo lumen de lumine deum verum de deo vero: genitum non factum consubstantialem patri: licet enim filius in quantum homo sit minor patre: tamen in quantum deus est equalis patri: ita dicit athanasius equalis patri secundum diuinitatem minor patre secundum humanitatem fuerunt et aliqui heretici qui dixerunt filium esse genitum ex patre ex tempore et non fuisse ab eterno: et contra istum errorem fuit additum in simbolo niceno et ex patre natum ante omnia secula.

Tertius articulus de his qui pertinent ad personas est credere in personam spiritus sancti. et de isto articulo dicitur in simbolo apostolorum credo in spiritum sanctum: ita quod debemus credere spiritum sanctum esse verum deum a patre et a filio procedente: ita dicit athanasius spiritus sanctus a patre et filio non factus nec creatus nec genitus. sed procedens contra istum articulum errant greci dicentes spiritum sanctum a solo patre procedere. Unde contra errorem eorum addit romana ecclesia in simbolo dicens. Qui a patre filioque procedit. Fuerunt etiam aliqui heretici qui dixerunt spiritum sanctum esse creaturam et non deum: et contra errorem istorum fuit additum in simbolo niceno qui cum patre et filio simul adoratur et glorificatur: nulla enim creatura debet adorari equali adoratione cum deo pro istos tres articulos errauit Sabellius qui posuit confusionem personarum dicens quod eadem persona quicquid erat pater quandoque erat filius: quicquid erat spiritus sanctus: contra quem dixit Athanasius.

alia est persona patris : alia filij; alia spiritus sancti. Unde sciendus qd vna persona est alia ab altera nō tñ est aliud; vnde ista est vera: pater ē alius a filio. Sed ista est falsa & heretica pater est aliud a filio: quia hoc qd dico alius dicit diuersitatem in persona; & hoc qd dico aliud dicit diuersitatem i essentia. Alij tres articuli pñēt ad opera trinitatis: quoz quedā pertinent ad opera nature: videlicet ad opus creationis. Et de hoc est vnus articulus: qd debemus credere eē creatorem omnium creaturarum. Et de isto articulo dicitur in simbolo apostolorum. Creatorem celi & terre. Et contra istum articulum errauit Manicheus qui dixit qd deus bonus creauit res inuisibiles. Sed deus malus creauit res visibiles; vnde contra errorem suum fuit additum in simbolo nicenno visibilibus omnium & inuisibilibus. Notandum etiam qd in simbolo apostolorum dicitur creatorē. Et in simbolo nicenno dicitur factorem. Et ratio est quia differentia est inter facere & creare. Quia creare est aliquid ex nihilo producere. Facere est producere aliquid ex aliquo. Quia ergo deus creauit in principio materiam tam celestium q̄ terrestrium. ex qua postea fecit alia: ideo dicitur creator: quia vero postea ex illa materia fecit alias creaturas ideo dicitur factorem.

Operū etiam dei: quedam pertinent ad opus gratie: videlicet opus iustificationis. Et de hoc est vnus articulus: scilicet qd debemus credere

quod per gratiam dei remittuntur peccata fidelibus vnitis in vnitate & fide ecclesie catholice. Et de hoc dicitur in simbolo apostolorum: sanctas ecclesiam catholicam idest vniuersalem sanctorum communionē remissionem peccatorum. Et in isto articulo comprehenduntur omnia sacramenta ecclesie. Et quicquid sacrosancta romana ecclesia de baptismo & eucharistia & alijs ecclesie sacramentis in quibus fideles sibi ad inuicem comunicantur: & per que fit peccatorum remissio: credit: predicat: & docet esse credendum. Et contra istum articulum errauit Pelagius qui posuit qd per actum liberi arbitrij absq; gratia dei poterit haberi remissionem peccatorum. Contra etiam istum articulum errant Jacobite nicolaite & omnes heretici & iudei & sarraceni & quicumque de baptismo & de eucharistia & alijs sacramentis credunt aliter quā sancta Romana ecclesia. Contra etiam istum articulum errant specialiter Greci qui negant sacrosanctam Romanam ecclesiam esse caput, & magistrā omnium ecclesiarum. Unde contra istum errorem fuit additum in simbolo nicenno: apostolicam ecclesiam. Contra etiam istum errorem donatus qui posuit baptismū debere iterari fuit additum in simbolo nicenno confiteor vnum baptismum.

Operum etiam dei: quedam pertinent ad opus glorie: scilicet opus glorificationis: & de hoc est vnus articulus: videlicet qd credimus omnes resurrecturos tam bonos q̄ malos;

& bonos esse prebeminendos: & malos puniēdos: & de isto dicitur in simbolo apostolorum: carnis resurrectionem vitam eternam. Et in simbolo nicenno: & expecto resurrectionem mortuorum & vitam venturi seculi Amen. Et in simbolo Athanasij ad cuius aduentum omnes homines resurgere habent cum corporibus suis & redduntur sunt de factis p p̄is rationem: & qui bona egerunt: ibunt in vitam eternā: qui mala vero in ignem eternum: isti ergo sunt articuli fidei pertinentes ad diuinitatem.

Alij septem sunt pertinentes ad humanitatem.

Primus est de conceptione filij dei credere scilicet qd filius dei fuit conceptus in vtero beate Marie virginis virtute spiritus sancti. Et de hoc dicitur in simbolo apostolorum. Qui conceptus est de spiritu sancto: Et in simbolo nicenno. Qui propter nos homines: & propter nostram salutem descendit de celis & incarnatus est de spiritu sancto. contra istum articulum errauit Manicheus dicens dei filiū non veram carnem. sed fantastica assumpsisse. & contra istum errorem dicitur in simbolo Athanasij perfectus deus perfectus homo ex aia rationali & humana carne subsistens.

Secundus articulus de his que pertinent ad humanitatem: & de natiuitate qd credimus dei filium ab eterno natum a patre: ex patre natum ex Maria virgine: que virgo extitit: & ante partum & in partu & post partum. Et de isto articulo dicitur in vtroq;

simbolo: natus ex Maria virgine. Tertius articulus pertinet ad humanitatem: est de passione. scilicet qd credimus dei filium pro salute nostra passum crucifixum mortuum & sepultum: & hoc quantum ad naturam humanam qd natura diuina nihil patiebatur: de isto articulo dicitur in vtroq; simbolo: passus sub pontio pilato crucifixus mortuus & sepultus.

Quartus articulus ad humanitatem pertinet. est de descensu ad inferos. scilicet quod credimus qd aia xpi que i morte sepeata fuit a corpore vnita dei tati: corpore ē diuinitati vnito remanēte in sepulchro descendit ad limbum sanctorum patrum que est quedā pars inferni: & sanctos patres qui in fide de xpo incarnando & in charitate decesserant: inde liberauit peccatoribus remanentibus in inferno damnatorum. & de isto articulo dicitur in vtroq; simbolo descendit ad inferos.

Quintus articulus pertinet ad humanitatem: est de resurrectione. scilicet quod credimus dei filium resurrexisse a mortuis: tertia die scilicet qd scripture prophetarū predixerant: & de isto articulo dicitur in simbolo tertia die resurrexit a mortuis. Notādū autē qd xps non fuit in sepulchro nisi .xl. horis. Sed dicitur ibi fuisse tribus diebus quod scilicet Aug. intelligendū ē per sinodothen: vt ponat pars diei p tota die. vñ ipse fuit ibi per vltimā partem diei veneris: qd i cōpletorio illius diei fuit positus i sepulchro: & fuit ibi p totam diē sabbati: & p primā partem diei dominice: qd in auroza resurrexit.

Sextus articulus ad humanitatem pertinens: est de ascensu ad celos credere. I. q. xl. die a resurrectione sua xps cum magna comitibus angelorum. et aia rum sanctorum patrum quas ab inferno abstraxerat. ascendit ad celum et sedet ad dexteram dei patris omnipotentis.

Septimus articulus est de aduentu ad iudicium: et de isto articulo dicitur in simbolo. Unde venturus est iudicare vivos et mortuos.

Isti ergo sunt. xiiii articuli fidei quorum. vii. pertinent ad diuinitatem et vii. ad humanitatem xpi et istos articulos dicit sacerdotes subditos suo edocere: et maxime illos qui pertinent ad humanitatem: et porissime illi de quibus ecclesia solemnizatur: sicut est articulus de annunciatione de quo fit festum in annunciatione beate Marie. et articulus de conceptione de quo fit festum in conceptione beate Marie. Et articulus de natiuitate. de quo fit festum in natiuitate. Articulus de passione de quo fit festum in pascha.

Articulus de resurrectione: de quo fit festum in resurrectione vel pascha. **Articulus de ascensione:** de quo fit festum in ascensione domini. Istos articulos quos quilibet fidelis postquam venit ad annos discretionis tenetur scire explicite. Et de istis articulis ad humanitatem pertinentibus habentur versus. Nascitur ablutur patris descendit ab ima. Surgit et ascendit et venit discernere amara. Hec est fides catholica quam corde credo: ore confiteor: et fide volo venire et mori: prestans me in omnibus credere sicut sacrosancta ec-

clesia romana credit: et quicquid minus bene dixi totum reuoco et totum habentur pro non dicto.

De petitionibus dicitur orationis. c. ij.
Oratio et forma orandi salua m. tot tradens discipulis dixit cum oratis dicite pater noster etc.
Circa quod notandum est quod ista oratio excellit ceteras alias orationes in multis.

Primo ratione magistri qui eam composuit. quod fuit xps verus deus: et verus homo. In quo ceteris thesauri sapientie et scientie dei sunt absconditi. quanto ergo magister qui istas orationes composuit excellit ceteris aliis magistris: tanto ista oratio excellit ceteris aliis orationibus. unde vocatur ista oratio dominica. quod dominus dominatum eam composuit et ordinauit.

Secundo excellit alias orationes ratione forme. Est enim oratio breuissima: ita quod nemo potest dicere quod ratione plenitudinis sue generet tedium vel fastidium.

Notandum tamen est quod ista oratio est sit ita breuis in verbis: et tamen profunda in sensu: et ad impetrandum efficacissima unde de ea dicit sapiens breuis oratio penetrat celum.

Tertio excellit ceteras alias orationes unde vocatur ista oratio dominica. et hoc ratione materie de qua est. In ipsa enim continentur omnia necessaria tam in vita ista quam in alia. unde notandum est quod saluator in ista oratione sic procedit: quod primo docet nos captare dei bonitatem. Secundo docet orandi modum et formam primum facit cum dicit pater noster etc. Secundum facit cum dicit adueniat regnum tuum etc.

Circa primum duo facit. Primo

docet nos captare dei beniuolentiam. Secundo docet nos captare orationis efficaciam cum dicitur sanctificetur etc. Dicit ergo pater noster qui es in celis ubi confitemur deum esse omnium principium: quod pater. Secundo allegamus nostrum privilegium cum dicimus noster. Tertio nominamus nomen eius proprium ibi qui es. Quarto assignamus sibi certum domicilium in celis dicimus ergo pater noster ubi sciendum est quod sic dicit ille Eberhardus pater dicitur quinque modis. Primo dicit pater ratione cure. alio modo ratione geniture. alio modo ratione etiam alio modo ratione honoris. alio modo ratione creationis. Istis quinque modis deus est pater omnium.

Primo ratione cure ita dicit Paulus dicens. omnem sollicitudinem vestram ponentes in deum quoniam ipsi est cura de omnibus. Et ipsemet xps dicit in Mattheo: nolite solliciti esse dicentes. quid manducabimus. aut quid bibemus aut quo operiemur. scilicet enim pater vester celestis quod his omnibus indigetis.

Secundo deus est pater omnium: ratione geniture. unde de deo dicit apostolus voluntarie genuit nos verbo veritatis ut simus in initium aliquod creature eius. unde quilibet potest dicere illud ps. dominus dixit ad me filius meus es tu ego hodie genui te. et de quolibet dicit deus illud quod dicitur in. ij. regum. ego ero illi in pater: et ipse erit mihi in filium.

Tertio deus est pater omnium ratione antiquitatis. unde de eo dicit Daniel. Antiquus dierum sedet. et libri

videlicet conscientiarum aperti sunt coram eo. unde omnes possumus dicere quod dicit apostolus: unus pater habemus deum.

Quarto deus est pater omnium ratione honoris: quod deus debemus honorare speciali honore et reuerentia quam a doctoribus dicitur latría qui honore nulle creature debet exhiberi. unde quilibet debet dicere illud quod dicitur in. iij. Marthei. confiteor tibi domine deus pater celi et terre ita quod confiteri tibi idem est quod laudare siue honorare.

Quinto deus est pater omnium ratione creationis. unde Moyse. numquid non est ipse pater tuus qui possedit: fecit: et creauit te: unde et hoc quod dicimus pater habemus fiduciam illud quod in ista oratione petimus obtinendi. unde possumus arguere sic: pater datur filio illud quod petit ab eo solum quod istud quod petit sit iustum et filio necessarium: sed deus est pater omnium et illud quod petimus in ista oratione est iustissimum et valde nobis necessarium quare fiduciam habemus quod deus totum dedit nobis: et fundatur ista oratio super verbum saluatoris in luca ubi dicit. Si vos cum scitis mali: nonne istis bona data dare filiis vestris: quanto magis pater vester celestis dabit vobis spiritum bonum petentibus se quasi dicat quod immo dabit.

Sexto in oratione illa allegamus nostrum privilegium cum dicimus noster: ubi sciendum est quod quis: ut dicitur est deus sit pater omnium illis quinque modis. In nobis qui sumus regenerati unde baptismatis est specialiter pater.

unde nos baptizati & regenerati i xpo
possumus dicere pater noster; unde ipse
est pater noster: qz nos sumus ab eo li
berati misericordius; adoptati spiritu
alius; educati nobilius; informati salu
brius. Dico qz deus e spaliter pater no
ster: qz nos xpiani sumus ab eo redem
pti sine liberati misericordius. vñ nos
possumus dicere deo illud quod dicit
in apoca. Redemisti nos de i sangui
ne tuo de qua redemptione dicit bea
tus Petrus. Nō ex corruptilibus
auro & argento redempti estis de vana
vestra conuersatione; sed precioso san
guine agni immaculati domini no
stri iesu christi.

Secundo dico qz deus e specialiter
pater noster: qz nos christiani sumus
ab eo adoptati speciali. Et de hoc di
cit apostolus: misit deus spiritum filij
sui in corda nostra: in quo clamamus
abba pater vt adoptionem filiorum
dei reciperemus.

Tertio dico: qz deus e pater noster
qz nos xpiani sumus a deo educati no
bilius i sacro. n. eucharistie pascat no
bis deus corpore & sanguine xpica di
cit ipsemeti Joanne dicens caro mea
vere e cibis: & sanguis meus vere est
pot. de isto cibo dicit ps. Panē ange
lorum manducauit homo. de quo pa
ne dicit xps qui manducauit ex hoc
pane viuet in eternum. unde etiā m̄
beneficium recognoscens i voce gra
tiaz actionis p̄umpēs dicit. D. sp̄s
suis e dñe sp̄s tuus qui vt dulcedi
nes tuas in filios demonstrares pane
suauissimo de celo p̄stiro esuriētes. bu
miles replens bonis fastidiosos diui

tes dimittens inanes.

Quarto dico qz deus e spaliter pa
ter noster: qz nos xpiani sumus ab eo
informati salubrius: & hoc per doctri
naz euangelicā: q̄ sola e doctrina salu
tiferā & salubris. & istaz doctrinā pere
bat Dauid vñ dicebat bonitā: & di
sciplinaz & sciam doce me. Et de ista
disciplina dicit sapiens. Audi fili mi
disciplinā patris tui. Et hoc e qd̄ di
cimus noster: habemus fiduciaz qz il
lud qd̄ i ista orōne a deo perim⁹ dabit
nobis vt arguamus: sic p̄cipale tra
hit ad se accessorius: extra te cō. ec. vñ
alta. eccliam lib. vi. Sed deus dedit
seipm nobis: ideo vocamus eū nostz
& respectu eius oia sunt accessoria er
go certi sumus qz ista nobis dabunt
a deo. Et fundat ista rō sup vbo apo
stoli dicentis in epla ad Roma. Si
deus p̄ nobis quis contra nos: qui p̄
prio filio suo nō peperit: s̄ pro nobis
oibus tradidit illū: quō ē non cū illo
oia nobis donauit q̄si dicat qz immo

Tertio in orōne ista noiamus no
men dei p̄prium cum dicimus qui es.

Circa qd̄ sciendū qz q̄uis s̄m do
ctores in vita ista nesciamus nomen
p̄prium dei tamen inter omnia nomi
na que dicunt de deo: istud nomē qui
es: e magis sibi p̄prium: quod pater qz
Moysi interroganti quid responde
ret filiis israel: si interrogarent qd̄ eēt
nomē dei: dixit de⁹. sic dices filiis isra
el qui est misit me ad vos: dicamus e
deo qui es: quia deus e firma entitas
omnes proficiens: summa bonitas. oī
bus sufficiens pura veritas: omnibus
erudiens: vera charitas: omnes refi

ciens. Dico qz dicamus deo qui es: qz
ipse est firma entitas nunq̄ deficiens
unde ipse dicit ad se in exodo: ego suz
qui sum: ps. a seculo vsqz in seculuz tu
deus es.

Secundo dicimus qui es: qz deus
e summa bonitas oibus sufficiens vñ
iuuent vocanti se bonum dixit xps: me
mo bonus nisi solus deus: & de eo di
cit ps. Bonus es tu & in bonitate tua
doce me iustificatiōes tuas. Et ap̄lus
sufficiens nostra ex deo est.

Tertio dicimus qui es: quia deus
est pura veritas omnes erudiens vñ
de dicit xps in Joanne: Ego sum via
veritas & vita. Et in Mathæo. ma
gister scimus quia verax es & viā dei
in veritate doces

Quarto dicimus deo qui es: quia
deus e vera charitas omnes reficiens
unde i p̄ma canonica Joannis: de⁹
charitas est & qui manet in charitate
in deo manet & deus in eo. Et ip̄met
dicit in Mathæo: venite ad me oēs
qui laboratis & onerati estis & ego re
ficiam vos: dicendo ergo qui es fidu
ciam habemus qz deus qui est firma
entitas nulli deficiet: quia est summa
bonitas oibus sufficiens: qz est pura ve
ritas oēs erudiet: quia est vera chari
tas omnes reficiet.

Quinto dico qz in ista oratione ca
ptando dei beniuolentiam assigna
mus sibi certum domicilium cum di
cimus in celis.

Circa qd̄ notandū qz celū quo ad
nunc e q̄druplex: qz est celū sup natu
rale: materiale sp̄iale & intellectuale
Celum super naturale est ipsa tri

nitas & de isto dicitur in genesy. Su
scipe celum: idest ipsam trinitatem &
& numera stellas. idest eius perfectio
nes & proprietates si potes.

Celum m̄le q̄ ad nunc e celū empi
reuz de quo dicit in genesy. In p̄ncipi
o creauit deus celū & s̄m Strabuz
intelligi: vt de celo empirico.

Celum spirituale est anima deuo
ta de quo dicit ps. dñs i celo sedes ei⁹.

Celum intellectuale est natura an
gelica: de quo ibidem. verbo domini
celi. i. angeli firmati sunt. i. in bono i
quolibet istoz: celorum est deus qz in
primo celo: idest in trinitate est in di
uisus per essentiam. In secundo
celo. i. in empirico est dare visus per
gloriaz. In tertio celo. i. in anima
deuota est inhaerens per gratiam.

In quarto celo idest in natura an
gelica est eam eleuās per excellentiā.
Dico primo qz deus in primo celo. i.
in trinitate est indiuisus per essentia
& de hoc dicitur in prima canonica
Joannis tres sunt qui testimonium
dant in celo: pater: verbum: & spiritus
sanctus: & hi tres vnū sunt videli
cet per essentiam.

Secundo dico qz deus est in secun
do celo. idest in empirico dare visus
per gloriam. Et de hoc in apocalip.
Aperitū e hostiū in celo & archa testa
menti visa e. Archa testamēti e deus
qui vt dicit ap̄ls. Noui testamenti &
antiqui mediator e.

Tertio dico qd̄ de⁹ e tertio celo. i. i
aia deuota ipaz inhabitās p̄ gr̄az. vñ i
ps. Ad te leuauit oculos meos q̄ ha
bitas i celis. i. in aīabus deuotis.

Quarto dico qd deus e in quarto celo. i. in natura angelica ipsam eleuans p excellenciam, vnde ps. eleuata est magnificencia tua super celos. i. super nouos ordines angelorum. Dicendo ergo in celo habemus fiducia quod quia deus est in primo celo: in ipsum transformabimur: quia est in secundo quia in ipso beatificabimur quia est in tertio: quia ipsum in habebimur: quia est in quarto per ipsum eleuabimur. Et sic terminatur prima pars dominice orationis in qua captamus dei beniuolentiam.

Sequit scda pars in qua optamus siue petimus orationis efficaciam. dicendo scd fietur nome tuu. e prima petioi ordinis: s in vltima i re seu intentione.

Circa quod sciendu qd ad hoc qd oratio nostra habeat efficaciam. i. qd ad b quod exaudiat requirunt quattuor videlicet qd fiat cum firmitate fidei: cum bonitate rei: cum deuotione animi: et quod fiat in nomine xpi. dico pmo qd ad hoc qd oratio habeat efficaciam qd fiat cu firmitate fidei sicut enis in strumetu e in efficac nisi sit debito signo signatum. ita oratio est inefficax nisi sit signaculo fidei consignata. Et ideo dicebat xps qd qd ora res petitis credite. i. signaculo fidei signate et accipietis et fiet vobis: vt. n. dicit in Joanne. Scimus. n. qd peccatores deus no audit: vt aut dicit apostolus: omne qd non est ex fide peccatum est: et ideo vt dicit xps: veri adoratores adorabunt patrem in spiritu et veritate: veritate scilicet fidei.

Secundo dico qd ad hoc qd oratio

habeat efficaciam qd fiat cu bonitate rei. i. qd in oratione non petantur nocua: sed vtilia sicut. n. libellus inceptus e nullus: ita oratio inepta e nulla: i cuius signu dicit xps petitis et no accipietis eo quod male petatis.

Tertio dico qd ad hoc qd oratio habeat efficaciam oportet quod fiat cum deuotione ai sicut. n. ad hoc qd fumus ascendat de thurribulo or qd sit ibi ignis: ita ad hoc qd oro ascendat ad deum oportet qd sit in igne deuotionis accensa in cuius signu legitur i apoc. Stetit angelus iuxta aras templi habes thurribulu aureu in manu sua et data sunt ei intensa multa q sunt orationes sanctorum: et ascendit fumus aromatu i aspectu dei de manu angeli: ito ps allebat ps. Dirigatur oro mea sicut incensu i aspectu tuo.

Quarto dico qd ad hoc quod oratio habeat efficaciam oportet qd fiat in nomine xpi: sicut. n. illud quod procurator agit no valet nisi agar noie paratoris: ita cum sumus orando paratores xpi si volumus exaudiri: or qd petamus in noie xpi: vt dicit xps: qd qd petieritis patre in noie meo dabit vobis. Ista quattuor optamus in oratione nostra cum dicemus sanctificetur nomen tuum tria prima tanguntur in hoc qd dicimus sanctificetur. Sciendum qd scdm vno mo ide e qd firmus in quo firmitas fidei est. Alio modo ide e qd sine terra in quo vtilitas rei est: alio mo ide e qd sanguine tinctu in quo deuotio animi designatur.

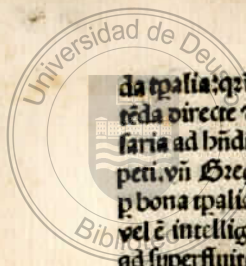
Quartus tangit in hoc quod dicit nomen tuu de quo noie dicit marco.

In nomine meo demonia eiciet linguis loquentis nouis: et si mortifex qd biberint non eis nocebit: super egros man imponet et bñ habebit. Et sic terminat scda pars principalis domini orationis i qua optamus orationis efficaciam. Sequitur tertia ps principalis i qua docemur modum et formam orandi cum dicitur regnum tuum etc.

Circa qd sciendum qd ab isto loco vsq in finem continentur septem petitiones in quibus petimus omne qd est necessarium nobis: ita in vita ista qd i alia cum tota perfectio hominis consistat in duobus. s. in declinatione mali et psecutione boni: iuxta illud ps. Dedina a malo etc. bonu: ito in ista oratione petimus a deo vt nobis bonum conferat et vt malum a nobis auferat. Qui tum ad collationem boni petunt tres petitiones cum enim sit triplex bonum scilicet bonum glorie: bonum gratie et bonum nature. Istud triplex bonum petimus nobis dari. Nam bonum glorie petimus cum dicimus adueniat regnum tuum scilicet paradisi et est sensus. O pater noster qui es in celis petimus qd regnum tuum adueniat. i. ad nos veniat. Sed quare melius dicitur adueniat regnum tuum qd dicatur adueniamus in regnu tuu: dico qd ad tenendum qd gloria paradisi no habetur ex meritis pprijs: sed ex mera gra dei. iuxta verbum apli dicentis n ex operibus iustitie que fecim nos: s fm suam misericordiam saluos nos fecit ito dicitur adueniat. i. gratia tua ad nos veniat: non aut dicimus adueniamus: qd vt dicitur est ex meritis nostris

non possumus in illud venire. Nemo enim potest venire in illud nisi ptra perit euz: vt dicit in Joan. De isto regno dicit Aug. loquens i persona xpi venale: quid regnu celorum quo emicitur paupertate vtilitate gloria morte vltima. Bonum gratie petimus cum dicimus fiat voluntas tua sicut in celo et in terra. Ad cuius euidenciam sciendum qd homo vocatur in scriptura terra vnde psalmus. Anima mea sicut terra erecta est. vnde de homine iusto. Benedixisti dne terram tuam Angeli at siue sacri paradisi exites vocant celum vñ ps. Celi enarrat glia dei ergo sensus. O pater noster qui es in celis fiat voluntas tua in terra. i. nobis hoibus terrenis sicut fit in celo. i. sic fit in angelis et beatis et p terra intelligitur ecclia militans: p celum ecclia triumphans: vt sit sensus sicut fit voluntas tua in ecclesia triumphante: ita petimus quod fiat in ecclesia militante: que aut sit ista voluntas: docet nos apls dicens hec est voluntas dei sacri cario nostra: et dicit fiat voluntas tua qd vt dicit xps: no omnis qui dicit domine dñe intrabit regna celorum: sed q fecerit voluntate patris mei qui in celis est: ipse intrabit regnum celoru.

Bonum nature petimus cum dicimus pane nostru quiddianu da nobis hodie et est sciendu qd panis dicit a pan qd est totum: in hoc ergo qd petimus pane: petimus omnia nobis necessaria ad sustentationem istius miserie et transitorie vite nec est illud pra illud qd dicunt fuit. s. parte scda: tractatu. iij. c. de oratione: non sunt peten

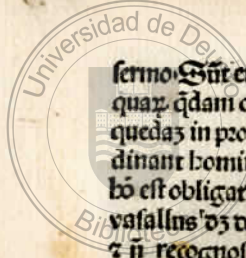

da spalia: q̄ intelligēdū ē q̄ nō sūt pe-
tēda directe r̄ per se s̄ in q̄m sūt neces-
saria ad b̄ndū celestia: r̄ sic bene p̄nt
peti. vñ Greg. in collecta sic trāteam?
p̄ bona spalia vt nō amittam? eterna
vel ē intelligēdū q̄ nō sūt petenda
ad superfluitatē: s̄ ad sustentationē r̄
sic petim? ea hic vñ petim? hodie q̄ r̄
nō petim? nisi in q̄m ē necessariū pro
dic: ita petebat Salomon dñi dicebat
diuitias aut pauprates ne dederis mi-
hi: s̄ tantū victui meo tribue necessa-
ria. Et paulus b̄nes alimenta r̄ qb?
regamur his cōrenti sum? Notā
dñi ē q̄ triplex est panis quē petim? i
illa oratione. Prim? ē panis spūa-
lis auster p̄nie r̄ iste ē panis ozdeace?
de isto pane dī in Joā. ē p̄uer vnus h̄
b̄ns v. panes ozdeaceos: isti v. panes
sūt. v. p̄tes p̄nie. s̄ p̄trio: cōfessio: oīo:
elemosyna: r̄ ieiuniū: de qb? dicitū ē in
sc̄da p̄c. Sc̄ds panis ē sac̄alis cu
charistic de quo pane dī in Joā. hic
est panis q̄ de celo descendit q̄ mandu-
cauerit ex h̄ pane viuet in eternū i for-
titudine isti? panis ambulans fideles
vsq̄ ad mortem paradisi. Tertius
est panis materialis siue temporalis
s̄be: r̄ de isto pane dicit i genesy. In su-
dore vult? tui vesceris pane tuo. istos
tres panes petimus i orōne ista iuxta
sb̄um saluatoris dicentē in luca amice
acommodamibi tres panes. iste ḡ tres
petitiōes respiciūt collationē boni: sūt
alictres q̄ respiciunt oblacionem ma-
li. Circa quod notandū q̄ duplex
est malum. s̄. analum culpe: r̄ malū pe-
ne. Malum culpe ē duplex. s̄. p̄teri-
tum r̄ futurum s̄m hoc sunt tres peti-

tiones mali. In p̄ma petimus malū
culpe p̄teritū nobis dimitti: cuz dī-
cimus dimitte nobis debita nostra: si-
cut r̄ nos dimittimus debitoribus no-
stris ista debita sunt peccata iuxta pa-
bolam xpi quam p̄ponit Simoni le-
proso. dicens duo debitores erant cui-
dam feneratori que parabola s̄z glo.
intelligitur debito peccati ista debita
petimus nobis dimitti a deo sic r̄ nos
dimittimus debitoribus nostris. i. illi
qui contra nos peccauerunt: quia istū
intelligitur de debito iniuriarum qual
debetur remittere. Alioquin nisi dī
mittamus deus non dimittet nobis:
dicente xpo pater vester celestis non
dimittet vob nisi vos dimiserit vnus-
quisq̄ de cordibus vestris. In qua. n.
mensura menti fueritis eadem men-
sura remetietur vobis. Si ergo vis
q̄ deus dimittat peccata tua tibi di-
mitte tu illis qui contra te peccauerūt.
Alioquin dicitur tibi: ex ore tuo te iu-
dico serue nequam: dicit enim dimit-
te mihi sicut ego dimitto: s̄ tu non di-
mittis: ergo dicit q̄ tibi non dimittā.
Sed nūquid ille qui existens i fra-
terno odio dicit istam orōnē peccat di-
co q̄ non: q̄ nō dicit eā in persona p̄-
pria: s̄ in p̄sona ecclesie: quod patet q̄
dicit nobis r̄ nō mihi. Et cū vltis ecclesia
nunq̄ possit errare nunquā erratur in
dicendo orōnē. In sc̄da petitione peti-
mus a malo culpe futuro p̄cauari cū
dicimus r̄ nō nos inducas intencatio-
nez. Notandū ḡ q̄ tentatio aliq̄m su-
mitur in bonum sicut i genesy. q̄m dīc
tentauit deus abraaz r̄ in li. sapientie.
deus aut. tentauit illos r̄ iuenit illos di-

gnos se. Et dicitur deus tentare dno
bus modis. Uno modo permissiue r̄
ita sumitur q̄m dī: deus tentauit illos
id est tentari permissiue alio mō dicit tē-
tare vt ostendit exēplū v̄tutis alijs: si-
cut deus tētauit abraaz vt oñderet vir-
tutē obedientie ei? r̄ de tali tentatiōe
nō intelligimus hic. Aliq̄m autē tē-
tatio sumitur in malū r̄ est duplex ma-
lum. nā quedam ē ab hoste. i. a demo-
ne: quedam a carne in q̄m. s̄. caro i-
surgit i spūz. Tentatio que est ab
hoste nō est peccatum nisi consentia-
tur sibi: nō si resistat sibi est multum
meritorium: r̄ isto mō fuit tentat? xps
vt dī in Math. vbi dī: ducar et i ie-
sus in desertū a spūitu vt tentaret a di-
abolo r̄c. Tentatio que est a car-
ne semper puenit ex peccato in q̄m
ipsa rebellio carnis ad spūitum proue-
nit in nobis ex peccato p̄morum pa-
rentum r̄ est mal? peccatum origina-
le: mō ista rebellio q̄m ad sui princi-
pium non est in potestate nostra: p̄-
ut dī q̄ p̄mi motus non sunt i potesta-
te n̄ra: sed resistere isti rebellionī siue
allidēre p̄mōs motus bene sunt i po-
testate nostra: r̄ ideo consentire ten-
tationi siue sit ab hoste siue sit a car-
ne. semper est peccatum: ita q̄ si sit cō-
sensus cum deliberatione est peccatus
mortale. Sed si sit consensus subitus
r̄ quasi subrepticus est solū peccatum
veniale. Adodo ḡ i ista tētatiōe nos nō
petimus ne tentemur sed petimus ne
in tentationem inducamur: tūc aut in
tētationē inducamur cū ei cōsentimus
r̄ ideo in ista petitione nihil aliud pe-
tim? nisi q̄ deus det nobis virtutes re-

sistendi tentationem: q̄ apls promit-
tit eū facturū dicēs: fidelis de? qui nō
pmittit vos tentari: supra illud q̄ po-
testis: s̄ faciet cū tētatiōe p̄uentū ita
vt possitis sustinere. In vltima pe-
titione a petim? a malo pene liberari:
cum dicimus sed libera nos a malo:
ita q̄ intelligit hoc de malo pene eter-
ne q̄ est simpliciter malum. Nā ma-
lū pene temporalis pōt esse: r̄ ē aliq̄m
bonū: sicut bonū fuit manibus pati r̄
sustinere multas penas r̄ multa tor-
menta: vnde a tali malo non petim?
liberari: sed a malo pene eterne iuxta
q̄ petit ecc̄sa: libera me domine d̄ mor-
te eterna. In fine omnium petitionū
subiūgitur amen. i. ita fiat q̄m p̄firma-
tio omnium petitionū. Sic ergo i ora-
tione dñica sunt septem petitiones in
quaz p̄ma petim? orōnis efficaciam
cū dicim? sanctificet nomen tuū: qua
si dicamus sic nomē tuū ē sanctū r̄ fir-
mū: ita illud q̄ petimus in ista orōne
sit firmum. Et iō licet ista orō sit p̄ma
in ordine: tamē ē vltima i tētatiōe. Itē
in alijs sex petimus nobis cēs bonūz
p̄ferri r̄ a nobis cēs malum auferri vo-
nec nobis dñs vt hec omnia nobis cō-
cedat. Et ista sufficiūt q̄m ad nunc:
q̄ forte alias de ista mā lat? loquar.
De decem p̄ceptis.
i. Interrogāri ueni qd faciēdo
vt vitā eternaz hēret. R̄ dicit
xps. Si vis ad vitā ingredi serua mā-
data q̄m diceret: ingressus ad vitam
eternam ē obseruatio mandatorū q̄
quidē mandata sunt p̄cepta decalogi:
r̄ dicitur decalogus a deca q̄ est decem
r̄ logos q̄ est sermo q̄m decē p̄ceptorū

sermo. Sicut ergo precepta legis decem: quae quidam ordinant boiem in deum quedam in proximum. Precepta quae ordinant hominem in deum sunt tria scilicet quod homo est obligatus ad tria. Sicut enim vasallus dicitur de domino tria scilicet fidelitates et non recognoscat hominem aliquem alium dominum. Reuerentiam ut non faciat ei obprobrium famularum ut impendat ei de bitum obsequium. Sic quilibet dicitur a domino ne iuris naturalis est obligatus deo ad ista tria. Et ideo quantum ad primum est istud preceptum non habes deos alienos coram me. Quantum ad secundum est istud non assumes nomen dei tui in vanum. Quantum ad tertium est istud memento die sabbati sanctifices. Precepta quae ordinant boiem ad primum sunt septem ordinata. scilicet homo ad primum duobus modis scilicet ut bonum sibi faciat et ne sibi noceat. Quantum ad primum est unum preceptum scilicet honora patrem tuum et matrem tuam. Quantum ad secundum sunt sex precepta potest homo nocere primo tribus modis: uno modo facto alio modo verbo, alio modo voluntate. Facto potest sibi nocere tribus modis scilicet in persona propria et in persona sibi coniuncta et in propria substantia. Quantum ad primum est istud preceptum non occides. Quantum ad secundum est istud non mechaberis. Quantum ad tertium est istud non furtum facies. Quantum ad hoc ne noceat homo primo. Verbo est istud non falsum testimonium dices. Quantum ad hoc non noceat homo primo. Voluntate sunt alia duo: quod ne noceat sibi voluntate libidinis et est istud non concupisces uxorem proximi tui ne autem noceat sibi voluntate cupiditatis est istud non concupisces seruum non

ancillam non bouem non asinum. Ista ergo decem precepta de quibus quilibet alius per ordinem sunt dicenda.

De primo precepto.
 R unum preceptum est non habes deos alienos coram me. Ita quod in isto precepto prohibetur omnis idolatria: omnis heresis: et omnes species sortilegij sine diuinationes quocumque modo fiat: siue fiat in igne: siue fiat in aere: siue in aqua siue in terra siue in corporibus mortuorum: siue in aspectu garrum vel volatuum animalium siue in characteribus siue in vana inspectioe psalterij vel euangeliorum aliarum scripturarum et regulariter omnis diuinationis quocumque predictorum modorum vel simili modo fiat: prohibita est in isto precepto et est male dicta a deo et a sancta ecclesia tanquam idolatria et infidelitas reprobanda. Cuiusmodi futurae que solius dei sunt per tales superstitiones alij inuenire laborant diuinitatis iura creaturis attribuant: ita dicitur Isaias dicitur proza et nouissima annunciate mihi et dicitur quod dixit estis vos. Augustinus non obseruetis dies qui sunt egyptiati: aut chalendas ianuarij quibus cantilene et quedam comestationes adiuuantes tonant quasi in principio anni Bonifacius augurio aut aliquos menses aut tempora: dies vel annos: aut lune et mensis solisque cursu quod et quas et quasamque diuinationes aut fata aut auguria obseruat: aut attendit vel consentit obseruantibus aut talibus credit aut ad votum eorum vadit: aut in sua domo introducit: aut interroget sciat se fides christianas et baptismum peruariasse et paganum et appostatam et dei inimicum esse iras domini grauer in

arrisse nisi ecclesia emendatus prima deo reconciliet. Nota tamen quod agricole qui fuerit terra ad seminandum vel ad arbores incidendas vel ad similia que certum et naturale sunt ratione vel pbificij que ad medicinas vandas vel minuitices faciendas et ad ista obstant dies certos et terra non condemnat. Hic cum omnia ista in ferioza subsunt primum ad naturam corpoream influentia corporum celestium non est prohibita: imo est debita et necessarium respicere in istis et attendere fluxum stellarum et planetarum. Sed cum ista rationalis in nullo subsit influentia istorum corporum: dicente prologo meo. Bona sapiens dominabit astris respicere talia istis que a libero arbitrio procedunt est superstitiosum et vanum: unde ex dicitur more cornicis prenotificare plunias futuram non est superstitiosum et vanum cum talia aialia et dispositioe et inuentione aeris possint corporibus suis sentire talem inuentionem. Notandum est quod si aliquis vel alius coligat aliquam herbam dicendo symbolus vel oronem dominicam ut penat eam super aliquos infirmum ista intentione ut in istis deus et creator omnium et dominus honoretur et non reprobandum modo nulla alia obseruantia superstitiosa obfuet vel misceat. xxv. q. v. non liceat. et q. vij. non obfuetis. Et istud est habendum preguia generali in materia ista. Quod inquisitio omnis que fit per iuocationem demonum tacita vel expressa quocumque fiat sine per caracres siue per figuras siue quocumque fiat est in isto precepto prohibita. Sed quod erit in istis conuictus in quibus recitat nomina dei et angelorum et ponit infra bona verba dico quod in istis cauendum est ne lub

specie boni lateat malum. Tunc illi generi aduertendum est ne inter illa nomina admisceatur aliqua nomina ignota que magis sunt nomina demonum quam nomina angelorum. Cum enim ut dicit Beda nulla falsa doctrina sit que non aliqua vera falsis imisceat. Impossibile est quin in istis superstitiosis non admisceantur alij bona cum malis: et quod modicum frumenti totam massam corrumpit quantumcumque sint ibi multa bona et sint ibi alij mala totum est corruptum et suspectum. Quia et angelus malus se pertransfiguratur se in angelum lucis non est credendum istis fantasticijs que dicunt se videre angelos vel sanctos alios unde dicit apostolus probate spiritus si ex deo sint.

De secundo precepto.
 Eundem preceptum est non assumes nomen dei tui in vanum ita quod in precepto isto prohibetur primo et principaliter omnes spes iurij que sunt multe. Ad cuius euidentiam est sciendum quod ad hoc quod iuramentum sit licitum et honestum oportet quod sint ibi tria scilicet veritas iudicium: et iustitia: ita dicit dominus per prophetam iurabunt aut dominus in iustitia: et in iudicio: et in iustitia. q. i. et iurabunt et si aliquid istorum trium defuerit iuramentum dicitur. xxij. q. ij. Si aduertendum. Veritas. n. semper dicitur esse iurantis ut firmiter sciat: ita esse sicut iurat alias si credat non dicitur de conscientia sed de crudelitate iurare. Iudicium dicitur hic discreta deliberatio scilicet ut non iuret et verum nisi per necessitatem: cum dicitur alicui aliquid verum quod ei expedit et utile est credere: non vult credere simplici assertioni. Iustitia ut id quod iuret sit licitum et honestum

Extra de iurciu. et si xps. Quo si iuret
sive iuramentu sit assertoriu sive pmis-
soriu qd cu qd istoz deficiat: sive q in-
ret falsu sive veru: in iuras credat iura
re falsu sint q iuret absq aliq neces-
sitate: sive q iuret aliqd illicitu sp piu-
riu e: et est directe d istud preceptum.

Sed quid fiet de istis iuramen-
tis quotidianis que sunt ex quadam
levitate: et ex quadam mala consuetudi-
ne nunquid est ibi piuruz cum deficiat
ibi iudiciu dico q sic: sed si fiant de re
licita: et sine intentione decipiendi vl fal-
lendi illud piurium non est nisi peccatum
veniale si autem fiant cu intentione
falendi vel si fiant de re illicita e peccatu
mortale. Un nota q cu iuramen-
tum no fuerit inuictum vt sic vinculus
iniquitatis: iurantis iuramentum q fit
de re illicita: vl q fit contra charitates
vl q no pot feruari sine interitu salu-
tis eterne: sicut iurare aliqne interfectu
vl n daruz elemosynā vl aliqd tale p
iurium e nec est aliquatenus obseruadu
vn Hiero. a malis pmisissis. Rescien-
de fidem. In turpi voto muta decretu

Item nota q iuramentuz est vox
ipsius iurantis vel actus ipse vel ip-
sum q iuratur. Causa institutiois
iuramenti fuit duplex: vna est p infir-
mitatem hominum et de facili dubita-
rium q vnus alteri simplicia verbo no
credit. Alia pp idolatriā sicut. n. con-
cessum fuit vt hostias deo imolarent:
ne eas offerrent idolis. i. demonibus.
sic potius pmisissus fuit vt p deum q p
creaturas: ne incident in crimen idola-
trie. Forma iuramenti alia fit, so-
l sermone: alia interuictu: alia cuius-

libet rei sacre. Que fit sermone est
triplex in veteri lege iurabat viuere dñs
viuere anima mea. In ecclesia pmiti-
ua testis est mihi dominus testis e mi-
hi conscientia. Et hodie iuratur p deū
vt patet. xxij. q. i. quia veritas rei non
sufficit: nisi assistat scia etia vt patet. xxij.
q. ij. c. boies. Etia veritas conscientie suf-
ficat vt a furto excusare scilz si credo
dñm permissurum. ff. de ver. ob. qui ex
delictis nascuntur. l. placuit. No-
tandū e q hie pbibetur iuramentū
q fit per falsos deos q non debz fieri
a xpianis: tamen credo q xpian⁹ vbi
esset expediens posset recipere iuramē-
tuz a pagano p deos suos: et i istis hē
respectus ad deū. Et ideo non probi-
bet. Nota e q non est iurandum
per creaturas: nisi per aliquas v3 p euā-
gelium: p altare: p crucem: p reliqas
scrōz i māu epi pot iurare. xxij. q. i.
piurat: vn nota q q piurat p creaturā
non concessaz debz accerrime castiga-
ri vt dicit Raymundus.

De tertio precepto.

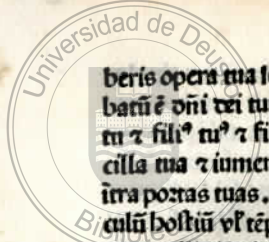
Terciu pceptū est memeto vt
die sabbati sanctifices ita q
i isto pceptū p et pncipaliter obseruari
dies dñica et ex consequenti precipiunt
alie festiuitates solenes q ponunt in
consecratione. di. iij. pronunciamdum.
Natiuitas dñi scrōz. Stephāi. Jo:
euāgeliste. Innocētiū Siluestri. Cir-
cūcisio domini. Epiphania. Purifi-
catio sancte Marie. Sanctū pascha
cum tota eius ebdomada. Tres dies
rogationum. Ascensio domini. Tres
dies pentecostes. Sancti Jo. bapti-
ste. Duodecim apostoloruz: et maxime

Petri et Pauli qui mundum sua pdi-
catione illuminauerunt. sancti Laure-
tij. Assumptio sancte Marie. Na-
tiuitas eiusde. Dedicatio sancti Mi-
chaelis. Dedicatio cuiuscunq orato-
riū. Omnium sanctor. sancti Marti-
ni. Et ille festiuitates qs singuli epi-
stopi in suis episcopatibus cu p pto col-
laudauerunt que vicinis comozantib⁹
indicende sunt: non tamen generalit
oibus: in hoc vltimum intellige d san-
ctis canonizatis ab ecclesia Roma.
qz eps per se non posseraliquē scdm
canonizare: extra de re. et vene. sanc. c.
i. relique vero festiuitates p annuz no
sunt colende ad feriandū nec pbibē-
de: bec ita scripta sunt et determinata:
de conse. di. iij. pronunciamdum. Ite3
Eusebius papa statuit festum inuen-
tiois sancte crucis quinto nonas maij
solēniter celebrari de conse. di. iij. cru-
cis. Nota etiam q in isto. c. pro-
nunciamdum non fit mentio de anū-
ciatione beate Marie: cu tñ sit festū
celebre et solēne. Sed forte diceret ali-
quis istud preceptum de die sabbati et
non de die dñice intelligendum est.

Ad cuius euidenciam sciendum
q in lege veteri fuerunt quedam pre-
cepta ceremonialia: quedaz moralis.

Ceremonialia erant illa que perti-
nebant ad specialem cultum dei: sicut
q tali die fieret tale sacrificium vel ta-
le: etia illa que pertinebant ad ce-
remonias illius populi sicut q indue-
rentur tali veste. et similia. Et ista pre-
cepta ex quo xps resurrexit non fuerūt
obseruanda: imo qui ea obseruaret
mortaliter peccaret. Adozalia eniz

erant illa que erant de dictamine le-
gis nature sicut seruire deo: honora-
re parentes et similia. et tali precepta
ad huc manent in virtute sua: modo p-
ceptum de obseruatione sabbati: prim
erat mortale: quantum ad hoc. c. q de
bitus honoz impenderetur: ideo quia
istud est de dictamine legis nature.
Sed q tali die determinato tal honoz
impenderet magis q alia die erat ce-
remoniale in quantum requies illius
diei erat figura illius sabbati magni
quo christus quieuit in sepulchro: et id
quantum ad istud cessauit illud prece-
ptum: ita q dies sabbati fuit mutata
in die dñicam et rationabilē. In hac
eniz die mundus sumpsit eozdū: resur-
rexit xps: mo3 iterinz: et vita accepit
principiū. et ista e intentio bti pauli in
epla ad Colocen. vbi dicit nemo vos
inducat in cibo aut potu aut in parte
diei festi aut neomenie aut sabbatoz:
qui sunt ymbra futurorum. Et de hoc
disputat apostolus ad ebrēos. iij. et. iij.
caplo et habentur super hoc multa ca-
pitula: de con. di. iij. In diebus festi-
uis debent vacare homines hymnis
et psalmis et canticis et spiritualibus et
alijs bonis opibus magis q alijs die-
b⁹: et ideo debent abstinere ab oi ope
seruili: no solum a pctō q pprie serui-
le dicit: qz facit hominē suuz diaboli:
sed etiam ab opibus mechanicis et ne-
gocijs secularib⁹ vt mercatū no fiat
placitum nec aliquis ad mortē vel pe-
nam indicet nec sacra iurentur nisi p
pace fienda: de con. di. iij. rogationes.
de his mechanicis et secularibus ex-
pressit deus dicens: sex diebus opera-

beris opera tua septimo aut die lab-
 batū ē dñi tui. Nō facies cō opus
 tuū & filiū tuū & filia tua: fructus tuū & an-
 cilla tua & iumentū tuū & aduena q̄ ē
 intra portas tuas. Nota ē pp̄ peri-
 culū hostiū v̄l rēp̄stari: iminet̄ p̄nt̄ fru-
 ctus colligi i dieb⁹ dñicis & festiuis;
 ita tñ q̄ de illis p̄ posse studeant illi
 q̄p̄ sūt largiores elemosynas eroga-
 re. Scholares etiā i huiusmodi dieb⁹
 possunt scribere in quaternis suis le-
 ctiones q̄s p̄bdomōdā audierunt.

De quarto precepto.

q̄ **U**arnū p̄ceptū ē p̄mū d̄ illis
 q̄ p̄inet̄ ad p̄mū: h̄ ē hono-
 ra p̄res tuū & m̄res tuā: ita q̄ in isto p̄-
 cepto d̄recte p̄cipitur q̄ parētes ho-
 nozentur. Et est intelligendū non so-
 lum de honore reuerentie sicut q̄ oscu-
 laretur eis manus & similia: imo d̄ho-
 noze subsidij & p̄uidencie: s. q̄ p̄uide-
 atur eis in necessarijs s̄m facultatem
 vniuscuiq̄: noīe ē patris m̄ris intel-
 ligūt̄ cōs p̄oximi quib⁹ si indigeant
 sunt sepe misericordie opa exhibēda.
 Et notandū q̄ operū misericordie q̄-
 dam sūt sp̄uales quedā sp̄ales. Spi-
 rituales sunt iste consulere nescientes
 corrigere delinquentes remittere iniu-
 riantibus: consolari tristes: sustinere
 ip̄itos: orare p̄ peccatorib⁹. vñ vsus.
 Consule castiga solare serua. Cor-
 porales sunt iste: pascere ep̄urietes: po-
 tare sitientes: veluire nudos: visitare
 infirmos: redimere captivos: coligere
 hospicio vagos: sepelire mortuos. vñ
 versus. Visito potō abo redimo tego
 colligo condo.

De quinto precepto.

Uitū p̄ceptus: & est s̄m de
 p̄nētib⁹ ad p̄mū ēn̄ occi-
 des supplei in iuste q̄ p̄cepto
 p̄hibet̄ homicidiū & sub noīe homici-
 diū intelligit̄ oīs iniuria corp̄alis q̄ p̄t
 inferri p̄mo. Et est notandus q̄
 duplex est homicidiū: quia quoddā ē
 sp̄uale: & quoddā corp̄ale. Sp̄iritu-
 ale fit quinq̄ modis. s. odiendo: vñ
 ioannes in prima canonica sua q̄ odit
 frat̄e suū homicida ē: terrabendo ma-
 le consulendo nocendo. Et de istis tri-
 b⁹ habet̄ de pe. di. i. homicidiorū & c.
 oīs iniquitas & c. noli putata vicriū s̄b-
 erabendo. di. lxxvi. p̄scere fame moriē-
 tem si non pauisti occidisti & quolibet
 istozū homicidiorū s̄m doctores est
 peccatum mortale. Homicidiū cor-
 porale s̄m doctores fit duobus modis
 vno modo verbo alio modo facto.

Verbo fit trib⁹ modis. s. p̄cepto:
 consilio & defensione. di. i. Si quis vi-
 duam de pe. di. i. piculose & quol̄z isto-
 rum homicidiorū si fiat iniuste est
 peccatus mortale. Facto fit quatuor
 modis. s. iustitia necessitate casu & vo-
 luntate. Iustitia vt cū iudex v̄l mi-
 nistrerum iuste condēnatū ad mor-
 tē occidit hoc homicidiū si fit ex liuo-
 re vel amore fundendi sanguines hu-
 manū: s̄ talis iuste occidatur q̄ me-
 retur mortē: ite tñ peccat mortaliter p̄-
 p̄ter intentionem corruptā. Si vero
 fiat ex amore iusticie nec peccat iudex
 condēnando eum ad mortem nec p̄-
 cipiendo ministro vt occidat eum nec
 minister exequēdo mandatum iudicis
 vñ tamen faciat iuris ordine seruato:
 p̄bat̄ hoc ex v̄bo apli ad roma. vbi

dicit sic oīs anima potestatibus subli-
 mioribus subdita sit: & sequitur: nō. n.
 sine causa cladium portat: rei. n. mini-
 ster ē iudex in ira ei q̄ male agit. Si
 fiat necessitate distingue q̄ illa ne-
 cessitas aut finit̄ cuitabilis poterat. n.
 euadere absq̄ occasione hominis: &
 tunc ē reus homicidij & d̄z agere peni-
 tentiam tanq̄ pro mortali. Aut non
 finit̄ cuitabilis ira q̄ occidit homines
 absq̄ odij meditatione immo auz do-
 lore aī tñ se & sua liberando: & in isto
 casu non dicitur peccare nec astringi
 tur ad penitentiam: d̄z tamen dolere
 & suis peccatis ascribere: q̄ in tantaz
 ponit̄ venire necessitatem bonaz. n.
 mentium ē ibi culpā inuenire vbi cul-
 pa non ē extra de homicidio interfe-
 cisti. Si autem fiat casu hic distigue
 q̄ aut dabit operam rei licite: aut illi
 cite: puta q̄ proiecit lapidē versus lo-
 ca per que cōstiterunt homines tran-
 sire: vel dum surebatur equum vel bo-
 ues: aliquis ab equo vel boue percussus
 interiit v̄l similia. i. isto casu talis sim-
 pliciter ē reus homicidij: si dabit ope-
 ram rei licite: puta quod incidebat ar-
 borem sibi necessarium vel depone-
 bat fenum de carru: vel similia si ad-
 hibuit diligentiam quā debuit: v̄z re-
 cipiēdo vel pro clamando nō nimis
 tarde vel dimisse: sed tempore cōgruo
 & alter: ita q̄ si aliquis erat ibi vel ve-
 niebat poterat fugere vel sibi cauere
 nō imputatur sibi probatur hec distin-
 ctio. di. i. Sepe contingit extra de ho-
 micidio quedam. Si aut̄ fiat homici-
 dium voluntarie sine oī distinctione te-
 nendū ē q̄ ē grauissimū & enorme pec-

catuz. di. i. Si quis voluntarie,
 De sexto precepto.
Eritus p̄ceptus ē nō mecha-
 I beris ita q̄ in isto p̄cepto
 p̄hibetur oīs cōcubitus p̄ter
 q̄ cum legitima v̄sore que aut̄ & quot
 sunt species talis concubitus vide su-
 pra parte secunda tractatu. ij. c. ix.
 De septimo precepto.
Eprimū p̄ceptum ē nō fur-
 f tus facies ita q̄ in isto p̄ce-
 pto prohibetur furtū: rapina
 vsura: fraus: dolus: & generaliter oīs
 acquisitio illicita aliene rei quocumq̄
 & quacumq̄ pallio siue titulo fiat.
 De octauo precepto.
Eritus p̄ceptū ē nō falsus
 o testimonij dices: ita q̄ i isto
 p̄cepto p̄hibetur cō menda-
 cium & ē sciēdū q̄ s̄z Aug. li. de men-
 datio octo sūt genera mendaciorum.
Primus ē q̄ fit in doctrina fidei
 & bonoz mox vt dicere x̄p̄s nō natū
 de Maria virgine: vel non passum
 cruce vel aliud simile circa articulos
 fidei vel bonos mores.
Secūdū ē q̄ nulli prodest & obest
 alicui vt ē mendacium vel detractio
 vel falsi testes in causa criminali.
Tertius ē q̄ prodest alicui & obest
 alteri: vt mendacium falsi testis in
 causa pecuniaria.
Quartum ē q̄ fit sola mentiēdi
 libidine quasi sine causa & vtilitate:
Quintum ē q̄ fit placendi cupidi-
 tate: vt mendacium adulationis.
Sextū ē q̄ nulli obest & p̄dest ali-
 cui ad euitandum periculum pecunie
 vt si aliquis sciens alicuius pecuniā

rollendam a fure vel a pcedone men
riatur sibi nescire vbi sit.

Septimum q nulli obest et pro
dest alicui ad evitandum periculum
plone vt si aliquis queratur ad mor
te et aliquis mētia se nescire vbi sit.
Octauum q nulli obest et prodest
alicui ad hoc vt ab immunditia cor
porali aliquem teneatur vt nolenti
corumpere virginem mentiar ali
quis dicens eam esse coniugatam.

Alia distinctio ponit ab Aug. s.
q mendaciū aliud pnciosus et istud
pprehēdit. v. g. nā pme distinctiōis et
est semp pētūz mortale. xxi. q. ii. p. mū

Aliud ē officiosum et istud ppre
bendit tria vltima genera p. me di
stinctionis: et est peccatum veniale.
Aliud ē ociosum: et istud ē credo q
ē peccatūz veniale q intelligo qm ille
cui dicitur nouit cā iocādi fuisse dicitū
Et quod non dicatur ex libidine men
tiendi de mendacio adulationis.

Nota q aliquis pōt adulari ali
cui tribus modis. Uno modo attri
buendo bonum q non hz. et de illo dī
ant aliqui q est mortale: et aliqui q
est veniale. Alio modo approbā
do malum q habet: et istud fm cēs ē
mortale. Alio mō extollendo bo
num qd hz et istud fm cēs ē veniale.

De nono et decimo pceptis.

Nonum et decimū pcepta p
bibēt actum: interiores actū
s. voluntatis. s. q nullus cō
cupiscat alienā vxorem: et noie vxoris
intelligitur quecumq mulier: q vt di
cit xps: qui cumq viderit mulieres ad
cōcupiscendū eam iam mechatus ē et

nō cupiscat alienā rē ad possidendū.
Hoc aut pceptozum: quedaz sunt
affirmatiua: quedam negatiua: vt pa
ter dese. Affirmatiua obligāt sem
per: sed non ad semper: s. p loco et tpe
Negatiua obligāt semp: et ad semp
De istis ē decem pceptis habent
tur versus.

Unū crede deū: nec iures vana p euz
Sabbata sctifices: et venerare patētes.
Nō sis occasor: fur: mech: test: iniqu:
Alteri nuptā: necerē cupies alienam
De dotibus glorie paradisi. c. iiii.

Via teste Augu. Nullum
q bonum irremuneratūz neq
malū impunitūz: iō vltimo
videndū ē de dotibus et de p. m. q ha
bebūt illi q obseruabūt pcepta ista.

Notandū ē q obseruatoribz isto
rum pceptoz dabunt septē dotes. i.
septes glorie in paradiso: tres ex parte
aie: et quattuor ex parte corporis. Ex
parte aie clara visio: q. s. videbimus
deus clare sine aliquo velamine et in
ista visione cōsistit tota nostra beati
tudo. vnde Aug. visio ē tota merces:
et ista clara visio succedit visioni fidei
ita dicit Paulus. videmus nūc in vi
ta ista p speculū et i enigmate. s. fidei
tūc aut. s. in paradiso facie ad facies.

Secunda dos ex parte aie ē firma
tentio: q. s. ita firmiter tenebimus de
um q nullo mō timebimus eū amit
tere. Et de ista tentiōe dicitur in can
onicis tenui eum nec dimittas. Et ista
firma tentio succedit virtute spei.

Tertia dos aie beate erit perfecta
fruitio. s. q aia beata pfecte fruct: et ad
berebit deo et satiabit et delectabit i eo

Satiabor cum apparuerit gloria
tua et ista pfecta fruitio succedit amo
re charitatis. Et de istis tribus do
tibus dicit Augu. videbimus: ama
bimus: laudabimus: istud officium
habebimus in paradiso scilicet vide
re: amare laudare deum.

Post resurrectionem autem ha
bebimus quattuor dotes ex parte cor
porum. Quia corpora nostra erunt
agilia. i. mouebūtur per quantūcūq
spaciū sine aliqua fatigatiōe et labore

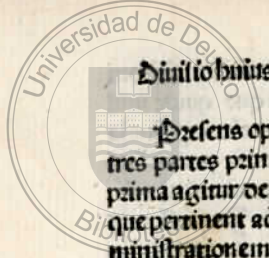
Erunt etiam impassibilia: quia a
nullo poterunt pati. Erunt etiam
imortalia: q nullo mō poterūt mori.
Erunt etiā clarissima. Unde Sal
uator fulgebunt sancti sicut sol in re
gno patris mei: cuius regni cōciues
nos faciat. R. ex regūz et dominus do
minantium Iesus Christus. Amē.

Ec circa officium curatorūz
breuiter a nobis composita
sunt: vt simplices in aliquo
instruerentur et magis prouecti ad al
tiora inuestiganda laborarent. Ob
secrans vt si in libello isto lector ali
qua vtilia inueniat ipsa attribuat deo
soli: grates ei referēs quod nobis pec
catoribus aliquantulam scintillam i
telligencie impartire dignatus est.
Illa autē que minus bene dicta sunt
ignorantie compositorūz aut in ad
uertentie ascribens. charitatiue corri
gat et pro nobis peccatoribus ad deū
preces fundat.

Finis. ✠

Hoc opus qui curatorum Dani
pulus Intitulatur in quo quidē mul
ta notatu digna auctoritateq funda
ta de ecclesie sacramentis ponunt ad
eruditionem minus pzudentem reli
giosorum perfectū est. Impressumq
Venenis per Marinum sarracenuz
Regnante Serenissimo Principe
L. v. m. i. n. o. Augustino Barbarigo in
cl. o. duce Veneto. Anno. M. cccc.
lxxvi. Die. xi. Septembris.

[Faint bleed-through text from the reverse side of the page, including the date 'lxxvi. Die. xi. Septembris' and other illegible words.]

Divisio huius opusculi.

Præfens opusculum dividitur in tres partes principales. In quarum prima agitur de sacramentis et de his que pertinent ad sacramentorum administrationem, fo. 2.

In secunda parte agitur de penitentis et de his que pertinent ad confessionis audientiam: et penitentiarum impositionem, fo. 44.

In tertia parte agitur de articulis fidei: et de his que pertinent ad populi in formationem, fo. 74.

Prima pars huius opusculi que est de sacramentis habet septem tractatus.

Primus tractatus est de sacramentis in generali, fo. 2.

Secundus tractatus est de baptismo, fo. 4.

Tertius tractatus est de confirmatione, fo. 10.

Quartus tractatus est de eucharistia, fo. 12.

Quintus tractatus est de ordinibus, fo. 32.

Sextus tractatus est de sacramento extreme unctionis, fo. 34.

Septimus tractatus est de sponsalibus et matrimonio, fo. 36.

Tabula prime partis.

Racatus primus prime partis, habet tria capitula,

Primum capitulum est de institutione sacramentorum, fo. 3.

Secundum capitulum est de efficacia et virtute sacramentorum, fo. 3.

Tertium capitulum est de numero et distinctione sacramentorum, fo. 4.

Racatus secundus prime partis est de baptismo: et habet octa capitula

Primum capitulum est Quid est baptismus, fo. 4.

Secundum capitulum est De materia baptismi, fo. 4.

Tertium capitulum est De forma baptismi, fo. 5.

Quartum capitulum est De ministro baptismi, fo. 6.

Quintum capitulum est De suscipientibus baptismum, fo. 8.

Sextum capitulum est De ritu baptismi, fo. 9.

Septimum capitulum est De effectu baptismi, fo. 9.

Octavum capitulum est De annexis baptismi, fo. 9.

Racatus tertius prime partis est de confirmatione et habet septem capitula.

Primum capitulum est Quid est confirmatio, fo. 10.

Secundum capitulum est De materia confirmationis, fo. 10.

Tertium capitulum est De forma confirmationis, fo. 11.

Quartum capitulum est De ministro confirmationis, fo. 11.

Quintum capitulum est De recipientibus, confirmationem, fo. 11.

Sextum capitulum est De virtute confirmationis, fo. 12.

Septimum capitulum est De effectu sacramenti confirmationis, fo. 12.

Racatus quartus prime partis est de eucharistia et habet 12 capitula. Primum capitulum est Quid est eucharistia, fo. 12.

Secundum capitulum est De ministro eucharistie, fo. 12.

Tertium capitulum est De materia huius sacramenti eucharistie, fo. 14.

Quartum capitulum est De forma eucharistie, fo. 15.

Quintum capitulum est De loco ubi dicitur missa, fo. 18.

Sextum capitulum est De tempore quo debet dici missa, fo. 19.

Septimum capitulum est Quoties in die debet dici missa, fo. 20.

Octavum capitulum est A quo est audienda missa, fo. 21.

Nonum capitulum est De vestibus quibus induit sacerdos in missa, fo. 21.

Decimum capitulum est Cui debet dari sacrificium misse, fo. 22.

Undecimum capitulum est De ritu misse, fo. 25.

Duodecimum capitulum est De defectibus qui possunt accidere in missa, fo. 30.

Racatus quintus prime partis est de sacramento ordinis et habet quinque capitula.

Primum capitulum est Quid est ordo, fo. 32.

Secundum capitulum est Quot sunt ordines, fo. 32.

Tertium capitulum est An in quolibet ordine imprimatur character, fo. 33.

Quartum capitulum est In quo actu imprimitur character cuiuslibet ordinis, fo. 33.

Quintum capitulum est Que requiruntur in suscipiente ordines, fo. 33.

Racatus sextus prime partis est de extrema unctione et habet septem capitula.

Primum capitulum est De materia extreme unctionis, fo. 35.

Secundum capitulum est De forma extreme unctionis, fo. 35.

Tertium capitulum est De ministro huius sacramenti extreme unctionis, fo. 35.

Quartum capitulum est De effectu extreme unctionis, fo. 35.

Quintum capitulum est Quibus debet dari extrema unctio, fo. 35.

Sextum capitulum est In quibus partibus corporis debet ungi, fo. 35.

Septimum capitulum est Utrum extrema unctio debeat iterari, fo. 36.

Racatus septimus prime partis est de sponsalibus et habet quinque capitula.

Primum capitulum est Quid sint sponsalia, fo. 36.

Secundum capitulum est Qualiter contrahantur sponsalia, fo. 36.

Tertium capitulum est Qua etate debent contrahi sponsalia, fo. 36.

Quartum capitulum est Quis sit effectus sponsalium, fo. 36.

Quintum capitulum est In quibus casibus dissolvantur sponsalia, fo. 37.

Etiam pars septimi tractatus est de matrimonio et habet octo capitula.

Primum capitulum. Quid est ma-
trimoniū fo. 31.
Secundum capitulum. Qualit̄ con-
trahitur matrimonium fo. 38.
Tertium capitulum. Quando ⁊ ubi
⁊ in quibus verbis fuit institutū ma-
trimonium fo. 38.
Quartum capitulum. Que fuit cā in-
stitutionis matrimoni fo. 38.
Quintum capitulum. Qui p̄nt cō-
trahere matrimonium fo. 38.
Sextum capitulum. Quot modis
dicitur matrimoniu fo. 38.
Septimū caplm. Quot sunt bona
matrimonij fo. 39.
Octauum caplm. De impedimentis
matrimonij fo. 39.
Et istud capitulum octauum cōtinet
in se multa impedimenta.
Primum. De impedimento erro-
ris fo. 39.
De impedimento p̄ditionis fo. 39.
De impedimento voti fo. 39.
De impedimento cognationis car-
nalis fo. 39.
De impedimento cognationis spi-
ritualis fo. 40.
De impedimento cognationis le-
galis fo. 41.
De impedimento criminis fo. 41.
De impedimēto disparis cult⁹ fo. 41.
De impedimento violentie fo. 42.
De impedimento ordinis fo. 42.
De impedimento ligationis alterius
fo. 42.
De impedimento publice honesta-
tis iustitie fo. 43.
De affinitate fo. 43.
De importētia coeundi fo. 43.

De tempore feriarum fo. 44.
De tempore interdici fo. 44.
Explicit prima pars.
Tabula scde partis.
f. Eūda ps hui⁹ opusculi ē de
p̄nijs ⁊ d̄ his q̄ p̄tinet ad cō-
fessionis audiētiā ⁊ p̄nariū ipositionē
Et p̄mo de p̄niā solēni fo. 45.
Scda de publica p̄niā fo. 46.
Tertio de p̄nariā p̄niā fo. 46.
Racat⁹ p̄nius scde p̄nis ē
t. de coneritione ⁊ h3. 1. capla.
Primū capitulum. Quid ē cō-
tritio in se fo. 46.
Secūduz capitulum. De quantitate
cōtritionis fo. 47.
Tertium capitulum. Qualis debet
esse coneritio fo. 48.
Quartum capitulum. De duratōe p̄-
tritionis fo. 48.
Quintum capitulum. De quibus d3
esse coneritio fo. 49.
Sextum caplm. Que sunt cause in-
diciue cōtritionis fo. 49.
Septimuz capitulum. Quis est effe-
ctus coneritionis fo. 50.
Racat⁹ scds scde partis d3
t. p̄fessioe ⁊ h3. vndecim capla.
Primum capitulum ē de insti-
tutione confessionis fo. 51.
Secūduz capitulum. Quis tenet ad
cōfessionem fo. 52.
Tertium capitulum. De tempore quo
teneatur homo confiteri fo. 52.
Quartum capitulum. Qui est facien-
da confessio fo. 54.
Quintū caplm. De quibus ē faciē-
da confessio fo. 51.
Sextum capitulum. De conditionib⁹

quas debet habere confessio fo. 58.
Septimum capitulum. De iteratio-
ne confessionis fo. 60.
Octauum caplm. Quo se debet ha-
bere sacerdos ad confitentem fo. 61.
Nonū caplm. De interrogatōib⁹
faciendis in confessione fo. 61.
Decimū capitulum. De potestate cla-
uium ⁊ effectu confessionis fo. 65.
Undecimū caplm. De sigillo con-
fessionis fo. 66.
Racat⁹ tertio scde p̄nis d̄ sa-
tisfactione ⁊ h3. sex capitula.
Primū capitulum. Quid ē sa-
tisfactio ⁊ in quibus consistit fo. 67.
Secūduz caplm. De elemosyna que
ē prima pars satisfactionis fo. 67.
De quo d3 fieri elemosyna fo. 67.
Qui p̄nt facere elemosynā fo. 68.
Qui debet dari elemosyna fo. 69.
Quo debet fieri elemosyna fo. 69.
Tertium caplm. De ieiunio fo. 70.
Quartū caplm. De oratiōe fo. 70.
Quintū caplm. Que p̄niā d3 im-
poni p̄ quolibet peccato fo. 71.
Sextum caplm. Utrum vnus pos-
sit satisfacere pro alio fo. 73.
Explicit scda pars.
Tabula tercie partis.
t. Tercia ps hui⁹ opusculi ē d̄ ar-
ticulari fidei: ⁊ d̄ eis q̄ p̄tinet
ad ppli iformatiōē: ⁊ h3. 4. capitula.
Primum caplm. est de articulari fi-
dei fo. 74.
Secūduz caplm. De petitiōibus to-
minice orationis fo. 76.
Tertium caplm. De decem prece-
ptis legum fo. 83.
Quartum caplm. De toribus pa-

radisi fo. 86.
Feliciter explicit.

Registrum.

a	f
Prima vacat	quid faciet
Incipit	siue facture
Quarto	vero que
baptizat us	nozibus
posset	
b	g
consecratus	facere fm
in sua	nō portit
tamen	facienda
gratis sicut	etiam pro
c	b
episcopo	⁊ accusans
ad ro.	scriptum
tre. Un	penitet
p̄nz legislatori	sunt
d	i
euangelij	tens bene
dum trinitate;	transferitur
a latere	vbi dicitur
sacerdos	Tertio
e	l:
Quinto	narum
sacramentuz	⁊ bonos
catos mon	docernos
trimonium	ciens Dico
	l
	dicit sic
	zollendas

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

